

Universiteit Gent

Academiejaar 2003 - 2004

GOLFOORLOG II ... of III

Een studie naar ideologie in de taal van de oorlog zoals die voorkomt in De Standaard en De Morgen

ZAK, huiscartoonist van De Morgen, 27 juni 2003

Promotor:
Prof. Dr. Johan De Caluwe

Verhandeling voorgelegd aan de
Faculteit Letteren en Wijsbegeerte voor
het verkrijgen van de graad van
licentiaat in de taal- en letterkunde:
Germaanse talen, door Femke Coopmans.

WOORD VOORAF

Passie mag dan al, volgens intimi, ‘de moeder van alle grote dingen’ zijn, met passie alleen was me dit nooit gelukt. Voor mij is dit inderdaad een ‘groot ding’. Een woord van dank daarom aan iedereen die er – bewust of onbewust, zoals dat gaat – toe heeft bijgedragen dat ik enkele aangename studentenjaren achter de rug heb, mama en papa voorop.

Voor deze verhandeling in het bijzonder wil ik professor Johan De Caluwe, mijn promotor, bedanken voor de toegewijde begeleiding. Voor zover mijn willetje het toeliet, heb ik met zijn bemerkingen rekening proberen te houden.

INHOUDSOPGAVE

WOORD VOORAF	2
INHOUDSOPGAVE	3
Lijst van illustraties	5
INLEIDING	6
ANALYTISCH KADER	9
1. Pers, Ideologie & Macht	9
1.1 Selectie en transformatie	9
1.2 Heersende ideologie vs. taalkundige competentie	10
1.3 Linguïstische pragmatiek	11
1.4 Is ideologiekritiek mogelijk?	11
2. Metaforen & Oorlog	12
3. Druk van het genre, de zakenwereld en de politiek	15
3.1 Genretheorie, toegepast op het krantenartikel	15
3.2 Zakelijke en politieke druk	16
4. Situatie in Belgische kranten: De Standaard en De Morgen	17
4.1 Buitenlandse berichtgeving	17
4.2 Concentratie en pluralisme	18
5. Methodologie	19
5.1 Woordenlijst met oorlogstaal	20
5.2 Semantische velden	21
5.3 Strategieën in naamgeving en woordvorming	22
CHRONOLOGIE VAN DE OORLOG	23
Aanloop	23
Het ultimatum voorbij	26
Het officiële einde van de oorlog	30
ONDERZOEK: IDEOLOGIE IN DE TAAL VAN DE OORLOG	39
1. Partijen in het conflict	39
1.1 De belligérents en Irak	39
1.2 De Verenigde Naties en Europa (EU)	42
1.3 Het Irakese regime	45
2. Militaire actie op macroniveau	50
2.1 De Golfoorlog volgens de Verenigde Staten	50
2.2 De Irakese voorstelling	52
2.3 Andere visies op de oorlog	53

3.	Ideologie achter de militaire actie	56	
4.	Rollen of kampen binnen de Amerikaanse regering	61	
5.	Ideologie achter het verzet tegen de VS	66	
6.	Vergelijkingen met historische gebeurtenissen	70	
7.	Houding van het volk	75	
8.	Wapens, wapensystemen, voertuigen	80	
9.	Soorten troepen, eenheden en actoren		89
9.1	Expats en experts		89
9.2	Algemene militaire rollen, helden en slachtoffers	91	
9.3	Irakese rollen	92	
9.3.1	Etnische Groepen	92	
9.3.2	Politieke partijen	92	
9.3.3	Verzet		94
9.3.4	Saddam en aanhangers		97
9.3.5	Militair en politieel	97	
9.3.6	Organisaties vanaf mei 2003	99	
9.3.7	Het Irakese volk	99	
9.4	Buitenlandse medespelers	100	
9.4.1	De Verenigde Staten en bondgenoten	100	
9.4.2	De Verenigde Naties en Europa (EU)	103	
9.5	Bijnamen		104
10.	Omschrijving van locaties in Irak	109	
11.	Soorten militaire of politionele acties	114	
12.	Effecten of resultaten van militaire acties	126	
13.	Pers	132	
14.	Informatie of manipulatie?	138	
15.	Overeenkomsten op papier	142	

TOT BESLUIT **148**

BIBLIOGRAFIE **150**

Bijlage: Oorlogstaal (lijst)

Lijst van illustraties

Afb. 1: Partijen in het conflict	49
Afb. 2: Militaire actie op macroniveau	55
Afb. 3: Ideologie achter de militaire actie	60
Afb. 4: Rollen of kampen binnen de Amerikaanse regering	65
Afb. 5: Ideologie achter het verzet tegen de VS	69
Afb. 6: Vergelijkingen met historische gebeurtenissen	74
Afb. 7: Houding van het volk	79
Afb. 8: Wapens, wapensystemen, voertuigen	88
Afb. 9: Soorten troepen, eenheden en actoren	108
Afb. 10: Omschrijving van locaties in Irak	113
Afb. 11: Soorten militaire of politionele acties	125
Afb. 12: Effecten of resultaten van militaire acties	131
Afb. 13: Pers	132
Afb. 14: Informatie of manipulatie?	141
Afb. 15: Overeenkomsten op papier	147

INLEIDING

Golfoorlog II... of III? Bij het uitbreken van de oorlog in Irak op donderdag 20 maart 2003 verving professor De Caluwe zijn les Taalvaardigheid door een les over de taal van de oorlog, gebaseerd op een artikel over de vorige Golfoorlog dat in 1992 van zijn hand verscheen in *Ons Erfdeel*. Naar dit voorbeeld wilde ik onderzoeken hoe in de oorlog het ‘woord als wapen’ ingezet kan worden en hoe de pers het verhaal van de oorlog bij het grote publiek brengt.

Net als de Wereldoorlogen krijgen ook de oorlogen in de Golf een nummer dat hen niet enkel in een traditie van aanhoudend geweld plaatst, maar meteen ook een nieuwe fase in de geschiedenis inluidt. De ideologie in het taalgebruik, waarnaar deze scriptie een onderzoek voert, begint al bij dit nummer. Enkel een westerling kan het hebben over de Tweede Golfoorlog; alleen de conflicten waarbij hij zich betrokken voelt, krijgen een plaats in de geschiedenis. De oorlog die in Irak en Iran woedde tussen 1980 en 1988 wordt systematisch buiten beschouwing gelaten. Volgens critici is het daarom juist – en neutraler – om over de Derde Golfoorlog te spreken. Toch schrijven journalisten zelden over Golfoorlog III. Het nummer weglaten is een mogelijkheid om de kritiek te omzeilen. In de kranten worden immers actuele oorlogsverslagen gepubliceerd en niemand zal eraan twijfelen over welke oorlog een bericht gaat. Als toch de vergelijking gemaakt moet worden met de oorlog die in 1991 in Irak werd beëindigd, kunnen journalisten kiezen voor ‘deze’ en ‘de vorige’ Golfoorlog.

De aanval op Irak begint in maart 2003. Het wordt niet alleen een strijd tegen terrorisme en fundamentalisme; de Amerikaanse regering kan het zo voorstellen alsof Irak een permanente bedreiging vormt voor de wereldvrede, niet in het minst omdat Saddam Hoessein in het bezit zou zijn van massavernietigingswapens. Een oorlog wordt niet enkel verantwoord via concrete argumenten en ‘bewijzen’. Op een veel subtieler niveau zal ook het taalgebruik het publiek ervan moeten overtuigen dat de aanval terecht is, of – in het geval van Saddam – dat het de moeite loont verzet te bieden. De communicatie van de leiders wordt bij het grote publiek gebracht via de media. In dit onderzoek gaat het enkel om de geschreven pers, en dan nog een verdere selectie tot De Standaard en De Morgen. Beide kranten drukken een niet te verwaarlozen stempel op het nieuws dat bij de lezer gebracht wordt.

Uit dit onderzoek zal moeten blijken hoe verschillende partijen, door hun woordgebruik, hun voorstelling van de feiten ingang doen vinden. Als uitgangspunt dient daarbij het idee dat de objectieve weergave van een gebeurtenis een illusie is. Al dan niet bewust laat de verteller in zijn voorstelling de eigen overtuiging doorschemeren, zeker als die feiten een oorlog betreffen waarover hij onvermijdelijk een standpunt moet innemen. Met andere woorden: er is niet één geschiedenis, maar zoveel als er geschiedschrijvers zijn.

Hoewel de deontologische premissen het nochtans voorschrijven, weten ook journalisten dat hun berichtgeving nooit volledig en objectief kan zijn. Journalistiek wil ook zeggen: op zoek gaan naar de meest volmaakte vorm van het onvolmaakte. De tijdsdruk en wat een journalist in die beperkte tijd kan doen met wat de bronnen hem geven, zijn twee factoren die het een journalist telkens weer duidelijk maken dat hij keuzes moet maken. Het is minder opvallend dat hij die keuzes maakt op basis van de heersende ideologie en het redactioneel beleid van de krant waar hij voor schrijft. Een journalist maakt daarbij niet enkel een selectie uit wat de feiten bieden, maar ook uit wat de taal

biedt. Opvallend in de oorlogsverslaggeving is hoe dingen meer dan één naam kunnen krijgen, namen die in bepaalde gevallen zelfs mekaars uiterste lijken. Het meest voor de hand liggende voorbeeld daarvan is hoe de aanvallers zowel de naam ‘bezetter’ als ‘bevrijder’ krijgen, afhankelijk van wie spreekt.

Een theoretische onderbouw voor deze bedenkingen is te lezen in een eerste deel van deze verhandeling. Daarin wordt een analytisch kader geschetst waarin eerst het ideologieconcept zelf nader bekeken wordt op de wijze waarop een aantal cultuurcritici en taalwetenschappers mij dat voordeden. Dit is essentieel in een onderzoek dat wil peilen naar de ideologie achter de berichtgeving. De bevindingen van theoretici zorgen bovendien ook voor een zekere nuance. Vervolgens gaat dit deel concreter in op eerder onderzoek naar oorlogstaal, dat van George Lakoff, en de betekenis van de ideologiekritiek voor de gebruikte bronnen: De Standaard en De Morgen. Het analytisch kader sluit af met de beschrijving van de methode die voor dit onderzoek gebruikt is.

In het tweede deel biedt een chronologische lijst een overzicht van de gebeurtenissen in Irak. Dit deel staat min of meer los van het eigenlijke onderzoek en zorgt vooral voor een houvast vóór en tijdens het verdere lezen. Zeker bij een oorlog als die in Irak, waarover dagelijks nieuwe berichten verschijnen, kan een erg uitgebreid chronologisch overzicht gegeven worden. Hier is vooral die informatie bewaard die kan helpen om de analyse van het taalgebruik zelf in zijn ruimere context te plaatsen, hoewel in de beschrijving van het onderzoek ook steeds voldoende achtergrondinformatie gegeven is.

Het onderzoek naar ideologisch taal- of woordgebruik volgt in het derde deel. Een woorden- en uitsprakenlijst die is samengesteld op basis van artikels over de Golfoorlog uit De Standaard en De Morgen tussen 18 maart en 15 december 2003, is onderverdeeld in een aantal semantische velden. Vijftien van deze velden worden elk in een hoofdstuk beschreven; daarbij is telkens gezocht naar opvallende benoemingsmechanismen of woordvormingen die achterliggende ideeën verraden.

Hoofdstuk 1 beschrijft de namen die de grote partijen in het conflict krijgen. Zowel naar Irak, naar de Verenigde Staten en andere aanvallers, als naar de Verenigde Naties en naar Europese tegenstanders wordt op uiteenlopende manieren verwezen. De omschrijvingen van deze partijen gaan van neutraal en positief tot vaak erg pejoratief.

De militaire actie op macroniveau, de algemene namen voor het conflict dus, komt in een *tweede hoofdstuk* in al zijn aspecten aan bod, ook hier – zoals in nagenoeg elk hoofdstuk – vanuit de verschillende standpunten van de betrokkenen.

Het *derde hoofdstuk* omschrijft hoe de ideologie achter de militaire actie is weergegeven in de Vlaamse informatieve kranten. In dit hoofdstuk gaat het in de eerste plaats om de rechtvaardiging van de aanval tegen Irak. Voor een nuance op het idee als zou de hele Amerikaanse regering hierbij aan hetzelfde zeel trekken, zorgt *hoofdstuk 4*. Daaruit blijkt duidelijk dat Amerika verdeeld is in elkaar bestrijdende kampen die andere meningen zijn toegedaan. Het Irakese antwoord op de aanval komt uitgebreid aan bod in een *volgend hoofdstuk* dat de ideologie achter het verzet tegen de Verenigde Staten beschrijft.

Opvallend in het discours over de oorlog zijn de verwijzingen naar historische gebeurtenissen; een retorische strategie waar zowel voor- als tegenstanders van de oorlog gebruik van maken. Hoe de geschiedenis een argument kan zijn om een aanval te rechtvaardigen dan wel te ontcrachten, wordt in *hoofdstuk 6* onderzocht.

Nogal wat aandacht besteden de kranten aan de reacties van het volk, zowel van het Irakese volk als van de publieke opinie elders in de wereld. De houding van deze groepen wordt samen behandeld in het *zevende hoofdstuk*.

Hoofdstukken acht tot en met twaalf begeben zich op domeinen die minder specifiek zijn voor deze oorlog, maar die wel een elementair onderdeel vormen van de taal van de oorlog in het algemeen. Door militaire innovaties komen bovendien net hier vaak nieuwe woorden voor. *Hoofdstuk 8* beschrijft de gebruikte wapens, wapensystemen en voertuigen. Vervolgens worden op een niveau lager dan het eerste hoofdstuk in *hoofdstuk 9* de namen van een aantal kleinere partijen behandeld, waaronder Irakese politieke partijen, legerstroepen en individuele actoren. *Hoofdstuk 10* laat zien hoe locaties in Irak op verschillende manieren een naam krijgen, van opvallende plaatsnamen die de Irakezen zelf bedachten tot de objectiverende aanduidingen van doelwitten in het militaire jargon. *Hoofdstuk 11* en *12* behandelen de omschrijvingen van concrete militaire en politionele acties en de manier waarop de effecten of resultaten van die acties benoemd worden.

Tot slot wordt in drie hoofdstukken de informatieoverdracht, een essentieel onderdeel in de oorlogsvoering, beschreven. De pers is een centrale schakel in de communicatie over de oorlog en speelt zeker een belangrijke rol in een oorlog die meer dan eens een 'media-oorlog' is genoemd. Haar strategieën en de manier waarop op haar werk gereageerd wordt, zijn beschreven in *hoofdstuk 13*. De media geven een boodschap door, maar hebben niet altijd grip op de correctheid van hun bericht. *Hoofdstuk 14* gaat dieper in op de reacties van de pers wanneer gevallen van bedrog en manipulatie ontmaskerd worden, zoals ook in deze oorlog enkele keren gebeurd is. Kranten doen er bovendien alles aan om zo veel mogelijk de verantwoordelijkheid van uitspraken van zich af te schuiven, bijvoorbeeld door te verwijzen naar een bron met een officieel karakter. Dat zijn de documenten, charters en rapporten of overeenkomsten op papier zoals zij beschreven staan in een *afsluitend hoofdstuk*.

1. PERS, IDEOLOGIE & MACHT

1.1 SELECTIE EN TRANSFORMATIE

De professionele ethiek gebiedt de journalist objectief, eerlijk en zonder ambiguïteit of vertekening zijn verslag te schrijven. Toch is de nieuwsgaring onvermijdelijk onderhevig aan heersende ideeën en overtuigingen. Omdat een krantenbericht telkens enkel een selectie kan bieden en die selectie bovendien een talige transformatie is van wat er gebeurd is, is het een illusie te denken dat het bericht een neutrale weergave van de feiten kan zijn. De nieuwsberichtgeving is naast een verslag van de feiten ook een weergave van ideeën waardoor elke journalist min of meer onbewust geleid wordt. Berichtgeving is meer een praktijk dan een weergave: door het verhaal te vertellen ontstaat een werkelijkheid. Die werkelijkheid is niet de enig mogelijke versie van de feiten, maar een ‘sociale constructie’ zoals Berger en Luckmann (1966) omschreven. Zij wijzen erop dat nagenoeg elke betekenis een sociale constructie is, terwijl alle discours zowel een sociaal product als een sociale praktijk is. De verslaggeving in kranten is daarbij een bijzonder interessant voorbeeld van de macht van taal in de werkelijkheidsconstructie.

Veel mediastudies gaan een beetje voorbij aan de specifiek taalkundige macht en benadrukken vooral de achtergrond van de selectiecriteria. Gegevens worden geselecteerd op basis van hun nieuwsaarde. Stuart Hall en Greg Philo, prominente onderzoekers in cultural and media studies aan de universiteit van Glasgow, zijn in dit geval interessant om te vermelden. Zij onderscheiden een twaalfstal ‘news values’ die bepalen wat als nieuwsaardig beschouwd of gerepresenteerd kan worden. De criteria gaan van frequentie, waarmee zij zeggen dat een unieke gebeurtenis meer kans maakt gepubliceerd te worden dan een langdurig proces, tot referentie naar belangrijke personen (Fowler, 1996: 12).

In dit onderzoek staat vooral de transformatie centraal, hoewel hier en daar toch ook duidelijk zal worden welke gebeurtenissen bijzondere aandacht krijgen. Zo wordt aan het begin van de oorlog kritiek geleverd op de journalistieke verslaggeving van details waardoor het voor de lezer nog nauwelijks mogelijk is de hoofdlijnen in het Iraakse conflict te onderscheiden. Ook zijn in de maanden die op de oorlog volgen een aantal opvallende verschuivingen in het discours te zien, die alle wijzen op een al dan niet bewuste verandering in de selectie.

Toch zal op die selectie enkel sporadisch gewezen worden, in hoofdzaak gaat de aandacht uit naar het lexicon. In de taalkundige theorie van M.A.K. Halliday, die vooral faam verwierf met zijn *systemic functional grammar*, is het vocabularium een belangrijke determinant in het structureren van ideeën. De woorden in een taal of taalvariëties geven uiting aan een reeks objecten, concepten, processen en relaties waarover in een cultuur gecommuniceerd wordt. Deze gedachte is in het bijzonder interessant voor de weergave van de oorlog in de Vlaamse kranten. Hoewel de journalist in de eerste plaats de communicatiestrategieën gebruikt die eigen zijn aan de cultuur waarin hij leeft, zal hij toch ook beïnvloed worden door de autoriteit van de bron die in dit geval uit verschillende

culturen komt. De Irakese manier om feiten voor te stellen is ongetwijfeld een hele andere dan de Amerikaanse of de Europese.

1.2 HEERSENDE IDEOLOGIE VS. TAALKUNDIGE COMPETENTIE

De journalist heeft niet op elke waarde en overtuiging die hij meegeeft controle. De ideeën zitten al in de taal en woorden zijn daarenboven niemands eigendom. De taalgebruiker moet bij een uiting een zorgvuldige selectie maken uit de woorden die een taal rijk is. Die keuze moet de uitspraak het vooropgestelde expressieve karakter geven. Mikhail Bakhtin legt de nadruk op een heteroglossisch proces waarbij alle discours essentieel een reproductie is van wat eerder al gezegd is. De talige uiting is ook telkens dialogisch en de plaats waar ideologische strijd gevoerd wordt.

When selecting words, we proceed from the planned whole of our utterance, and this whole that we have planned and created is always expressive. (...) And we select the word because of its meaning, which is not in itself expressive but which can accommodate or not accommodate our expressive goals in combination with other words, that is, in combination with the whole of our utterance. (in: Jaworski en Coupland, 1999: 128)

Bovendien moet de journalist rekening houden met het redactionele beleid dat op zijn beurt beïnvloed wordt door een overheersende ideologie. Ook deze extra-journalistieke invloeden beperken de controle van de journalist die zich moet aanpassen aan stilistische en ideologische conventies, eigen aan het genre of zelfs verschillend per krant. De inhoud van de berichtgeving komt grotendeels tegemoet aan de ideologie van de heersende klasse. Dit ideologisch conformisme wordt enerzijds in de hand gewerkt door het nieuwsmanagement en anderzijds door de druk van maatschappelijke machtsgroepen.

Toch beschikt de journalist, net als de woordvoerders die een beleid moeten verdedigen, over een taalkundige competentie die hem de mogelijkheid geeft om taal te gebruiken en tegelijk te anticiperen op de manier waarop wat hij zegt ontvangen zal worden. In het Franse poststructuralisme verwijst Pierre Bourdieu hiernaar met zijn notie van de taalkundige habitus die van de taalgebruiker een strategie maakt, ondanks zijn onderhevigheid aan de ideologie. Er kan van uitgegaan worden dat zeker de journalisten zich erg bewust zijn van hun taalkundige competentie en dat zij weten hoe zij die op de meest effectieve manier kunnen aanwenden.

Van de lezer wordt verwacht dat hij, zij het op een niet-professionele manier, de verschillende journalistieke codes herkent en de doorgegeven waarden en overtuigingen achterhaalt. Aan die verwachting kan beantwoord worden omdat de moderne lezer opgroeide in een maatschappij die door de pers beheerst wordt en bovendien is ook elke persoon gewoon aan blootstelling aan gelijk welke vorm van discours die ook telkens een decodering vraagt.

1.3 INDIVIDUALITEIT VAN DE AUTEUR

Kranten maken een duidelijk verschil tussen opiniestukken en feitenverslagen, het is aan de lezer om de codes te verwerken. Bij de nieuwsberichtgeving is de individualiteit of identiteit van de auteur minder belangrijk, opiniestukken daarentegen gaan steeds vergezeld van een naam en doorgaans

wordt ook een beroep of opleiding vermeld dat de schrijver recht van spreken geeft. Hoewel het onderscheid opvallend genoeg is, zal het in dit onderzoek slechts matig aangegeven worden.

De journalist verbindt zich ertoe te schrijven binnen de stijlregels van een bepaald genre en is daarbij niet langer in de eerste plaats een individueel subject, maar een schrijver. Bij Fowler luidt het basisprincipe: “the writer is constituted by the discourse” (1996: 42), waarbij discours ideologie op een sociale en institutionele manier in taal vat. Het concept ‘discours’ omschrijft hij met de definitie van Gunther Kress, een taalkundige vertegenwoordiger van de critical discourse analysis:

Institutions and social groupings have specific meanings and values which are articulated in language in systemic ways. Following the work particularly of the French philosopher Michel Foucault, I refer to these systematically-organized modes of talking as DISCOURSE. Discourses are systematically-organized sets of statements which give expression to the meanings and values of an institution. Beyond that, they define, describe and delimit what it is possible to say and not possible to say (and by extension – what it is possible to do or not to do) with respect to the area of concern of that institution, whether marginally or centrally. A discourse provides a set of possible statements about a given area, and organizes and gives structure to the manner in which a particular topic, object, process is to be talked about. In that it provides descriptions, rules, permissions and prohibitions of social and individual actions. (Kress, 1985: 6-7)

1.4 LINGUIÏSTISCHE PRAGMATIEK

Voorts kan de linguïstische pragmatiek bij dit onderzoek voor interessante inzichten zorgen. Het theoretisch uitgangspunt is de vaststelling dat elke vorm van communicatie een betekeniswereld meedraagt die de interpretatie bepaalt van wat expliciet wordt uitgedrukt (Blommaert, Östman en Verschueren, 1995). Een taaluiting is hier onlosmakelijk verbonden met de context want zijn betekenis wordt erdoor bepaald. Pragmatiek is een maatschappelijk relevante, probleemstellende kijk op taal en discours, met aandacht voor de historische, maatschappelijk-politieke, culturele, ideologische en mentale context waarin dat discours gehanteerd wordt.

Ook de pragmatiek houdt zich dus bezig met taal als veruitwendiging van ideologie. Victor Klemperer schrijft:

Wat iemand bewust wil verbergen, voor anderen of voor zichzelf, en wat hij ook onbewust met zich mee voert: de taal brengt het aan het licht. Dat is waarschijnlijk ook de essentie van de spreuk *le style, c'est l'homme*; de uitspraken van iemand mogen onoprecht zijn, maar in de stijl van zijn taal ligt zijn wezen open en bloot. (2000: 25)

Ervan uitgaande dat deze stelling correct is, geldt dus ook voor dit onderzoek dat uit de analyse van wat gezegd en geschreven is, afgeleid kan worden hoe iemand over bepaalde zaken denkt, al worden die niet expliciet gezegd. Bij journalisten kan hier, door hun deontologische neutraliteit, van uit gegaan worden. Van hen wordt niet verwacht dat ze een mening geven, maar zij kunnen wel ideeën suggereren. Dat geldt vandaag binnen alle media zeker voor kranten, die het niet alleen als hun taak zien de lezer te informeren, maar hem ook een hint geven van hoe hij ergens over moet denken. Het blijft hier wel duidelijk bij een hint, de lezer moet steeds zoveel mogelijk vrijheid krijgen.

1.5 IS IDEOLOGIEKRITIEK MOGELIJK?

De theoretische inzichten over de alomtegenwoordigheid van ideologie lijken een onderzoek naar ideologisch taalgebruik min of meer in de weg te staan. Zeker in de uitermate sceptische kritiek van Michel Foucault die zich richt tegen de veronderstelling dat ‘ideologiekritiek’ automatisch de

gedachte inhoudt dat er ook ergens iets zou bestaan als een niet-ideologische waarheid. Een dergelijke veronderstelling is moeilijk vol te houden als men ervan uitgaat dat waarheid een product is van het discours. Macht en ideologie maken op een strategische manier deel uit van de samenleving en zijn niet in handen van mensen die ideologie in hun voordeel kunnen aanwenden. Macht staat centraal in de levens van mensen, het is een altijd aanwezige factor in alle menselijke relaties en moet los gezien worden van ‘tijdelijke’ historische systemen, hierbij verwijst Foucault naar het kapitalisme en het patriarchaat.

Maar ervan uitgaand dat het concept ‘ideologie’ bestaat, moet het ook onderzocht kunnen worden. Foucault zelf maakte een zeer zorgvuldige analyse van taalstructuren. In taalgebruik is te zien hoe mensen worden onderdrukt, doordat een bepaald patroon van spreken en zwijgen als vanzelfsprekend fungeert en wordt nagevolgd; deze these werkt hij uit in een analyse van de evolutie van het discours over seksualiteit (*Histoire de la Sexualité*, 1984). Wie dit patroon kan blootleggen, ontdekt misschien enige ontsnappingsmogelijkheden voor het individu. Mijn onderzoek heeft allerm minst de pretentie dergelijke ontsnappingsroutes te kunnen aanreiken, wel concentreert het zich op de machtigste spreekbuizen: wereldleiders en de pers. Voor hen is het patroon van het spreken haast even belangrijk als dat van het zwijgen. Wat met een onderzoek als dit betracht kan worden, is dat het publiek alert wordt voor de onderliggende machtsverhoudingen waardoor het beïnvloed wordt.

Foucault was gefascineerd door de manier waarop macht direct invloed uitoefent, vooral als voorgewend wordt dat mensen geholpen worden. Bij Foucault gaf dit aanleiding tot een analyse van de psychiatrie en het gevangenisleven (*Surveiller et Punir, Naissance de la Prison*, 1975); maar als Bush de oorlog voorstelt als een bevrijding van het Irakese volk, past de analyse van zijn taalgebruik perfect in Foucaults optiek.

2. METAFOREN EN OORLOG

Foucault zorgt voor een nuance van het ideologieconcept. In de studies van George Lakoff, professor cognitieve wetenschappen aan de University of California in Berkeley, lijkt het concept volledig afwezig. Dat wil althans zeggen dat hij nergens in zijn werk de term ‘ideologie’ gebruikt. Toch sluiten zijn omschrijvingen van het gebruik van metaforen opvallend dicht aan bij de analyses van ideologisch taalgebruik.

Als het in mijn onderzoek gaat over metaforen, worden daarmee veelal de meest opvallende en oppervlakkige metaforen bedoeld. Toch is het belangrijk rekening te houden met de natuurlijke en diepe conceptuele metaforen die grotendeels onopgemerkt gebruikt worden en daardoor enorme sociale consequenties kunnen hebben. Lakoff bewees in *Metaphors We Live By*, een boek uit 1980 dat hij samen met Mark Johnson publiceerde, dat mensen denken in metaforen. Het dagelijks taalgebruik zit vol metaforen en tenzij mensen weten dat ze bestaan, vallen ze niet op. De metaforen verbergen meer dan wat ze vertellen. In *Metaphor, Morality and Politics, Or, Why Conservatives Have Left Liberals in te Dust* (1995), een studie van het politieke discours in de Verenigde Staten, wijst Lakoff erop dat de oppervlakkige metaforen eigenlijk van secundair belang zijn, maar ze leiden de onderzoeker wel vaak af. Daarom is het belangrijk stil te staan bij de dieper liggende metaforen die het begrip van de dagelijkse wereld vormgeven.

In 1991 begint Lakoff zijn werkstuk *Metaphor and War: The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf* met “Metaphors can kill. The discourse over whether to go to war in the Gulf was a panorama of metaphor” (1991). Volgens Lakoff is het van cruciaal belang om te begrijpen welke rol metaforisch denken heeft gespeeld in de aanloop naar de oorlog. Metaforisch denken op zich is positief noch negatief, het is iets alledaags en alomtegenwoordig.

Abstractions and enormously complex situations are routinely understood via metaphor. Indeed, there is an extensive, and mostly unconscious, system of metaphor that we use automatically and unreflectively to understand complexities and abstractions. Part of this system is devoted to understanding international relations and war. (Lakoff, 1991)

In het werkstuk beschrijft hij achttien metafoorsystemen. Veel van de beschreven metaforen komen ook terug in mijn onderzoek, maar zijn daar niet altijd uitdrukkelijk omschreven als een metafoor, eerder als een structuur die wijst op een onderliggende ideologie. Bijvoorbeeld beschrijft Lakoff *the Experts' Metaphor*: ‘experts in international relations have an additional system of metaphors that are taken as defining a “rational” approach’. Het is duidelijk dat zowel de pers als regeringen graag de opinie van experts naar voren schuiven, maar het is minder zeker of de dieper liggende reden daarvoor is dat zij gebruik maken van een bijkomend metaforensysteem dat ze aangereikt kregen in hun studies. Daarvan gebruik makend zouden zij het publiek makkelijker moeten kunnen overtuigen. Veel meer voor de hand ligt de verklaring dat het etiket ‘expert’ zelf hun het recht geeft ergens over te spreken. Experts zijn zonder twijfel voldoende geïnformeerd en hebben daardoor een heldere kijk op wat er gebeurt of moet gebeuren.

Naar aanleiding van deze Golfoorlog bekijkt Lakoff zijn studie uit 1991 opnieuw. Op 18 maart 2003, net voor de eerste bombardementen, publiceert hij het artikel *Metaphor and War, Again*. Veel van de metaforische ideeën zijn terug, maar de context is volgens Lakoff helemaal anders en ook veel gevaarlijker.

De meest centrale metafoor in het Amerikaanse buitenlandbeleid blijft het krachtige en overtuigende *nation is a person*, die Irak aan Saddam Hoessein gelijk stelt. De Amerikaanse troepen zullen geen oorlog voeren tegen het volk, maar tegen een tiran die dringend gestopt moet worden. Achter de metafoor gaan de burgerslachtoffers schuil die zonder twijfel zullen vallen. Deze metafoor is eigenlijk een deel van de grotere *international community metaphor* en een daaraan gekoppelde notie van nationaal belang. Daarmee bedoelt Lakoff dat het in het voordeel van een natie is om economisch gezond en militair sterk te staan, net zoals het voor een persoon binnen een gemeenschap belangrijk is gezond en sterk te zijn.

De internationale gemeenschap wordt bevolkt door natie-personen, zowel volwassenen als kinderen. De maturiteit is daarbij afhankelijk van de graad van industrialisatie:

Iraq, despite being the cradle of civilization, is seen via this metaphor as a kind of defiant armed teenage hoodlum who refuses to abide by the rules and must be “taught a lesson”. (Lakoff, 2003)

De *international community metaphor* voegt aan de eerste metafoor het *rational actor model* toe dat bepaalt dat het irrationeel is om tegen de eigen belangen in te handelen. Naties als rationele actoren proberen hun winsten te maximaliseren en de kosten te minimaliseren.

A short war with few US casualties would minimize costs. But the longer it goes on, the more Iraqi resistance and the more US casualties, the less the US would appear invulnerable and the more the war would appear as a war against the Iraqi people. That would be a high “cost”. (Lakoff, 2003)

De Natie-als-Persoon-metafoor komt het meest voor in de voorstelling van de oorlog als een rechtvaardige oorlog. De oorlog wordt voorgesteld met twee verhaalstructuren die dicht aanleunen bij het sprookje: *the self defense story* en *the rescue story*. In dit artikel heeft Lakoff het over narratieve structuren die een metafoor aanvullen, in 1991 zag hij *the fairy tale of the just war* nog als een aparte metafoor. In beide verhalen is er een held, een misdaad, een misdadiger en een slachtoffer; held en slachtoffer vallen samen in de *self defense story*. De misdadiger is telkens een irrationeel en slecht persoon waar niet mee valt te praten. Vechten en hem verslaan of zelfs doden is de enig mogelijke oplossing. Het slachtoffer is telkens onschuldig, hem kan niets verweten worden. De held zal de morele balans herstellen door de crimineel te verslaan.

Deze Golfoorlog wordt gerechtvaardigd door verschillende versies van de verhalentypes. Als Bush de band kan bewijzen tussen Saddam en Al Qaeda, omdat hij de groepering steunt of onderdak biedt, dan is het self-defense-scenario mogelijk. Inderdaad kan de regering aan het begin van de oorlog 40 procent van de Amerikaanse bevolking overtuigen van de link, ondanks het ontbreken van enig bewijs. Op die manier kan het leger naar Irak trekken om het eigen land te beschermen.

Het rescue-scenario kan twee groepen slachtoffers aanduiden: het Irakese volk en de buurlanden van Irak. Saddam Hoessein heeft zijn buurlanden vooralsnog niet aangevallen, maar hij vormt wel een permanente bedreiging. Om dit scenario ingang te doen vinden, blijven Bush en Colin Powell de misdaden van Saddam opsommen, zowel zijn misdaden tegen het volk als de wapens die hij zou kunnen gebruiken tegen de buurlanden.

Aan de hand van diezelfde natie-als-persoon-metafoor verklaart Lakoff ook de vijandigheid tegenover landen die zich tegen de oorlog verzet hebben. Van landen als Frankrijk en Duitsland wordt immers verwacht dat ze ‘vrienden’ zijn en vrienden moeten loyaal zijn tegenover elkaar, ze moeten steunen en hulp bieden waar nodig. Als de tegenstanders van de oorlog hulp weigeren, beschamen zij de vriendschapsband.

Deze voorstelling van de feiten door de Amerikaanse administratie en media heeft een enorm effect op de Amerikanen net omdat zij de metaforen aanvaardden. Volgens Lakoff is het pas mogelijk om door de legitimiteit van de oorlog heen te kijken als je ziet dat de metaforen en sprookjesstructuren niet van toepassing zijn op de huidige oorlog.

Hoewel Amerikanen de feiten wel kennen, lijken ze toch niet tot rationele conclusies te komen. Een uitleg hiervoor vindt Lakoff in de cognitieve wetenschappen:

People think in terms of frames and metaphors – conceptual structures like those we have been describing. The frames are in the synapses of our brains – physically present in the form of neural circuitry. When the facts don’t fit the frames, the frames are kept and the facts ignored. (Lakoff, 2003)

Vooraf omdat het grootste deel van dit *conceptual framing* onbewust is en mensen zich ook niet altijd bewust zijn van het metaforisch denken, is het voor Lakoff cruciaal om de cognitieve dimensies van het politieke discours te begrijpen. Zijn doel is dan ook om mensen alert te maken voor die dimensies: “being able to articulate what is going on can change what is going on – at least in the long run”.

3. DRUK VAN HET GENRE, DE ZAKENWERELD EN DE POLITIEK

3.1 GENRETHEORIE, TOEGEPAST OP HET KRANTENARTIKEL

Zoals gezegd brengen journalisten niet geheel vrij die boodschap over die ze willen, maar staan ze onder druk van een aantal autoriteiten. De belangrijkste en misschien ook wel meest opvallende druk komt van het genre van het krantenartikel zelf. Journalisten moeten zich aanpassen aan de wetten van een genre dat aan bepaalde verwachtingen van de lezer moet beantwoorden. De genreproblematiek is uitgebreid bestudeerd en beschreven. Een mogelijke definitie van de term 'genre' geeft Swales:

A recognizable communicative event characterized by a set of communicative purpose(s) identified and mutually understood by the members of the professional or academic community in which it regularly occurs. Most often it is highly structured and conventionalized with constraints on allowable contributions in terms of their intent, positioning, form and functional value. These constraints, however, are often exploited by the expert members of the discourse community to achieve private intentions within the framework of socially recognized purpose(s). (Bhatia, 1993: 13)

Deze definitie wordt door Bhatia, onderzoeker aan het Department of English Language and Literature aan de National University of Singapore, nader bekeken en toegepast op de analyse van verschillende genres. De genreleer kan worden aangewend op verschillende domeinen. Zowel binnen de taalkunde, de sociologie als binnen de psychologie hebben genres een functie; elke richting kan vanuit de eigen inzichten een genre lezen. De psycholinguïstiek bijvoorbeeld analyseert genres meer vanuit de tactische aspecten die eraan ten grondslag liggen. De tactische keuzes die de gebruiker binnen een genre maakt, worden strategieën genoemd en zijn in de regel non-discriminatief. Dat wil zeggen dat ze het essentiële communicatieve doel van het genre respecteren, zij houden rekening met de conventies van het genre om een zo groot mogelijk effect te bereiken in een specifieke socio-culturele context. Toch zijn er ook discriminatieve strategieën die de natuur van het genre bewust doen variëren. Krantenartikels, algemeen herkend als een degelijk uitgebouwd genre, beantwoorden doorgaans aan de regels van de non-discriminatieve strategieën. Zij hebben hun eigen taalkundige en sociolinguïstieke karakteristieken:

They serve a set of specific communicative purposes within newspapers. The reporters as well as the readers of the newspapers have a common understanding of the function of this genre, in that a good reporter is generally well aware of what is expected of his news reportin, and the readers also have a fairly good understanding of the social function of the genre, i.e., to inform readers about the day-to-day happenings in the world around them without bringing in any subjective interpretation or unnecessary bias. However, there are several types of non-discriminative linguistic strategies that reporters legitimately use to accomplish their intention in a particular news report. First, reporters use typical linguistic strategies in order to create various perspectives on news reports, thus bringing in some degree of subjective interpretation or even bias in their reporting. (...) In addition to these strategies, newspaper reporters in various establishment are often required to follow guidelines imposed by the organization in which they work. These organizational constraints and pre-requisites are also generally of non-discriminative kind, in that they rarely change the nature of the genre within which a particular text is written. (Bhatia, 1993: 20)

Zowel de lezer als de journalist moeten dus rekening houden met de strategieën die gangbaar zijn binnen een genre.

3.2 ZAKELIJKE EN POLITIEKE DRUK

Andere drukingsgroepen zijn de zakenwereld en de politieke macht. In *Media en Politiek* (2002) bewijst Els Witte in welke mate mediabaronnen en reclamebureaus een rechtstreekse druk uitoefenen op de inhoud en meer bepaald op de economisch en politiek geïntereerde inhoud van de mediaproducten. Hoewel er voorbeelden bekend zijn van rechtstreekse commerciële druk kan toch ook niet gesteld worden dat het controlesysteem zo functioneert dat de media enkel zouden brengen wat door de economische machtsgroepen wordt gedicteerd: “het systeem functioneert vooral via zelfcensuur vanwege de communicator en andere, subtielere vormen van beïnvloeding” (2002: 29). Tot die subtielere vormen rekent zij de organisatie van pseudo-evenementen, het aanreiken van een pasklare kopie, de publicatie van klaargestoomde artikelen zonder bronvermelding en dies meer. Onder invloed van het bedrijfsleven wordt de concurrentiële sfeer verhoogd met als belangrijkste gevolg een standaardisatie in de berichtgeving. Door de voorrang die de media aan de onmiddellijke actualiteit geven, gaan journalisten steeds meer een beroep doen op ‘passief’ nieuws: “het ongewijzigd overnemen van gestandaardiseerde telexberichten en persmededelingen” (2002: 33). Hoewel de actualiteitswaarde een onderdeel is van de informatieve functie van de berichtgeving, houdt deze manier van werken toch ook een direct verband met de commerciële context.

De inhoud van nieuwsprogramma’s komt tot stand in een wedstrijdsfeer, in een klimaat van spanning en onder druk, wat geenszins bevorderlijk is voor het begrijpen van politieke gebeurtenissen en ontwikkelingen in hun globale context en in een tijdsperspectief. (2002: 38)

Els Witte noemt het doel van de media “de inhoud licht consumeerbaar maken en een optimale consumptie verkrijgen” (2002: 39). Dit doel kan bereikt worden via een aantal procédés die in eenzelfde artikel aanwezig kunnen zijn. Ten eerste is er het personifiëringsprocédé dat hoofdzakelijk gebaseerd is op een psychologisch mechanisme:

Gebeurtenissen worden gemakkelijker waargenomen door middel van een persoonlijke relatie, waardoor een persoonlijke identificatie kan optreden, de participatiegraad kan verhogen en een veel sterkere band met en betrokkenheid bij het onderwerp optreedt. (2002: 39)

Vervolgens is er de dramatisering, een zeer efficiënt middel om de mediaproducten af te stellen op de eis van een hogere consumptiegraad. Witte verwijst daarbij naar de talrijke analyses die aantonen dat *bad news* meer dan een derde van de politiek geïntereerde mediaproductie in beslag neemt en het steeds maar sterker op de voorgrond komt. Ten slotte zijn er de entertainmentprocédés die ervoor zorgen dat de berichtgeving steeds meer de regels van de ontspanningsproductie gaat volgen. Dit laatste procédé is weliswaar nog veel minder aanwezig in de geschreven pers dan in de tv-uitzendingen.

De invloed van het politieke bestel laat zich grotendeels kennen in een ideologische relatie waarbij politiek en pers wederzijds van elkaar afhankelijk zijn. Els Witte wijst hierbij op twee stromingen in de wetenschappelijke literatuur waarbij een eerste school het ‘pluralistische consensusmodel’ tot uitgangspunt neemt.

Mits grote onderlinge verschillen in acht genomen worden, gaan deze auteurs er alle vanuit dat de moderne samenlevingen vrij harmonisch zijn opgebouwd en dat het politieke systeem zichzelf in evenwicht houdt. De communicatiewetenschappers die deze visie delen, kennen aan de media een cruciale rol toe bij het totstandkomen van die politieke stabiliteit. (2002: 64)

De kritische mediatheorieën vertrekken vanuit een ‘conflictmodel’.

In tegenstelling tot de “pluralistische consensusschool” gaan deze auteurs ervan uit, dat er aan de basis van het politieke systeem nog steeds een voortdurende strijd tussen klassen met tegengestelde belangen ligt. Deze conflicten worden inderdaad omgebogen tot een consensus, maar niet via een participerende democratie, wel als het product van de heerschappij van een elite. (2002: 67)

Beide stromingen hebben vooral een bepalende invloed wanneer onderzoekers functies toekennen aan concepten als persvrijheid, mediapluriformiteit en objectieve informatie. Geen enkele theorie ontkent dat dit centrale begrippen zijn in de ideologische constructies met betrekking tot de werking van de media in de samenleving.

Voor de aanhangers van de “pluralistische” visie zijn het reële constructies die, in het verlengde van de participerende democratie, effectief functioneren. Voor de “kritische” mediatheoretici gaat het om belangrijke symbolische functies, om mythes die het vermeende democratisch systeem de zo noodzakelijke geloofwaardigheid moeten verstrekken. Begrippen als vrije keuze, vrije expressie, pluralisme en neutraliteit zijn voor hen onderdelen van verhullingsstrategieën, die het zicht op de reële verhoudingen in de sociale formaties bemoeilijken. (2002: 71)

4. SITUATIE IN BELGISCHE KRANTEN: DE STANDAARD EN DE MORGEN

4.1 BUITENLANDSE BERICHTGEVING

Vooraf de positie van de Belgische buitenlandjournalisten is interessant in het onderzoek naar ideologisch taalgebruik. Op het politieke domein worden zij niet enkel beïnvloed door de machtshebbers in eigen land, maar ook door de instantie die aan de bron van de berichtgeving ligt. In het geval van de Golfoorlog moeten journalisten doorgaans rekenen op de voorstelling van de feiten door Amerikaanse of Irakese beleidsmakers of media. Met aanhalingstekens en duidelijke bronvermeldingen distantiëren journalisten zich wel enigszins van bepaalde uitspraken, zeker wanneer die te gekleurd of te typisch zijn. Tegelijk geeft toch ook het citeren zelf en het gebruik van de aanhalingstekens een houding weer die ook aan de lezer moet overgedragen worden.

Een aantal citaten krijgen in de pers bijzondere aandacht. De Standaard wijst erop hoe het nieuwsanker van Al-Jazeera opmerkt dat het Amerikaanse offensief in Irak begint “bij dageraad wanneer de witte draad zich onderscheidt van de donkere” (DS Online 21/3, *Arabieren kijken naar Al-Jazeera*). Dit is niet zomaar een uitspraak, maar een verwijzing naar een koranvers waarin staat dat bij zonsopgang het vasten begint. Begin juli 2003 richt Bush een onverschrokken boodschap aan de duistere krachten in Irak die de guerrillaoorlog tegen de Amerikanen zijn begonnen, De Morgen citeert niet zonder ironische ondertoon: “Bring them on” (DM 5/7, *Hoezo, de oorlog in Irak is afgelopen?*). Wanneer Saddam Hoessein in handen van de Amerikanen is, titelen vele kranten: “Ladies and gentlemen, we got him”. Ook op nieuwsuitzendingen was de uitspraak van Paul Bremer veelvuldig te horen. De Morgen maakt op 15 december zelfs een afzonderlijke rubriek, ‘We Gaddem’, waarin een aantal krantenpagina’s vrijgehouden worden voor berichtgeving uit en meningen over Irak.

Bij citaten is meteen duidelijk van welke instantie een uitspraak uitgaat, maar dat geldt niet voor het overgrote deel van de gebruikte woorden. Het is opvallend hoeveel termen in de Nederlandstalige pers een letterlijke vertaling zijn van het Engelse woord, hier en daar ook het Arabische. Op het moment van vertaling verdwijnt veelal de anderstalige oorsprong en sluiten de termen zich aan bij

een lijst woorden die typisch zijn voor het Nederlands, pas na onderzoek wordt de invloed van een andere taal duidelijk. Bij heel wat woorden blijft ook wel de bron aanwezig, zeker wanneer een term onvertaald wordt overgenomen. In het onderzoek komen heel wat voorbeelden van vreemde termen voor.

4.2 CONCENTRATIE EN PLURALISME

Naast die buitenlandse invloed is ook de invloed van de Europese/Belgische macht, die in dit conflict toch een apart standpunt voorstaat, niet te onderschatten. Hoewel op dit moment geen enkele krant nog eigendom is van of financieel gesteund wordt door een politieke partij, door de ontzuiling wensen dagbladen zich bovendien ook meer en meer te distantiëren van de partijen, blijven zij toch in meer of mindere mate een spreekbuis van het heersende machtsbestel. Dit onderzoek wil geen vergelijkende studie zijn van de twee kranten waaruit de informatie gehaald is, De Standaard en De Morgen; maar wel dient opgemerkt te worden dat beide organen, ondanks een erg verschillende politieke achtergrond, in hun buitenlandse berichtgeving bijzonder weinig verschillen vertonen. Nochtans zegt de redactionele lijn van De Standaard nog steeds een achterliggende christelijke inspiratie aan te houden en wordt De Morgen door velen nog altijd als een spreekbuis van de socialistische partij gezien.

Els De Bens beschrijft in *De Pers in België: het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen* (1997) het concentratieproces in het Vlaamse medialandschap dat ten dele aan de uitvlakking van het pluralisme ten grondslag ligt. België heeft nooit een duidelijk beleid gevoerd inzake de persconcentratie, een proces dat zich vooral vanaf de late jaren vijftig inzette en nu min of meer gestabiliseerd lijkt. De VUM of Vlaamse Uitgeversmaatschappij waartoe onder andere De Standaard behoort, is de absolute marktleider, maar bekleedt geen monopoliepositie. In de plaats van monopolie spreekt De Bens van oligopolie, een situatie waarbij enkele groepen de markt controleren. In Vlaanderen spelen drie grote persgroepen een rol: de VUM, de Persgroep en de RUG. Vooral de eerste twee groepen nemen het meeste plaats in op de markt.

Er zijn heel wat argumenten aan te halen ten voordele van de persconcentratie; maar het grootste punt van kritiek is toch dat er minder pluralisme, minder diversiteit en zelfs minder democratie is. Door de concentratie zijn veel titels, en daardoor spreekbuizen, verdwenen. Opvallend is hierbij het kleine marktaandeel van de links-progressieve pers, vooral omdat dat leidt tot een grote discrepantie met het aantal kiezers voor links georiënteerde partijen.

Zowel De Standaard als De Morgen zijn opgenomen in een grotere persgroep, telkens evenwel met de belofte dat elke redactie zijn onderliggende ideologie kon behouden.

De Standaard werd na zijn faillissement in 1976 verkocht aan de VUM, een maatschappij die toen bestond uit een groep holdings, die de aandelen onder elkaar verdeelden. De toenmalige aandeelhouders van de VUM hadden vooral nauwe banden met de financiële wereld. Dat betekent dat het krantenbedrijf dat tot aan zijn faillissement een zeer sterke marktpositie in Vlaanderen had, na de overname grotendeels gecontroleerd werd door een aantal belangrijke financiële groepen. Op dit moment bestaan de bindingen met de financiële wereld nog steeds.

Voor De Morgen is de situatie helemaal anders. De krant was in 1978 een nationale versmelting van twee socialistische kranten, de Gentse *Vooruit* en de Antwerpse *Volksgazet* en heeft van bij de samensmelting moeten vechten voor zijn bestaan. In 1986 is De Morgen failliet verklaard, op het

moment dat de SP weigerde nog langer financieel te steunen. De belangrijkste oorzaak van het faillissement was de slechte financiële situatie waarin De Morgen zich bevond. Toch blijft het bijzonder dat de SP precies op het ogenblik dat de krant de wind in de zeilen leek te krijgen, de steun stopzette. Dat had wellicht alles te maken met de onenigheid die was gegroeid tussen de partij en de redactie: “de SP vond zichzelf niet meer terug in de redactionele lijn van haar krant” (1997: 358). Na een aantal mislukte reddingsacties kocht de groep Hoste-Van Thillo De Morgen in 1989 voor een symbolische frank. Voor de publieke opinie verliep de overname geruisloos. Het bericht dat een linkse krant werd overgenomen door een centrumgroep zou zowel Hoste-Van Thillo als De Morgen immers schade kunnen berokkenen. Toch waren de problemen nog steeds niet van de baan, in 1991 paste De Morgen volgens Van Thillo niet langer in zijn marktgerichte Persgroep. Toch bleef de krant eigendom van De Persgroep en lijkt het sinds 1995 steeds beter te gaan met de krant: de oplage blijft stijgen, en hetzelfde geldt voor de reclame-inkomsten.

Zoals gezegd blijven beide kranten redactioneel wel zo veel mogelijk dezelfde koers varen als voorheen. Uit dit idee blijkt opnieuw dat een verslag nooit puur en objectief de weergave van de feiten kan zijn. Tijdens het productieproces zijn er een aantal tussenkomsten die elk hun stempel kunnen drukken op het eindproduct. Daarom is het interessant een blik te werpen op het beleid dat beide kranten willen voeren zoals die bij De Bens beschreven worden

Het hoofddoel van De Standaard, of van de VUM, is “het verschaffen van informatie aan het publiek” in harmonie met “de redactionele waarden”. De maatschappij omschrijft haar taak als

De tradities handhaven die wortelen in de behartiging, door berichtgeving en commentaar van de christelijke beginselen, de rechtmatige belangen van het Vlaamse volk, de pluralistische politieke democratie en de vrije economie. (Basisinformatie VUM, 1989, in: De Bens, 1997: 279)

Hieruit blijkt dat De Standaard blijft vasthouden aan haar katholieke traditie, al komt die nog zelden op de voorgrond. Zij blijft ook Vlaamsgezind, maar liet het Vlaams-nationalisme dat Gustaaf Sap uitdroeg achter zich. Sap werd in 1929 eigenaar van De Standaard en na zijn dood in 1940 bleef de inspraak van de familie Sap heel groot. De VUM staat voor een vrijemarkteconomie en weigert daarom verregaande overheidsinmenging. De Standaard is bovendien een echte informatiekrant, tegenover volkskranten als Het Nieuwsblad en De Gentenaar.

De Morgen wil sinds haar ontstaan zo veel mogelijk de onafhankelijkheid benadrukken, ondanks een sterke binding aan de socialistische partij die zij liever geheim hield. Na de overname door de liberale Persgroep kreeg de krant een garantie op een eigen, onafhankelijke koers met een eigen ideologisch profiel en een eigen doelpubliek. In 1997 schreef De Bens over het recente verwijt dat De Morgen te veel aandacht zou besteden aan human-interest-bijdragen, ook op de voorpagina. Daarbij stelt ze de vraag of de tendens berust op een bewust initiatief van de redactie, dan wel werd ingefluisterd door de commerciële afdeling van De Persgroep.

5. METHODOLOGIE

Het onderzoek naar ideologisch taalgebruik in de media is niet nieuw. Uit het geschetste kader mag al blijken dat verschillende disciplines zich op het domein van de media-analyse begeven. Vooral de

laatste vijftig jaar, een periode waarin de media steeds meer het dagelijks leven zijn gaan beheersen en daardoor ook de spreekbuis bij uitstek zijn geworden voor de heersende ideologie, is het onderzoek erg uitgebreid. Die multi- en zelfs interdisciplinariteit is tegelijk een sterkte en een zwakte, een eigenschap waarop vanuit verschillende hoeken kritiek geleverd wordt.

Dankzij de inzichten in andersoortig onderzoek is ook een bredere kijk op het eigen werk mogelijk. Anderzijds schuilt in deze kruisbestuivingen het gevaar dat de onderzoeker door de bomen nog nauwelijks het bos ziet en op een pseudo-wetenschappelijke wijze gebruik gaat maken van een aantal theoretische uitgangspunten zonder rekening te houden met de oorspronkelijke context.

De interdisciplinariteit brengt ook met zich mee dat er niet voor elk onderzoek een pasklare methode voor handen is en onderzoekers min of meer eclectisch een methode samenstellen, zonder daarbij de traditie oneer aan te doen. Mijn onderzoek vertrekt duidelijk vanuit de taalkundige en semantische studie van het discours. Toch zullen zowel de discours analyse, de pragmatiek, de psycholinguïstiek als de communicatiewetenschappen voor een aantal aanvullende inzichten zorgen in de interpretatie.

5.1 WOORDENLIJST MET OORLOGSTAAL

Concreet is het onderzoek de analyse van een corpus artikels uit *De Standaard* en *De Morgen* die over de Irak-oorlog berichtten tussen 18 maart, de afkondiging van het ultimatum en 15 december 2003, de dag nadat Saddam gevonden is. Hierbij dient meteen ook vermeld dat nagenoeg alle achtergrondinformatie, zowel in het onderzoek zelf als in het chronologisch overzicht van de oorlog, aan deze krantenberichten ontleend is. Als basis voor het onderzoek diende de woordenlijst zoals die te raadplegen was op de website van *Van Dale* net na het officiële einde van de oorlog begin mei. De lijst kreeg de naam *Taal van de Oorlog* en werd opgesteld in samenwerking met *De Standaard* ([www.STANDAARD.BE](http://www.standaard.be)) en met *Lexiton Services bv* (www.taalbank.nl). De verantwoording klonk als volgt:

De oorlog jaagt ook schokken door de taal. In enkele dagen tijd kent iedereen nieuwe begrippen, zoals deze keer *shock and awe* en *precisiebombardementen*. Elke dag komen er nieuwe woorden bij. Sommige zullen weer verdwijnen met het oorlogsgeweld. Andere zullen blijvende littekens achterlaten in onze taal. We proberen ze voor u bij te houden. [www.vandale.nl, mei 2003]

In dezelfde lijn werden uit de artikels woorden en uitspraken geselecteerd. *De Standaard* en *De Morgen* werden daarvoor specifiek interessant bevonden omdat zij twee Vlaamse kwaliteitskranten zijn met een ruime doelgroep; er kan vanuit gegaan worden dat het beeld dat deze kranten schetsen representatief is voor de invloed op een groot deel van de algemene publieke opinie in Vlaanderen. Uit beide kranten werden artikels bijgehouden uit de periode tussen 30 april en 10 november 2003; van de eerste periode (18 maart tot 29 april) beschikte ik enkel over materiaal van *De Standaard Online*; de laatste periode (11 november tot 15 december) hield ik alleen nog *De Morgen* bij. De reden hiervoor is een praktische: ik besliste eind april dit onderzoek aan te vangen, *De Morgen* beschikte op het moment van gegevens verzamelen nog niet over een archief dat online te raadplegen was. Dat er de laatste maand enkel materiaal is uit *De Morgen* is te wijten aan het feit dat ik het verzamelen eigenlijk in november wou afronden. Toch hield ik *De Morgen* nog bij tot zich een symbolisch eindpunt aandiende: “Ladies and Gentlemen, We Got Him”. Ik geloof niet dat daardoor sprake kan zijn van een hiaat in het onderzoek. Alles samen zijn er meer dan duizend artikels

nagelezen. Bovendien wees ik er al op dat het niet de bedoeling is beide kranten met elkaar te vergelijken en dat het ook opvalt dat, zeker wat betreft het woordgebruik, De Standaard en De Morgen min of meer dezelfde keuzes maken. Toch was het interessant twee kranten te kiezen om enige diversiteit te kunnen weergeven.

Uit elk artikel werden woorden of uitspraken met een zekere ideologische bijklank geselecteerd en opgenomen, samen met een bibliografische verwijzing naar ten minste een van de artikels, in een alfabetische lijst. Het is daarbij erg moeilijk gebleken op voorhand een set criteria vast te leggen die bepalen welk woord ideologisch gekleurd genoemd kan worden. Net daarom vormt de lijst van Van Dale een handig vertrekpunt. Naarmate het leeswerk vorderde, werd het onderscheid ook steeds opvallender. Toch wijst de moeite waarmee de selectiecriteria beschreven worden erop dat ook deze selectie onderhevig geweest is aan de persoonlijkheid van de onderzoeker, net zoals de selectie van journalisten in hun berichtgeving niet volledig neutraal is.

Het eerste deel van het onderzoek resulteerde in een nogal uitgebreide woordenlijst waarbij elke term werd omschreven met ofwel een citaat, zodat de context bewaard bleef, of met de verklaring die in het artikel zelf gegeven werd. Wanneer een van deze citaten in de beschrijving van het onderzoek gebruikt werd, is in de tekst telkens naar de bron verwezen. Daarbij gebruikte ik voor De Standaard de afkorting 'DS', voor De Morgen 'DM' en voor De Standaard Online 'DS Online'. Van de datum zijn enkel dag en maand vermeld, daar alle artikels in 2003 geschreven zijn.

Door de omvang van de lijst is het niet mogelijk gebleken elk woord in het uitgeschreven onderzoek op te nemen; die woorden zijn wel aanwezig in de woordenlijst, in beperkte vorm opgenomen in bijlage. De meeste citaten zijn in de bijlage weggelaten; maar waar mogelijk wordt met een pagina-aanduiding wel naar de belangrijkste passages in de verhandeling verwezen waarin zowel de termen als de citaten aanwezig zijn.

5.2 SEMANTISCHE VELDEN

Vervolgens maakte ik in deze lijst een onderverdeling in twintig semantische velden, inclusief een restcategorie:

1. Partijen in het conflict
2. Militaire actie op macro-niveau
3. Ideologie achter de militaire actie
4. Rollen of kampen binnen de Amerikaanse regering
5. Ideologie achter het verzet tegen de VS
6. Vergelijking met historische gebeurtenissen
7. Publiek protest tegen de oorlog
8. Houding van het thuisfront
9. Soorten wapens, wapensystemen, uitrusting en voertuigen
10. Soorten troepen, eenheden en actoren
11. Omschrijving van locaties in Irak
12. Soorten militaire of politionele acties
13. Voorbereidingen van de oorlog
14. Effecten of resultaten van militaire acties

15. De pers
16. Informatie
17. Verantwoording van fouten
18. Overeenkomsten op papier, rapporten, documenten
19. Organisaties en projecten
20. Rest

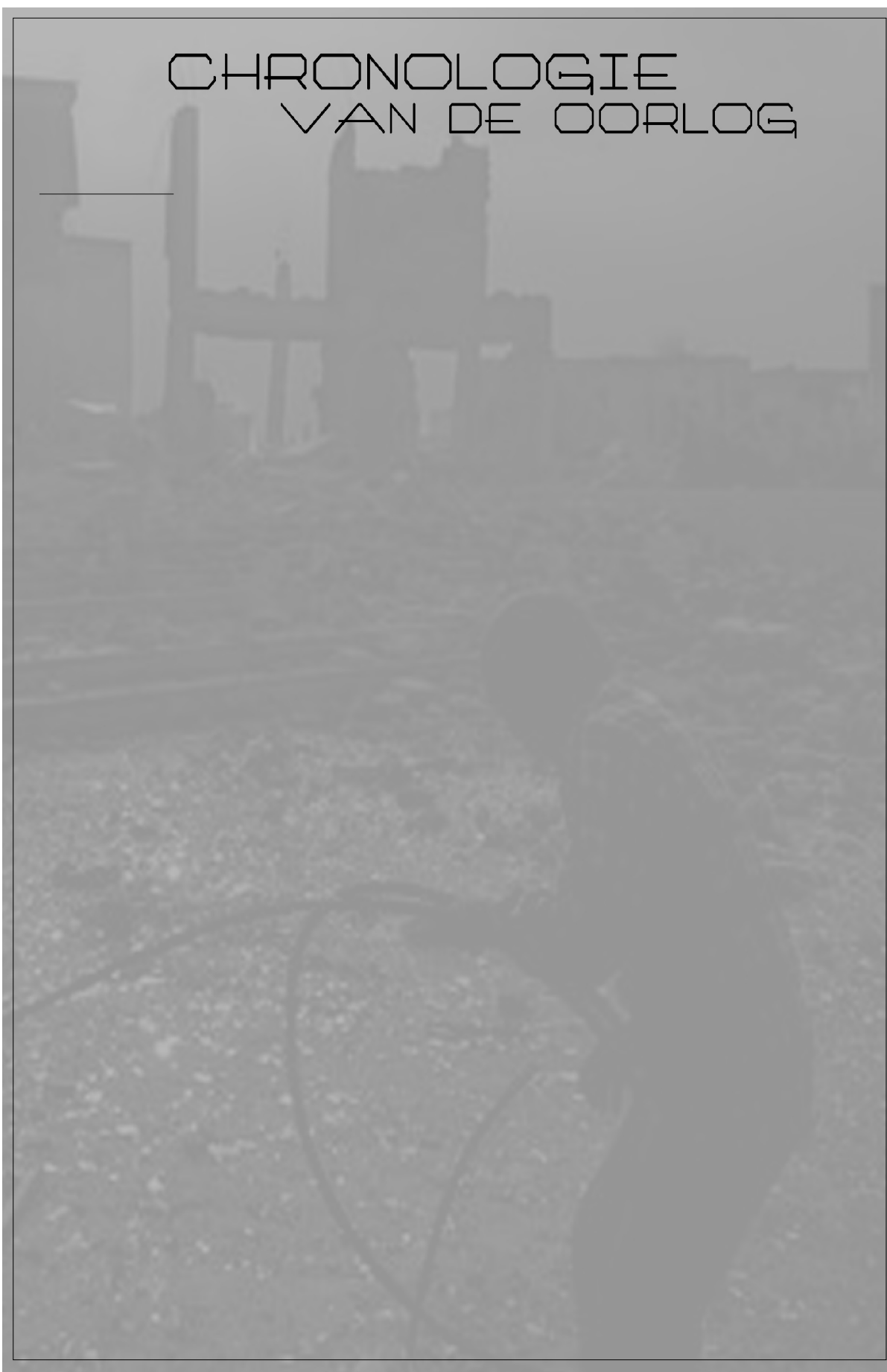
5.3 STRATEGIEËN IN NAAMGEVING EN WOORDVORMING

Tot slot is elk domein onderzocht op benoemingsmechanismen en opvallende (nieuwe) woorden. Omdat een aantal velden heel summier bleek in vergelijking met andere, is niet aan elk domein een apart hoofdstuk gewijd. Dat geldt bijvoorbeeld voor ‘Voorbereidingen van de oorlog’. Het onderzoek behandelt de artikels vanaf het begin van de oorlog, een moment waarop de voorbereidingen uiteraard al achter de rug waren. Deze termen zijn verwerkt in het hoofdstuk over de ‘Ideologie achter de militaire actie’. Er is ook niet altijd een duidelijke lijn te trekken, een aantal velden overlappen mekaar. Het ‘Publiek protest tegen de oorlog’ en de ‘Houding van het thuisfront’ zijn in één hoofdstuk verwerkt omdat beide domeinen met vergelijkbare strategieën beschreven zijn. Door de heterogeniteit is ook de restcategorie niet apart behandeld. De domeinen worden in een min of meer logische volgorde beschreven.

De strategieën die een ideologische achtergrond verraden zijn geanalyseerd in het onderzoek, met waar nodig een woordverklaring en achtergrondinformatie. Daarbij ben ik er mij van bewust dat ik niet telkens opnieuw – hoewel toch zo veel mogelijk – de ideologische indruk die het woordgebruik bij de lezer achterlaat, heb beklemtoond. Ongetwijfeld voelt de lezer intuïtief aan welke termen een bepaalde lading dekken. Bovendien zijn ook alle termen die in de lijst voorkomen vet en cursief gedrukt in de tekst. Dat is ten minste het geval wanneer de termen voor het eerst vermeld worden, of wanneer zij extra nadruk vragen. De herhalingen van die termen of afleidingen ervan zijn nog enkel cursief gedrukt. Ook cursief staan titels van boeken waarnaar verwezen wordt en de namen van kranten andere dan De Standaard en De Morgen. Vet gedrukt, maar niet cursief, zijn benadrukte termen die niet in de lijst opgenomen zijn en dus niet als dusdanig in de artikels voorkwamen.

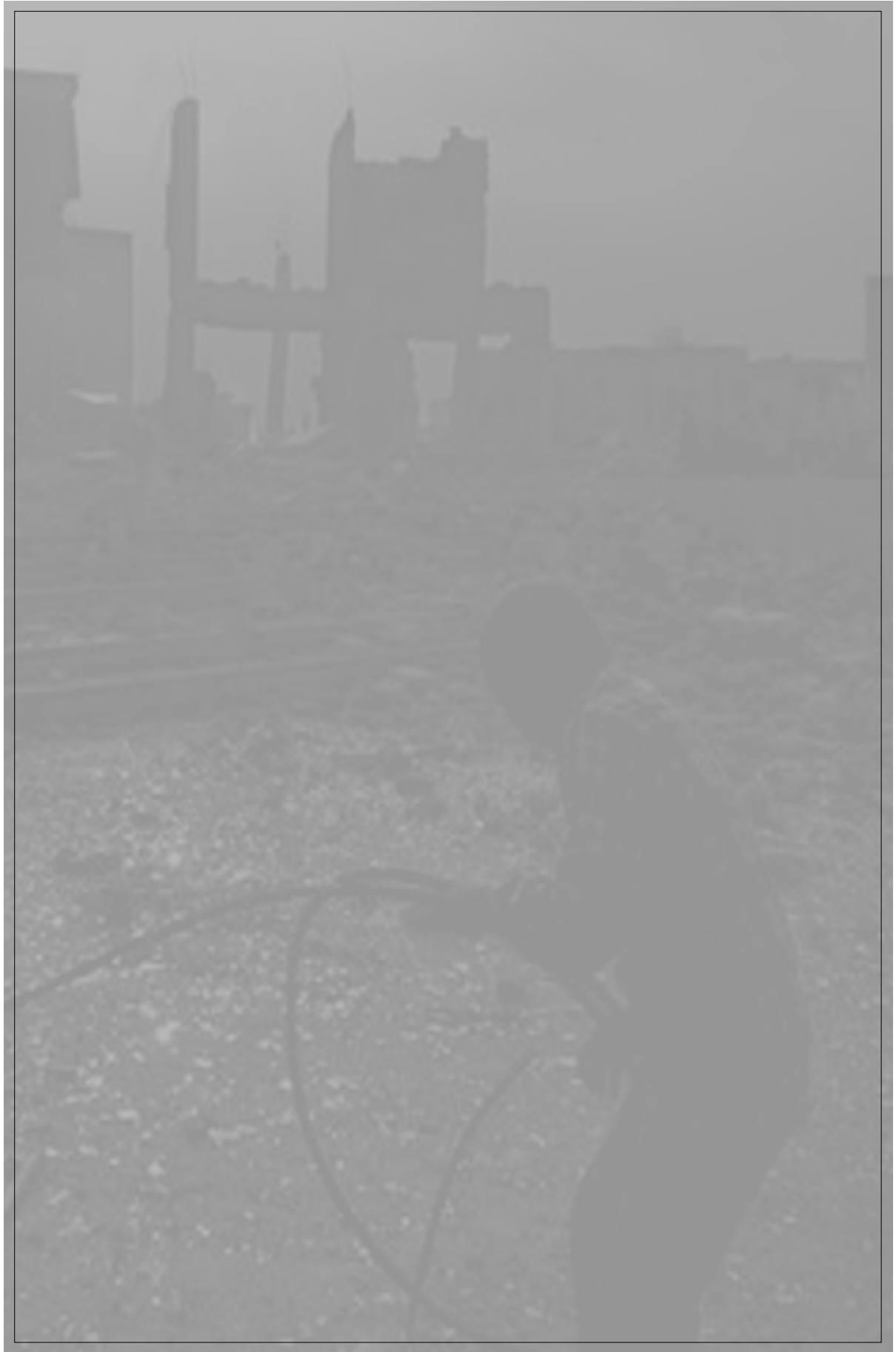
Elk hoofdstuk wordt afgesloten met een schema dat het geheel van de behandelde termen moet visualiseren. In de schema’s is waar mogelijk een onderscheid gemaakt tussen neutrale tot positieve termen enerzijds en negatieve termen anderzijds. Hoewel in bepaalde gevallen wel degelijk een verschil te maken is tussen positieve en neutrale termen, geldt dat voor het merendeel van de woorden niet. Neutrale termen kunnen immers ten positieve aangewend worden; door hiervoor te kiezen en niet voor een tegenhanger met een negatieve bijklank, maakt de journalist impliciet zijn houding kenbaar.

CHRONOLOGIE VAN DE OORLOG

18 maart 2003

Bush stelt Saddam voor een **allerlaatste ultimatum**: Irak binnen de 48 uur verlaten of oorlog. Bagdad laat weten geen gevolg te zullen geven aan de eis van Bush en wijst enkele uren later het ultimatum officieel af. Een oorlog is nu onafwendbaar.

HET ULTIMATUM VOORBIJ

Donderdag 20 maart 2003

Om half 1 's nachts licht George Tenet, directeur van de CIA, president Bush in over een mogelijke verblijfplaats van Saddam Hoessein en enkele andere topleiders. Bush overlegt met zijn legerstaf over een zeer **gerichte aanval**.

Het Amerikaanse **ultimatum aan Saddam Hoessein verstrijkt om 2 uur**. Anderhalf uur later begint de gerichte aanval op Bagdad. De eerste Amerikaanse vliegtuigen verschijnen boven Bagdad. Een kwartier later zijn explosies te horen.

Tijdens de nacht en de volgende dag krijgt **Bagdad** nog een aantal serie raids te verwerken. Irak reageert door vier raketten op Koeweit af te vuren.

Om half 7 's morgens houdt **Saddam Hoessein** (of een dubbelganger) een toespraak waarin hij de 'kleine, misdadige president Bush' beschuldigt van misdaden tegen de mensheid.

Tegen de avond krijgen de Amerikaanse soldaten, gelegerd aan de Irakese grens, het order zich klaar te houden voor een **grondaanval**. Niet veel later steekt het Eerste Marine expeditieleger de grens met Irak over. In het zuiden trekken ook de Britse troepen Irak binnen, hun deelname wordt iets na middernacht bevestigd in een opgenomen toespraak van premier Blair.

Vrijdag 21 maart 2003

Britse infanteristen nemen het Irakese schiereiland **Al-Fao** in. Even later heisen Amerikaanse soldaten de Stars and Stripes in de haven van **Oemm Qasr**, die een dag eerder al door de Britten was veroverd. Het Pentagon meldt dat ook een aantal **vliegvelden** in het westen van Irak zijn ingenomen.

ABC News meldt dat Saddam Hoessein gewond zou zijn door de bombardementen op zijn paleis. De Irakese minister van Informatie had eerder al bevestigd dat een van zijn paleizen geraakt was door een bombardement, maar Irak ontkent het bericht van ABC.

's Avonds laat het Amerikaanse ministerie van Defensie weten dat het zogenaamde **shock-and-awe-luchtoffensief** op Irak zal worden ingezet. Amerikaanse vliegtuigen starten een half uur later massaal bombardement op Bagdad. Ook Kirkook en Mosoel komen onder vuur te liggen.

Australië bevestigt dat ook Australische speciale eenheden deelnemen aan het grondoffensief. Na middernacht trekken Turkse troepen Noord-Irak binnen.

Zaterdag 22 maart 2003

Bagdad wordt opnieuw zwaar gebombardeerd, tegen de avond valt de elektriciteit in een deel van de stad uit. Een woordvoerder van het Amerikaanse leger zegt dat **Nasirya** gevallen is en even later wordt gemeld dat de geallieerden ook **Basra** onder controle hebben. In **Mosoel** zijn nog steeds explosies te horen en volgens de Irakese televisie zijn in **Najaf** Irakese en coalitietroepen slaags geraakt.

Om 15 uur geeft generaal **Tommy Franks** in Doha een persconferentie waarin hij zegt dat de operatie volgens planning verloopt. In zijn wekelijkse radiotoespraak zegt president Bush opnieuw dat de oorlog langer kan duren en moeilijker kan zijn dan voorspeld.

Zondag 23 maart 2003

De hele dag zijn in **Bagdad** explosies te horen. **Tikrit**, de geboorteplaats van Saddam Hoessein, wordt zwaar gebombardeerd. Op een kamp in **Oemm Qasr** worden twee bommen gedropt omdat zich daar 120 leden van de **Republikeinse Garde** zouden schuilhouden. Volgens Mohammed Al-Sahaf, minister van Informatie in Irak, zijn bij een bombardement met splinterbommen in **Basra** 77 doden en 366 gewonden gevallen.

Saddam Hoessein verschijnt op de Irakese televisie. Het is onduidelijk wanneer de beelden van een vergadering met militaire en politieke verantwoordelijken zijn gefilmd.

Maandag 24 maart 2003

Bagdad krijgt opnieuw enkele bombardementen te verduren. In het noorden voeren Amerikaanse vliegtuigen luchtaanvallen uit op **Mosoel**, **Kirkook** en **Chachamal**. Amerikaanse helikopters vallen de Republikeinse Garde aan bij **Kerbala**. Basra wordt gebombardeerd, de VN-secretaris-generaal waarschuwt voor een **humanitaire crisis in Basra**.

Het Pentagon relateert de berichten over de ontdekking van een **chemische wapenfabriek**.

In een televisietoespraak roept Saddam Hoessein zijn volk op om zich te blijven verzetten, volgens hem is de overwinning nabij.

Dinsdag 25 maart 2003

De BBC meldt dat de troepen zich klaar maken voor de **grondaanval op Bagdad**. Volgens een anonieme bron zouden Amerikaanse soldaten vandaag positie innemen bij Bagdad. **Basra** wordt vanaf nu ook een militair doelwit, het Rode Kruis meldt dat het er begonnen is met het herstellen van de watervoorziening. Een Britse bevelhebber verklaart de havenstad **Oemm Qasr** 'veilig en open'.

Volgens de Democratische senator Robert Byrd vraagt Bush 75 miljard dollar voor de oorlog in Irak.

Britse troepen melden een **volksopstand tegen het regime van Saddam Hoessein**. Volgens een correspondent schieten Irakese troepen op opstandige burgers. Het Irakese ministerie van Informatie ontkent de berichten. Ook Al Jazeera, dat met een eigen reportageploeg in Basra aanwezig is, zal de berichten tegenspreken. Er blijft weliswaar onduidelijkheid.

Woensdag 26 maart 2003

De Amerikanen starten de hevigste bombardementen op **Bagdad** sinds het begin van de oorlog. Er is sprake van zware gevechten rond **Basra** en **Najaf**. In **Nasiriya** worden 170 Irakese soldaten gevangen genomen in een ziekenhuis. Er worden ook wapens, munitie en beschermingspakken tegen chemische wapens gevonden..

Het Irakese ministerie van Informatie ontkent dat **Oemm Qasr** onder controle van de Amerikanen en Britten staat. Irak vraagt de olieproducerende landen geen **olie** meer te leveren aan de VS en Groot-Brittannië.

De leiding van de **Irakese oppositie** roept de Irakezen op 'zich klaar te maken voor een opstand' tegen Saddam Hoessein.

De Verenigde Staten ontvouwen hun plannen voor een nieuwe, versterkte VS-ambassade in Bagdad in het **post-Saddam-tijdperk**. Bush waarschuwt wel nogmaals dat de oorlog nog niet voorbij is.

De Veiligheidsraad bereikt geen compromis voor **humanitaire hulp** aan Irak. VN-chef Kofi Annan roept de internationale gemeenschap op gul te zijn. De Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, Colin Powell, verklaart dat de VN een rol kunnen spelen bij de heropbouw van Irak en bij het aanstellen van een nieuwe bewind.

27 maart 2003

In het noorden van Irak worden enkele honderden Amerikaanse soldaten gedropt. Zo wordt een **noordelijk front** geopend.

Bagdad wordt door verschillende luchtaanvallen getroffen. Ook **Basra** en **Mosoel** worden gebombardeerd. Volgens de BBC hebben Britse troepen de Irakese televisie en radio in Basra uit de ether gehaald waardoor de communicatie met Bagdad is verbroken.

In **Koeweit-stad** zijn twee luide explosies gehoord nadat de sirenes geloeid hadden.

De *Voice of America* maakt bekend dat de VS 30 000 extra soldaten naar Irak stuurt, het gaat om de 4e Infanteriedivisie.

Volgens de Britse minister van Defensie **Geoff Hoon** hebben Britse troepen in Irak vondsten gedaan die aantonen dat de Irakese troepen van plan zijn **massavernietigingswapens** te gebruiken.

De Irakese televisie toont **Saddam Hoessein** die topberaad houdt.

De minister van Defensie in Irak kondigt bloedige straatgevechten aan.

28 maart 2003

Bagdad wordt wakker door een nieuwe luchtaanval. Later op de dag melden de Arabische zenders een raketinslag op een markt in Bagdad met tientallen doden tot gevolg. Ook **Nasiriya**, **Chamchamal** en **Mosoel** liggen opnieuw zwaar onder vuur. In de westelijke stad **Rutba** treffen Brits-Amerikaanse bombardementen een ziekenhuis.

In **Koeweit-stad** is opnieuw een zware explosie te horen.

Het Pentagon verklaart 130 000 extra troepen naar de Golf te sturen, Groot-Brittannië stuurt geen extra manschappen.

Tijdens een interview met de BBC-radio zegt premier Blair dat de VS en Groot-Brittannië geen idee hebben waar **Saddam Hoessein** zich momenteel bevindt. Volgens de Amerikaanse stafchef Richard Myers is Saddam wel de controle over een groot deel van Irak kwijt.

William Wallace, opperbevelhebber van de VS-grondtroepen in Irak, geeft publiekelijk toe dat de VS de tegenstander militair heeft onderschat.

Het eerste schip met **humanitaire hulp** komt aan in de haven van Oemm Qasr.

29 maart 2003

In **Bagdad** treffen Tomahawk-raketten het ministerie van Informatie waardoor de Irakese stallet-tv wegvalt. Britse eenheden beschieten in de buurt van **Basra** een gebouw waar tweehonderd leden van de regerende Baath-partij vergaderen; het gebouw is vernield, maar er is geen melding van slachtoffers. Amerikaanse troepen bestoken **Nasiriya**, waar het verzet blijft duren, met zwaar artillerievuur.

Bij een **zelfmoordactie** met een autobom in **Najaf**, gepleegd door een Irakese officier, komen vier Amerikaanse soldaten om het leven. Vice-president **Ramadan** kondigt tijdens een persconferentie meer zelfmoordaanslagen aan.

Donald Rumsfeld, Amerikaans minister van Defensie, krijgt zware kritiek omdat hij de oorlog zou hebben onderschat. In een radiotoespraak neemt president Bush de verdediging van Rumsfeld op zich.

30 maart 2003

Er worden zware explosies gehoord in het zuiden van **Bagdad**. De Irakese luchtfweer schiet in actie. Al-Jazeera meldt explosies in **Mosool** en hevige beschietingen in **Basra**. Britse Harrier-gevechtsvliegtuigen, die de bevoorradingslijnen voor benzine van de Irakese Republikeinse Garde moeten doorknippen, vernietigen een belangrijk benzineopslagcentrum in de buurt van **Kerbala**.

Volgens een Australische journalist staan Australische special forces aan de rand van Bagdad.

De opperbevelhebber van het Amerikaanse leger, Tommy Franks, ontkent officieel dat er een **operationele oorlogspauze** gepland wordt.

De Britse regering vindt de BBC te Irak-vriendelijk. Minister John Reid van de Labourpartij noemde de zender zelfs een 'friend of Baghdad', zo meldt de Britse zondagskrant *The Observer*.

31 maart 2003

De Amerikaanse officier Grimsley meldt dat Amerikaanse soldaten in de buurt van **Najaf** gestreden hebben met eenheden van de Republikeinse Garde, het eliteleger van Saddam Hoessein; het zou gaan om de eerste rechtstreekse confrontatie op de grond tussen het Irakese eliteleger en de Amerikaanse troepen. Het Irakese **ministerie van Informatie** in Bagdad wordt opnieuw door een raket getroffen. Amerikaanse militairen nemen in **Noord-Irak** een mogelijk trainingskamp van Al-Qaeda in. De stad **Kalak** wordt zwaar getroffen. Bij een aanval op **Shatra**, blijkt het doelwit, **Hassan Ali Al Majid** (Chemische Ali), gevlogen; de soldaten worden er wel door de bevolking verwelkomd.

Amerikaanse mariniers vinden in een verlaten Iraaks militair kamp in Nasiriya grote hoeveelheden **gasmaskers en chemicaliën tegen zenuwgasaanvallen**.

Het Wereldvoedselprogramma van de Verenigde Naties (WFP) vraagt aan de internationale gemeenschap 1,2 miljard euro voor de noodlijdende bevolking in Irak.

1 april 2003

Bagdad wordt opgeschrikt door de hevigste reeks explosies sinds het begin van de oorlog.

Irak vuurt opnieuw twee raketten af op **Koeweit en Najaf**, ze zouden andermaal afgeweerd zijn door Patriotraketten.

De Britse legerleiding geeft toe dat Irakese **burgerslachtoffers** de geloofwaardigheid van de Amerikaans-Britse acties aantasten, maar de Britse troepen behouden steeds het recht op zelfverdediging.

De Britse minister van Buitenlandse Zaken, Jack Straw, wil dat de Irakese bevolking na de oorlog nieuwe leiders kiest op een internationale conferentie.

De Irakese televisie toont een nieuwe toespraak van **Saddam Hoessein**, waarin die oproept tot een jihad tegen de VS.

3 april 2003

De zone rond de **luchthaven van Bagdad** wordt gebombardeerd. In grote delen van Bagdad valt de elektriciteit weg. Amerikaanse troepen naderen Bagdad en tegen de avond is de aanval tegen de internationale luchthaven van Bagdad ingezet. Bij **Kerbala** slaan Amerikaanse troepen twee Irakese aanvallen op een brug over de Eufraat, die ze eerder hadden ingenomen, af.

Een sjiiitische moslimleider in de heilige stad Najaf, **ayatollah Sistani**, vaardigt een **fatwa** uit waarin hij de Irakese aanspoort de Amerikaanse soldaten in de stad niet te hinderen.

Navo secretaris-generaal George Robertson zegt dat er onder de **EU- en Navo-partners** 'een groeiende consensus' is over wat er moet gebeuren met Irak, eens de oorlog daar voorbij is.

Het **Internationaal Comité van het Rode Kruis** kondigt aan dat het op 4 april hulpgoederen zal sturen naar Basra.

4 april 2003

's Nachts zijn er ten zuiden van **Bagdad** 20 luide explosies te horen, de knallen zouden afkomstig zijn uit het gebied rond de luchthaven. Later op de dag dopen Amerikaanse troepen Saddam Airport om tot **Baghdad International Airport**. Volgens de Irakese minister van Informatie is de luchthaven 'volkomen omsingeld en geïsoleerd'. Een woordvoerder van het Irakese leger zegt dat Irak de controle over **Basra** nog niet verloren is. Hij waarschuwt de Amerikaanse strijdtroepen dat ze 'opgeslokt' zullen worden door Irakese strijdkrachten als ze Bagdad binnenvallen.

Een Amerikaanse officier meldt dat ten zuiden van Bagdad **'duizenden dozen met wit poeder'** zijn gevonden; er zouden ook **documenten** zijn aangetroffen met informatie over chemische wapens en antistoffen tegen zenuwgassen.

Blair zal de komende dagen **pamfletten** verspreiden onder de Irakese bevolking, hiermee wil hij het volk gunstig stemmen voor een westerse invasie. Het Britse leger meldt ondertussen dat de bevolking van Zuid-Irak olie-installaties aan het plunderen is.

President **Saddam Hoessein** roept de bevolking van Bagdad in een toespraak op televisie op 'de vijand met geweld te treffen'. Saddam, in militair uniform, verwijst in zijn toespraak naar concrete oorlogsfeiten, waaruit blijkt dat hij de aanslag op zijn leven bij het begin van de oorlog overleefd heeft. Enkele uren later zendt de Irakese staatstelevisie beelden uit van Saddam tussen de bevolking in Bagdad. Het is niet duidelijk of het om rechtstreekse beelden gaat of om een oude reportage.

7 april 2003

Een Britse officier meldt dat het lichaam van **Chemische Ali** is gevonden in zijn woning in Basra.

8 april 2003

Een Amerikaanse tank neemt het **Palestine Hotel**, waar buitenlandse journalisten verblijven, onder vuur. Vier medewerkers van Reuters en een Spaanse cameraman raken gewond. Volgens de Amerikanen werd er vanuit het hotel op hen geschoten.

9 april 2003

Woedende Irakezen halen met de hulp van Amerikaanse soldaten een standbeeld van Saddam Hoessein in het centrum van **Bagdad** neer. **De stad is gevallen.**

10 april 2003

Amerikaanse mariniers gaan vergeefs op zoek naar Saddam Hoessein in een moskee in Bagdad, de Irakese oppositie vermoedt dat hij in zijn geboortestad Tikrit zit. Er doen ook geruchten de ronde over mysterieuze **tunnels**.

Nu Bagdad gevallen is, maakt Rumsfeld een lijstje met wat nog moet gedaan worden voor de overwinning kan uitgeroepen worden.

De Amerikaans-Britse troepen sturen vanaf nu een uur per dag **'Towards Freedom'** de ether in. Een tv-show die geen propaganda wil zijn, maar de Irakezen wil uitleggen wat de troepen doen.

11 april 2003

Vijfenvijftig mensen van het regime van Saddam Hoessein worden door de Amerikaanse regering vogelvrij verklaard. De GI-s krijgen een kaartensetje om ze te identificeren.

Het Amerikaanse leger brengt **'de moeder van alle bommen'** over naar de Golf, als signaal aan de troepen van Saddam die zich hebben ingegraven rond Tikrit.

13 april 2003

De laatste vedslag van de oorlog, die om **Tikrit**, woedt volop. Amerikaanse troepen ondervinden hier en daar felle weerstand, maar van grootschalig en georganiseerd verzet lijkt geen sprake.

Na vijf dagen van zware plunderingen beginnen Amerikaanse troepen in **Bagdad** orde op zaken te stellen. Het **Internationale Rode Kruis** en **Artsen Zonder Grenzen** hadden gesmeekt om in te grijpen.

14 april 2003

Frankrijk en Duitsland lijken hun conflict met de Verenigde Staten over de oorlog in Irak te willen sussen. Vooral de Franse minister van Buitenlandse Zaken, Dominique de Villepin, zei verschillende malen tijdens en in de marge van de EU-ministerraad in Luxemburg dat Frankrijk 'pragmatisch' wil zijn in de discussies over de heropbouw van Irak.

15 april 2003

De **Irakese oppositie verzamelt in Ur**, onder het goedkeurend oog van de Verenigde Staten, om te praten over de toekomst van Irak. De VS belooft er opnieuw om het land niet te regeren. Door zijn afwezigheid geeft een grote sjiiitische oppositiegroep, Sciri, een motie van wantrouwen. De gesprekken worden in goede banen geleid door oud-generaal **Jay Garner**.

17 april 2003

De Arabische zender Al-Jazeera toont beelden van wat een **laatste schuilplaats van Saddam Hoessein** lijkt. De woning is duidelijk hals over kop verlaten.

De leiders van de Europese Unie leggen de twisten over Irak bij met een **verklaring dat de Verenigde Naties een 'centrale rol' moeten spelen in de heropbouw** van het land.

18 april 2003

Tienduizenden Irakezen **betogen in Bagdad** tegen de 'Amerikaans-Britse bezetting' van hun land. Ayatollah **Mohammed Baqir al-Hakim**, die in ballingschap in Iran woont, roept de Irakezen op voor een demonstratie in Kerbala op 22 april tegen de interimregering die de Verenigde Staten willen vormen in Irak en ter verdediging van de Irakese onafhankelijkheid.

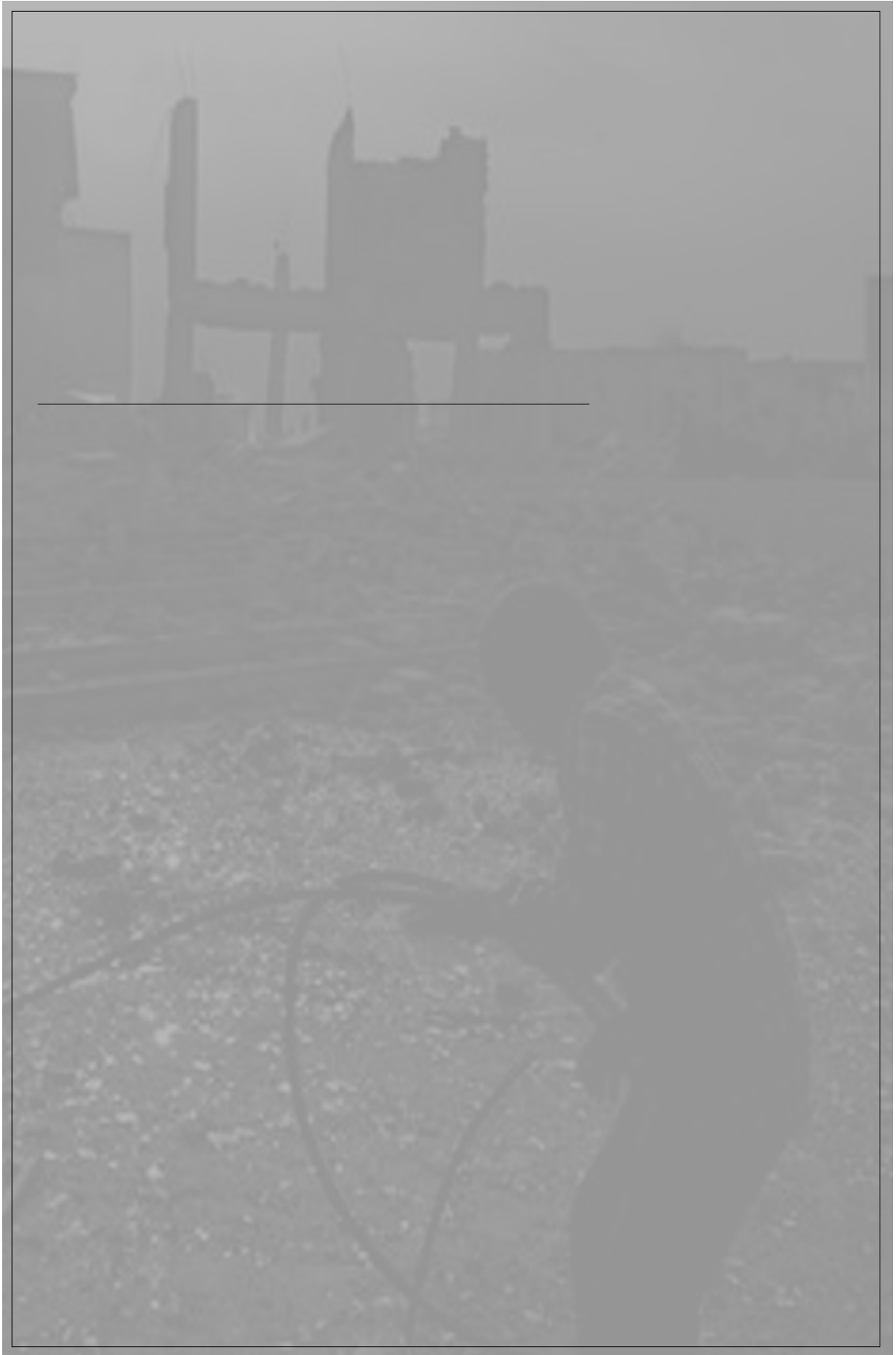
De televisiezender **Abu Dhabi TV** toont beelden die blijkbaar op 9 april, de dag van de val van Bagdad, werden gemaakt. Op de video staat Saddam Hoessein in het midden van een jubelende menigte.

21 april 2003

De Amerikaanse generaal buiten dienst **Jay Garner** komt aan in Bagdad. Hij moet toezien op de reconstructie van het land. Garner verklaart dat zijn prioriteit erin bestaat om basisvoorzieningen als water en elektriciteit te herstellen.

De VS erkennen een voormalige Irakese balling niet die zichzelf tot gouverneur van Bagdad heeft uitgeroepen. **Mohammed Mohsen al-Zubaidi** (INC) verklaarde vorige week dat hij aan het hoofd staat van een interimraad die Bagdad zal besturen.

Een Irakese wetenschapper die beweert dat hij meer dan tien jaar werkte voor het programma voor chemische wapens in Irak, zegt aan de Amerikaanse wapenexperts dat Irak al zijn materiaal inzake **chemische en biologische wapens** enkele dagen voor de oorlog vernietigde.

16 mei 2003

Het bezoek van de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, **Colin Powell**, aan **Duitsland** levert geen volledige overeenstemming op. Duitsland is het met de Verenigde Staten eens dat de VN-sancties tegen Irak zo snel mogelijk moeten worden opgeheven, maar zoals Frankrijk en Rusland vindt ook Duitsland dat de Verenigde Naties een grotere rol moeten spelen in de heropbouw van Irak.

19 mei 2003

De **nieuwe ontwerp-resolutie** over Irak die de Verenigde Staten indienden in de Veiligheidsraad stuit nog altijd op verzet, ondanks de iets grotere bevoegdheid die de VN krijgt. Vooral de Franse president Chirac laat zijn afkeuring merken: de rol voor de Verenigde Naties volstaat niet.

20 mei 2003

Het hoofd van het **Internationaal Atoomagentschap** (IAEA), Mohammed El-Baradei, slaat alarm nu blijkt dat nucleaire installaties in Irak geplunderd worden. Niet alleen houdt de verspreiding van radioactief materiaal risico's in voor de volksgezondheid, ook terroristen zouden zich in Irak kunnen gaan bevoorraden.

22 mei 2003

De Verenigde Naties maken een **einde aan dertien jaar sancties** in Irak.

23 mei 2003

Paul Bremer ontbindt de Irakese **ministeries van Defensie en Informatie, de veiligheidsdiensten en het leger**.

24 mei 2003

Kofi Annan benoemt de Braziliaanse diplomatieke veteraan **Sergio Viera de Mello** tot speciaal gezant van de Verenigde Naties in Irak.

27 mei 2003

Bij een gevecht tussen Amerikaanse militairen en gewapende Irakezen in **Fallujah** komen twee Amerikaanse soldaten en twee Irakezen om. Zeven Amerikaanse militairen raken gewond. De Irakezen zouden een Amerikaanse eenheid aangevallen hebben met raketwerpers en geweren. Fallujah is een van de steden waar de aanvallende troepen het meeste weerstand zullen blijven ondervinden.

De Amerikaanse regering vindt **informatie van de Irakese bevolking** onmisbaar in de zoektocht naar massavernietigingswapens. Steeds vaker blijken de inlichtingen van gewone Irakezen vals te zijn.

28 mei 2003

Tony Blair gaat zijn soldaten in Irak persoonlijk bedanken voor hun deelname aan de invasie.

De BBC meldt dat het **rapport over de massavernietigingswapens** in Irak, dat op 24 september in het Britse Lagerhuis werd bekendgemaakt, volgens een Britse hoge verantwoordelijke is herschreven. De Britse regering ontkent de bewering, maar de onduidelijkheid blijft. Het dossier zou zijn aangedikt door het bureau van Tony Blair om de bewijslast 'sexier' te maken.

30 mei 2003

Paul Wolfowitz, de Amerikaanse onderminister van Defensie, zwingelt de kritiek op de oorlog weer aan met een uitspraak over hoe de massavernietigingswapens maar een handig politiek voorwendsel voor de aanval waren.

3 juni 2003

Blair weigert een onafhankelijk onderzoek naar overdrijvingen in de al dan niet gemanipuleerde rapporten van de inlichtingendiensten. Hierdoor wordt de druk op de eerste minister alleen maar groter. Zeker nu ook bekend wordt dat politoloog Glen Rangwala, verbonden aan het progressieve Newnham College van Cambridge University, al in februari ontdekte dat stukken in een **officieel Brits witboek** letterlijk waren overgeschreven uit een werk van een universiteitsstudent.

4 juni 2003

In een hevig debat in het Britse parlement belooft een zwaar belaagde premier Blair zijn volle medewerking aan een onderzoek dat moet uitmaken of de inlichtingendiensten op vraag van de regering de bewijzen over de massavernietigingswapens aandikten. Intussen blijft het beschuldigen van manipulatie regenen: vervalste documenten, overdrijvingen, plagiaat.

9 juni 2003

De VS heeft er nog steeds vertrouwen in dat de **zoektocht naar massavernietigingswapens** in Irak, de Amerikanen zullen bewijzen dat Saddam Hoessein daarover beschikte. Dat bevestigen zowel president Bush als veiligheidsadviseur Condoleezza Rice.

11 juni 2003

De Verenigde Staten drukken **geld met Saddam** en overtreden zo het verbod op de verspreiding van Saddam Hoesseins beeltenis dat zij eerder zelf invoerden. Wegens een chronisch gebrek aan baar geld in Irak was deze maatregel noodzakelijk.

13 juni 2003

Iraq Body Count (IBC), een vrijwilligersorganisatie van Britse en Amerikaanse academici en onderzoekers, schat dat 5 000 tot 7 000 burgers in Irak om het leven kwamen sinds de invasie. Verder bewijsmateriaal zou die dodentol nog tot 10 000 kunnen opdrijven.

14 juni 2003

De Arabische krant al-Quds al-Arabi publiceert een **handgeschreven brief** die zij toeschrijft aan Saddam Hoessein. Sinds de val van Bagdad heeft de krant, die in Londen verschijnt, al twee 'brieven van Saddam' gepubliceerd.

In de nacht van zaterdag 14 op zondag 15 juni begint het Amerikaanse leger aan een nieuw offensief tegen opstandige Saddam-getrouwen: **operatie 'Woestijnschorpion'**. De acties begonnen enkele uren na het verstrijken van het zogeheten wapenpardon. Op het nieuwe wapengeweld volgt een charmeoffensief: Amerikaanse soldaten delen aan de bevolking voedsel, medicijnen, schoolboeken en knuffelberen uit.

18 juni 2003

Amerikanen voeren een aanval uit op een Iraakse konvooi. Uit dna-tests moet blijken of Saddam Hoessein en zijn zoon Uday zijn omgekomen.

19 juni 2003

De VS-inlichtingendiensten onderscheppen boodschappen tussen aanhangers van Saddam. Ze leiden daaruit af dat de dictator leeft. Maar die boodschappen vertellen niets over de exacte plaats waar hij zich zou ophouden.

20 juni 2003

Het ware verhaal van **Jessica Lynch**, de VS-soldate die zich hevig verzet zou hebben toen ze door Irakezen gevangen genomen werd en nadien spectaculair gered zou zijn, komt aan het licht.

22 juni 2003

De **olie-export** die sinds 20 maart door de invasie was stilgevallen, wordt officieel hernomen.

24 juni 2003

Britse, Amerikaanse en Iraakse functionarissen komen in New York samen om de **voorbereidingen** te treffen voor de **heropbouwconferentie** voor Irak, die in september plaats moet hebben.

26 juni 2003

De CIA legt de hand op onderdelen en plannen waarmee Saddam op ieder moment een **kernwapenprogramma** had kunnen opstarten. De vondst gebeurt in samenwerking met de Iraakse wetenschapper Mahdi Obeidi, die de stukken in 1991 had moeten verbergen.

Timothy Carney, die tot voor kort werkte binnen het ORHA, poneert de stelling dat de VS zich onvoldoende heeft voorbereid op het bestuur van het naoorlogse Irak. De nadruk lag op de militaire campagne en onvoldoende op de veiligheids- en politieke problemen die daarna konden ontstaan.

29 juni 2003

Het Amerikaanse leger begint aan een grootscheepse operatie om een einde te maken aan het toenemende aantal aanslagen van Irakezen tegen zijn soldaten. De Amerikanen hopen daarbij ook belangrijke vertegenwoordigers van het verdreven regime op het spoor te komen. De **operatie 'Desert Sidewinder'** (Woestijnslang) wordt gehouden in het centrale deel van Irak en zal enkele dagen duren.

3 juli 2003

De Verenigde Staten loven **25 miljoen dollar** uit aan al wie informatie geeft die leidt tot de arrestatie van Saddam Hoessein. Ook wie kan bewijzen dat de voormalige Iraakse leider dood is, krijgt het geld.

4 juli 2003

De Arabische nieuwszender Al-Jazeera laat een **geluidsband** horen waarop Saddam Hoessein zegt dat hij nog steeds in Irak is en dat de Amerikaans-Britse legermacht in het land moet rekenen op toenemend gewapend verzet tegen hun aanwezigheid. De authenticiteit van de opname is onzeker.

7 juli 2003

De **Britse parlementaire commissie** spreekt Tony Blair en zijn regering vrij van misleiding van het parlement over de oorlog in Irak.

8 juli 2003

Op een nieuwe **geluidsopname** roept 'Saddam Hoessein' de Irakezen op guerrilla-aanslagen uit te voeren tegen de Amerikaanse bezetters van hun land.

Het Witte Huis verklaart dat president Bush zich baseerde op onvolledige, en misschien zelfs foute, inlichtingen toen hij zei dat Saddam **uranium voor kernwapens** wilde kopen **in Afrika**. Het is de eerste keer dat de VS zo een toegeving doet. Op 11 juli zeggen Amerikaanse nieuwszenders dat de CIA het Witte Huis liet weten dat er geen sterke bewijzen waren voor de aankoop van uranium. Toch voerde de president dat element in januari in zijn State of the Union op als argument voor de oorlog. Bush en Condoleezza beweren echter dat de CIA de speech vooraf heeft goedgekeurd. CIA-baas George Tenet zal uiteindelijk de schuld op zich nemen van het uranium-incident, maar president Bush zegt wel hem te blijven vertrouwen.

9 juli 2003

Donald Rumsfeld stelt onomwonden dat de Verenigde Staten geen nieuwe bewijzen hadden voor de Irakese dreiging voor de oorlog.

10 juli 2003

Volgens de BBC heeft de Britse regering alle hoop opgegeven dat in Irak nog **massavernietigingswapens** gevonden worden. Ook de Amerikaanse en Australische regeringen worden er steeds luider van beschuldigd bewijsmateriaal opgeklopt te hebben.

George Bush geeft tijdens zijn rondreis in Afrika voor het eerst toe dat de VS-troepen in Irak met een **veiligheidsprobleem** zitten.

13 juli 2003

Paul Bremer ontmoet de Irakese overgangsregering. Dit betekent de **eerste ministerraad** in Irak. De 'Regerende Raad' is aangewezen door het Amerikaans-Britse overgangsbestuur in samenspraak met zeven Irakese politieke groeperingen.

17 juli 2003

Twee Arabische televisiestations zenden een **geluidsopname** uit waarop een stem die zou toebehoren aan Saddam Hoessein kritiek levert op de pas geïnstalleerde Irakese bestuursraad.

De eerste Amerikaanse troepen die Bagdad binnentrokken, die van de **3de Infanteriedivisie**, krijgen een vierde keer te horen dat hun terugkeer uitgesteld is. De soldaten tonen zich bitter teleurgesteld, sommigen vragen zelfs openlijk en voor de tv-camera's om het ontslag van Donald Rumsfeld.

In Washington onderzoekt de Amerikaanse Senaat achter gesloten deuren het zogeheten **Nigergate**. Daaruit moet blijken wie, waar en wanneer verantwoordelijk was voor de vervalste informatie over de vermeende uraniumaankoop van Irak in Afrika.

18 juli 2003

In een bos bij het Engelse Oxfordshire wordt het lijk gevonden van de Britse wapenexpert **David Kelly**. De doodsoorzaak is voorlopig onbekend, later zal het om zelfmoord blijken te gaan. Kelly onthulde aan een BBC-journalist dat de Britse regering de gevaren van de Irakese massavernietigingswapens zou hebben overdreven.

19 juli 2003

De Verenigde Staten melden de **dood van Uday en Qusay Hoessein**, de zonen van Saddam. De broers vochten tot hun dood en worden plots helden in Mosoel.

25 juli 2003

Amerikaanse soldaten in Irak arresteren na een tip van een Irakese informant verschillende mannen die zouden behoren tot het persoonlijk veiligheidsdetachement van de afgezette en verdreven president. Dat is voor **Ray Odierno**, bevelhebber van de 4de Infanteriedivisie, een reden om tijdens een persconferentie in Tikrit te zeggen dat de VS **de strop rond de nek van Saddam** blijft aantrekken.

29 juli 2003

Op een aan Saddam toegeschreven **bandopname** spreekt hij over de dood van zijn zonen, de opname wordt uitgezonden door Al-Arabiya.

30 juli 2003

Bush neemt de verantwoordelijkheid op zich voor de omstreden bewering in zijn **State of the Union** dat Saddam uranium probeerde te kopen in Afrika.

1 augustus 2003

Al-Jazeera zendt een **bandje** uit dat aan Saddam Hoessein wordt toegeschreven. Het zou op 27 juli zijn opgenomen en roept het Irakese volk op de strijd tegen de Amerikaanse bezettingsmacht voort te zetten.

3 augustus 2003

De Britse regering en de BBC richten hun pijlen niet enkel naar elkaar in het **onderzoek naar de dood van David Kelly**, maar lijken vooral de wapendeskundige zelf in het vizier te hebben. Nog voor het onderzoek goed en wel begonnen is, wordt Kelly door beide instellingen zwaar afgemaakt en zijn geloofwaardigheid aangevallen.

5 augustus 2003

De voorlopige Irakese regeringsraad bereikt overeenstemming over de invulling van 12 van de in totaal 25 **ministerposten**.

De **Internationale Federatie van Journalisten** (IFJ) beschuldigt het Amerikaanse leger in Irak van grove intimidatie van journalisten en signaleert dat de incidenten zich steeds vaker voordoen en ernstiger worden.

7 augustus 2003

Een bomauto verwoest de **ambassade van Jordanië** in Irak. Het is de zwaarste aanslag in de Irakese hoofdstad sinds de val van Saddam op 9 april. Dit toont aan dat de hartelijke betrekkingen tussen Jordanië en Irak bekoeld zijn.

Intussen zouden Washington en Moskou het zo goed als eens zijn over een **nieuwe VN-resolutie**.

8 augustus 2003

De Amerikaanse troepen gaan minder hardhandig optreden tegen Irakese verdachten. De Amerikaanse commandant in Irak, generaal **Ricardo Sanchez**, geeft toe dat de ijzeren-vuist-aanpak **wraakacties** uitlokte.

11 augustus 2003

Het Amerikaanse leger start in afgelegen wijken ten noorden van Bagdad een volgende grootschalige **actie tegen guerrillastrijders** die de afgezette Irakese president trouw blijven.

17 augustus 2003

Een **vitale oliepijplijn naar Turkije** wordt twee keer opgeblazen. De olie-export van Irak naar Turkije ligt stil. Het gaat vrijwel zeker om sabotage.

Irak heeft **miljarden dollars nodig** – 90 miljard zeggen sommigen – om de wederopbouw te financieren, wil het volgend jaar niet in financiële ademnood komen en een begrotingscrisis van formaat vermijden.

18 augustus 2003

Na de **eerste ronde verhoren in het onderzoek naar de dood van wapenexpert David Kelly**, kwam geen van de hoofdrolspelers ongeschonden uit de strijd.

19 augustus 2003

Bij een **bomaanslag op het VN-hoofdkwartier in Bagdad** vallen 23 doden en meer dan honderd gewonden. Tot de doden behoort de bijzondere VN-gezant in Irak **Sergio Vieira de Mello**. Kofi Annan zegt dat de Verenigde Naties zich desondanks niet terugtrekken uit Irak; hij veroordeelt de aanslag wel scherp.

Bij de internationale hulporganisaties groeit hierdoor de bezorgdheid over de veiligheid van hun medewerkers in risicogebieden.

21 augustus 2003

Ali Hassan al-Majid (Chemische Ali) is in Amerikaanse handen. Hij was de nummer 5 op de Amerikaanse lijst. Zijn arrestatie voedt de hoop van de Amerikanen dat ze nu ook snel Saddam zelf zullen vinden. In april zei de VS dat al-Majid tijdens een bombardement in Basra was omgekomen, maar zijn lijk werd nooit gevonden.

22 augustus 2003

Irakese veiligheidsagenten hebben de daders van de zelfmoordaanslag op het VN-hoofdkwartier in Bagdad geholpen, zegt een VN-bron aan het Franse persbureau AFP. Van een Europese diplomaat vernam AFP nog dat de VN-missie door de Amerikanen verwittigd was dat er een aanslag dreigde, maar militaire bescherming geweigerd had.

23 augustus 2003

Paul Bremer kondigt, na de VN-aanslag, een **'nieuwe fase'** aan in de oorlog in Irak.

Het **Hutton-onderzoek** naar de dood van David Kelly brengt aan het licht dat de medewerkers van de premier naar argumenten zochten om de oorlog te verkopen aan het publiek, terwijl de premier deed alsof hij de oorlog wilde vermijden.

Amerikaanse wapenexperts concluderen dat de **onbemande vliegtuigen van het Irakese leger** niet waren uitgerust voor chemische en biologische oorlogsvoering. Het waren onschuldige verkenningsvliegtuigjes. Dit voedt de these dat de regering-Bush in de aanloop naar de Irak-oorlog het 'wereldbedreigende' karakter van het Saddam-regime heeft overdreven.

26 augustus 2003

Volgens John Scarlett, de voorzitter van het Joint Intelligence Committee en ex-baas van MI6, kon het Irak van Saddam Hoessein wel degelijk binnen **45 minuten** massavernietigingswapens inzetten.

27 augustus 2003

De Amerikanen nemen hele **arsenalen kalasjnikovs** in beslag. Veel eenheden hebben een gebrek aan vuurwapens. Het heeft ook een zeker psychologisch effect op de vijand als je terugschiet met zijn eigen wapens.

28 augustus 2003

De Amerikaanse en Britse geheime agenten doen een enorme inspanning om te achterhalen of zij het slachtoffer werden van valse Irakese overlopers die bedrieglijke informatie doorspeelden.

Tony Blair legt getuigenis af tegenover Lord Hutton, hij slaagt 'met vlag en wimpel'.

29 augustus 2003

Bij een zeer zware **bomaanslag bij de Ali-moskee in de heilige stad Najaf** vallen 125 doden en rond de 200 gewonden. Een van de slachtoffers is de sjiiitische geestelijke **Mohammed Baqir al-Hakim** (Sciri). Veel Irakese sjiieten houden aanhangers van Saddam Hoessein verantwoordelijk voor de aanslag; maar ook naar de Verenigde Staten wordt met een beschuldigende vinger gewezen, omdat die er niet in slagen van Irak een veilig land te maken.

Alastair Campbell, de woordvoerder van Tony Blair, kondigt zijn vertrek aan. In zijn verklaring legt hij geen verband met het onderzoek naar de dood van David Kelly

1 september 2003

De voorlopige Irakese regeringsraad benoemt **25 ministers**. Zij zullen de eerste interimregering van het post-Saddam-tijdperk vormen.

Al-Jazeera zendt een **geluidsopname** uit die van Saddam Hoessein afkomstig zou zijn. 'Saddam' zegt op de tape niets te maken te hebben met de aanslag op de Ali-moskee van vrijdag 29 augustus.

3 september 2003

Een **kern van donorlanden en internationale organisaties** komt bijeen bij de Europese Commissie om de oprichting te onderzoeken van een hulpfonds voor de wederopbouw van Irak. In oktober wordt daarover beslist op een conferentie in Madrid.

Washington dient een **ontwerpresolutie** in bij de Veiligheidsraad waarin het andere landen vraagt militaire vredeshandhavers te sturen en geld bij te dragen. Daarmee wordt afgestapt van de unilaterale koers. Washington blijft wel de leiding opeisen van elke multilaterale troepenmacht, maar de VN zal meer politieke en militaire controle krijgen.

6 september 2003

Donald Rumsfeld zegt dat de onveilige situatie in Irak niet de schuld is van de Amerikaanse troepen maar van de Irakese bevolking.

7 september 2003

President **Bush** probeert in een **tv-toespraak** zijn landgenoten gerust te stellen over de situatie in Irak. In diezelfde speech vraagt hij aan het Amerikaanse Congres 87 miljard dollar om de strijd in Irak en Afghanistan het komende jaar te financieren. Waarschijnlijk zal die vraag zonder veel oppositie worden goedgekeurd. Het Amerikaanse begrotingstekort zwelt hierdoor tot 562 miljard dollar, een absoluut record.

10 september 2003

Sinds de val van Saddam Hoessein geldt het noorden van Irak, overwegend Koerdisch gebied, als het meest stabiele deel van het land. Een **zelfmoordaanslag op het Amerikaanse inlichtingenhoofdkwartier in Irbil** verstoort voor het eerst die stabiliteit.

12 september 2003

Het aantal **guerrilla-aanslagen** is opgeklommen tot een daggemiddelde van 15.

13 september 2003

De ministers van Buitenlandse Zaken van de vijf permanente leden van de VN-Veiligheidsraad bereiken tijdens een **topoverleg in Genève** geen gezamenlijk standpunt over de toekomst van Irak. De machtsoverdracht aan het Irakese volk moet 'zodra het kan' plaatsvinden. Maar over het tijdstip blijven ze het oneens.

17 september 2003

Hans Blix verklaart dat Irak waarschijnlijk al meer dan tien jaar geleden zijn massavernietigingswapens vernietigde, maar dat Saddam Hoessein steeds het tegeovergestelde liet uitschijnen om eventuele aanvallen op Irak tegen te houden.

Al-Arabiya zendt een **bandje** uit waarop **Saddam Hoessein** te horen zou zijn. De stem roept de Amerikanen op zich onvoorwaardelijk terug te trekken uit Irak. Ook wordt de Irakezen gevraagd hun aanvallen op Amerikaanse militairen op te voeren en 'met alle middelen een heilige oorlog te voeren tegen de dwaze bezetters'.

19 september 2003

De Duitse bondskanselier **Gerhard Schröder** stelt Washington hulp in het vooruitzicht, nog voor het tot een nieuwe VN-resolutie is gekomen.

21 september 2003

De **Duits-Frans-Britse top in Berlijn** legt de meningsverschillen over de heropbouw van Irak niet bij.

22 september 2003

Voor de tweede keer wordt het **hoofdkwartier van de VN in Bagdad** het doelwit van een terreuraanslag. Rond 8 uur 's morgens blaast een bommenlegger zichzelf en zijn voertuig op bij een checkpoint op zo'n 250 meter van het VN-gebouw.

23 september 2003

Bush zegt in zijn speech voor de **openingssessie van de Algemene Vergadering** van de VN dat hij gelijk had om Irak binnen te vallen. Hij is tegen een snelle machtsoverdracht aan de Irakese bevolking en ziet slechts een kleine rol weggelegd voor de VN, noemt de rol wel 'groter' en 'vitaal'.

24 september 2003

De voorlopige Irakese regeringsraad verbiedt de Arabische satellietzenders **Al-Arabiya** en **Al-Jazeera** om de komende vijftien dagen haar activiteiten en andere officiële evenementen te volgen. De **'preventieve censuur'** komt er omdat beide zenders het geweld zouden aanwakkeren. Beide zenders laten zich in hun berichtgeving vaak zeer kritisch uit over de door de VS geleide bezetting van Irak.

25 september 2003

Aqila al-Hasimi, een van de drie vrouwen in de nieuwe Irakese bestuursraad, overlijdt aan de verwondingen die ze had opgelopen in een hinderlaag op zaterdag 20 september

26 september 2003

Powell verklaart dat de VS de Irakese leiders zes maanden geeft om een **grondwet** te schrijven. Het Amerikaanse initiatief past binnen de pogingen om in de VN-Veilighedsraad een consensus over een nieuwe Irak-resolutie te bereiken. De overgangsgrondwet zal uiteindelijk klaar zijn op **5 maart 2004**.

28 september 2003

Bush beslist om nog **15 000 extra manschappen** naar Irak te sturen. Andere landen staan niet te trappelen van ongeduld om hem op dat vlak bij te springen. Van Poetin krijgt hij zelfs te horen dat Rusland zal wachten totdat een VN-resolutie is gestemd om te beslissen wat het inzake Irak zal ondernemen.

29 september 2003

Irakezen die vele miljoenen dollars van de VS hebben gekregen, hebben systematisch **valse informatie** naar Washington doorgesluisd, maar dat heeft wel tot de invasie van het land geleid. Zelfs de bewering dat Saddam massavernietigingswapens binnen 45 minuten kon inzetten, mag op hun rekening geschreven worden. Gezaghebbende internationale media brengen nu verhalen over hoe Washington zich in bochten wringt om de invloed van die verkeerde informatie te minimaliseren.

1 oktober 2003

De Irakese bestuursraad bereidt de oprichting voor van een **tribunaal** dat wreedheden, gepleegd tijdens het regime van Saddam Hoessein, zal berechten.

De VS stellen een **nieuwe versie** voor van hun **resolutie** over de heropbouw van Irak waarbij ze rekening hebben willen houden met de bezwaren tegen de eerste tekst. De nieuwe versie lijkt de rol van de vertegenwoordiger van de VN in Irak beter af en zou explicieter zijn over het politieke proces.

3 oktober 2003

Frankrijk, Rusland en Duitsland vinden dat de nieuwe Amerikaanse ontwerpresolutie niet aan hun eisen voldoet.

4 oktober 2003

De verslaggeving van de oorlog in Irak eist een nieuw slachtoffer. **James Forlong**, journalist voor Sky News, pleegt zelfmoord in zijn huis in Sussex. Hij had in juli ontslag genomen bij de Britse satellietzender na een nepperslag vanuit een Britse onderzeeër in de strijd om de scoops van de oorlog.

5 oktober 2003

In de aanloop van de oorlog tegen Irak heeft de regering-Bush al te optimistische verklaringen afgelegd over de mogelijke **inkomsten uit Irakese olie**. Dat die olie en niet de Amerikaanse belastingbetaler de heropbouw van het land zal betalen, wordt nu betwijfeld.

7 oktober 2003

Het Witte Huis reorganiseert de missies in Irak en Afghanistan. De nationale veiligheidsadviseur **Condoleezza Rice** krijgt een nieuw te vormen **Groep voor de Stabilisering van Irak** onder zich. **Donald Rumsfeld** moet via de media vernemen dat hij de leiding over de heropbouw van Irak kwijt is en dat zijn taak wordt overgenomen door Rice. Hij laat zijn irritatie blijken in een interview met de Londense Financial Times.

12 oktober 2003

Bij een zelfmoordaanslag tegen het **Baghdad Hotel (CIA-hotel)**, een soort versterkte vesting waar hooggeplaatste VS-functionarissen logeren, zijn zeker 6 Irakezen gedood en 32 gewond. Het was de zwaarste aanslag in Bagdad totnogtoe.

13 oktober 2003

De EU-landen reageren afwachtend op de nieuwe resolutie die de VS bij de Veiligheidsraad indiende. Frankrijk ziet 'vooruitgang'. Volgens de ontwerpresolutie moet de voorlopige Irakese regering op 15 december een tijdsschema voor een definitieve machtsoverdracht presenteren.

16 oktober 2003

De Veiligheidsraad stemt unaniem in met de resolutie over Irak. De weg ligt nu open voor een grondwet en verkiezingen. Duitsland, Frankrijk en Rusland spreken van 'een stap in de goede richting' maar wachten met de gevraagde steun tot 'de VN een grotere politieke rol krijgt'.

17 oktober 2003

De **Organisatie van de Islamitische Conferentie (OIC)**, die de islamitische landen overkoepelt, wil dat Irak snel zijn soevereiniteit terugkrijgt. Dat staat in de slotverklaring van een top die de afgelopen week werd gehouden in het Maleisische Putrajaya.

23-24 oktober 2003

In **Madrid** proberen de VS en bondgenoten **donoren** te strikken voor de wederopbouw van Irak. De politieke barsten die in de aanloop naar de Irakese oorlog in de wereldorde zijn verschenen dreigen een spaak in de wielen te steken. Toch beloven de deelnemende landen ongeveer 13 miljard dollar hulp. Een succes volgens de organisatoren.

26 oktober 2003

Het **Al-Rashid-hotel** in Bagdad wordt 's morgens met raketten besocht. Op het moment van de raketaanval is ook de Amerikaanse onderminister van Defensie, Paul Wolfowitz, in het hotel. Hij blijft ongedeerd.

27 oktober 2003

In een uur tijd worden in **Bagdad** vijf bomaanslagen gepleegd, op de eerste dag van de **ramadan**. Er komen 35 mensen om het leven, er vallen 224 gewonden. Voor het eerst sinds de oprichting in 1863 wordt tegen het **Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC)** een bomaanslag gepleegd.

30 oktober 2003

Twee gevangengenomen leden van een terreurnetwerk dat verbonden is met Al-Qaeda, zeggen dat een gewezen topmedewerker van Saddam Hoessein helpt de zelfmoordaanslagen in Irak te organiseren. Het gaat om **Izzat Ibrahim Al-Doeri**, nummer zes op de Amerikaanse lijst.

2 november 2003

Paul Bremer kondigt aan dat de VS versneld werk wil maken van de **overdracht van de macht** aan een volbloed Irakese regering.

4 november 2003

Het waarnemend hoofd van de missie van de **VN** in Irak en de veiligheidscoördinator leggen hun functie neer. Zij doen dit omdat Kofi Annan een groep **onafhankelijke experts** heeft benoemd die een onderzoek gaat voeren naar de gebrekkige veiligheidsvoorzieningen rond het VN-hoofdkwartier in Bagdad. Op 30 oktober hadden de Verenigde Naties al tijdelijk hun andere buitenlandse medewerkers uit Bagdad teruggetrokken.

6 november 2003

Zowel de Amerikaanse tv-zender ABC News als de krant The New York Times melden dat de regering van Bush een **aanbod van Bagdad** heeft **afgewezen om het niet tot een oorlog te laten komen**. Dat gebeurde in maart, enkele dagen voor de invasie. Geen van de twee bronnen kunnen evenwel bevestigen dat Saddam Hoessein akkoord ging met die poging tot toenadering.

10 november 2003

De regering-Bush, die van mening is dat de grote medianetwerken in de VS haar boodschap 'filteren', heeft verschillende persoonlijkheden opgetrommeld om **via lokale stations berichten van het Witte Huis** door te geven, onder hen Condoleezza Rice.

De Britse hulpverleningsorganisatie Medact publiceert in Londen een rapport waarin staat dat de oorlog in Irak al aan **meer dan 20 000 Irakezen** het leven gekost heeft. Bovendien gaat de **gezondheidstoestand** van de bevolking achteruit en zullen de gevolgen van de oorlog nog generaties lang te voelen zijn.

13 november 2003

Bush meldt dat de Amerikanen bereid zijn het in Irak over een andere boeg te gooien. Washington zou bereid zijn een overgangsregering te installeren nog voor de nieuwe Irakese grondwet is uitgetekend. De **machtsoverdracht** zou in de zomer van 2004 al moeten kunnen. De VS komt daarmee deels tegemoet aan een eis van de Fransen, die zich openlijk afvragen hoeveel doden nog moeten vallen voor de aanpak verandert.

14 november 2003

Amerika opent **operatie IJzeren Hamer**. Met de actie hoopt Washington de Irakese guerrilla in en om Bagdad eens en voorgoed te breken.

18 november 2003

Nooit eerder geziene veiligheidsmaatregelen beheersen het openbare leven in **Londen**. De angst voor een aanslag, nu VS-president Bush in de Britse hoofdstad verblijft, zit er diep in. De politie moet talrijke anti-Bush-manifestanten in bedwang houden.

20 november 2003

Meer dan 100 000 Britten stappen in een **massabetoging** op door de straten van **Londen** om te protesteren tegen het staatsbezoek van Bush. De manifestatie eindigt op Trafalgar Square met het neerhalen van een beeld van Bush, naar analogie van dat van Saddam in Bagdad begin april.

22 november 2003

Gezien de aanhoudende problemen in Irak houdt het Amerikaanse leger er rekening mee dat er **tot begin 2006 soldaten in Irak** gestationeerd zullen blijven.

24 november 2003

Het Irakese interim-bestuur besluit, onder het goedkeurend oog van de VS en Condoleezza Rice, om de Arabische televisiezender **Al-Arabiya** te verbieden om nog in Irak te werken. Het Irakese bestuur beschuldigt de zender van het oproepen tot moord met de uitzending van een band waarop ex-president Saddam Hoessein opriep de leden van het bestuur aan te vallen.

27 november 2003

Bush maakt een **onverwachte landing in Irak**. Het is het eerste bezoek van Bush aan Bagdad sinds de val van Saddam Hoessein, bijna 7 maand geleden. Het bezoek duurt welgeteld twee en een half uur.

1 december 2003

De VS-regering ontdekt **computerbestanden in Bagdad** die bewijzen dat de **laatste wapendeal van Saddam** niet precies verliep zoals hij en zijn generaals zich hadden ingebeeld. Gedurende twee jaar voor de VS-invasie in maart waren Hoesseins zonen, generaals en bedrijven betrokken bij onderhandelingen met **Noord-Korea** over het verwerven van rakettechnologie.

4 december 2003

Washington wenst dat de westerse militaire alliantie **Navo** actiever wordt bij het opleggen van de vrede en de heropbouw van het bezette Irak. Dat blijkt uit een pleidooi van VS-minister van Buitenlandse Zaken, Colin Powell, in Brussel.

10 december 2003

Het VS-ministerie van Defensie haalt zich de woede op de hals van Frankrijk, Duitsland, Rusland en vele andere landen, waaronder België. Die **tegenstanders van de oorlog worden uitgesloten van de heropbouw** van Irak. Het Pentagon stelt dat het de 'essentiële veiligheidsbelangen van de VS beschermt.

13 december 2003

In de buurt van Tikrit komt een haveloze man met een lange, grijze baard op bevel van Amerikaanse soldaten te voorschijn gekropen uit een put: **'Ik ben Saddam Hoessein'**.

14 december 2003

Paul Bremer: **'Ladies and gentleman, we got him'**. **Operatie Red Dawn** (Rode Dageraad) is tot een succesvol einde gebracht.

ONDERZOEK: IDEOLOGIE IN DE TAAL VAN DE OORLOG

1. PARTIJEN IN HET CONFLICT

Hoewel journalisten het aantal partijen in een conflict graag zo overzichtelijk mogelijk voorstellen, moeten zij toch op zoek gaan naar variatie in hun taalgebruik. Daarvoor bedenken ze een hele reeks synoniemen die op het eerste gezicht objectief lijken, of ze kunnen te rade gaan bij buitenlandse media en de beleidsmakers van de betrokken partijen. De meeste strekkingen binnen de Belgische pers willen een oorlog niet rechtvaardigen, maar kunnen ook niet goedpraten wat het regime van Saddam in Irak heeft aangericht. Deze media zullen in hun taalgebruik dan ook zoveel mogelijk een tussenpositie innemen: zonder expliciet kant te kiezen toch via kritische benamingen een mening meegeven.

Beleidsmakers hebben er dan weer alle belang bij zichzelf te profileren tegenover de tegenstander. Door zichzelf als ‘the good guys’ voor te stellen en de ander als ‘the bad guys’ voeren ze een psychologische oorlog op alle fronten: bij de eigen manschappen, bij de vijand en op het thuisfront. Zo staan de *belligérents*, zoals ze in de Franse pers genoemd worden, zij die ten oorlog trekken, tegenover Irak. De hoofdrolspelers gaan op zoek naar benamingen die elkaars tegengestelde lijken. Daaruit blijkt meteen ook dat beide partijen zich heel bewust zijn van de retoriek van de ander en er bovendien ook rekening mee houden.

Ook andere partijen in het conflict krijgen via de rol die ze wensen te spelen uiteenlopende namen. Zo houden de *Verenigde Naties* voet bij stuk, zij willen zo veel mogelijk een onafhankelijke koers blijven varen in Irak en de internationale pers geeft dit op uiteenlopende manieren weer. De Amerikaanse media misprijzen ook de houding van een aantal *Europese landen* die zich fel uitspreken tegen de oorlog.

Na de val van Saddam moet Irak ten slotte een nieuw beleid krijgen. Verschillende partijen hebben er belang bij het functioneren van het nieuwe regime positief dan wel negatief voor te stellen, een aantal benamingen geven een beeld van de ideeën over het bestuur.

1.1 DE BELLIGÉRENTS EN IRAK

Ten eerste is er de tegenstelling ‘bevrijder’ tegenover ‘bezetter’. Amerika vertrok als grote bevrijder van het Irakese volk, zijn leger was een *bevrijdingsleger*, of beter nog: een *bevrijdingsmacht*. Deze macht komt geen oorlog voeren tegen het Irakese volk, maar tegen het *Saddam-bolwerk*. De bevrijding kan in Irak op weinig sympathie rekenen, getuige de voorstelling van Saddam Hoessein in één van zijn audiotapes: “De agressieve vijand kwam overladen met verijdelde verwachtingen en dacht dat de Irakezen hem zou verwelkomen als bevrijder” (DS 9/7, “Saddam” roept op tot aanslagen). In diezelfde toespraak van 9 juli roept Saddam Hoessein op tot

aanslagen: “Jullie belangrijkste opdracht, Irakezen, bestaat erin de agressor van het Irakese grondgebied te verdrijven. Dat is jullie fundamentele missie”. Als dit een correcte vertaling is, is het erg ongewoon dat een leider zijn volk aanspreekt met ‘jullie’, zeker in vergelijking met de Amerikaanse leiding die het maar wat graag heeft over ‘*wij*’ en ‘*onze jongens*’. Maar een ondergedoken aanvoerder die zijn volk in de steek liet toen de oorlog nog nauwelijks begonnen was, heeft misschien weinig keuze. Ook opvallend in een aantal vertalingen van zijn speeches is hoe Saddam Hoessein naar zichzelf verwijst in de derde persoon.

Saddam heeft het dus niet over bevrijders, maar over *agressors*. Irak wordt belaagd door een *bezettende mogendheid*, en dan nog liefst een *Amerikaanse bezettingsmacht* of gewoon door de *bezetter* die als een *invasiemacht* Irak is binnengevallen.

Niet alleen de Irakese leiders hebben het over *bezettingstroepen*, ook onze kranten maken voorzichtige nuances. Op 22 augustus 2003 meldt De Standaard dat de Irakezen de Amerikaanse troepen steeds meer als een bezettingsmacht gaan zien. Mieke Vogels geeft op 21 maart 2003 blijk van ongenoegen door de agressie van de Amerikanen onderuit te halen: “Volgens de Navo-verdragen mogen we elkaars grondgebied gebruiken. Maar die gelden niet meer nu de VS zonder VN-resolutie als agressor ten oorlog is getrokken” (DS Online 21/3, *Het alfabet van de oorlog*).

In de Amerikaanse communicatie komt na de officiële afkondiging van het einde van de oorlog ook een ommekeer. Op 10 mei 2003 meldt De Standaard dat Amerikanen en Britten zichzelf voor het eerst een *bezettingsmacht* noemden in een nieuwe Irak-resolutie. Het onderscheid in naam is opvallend genoeg om volgens de Conventie van Genève andere verplichtingen met zich mee te brengen. Amerikanen en Britten nemen het beheer van de opbrengst van de olieexport over.

Een tweede retorisch contrast schuilt in de vaak herhaalde verwijzing naar ‘**een zo breed mogelijke coalitie**’ terwijl de andere kant de aanval beperkt tot een aanval van **Amerikanen en Britten**.

Amerika trekt ten oorlog en neemt zo veel mogelijk *bondgenoten* met zich mee. Zij kunnen al snel rekenen op Britse medewerking, maar vinden ook in een aantal andere landen *partners*, aan het begin van de oorlog zouden ze steun krijgen van 44 landen, waarvan er 15 niet geïdentificeerd zijn.

Acties zijn altijd makkelijker te rechtvaardigen als anderen zich achter jouw standpunt scharen. Hoe meer mensen akkoord gaan, hoe geloofwaardiger de boodschap. Dus wil Amerika en zijn media die samenwerking en steun graag zoveel mogelijk benadrukken: ze zijn een *alliantie* of een *coalitie*. Er verschijnen ook een hele hoop samenstellingen met coalitie: *coalitietroepen*, *coalitiestrijdkrachten* of *coalitiestrijdmacht* en als ze hun eigen macht nog meer willen aangeven, spreken ze over een *coalitie-autoriteit*. Op 3 mei kraait de Amerikaanse president voorzichtig victorie: “In de strijd om Irak hebben de Verenigde Staten en onze geallieerden de overwinning behaald” (DM 3/5, *George W. Bush kraait voorzichtig victorie*).

Misschien is een van de meest opvallende namen uit deze Golfoorlog toch de *coalitie van de bereidwilligen* (*coalition of the willing*) waarbij meteen een onderscheid gemaakt wordt tussen voor- en tegenstanders van de Irakpolitiek van Bush. Deze woordgroep is intussen algemeen goed en wordt in zoveel mogelijk contexten, eventueel met variaties of woordspelingen herhaald. Half mei 2003 noemt Perle de Navo ‘*de enige echte coalitie van the willing*’. Opiniëpagina’s in De Standaard hebben het al snel over een *coalition of the willing*, waarmee gedacht wordt aan de economische weerslag van de oorlogsinspanningen. Tenslotte is er volgens de Amerikanen ook een *coalitie van*

de wezels waartoe landen als Frankrijk, Duitsland en België gerekend worden die te laf zouden zijn om mee te vechten.

Dat voor- en tegenstanders zich bewust zijn van de lading die deze termen dekken, valt af te leiden uit hoe de termen betwist zijn. Van een echte westerse alliantie of coalitie is immers nooit sprake geweest. Daartegenover willen onze media graag dat iedereen weet dat het om een *Amerikaans-Britse oorlogscoalitie* gaat, of een *Brits-Amerikaanse tandem*. Irak heeft het niet enkel over *Amerikaanse strijdtroepen* en *Amerikaans-Britse bezetters*, maar over een *Amerikaans-zionistische criminele alliantie*: via de religie keren zich een grote groep moslims tegen de Amerikaanse en scharen zich zo achter de Irakese zaak.

Vervolgens is er de strategie om zichzelf voor te stellen als de macht die alles onder controle – *controlemacht* - heeft en van de ander de **veel zwakkere vijand** te maken.

Als wereldmacht heeft Amerika hier natuurlijk een enorm voordeel, Amerikanen hebben een traditie in de internationale oorlogsvoering en bovendien gaat iedereen ervan uit dat zij de sterksten zijn. In een VN-resolutie noemt de coalitie zichzelf consequent *de Autoriteit*. In het jargon van Colin Powell klinkt het onoverkomelijke overwicht, zowel in de lucht als op de grond, als een *overweldigende macht (overwhelming force)*. Amerika beschikt dan ook over een *hypermoderne militaire macht* die Irak makkelijk de baas kan.

Saddam Hoessein komt niet verder dan '*onze glorierijke natie*' of een verwijzing naar het *Tweestromenland*, nergens anders komt Irak als held naar voren in het onderzochte materiaal. Irak slaagt er ook op geen enkele manier in de aanvallers als een gemakkelijk te overwinnen leger voor te stellen. Een verwoede poging van de Irakese informatieminister niet te na gesproken.

Je trekt ook niet als underdog ten oorlog natuurlijk, maar je kan er wel zo uitkomen. Ondanks het blijvend verzet en de misrekeningen van de architecten van de oorlog, verschuift ook de maanden na de oorlog de retoriek niet in die richting. Dat heeft er wellicht alles mee te maken dat Irak geen spreekbuis meer heeft: steeds meer oude regimeleiders worden opgepakt en in Irak regeren Amerikanen en een door hun aangestelde voorlopige regering.

Bush kan het Saddam-regime dan wel weer het *gedoemde regime* noemen, een woordgroep die ook in De Standaard en De Morgen meer dan eens te lezen is. De kranten noemen Irak bovendien letterlijk de *underdog*. Door de positieve bijklank is dit dan weer een term die de regering-Bush nooit in de mond zal nemen.

Tenslotte is er nog de letterlijke tegenstelling '*goed*' versus '*kwaad*'. In zijn eerste toespraak aan het begin van de oorlog omschrijft Saddam Hoessein de oorlogsvoerders als *Het Kwaad*. De Irakese sjiïeten die een islamitische staat naar het model van hun geloofsgenoten in Iran voorstaan, stellen Amerika voor als *de Grote Satan*.

Amerika op zijn beurt rekent Irak tot de *As van het Kwaad*. Elk land met een regime dat de Verenigde Staten kwaadaardig gezind is, wordt een *Schurkenstaat* genoemd, hiermee worden landen als Syrië, Iran en Noord-Korea bedoeld. Powell waarschuwt al snel andere schurkenstaten dat zij na de val van Saddam rekening moeten houden met de nieuwe gegevens in het Midden-Oosten: "Zij moeten zich plooiën naar bepaalde Amerikaanse eisen en geen enkele steun meer verlenen aan Irak of de Hezbollah, die vanuit Libanon een gevaar voor Israël vormen" (DM 3/5, *George W. Bush kraait voorzichtig victorie*).

Deze oorlog is voor de Verenigde Staten ook een deel van hun strijd tegen het internationale terrorisme, dat was een van de argumenten om ten oorlog te trekken. Langs zijn neus weg verklaart generaal Ricardo Sanchez begin juli 2003 dat Irak steeds meer *een magneet voor terroristen* wordt, waarmee hij insinueert dat de aanslagen op de Amerikaanse militairen niet zozeer van Irakezen komen, maar van internationale huurmoordenaars. Of dit een erg geslaagde communicatiestrategie is, is nog maar de vraag.

Ook de Britten zijn niet bepaald mild als zij een naam zoeken voor het *Saddam-regime*. Hun vijand staat aan de *worstenkant (the sausage side)*, in de cynische veronderstelling dat wie in handen komt van de Irakezen, in worsten wordt gedraaid. Een andere lezing van deze term zou erop kunnen wijzen dat de Britten van plan zijn de Irakezen in worsten te draaien.

Naast deze tegenstellingen benadrukken de media en graag opgevoerde ‘experts’ een aantal andere kenmerken. De oorlog van het Witte Huis wordt een oorlog om harten en geesten. De Verenigde Staten is niet langer een natie, maar een merk: *het merk ‘Amerika’* dat aan de wereld verkocht moet worden. Hans Blix, die als ex-VN-wapeninspecteur in Irak geen blad voor de mond neemt, noemt Blair en Bush *heksenjagers* als er half september 2003 nog steeds geen spoor van massavernietigingswapens gevonden is.

Ook de experts en andere opiniemakers omschrijven het regime van Saddam als een *wanbestuur*, maar opiniepagina’s waarschuwen er wel voor dat er rekening moet worden gehouden met de traditie van de *Iraken* (ook een nieuw woord voor de inwoners van Irak, naast Irakezen, Iraki’s en Irakiërs). Zo wordt wel eens gewezen op de *archaische hechtheid van clanstructuren*, waarbinnen andere wetten en waarden gelden. Stephen Walt, decaan van de Kennedy School of Government aan Harvard, weet dan weer dat “de VS zich geen illusies mogen maken over de omvang van het *wespennest* waarin ze zichzelf hebben gemanoeuvreerd” (DS 9/9, *Blaas de aftocht uit Irak*, mijn cursief).

Irak is ook een makkelijke vijand dankzij zijn *usual suspects*. Saddam Hoessein wordt al decennialang opgevoerd als een dictator die een wanbeleid voert over zijn land, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Congo waar niet één bepaalde verdachte aangewezen kan worden. Mia Doornaert, redactrice bij De Standaard: “maar als Congo media-aandacht krijgt, wordt dat hinderlijk. Want daar kun je de usual suspects niet de schuld geven, en niet met simpele remedies komen aandraven” (DS 30/5, *Vredespolitiek à la Pontius Pilatus*, Mia Doornaert).

1.2 DE VERENIGDE NATIES EN EUROPA (EU)

Na de oorlog zullen de troepen die langer dan verwacht in Irak moeten blijven, zichzelf steeds liever omschrijven als een *stabilisatiemacht*, al is het eerder twijfelachtig of die stabilisatie wel zo vlot verloopt. Daar wijst ook een veranderende retoriek tegenover de *Verenigde Naties* op. Washington omzeilde de VN toen het besloot Irak aan te vallen, maar heeft de organisatie toch nodig bij de heropbouw. Opnieuw kan de pers ook zacht haar ideeën doordrukken.

Door het internationale politieke belang van de VN, gaan media en zelfs wereldleiders eerder voorzichtig om met namen geven. Het doel van de organisatie is door internationale samenwerking werken aan de wereldvrede. Bijna 200 landen ondertekenden de verdragen en sloten zich aan bij de

idealen van de VN. Tot actie overgaan zonder steun van de VN ligt dan ook niet voor de hand. De pers verwijst graag naar het standpunt van de verschillende VN-organisaties en naar hun aan- of afwezigheid in Irak. De Verenigde Staten hebben het oordeel van de VN niet afgewacht in verband met Irak. Toch weet ook Washington dat ze haar macht niet mag onderschatten.

Eerder dan om de ideologische bijklank van de benamingen, gaat het er hier om hoe frequent zij verschijnen. Journalisten kiezen er niet dikwijls voor de VN met bijnamen te bedenken, maar beklemtonen wel zo vaak mogelijk de mening van de organisatie. Twee van de belangrijkste organen van de Verenigde Naties zijn de *Algemene Vergadering* en de *Veiligheidsraad*. In de *Algemene Vergadering* zijn alle lidstaten vertegenwoordigd, zij kunnen er hun stem uitbrengen over belangrijke kwesties. De *Veiligheidsraad* bestaat uit vijf *permanente leden* met vetorecht: China, Frankrijk, de Russische Federatie, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Om de twee jaar worden ook tien *niet-gebonden landen* verkozen. De Veiligheidsraad is in de eerste plaats verantwoordelijk voor de handhaving van vrede en veiligheid. Vooral deze laatste raad wordt zoveel mogelijk opgevoerd; journalisten kunnen zonder kans op misverstand schrijven over de *V-raad*.

Veel organisaties die binnen de Verenigde Naties een naam krijgen, zijn herkenbaar aan hun beginletters: UN- (*United Nations*). In één oogopslag weet de lezer in welk kader hij het verhaal moet situeren, zelfs al is nog niet meteen duidelijk waar welke organisatie precies voor staat. Als de *Unesco* een amnestieregel uitvaardigt, wil dat zeggen dat het na de plunderingen van musea mogelijk is de buit in te leveren en toch vrijuit te gaan, 'no questions asked'. De organisatie voor onderwijs, wetenschap en cultuur (united nations educational, scientific and cultural organization) trok meermaals aan de noodklok in verband met het dreigende verdwijnende cultureel erfgoed van Irak. Het lot van kinderen kan rekenen op een sterke reactie bij de lezer, de aanwezigheid van *Unicef-Irak* laat weten dat iemand voor hen zorgt. Om de vluchtelingen bekommert zich dan weer in het bijzonder het *UNHCR* (Office of the United Nations High Commissioner for Refugees).

En dan is er de afwezigheid van *Unmovic* (the United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission), voorgezeten door Hans Blix en teruggeroepen voor de start van de oorlog. Deze organisatie moest vanaf 1999 het vroegere Unscm vervangen en zijn mandaat overnemen om de massavernietigingswapens uit Irak weg te halen en een systeem van voortdurende controle uit te werken dat kon nagaan of Irak zijn verplichtingen nakwam en zich niet opnieuw dezelfde wapens aanschafte.

Als de pers het heeft over een *Volkerenorganisatie*, klinkt dat al een stuk minder neutraal. De Verenigde Naties zijn dan een organisatie voor de verschillende volkeren, niet voor wereldleiders die in hun veilige bureau de wereld uittekenen zoals zij hem wensen. Tegelijk voerde de VN sinds 1995 in Irak een *sanctieregime* waardoor zij de controle had op de olie-inkomsten. Het *olie-voor-voedsel-programma* hield in dat de Veiligheidsraad Saddam toestond op beperkte schaal olie te exporteren om van de opbrengsten voedsel en medicijnen te kopen. Dit beleid is niet altijd even succesvol gebleken, hier en daar wordt wel eens geïnsinueerd dat het Saddam zelfs nog rijker maakte. Toch wordt ook nergens goedgepraat hoe de Verenigde Staten er begin mei 2003, na enkele pro en contra's vanuit Frankrijk en Rusland te hebben gehoord, aan denken de internationale sancties eenzijdig op te

heffen en zo de financiële controle over de olieproductie naar zich toetrekken. Washington wil met deze beslissing opnieuw de VN omzeilen.

Voor de Verenigde Staten vormden de Verenigde Naties meer dan eens een obstakel. De conservatieve hardliners rond Bush beschouwen de organisatie als een verlamme *praatbarak* die wel inspraak heeft in de wereldpolitiek, maar waar nauwelijks op enig initiatief gerekend kan worden. Richard Perle steekt zijn afkeuring tegenover deze praatbarak in mei 2003 niet onder stoelen of banken. Toch moet de VS schoorvoetend toegeven dat de hulp van de Verenigde Naties welkom is in Irak. Amerika ziet de organisatie niet graag terugkeren, maar veel landen weigeren medewerking aan de wederopbouw zonder *VN-kader*. Vredestroepen van landen als Frankrijk, Duitsland, India en Rusland worden pas naar Irak gestuurd in een duidelijk *VN-profiel* en dus steken steeds meer samenstellingen met VN- de kop op. De retoriek zal stilaan minder negatief gaan klinken, de benamingen steeds neutraler.

De openlijke Europese twisten, vooral tussen Frankrijk, Duitsland en Groot-Brittannië, worden al in april bijgelegd met een verklaring dat de VN een *centrale rol* – zonder nadere specificatie – moet spelen in de heropbouw in Irak. Verschillende landen – ook België - pleiten voor een *internationale VN-troepenmacht* die de rust in het land moet herstellen. Dit pleidooi krijgt meer bijval naarmate de oorlog langer duurt. Vanaf september 2003 klinkt ook de taal in Amerika steeds *internationaler*. Krantenkoppen zeggen dat Bush “bedelt” om steun van de VN in een *multinationale troepenmacht*, in het Witte Huis wordt voorzichtig een door de VN gesteunde *multinationale vredesmacht* voorgesteld.

In het beeld van *Europa* en de *Europese Unie (EU)* is wel weer een scherpere lijn te trekken tussen voor- en tegenstanders van de oorlog. Net zoals de oorlogsvoerders graag de omvang van hun coalitie benadrukken, willen de tegenstanders aangeven dat het anti-oorlogsgevoel minstens even alomvattend is.

Hoewel verschillende Europese landen de oorlog nooit afgekeurd hebben, in de eerste plaats Groot-Brittannië en Spanje, wordt toch de eensgezindheid van Europa benadrukt. Ook hier een hele reeks samenstellingen met EU-. De *EU-burgers* willen dat de VS de wederopbouw betalen, want de Europese Unie wil niet opnieuw opdraaien voor de ‘*vaat*’ van een internationaal conflict. Toch ziet het ernaar uit dat op *EU-steun* zal kunnen worden gerekend voor de heropbouw.

Eind april 2003 beleggen de *Europese Irak-rivalen* Duitsland, Frankrijk, België en Luxemburg een *minitop* rond een (*gemeenschappelijk*) *Europees defensiebeleid*. Het initiatief zegt los te staan van de oorlog in Irak en niet gericht te zijn tegen de Verenigde Staten; wel is het de bedoeling de *Europese defensiepoot* in de *Navo* te versterken zodat er minder verschil is tussen Europa en de VS en het “evenwicht met de Amerikanen hersteld wordt” (DM 30/4, *Europese defensie krijgt nieuwe start*). De *Bende van Vier* staat een apart operationeel hoofdkwartier voor dat een (*Europese*) *snelle-reactiecapaciteit* mogelijk maakt, waardoor Europa een *snelle-reactiemacht* wordt die niet in de eerste plaats moet aanvallen, maar die moet ‘reageren’ op de acties op het wereldtoneel. De *vredesmacht* zal de naam *ESDP (European Spatial Development Perspective)* krijgen en vormt een *kern van collectieve capaciteit*.

De rol van de *Navo* blijft in Irak overigens beperkt. Tijdens de eerste maanden van de Irakoerlog heerst er interne verdeeldheid binnen de *alliantie*. Frankrijk, Duitsland en België weigerden lange tijd de voorbereiding van Navo-steun aan bondgenoot Turkije goed te keuren omdat ze weigerden mee te stappen in de oorlogslogica van de VS. Vanaf mei zal de *Navo-alliantie* vooral logistieke steun bieden aan de Poolse operatie in Irak; van *betrokkenheid op het terrein* is pas sprake eind september 2003, op het moment waarop voorzitter Harald Kujat laat uitschijnen dat het militair comité van de Navo nog weinig keuze heeft.

Als de Amerikaanse media nog met enig schroom over de Verenigde Naties berichten, dan zijn zij veel minder terughoudend in berichtgeving over Europa. De tegenwerking van bepaalde Europese landen heeft in de Amerikaanse pers niets te maken met goed gefundeerde overtuigingen, ze zijn te laf of te moe om te vechten.

De Europeanen worden door VS-journalisten *EU-nuchs* genoemd. In deze weldoordachte strategie keert de communicatie van de tegenstander zich tegen zichzelf. EU-samenstellingen worden in de regel in ernstige contexten gebruikt, eventueel om het belang van de aanwezigheid van de Europese Unie aan te geven. Een woordspeling draait dit idee helemaal om.

Vooraf een land als Frankrijk krijgt het hard te verduren, de Fransen worden uitgescholden als *kaas etende apen die zich liever overgeven*. Rumsfeld heeft het tijdens de eerste dagen van de oorlog over *het Oude Europa* dat al zijn jeugdig enthousiasme moest achterlaten. Amerikaanse functionarissen betitelen trouwens de Oost-Europese landen doorgaans als *het Nieuwe Europa*. Toch moeten zij voorzichtig zijn met de Europese landen die de oorlog wel steunen, daarom worden de landen die zich distantieerden van de Amerikaanse invasie ook wel eens *het Andere Europa* genoemd.

1.3 HET IRAKESE REGIME

Na de val van Saddam nemen de Verenigde Staten de verantwoordelijkheid op zich om Irak naar de *democratie* te leiden. De samenstelling van een besturend orgaan loopt niet van een leien dakje, mogelijk door onvoldoende voorbereiding van wat na afloop van de oorlog met Irak moet gebeuren. Tot vandaag, mei 2004, heeft Amerika nog steeds de absolute leiding, dat is althans wat uit onze kranten blijkt. Het Witte Huis laat het liever uitschijnen alsof de Irakezen zelf stilaan meer en meer macht krijgen.

De Irakese *interim-regering* is niet zozeer een partij die actief deelneemt aan het conflict, als wel een partij die de aanwezigheid van de Amerikanen moet rechtvaardigen. Zij is deel van de oplossing, een stap richting de beloofde vrijheid.

Op 5 mei 2003 laat generaal Jay Garner weten dat de *overgangsregering* voor Irak klaar is, een groep van negen Irakese oppositieleden zal in Irak een *interim-regering* vormen. Hiermee beantwoordt hij het aandringen van de oppositiegroepen om zo snel mogelijk met de voorbereidingen voor de vorming van een overgangsregering te beginnen.

Toch was al enkele dagen eerder uitgelekt in het dagblad *Newsweek* dat Paul Bremer door de Amerikaanse regering zou worden aangewezen als *civiel bestuurder* die aan het hoofd van een

overgangsbestuur de overgang naar een democratisch bewind in goede banen moet leiden. Dit zou tegelijk het einde van het commando van Jay Garner betekenen.

Diezelfde vijfde mei volgt het officiële bericht waarin Bremer aangesteld wordt als **Irak-gouverneur**. De Morgen noemt de *degradatie* een *kaakslag* voor Garner: “Het ziet er naar uit dat Garner de zondebok wordt omdat hij er duidelijk niet in geslaagd is het land vlot naar de democratie te brengen, de massale plunderingen te beletten en vooral Irak tot rust te brengen” (DM 8/5, *Nieuwe Irak-gouverneur Paul Bremer spreekt Nederlands*).

Rond deze **machtswissel** hangt de “haast traditioneel geworden mist van onduidelijkheid” (DM 8/5, *Nieuwe Irak-gouverneur Paul Bremer spreekt Nederlands*). Officieel heet het dat de regering-Bush zou hebben vastgesteld dat Garner niet de geschikte man is om de komende weken de **barrage van conferenties met alle Iraakse partijen** te leiden (DS 8/5, *Diplomaat vervangt generaal in Irak*). Toch kan de gewijzigde toestand in de eerste plaats uitgelegd worden als het gevolg van de interne strijd tussen het **Pentagon** (ministerie van Defensie, Donald Rumsfeld) en het **State Department** (ministerie van Buitenlandse Zaken, Colin Powell). De ‘overwinning’ van het State Department bestaat erin dat Bremer geen militair is, iets waar Powell al weken op aandrong, vandaar de klemtoon op het ‘civiele’. Anderzijds zien velen in Bremer een **pion** van Donald Rumsfeld. In elk geval zal het Pentagon de benoeming allerminst als een nederlaag moeten uitleggen. Bremer is een **hardliner** die nauwe banden heeft met de neoconservatieven op het Pentagon, bovendien rapporteert hij direct aan Rumsfeld.

De aanstelling van Bremer is ook een signaal aan het buitenland, de Amerikaanse regering hoopt ermee meer steun te krijgen van andere landen die nog steeds zeer kritisch staan tegenover de **Pentagon-operatie** in Irak. Die steun hebben zij nodig in hun streven om de sancties tegen Irak onmiddellijk op te heffen en om een VN-resolutie voor de wederopbouw aangenomen te krijgen. Via een **civiele bestuurder** moeten andere landen zich meer betrokken gaan voelen bij de wederopbouw en de vorming van een **overgangsbestuur**. Dat kan niet door de leiding in handen te geven van een **generaal**, wat de indruk zou wekken dat de **aanstaande interim-regering in Irak** bestaat uit **erfgenamen van de Amerikaans-Britse bezetting**. Het wordt met andere woorden Bremer’s taak om aan het hoofd van een **burgerbestuur** meer sympathie op te wekken voor de Amerikaanse aanpak en om het politieke draagvlak van Washington nog te vergroten.

Maar de regering-Bush blijkt in het geheel niet tevreden over het team van bestuurders die ze naar het naoorlogse Bagdad stuurde. Ook de zogeheten **bestuurscoördinator**, Barbara Bodine, wordt naar huis gehaald. Als verantwoordelijke voor de coördinatie wordt haar de blijvende chaos in de Irakese hoofdstad verweten. Bovendien kon Bodine door een aantal ongelukkige uitspraken onmogelijk vertrouwen wekken: “We weten niet wat we begonnen zijn” (DM 12/5, *Amerikaanse bestuurster Bagdad teruggehaald*). Samen met haar verlaten nog een aantal andere **OHRA-bestuurslui** Irak (Office of Reconstruction and Humanitarian Aid), daar van reconstructie of humanitaire noodvoorzieningen nog nauwelijks sprake kan zijn.

De eerste ministeries die Bremer zal ontbinden zijn die van Defensie en Informatie, samen met de Irakese veiligheidsdiensten en het leger. Daartegenover staat het plan om een grote vergadering van Irakese afgevaardigden de bevoegdheid op zich te laten nemen over zogeheten **zachte ministeries** als Opvoeding en Gezondheidszorg.

Het mag niet erg verrassend heten dat de ministeries met de meeste macht in het land als eerste ontmanteld worden; dat communicatie in een oorlog van primair belang is, blijkt uit de aandacht die

gaat naar het ministerie van Informatie. Deze gedachte wordt nog versterkt door andere ministeries als ‘zacht’ te betitelen. Het lijkt minder gevaarlijk de controle hierover over te dragen.

De beslissingen stuiten eind mei op weerstand van Irakese leiders die beseffen dat steeds meer beslissingen boven hun hoofd genomen worden. De belangrijkste oppositiepartijen besluiten formeel protest aan te tekenen bij de Amerikaanse en Britse bestuurders in Irak. Even later zullen de VS dan 25 tot 30 Irakezen selecteren die zetelen in een *interimraad*. Omdat de Irakese bevolking geen stem heeft gehad in de samenstelling, een cruciale voorwaarde in elke democratie, wordt deze *Regerende Raad* een *overgangsregering-avant-la-lettre*. Vanaf nu wordt het erg onduidelijk of met ‘overgangsregering’ de *Nieuwe Iraakse Regeringsraad* bedoeld wordt dan wel of het Amerikaanse bevel meegerekend wordt.

In elk geval moet duidelijk zijn dat deze selectie even ‘Amerikaans’ als ‘voorlopig’ is. Het voorlopige karakter moet duidelijk maken dat de Irakezen zullen evolueren naar *zelfbestuur* en dat is wat elke partij in het conflict wil horen. Dat enkele partijen benadrukken hoe Amerikaans de beslissing is, ligt in de lijn van eerder besproken strategieën.

De oorlog tegen Irak is er een van de Verenigde Staten en daar kan ons land onmogelijk achter staan. Het *Amerikaans interim-bestuur* is een *Interim-regering* (met of zonder streepje). In het rapport van een team dat Rumsfeld naar Irak stuurde en dat begin juli 2003 verschijnt, wordt duidelijk dat de *Coalition Provisional Authority (CPA)* in haar huidige opzet geïsoleerd en van de Irakezen afgesneden is. De afkorting en vertaling geven de *Tijdelijke Coalitie Autoriteit (TCA)* een officieel elan. Het falen van het *voorlopig bestuur* wordt in het rapport toegeschreven aan een gebrek aan ‘fondsen, personeel en flexibiliteit’. Nog tijdelijker klinkt de *Voorlopige Overgangs Raad (VOR)*, door Robert Fisk, journalist voor *The Independent*, ontmaskerd als een “leugenachtige naam waarmee de Amerikanen, die nu de touwtjes in handen hebben, hun ondemocratische en rechtse agenda camoufleren” (DMBIS 2/8, *Irak draait vierkant*, Robert Fisk, THE INDEPENDENT). Fisk noemt de berichten van de *voorlopige (Iraakse) regeringsraad* ‘fantasierijk’, de verwezenlijkingen blijven ook nihil.

Geleidelijk krijgt dit besturend orgaan meer bekendheid en zal het niet elke keer meer volledig omschreven worden. Op 13 juli 2003 wordt de *Regerende Raad* aangesteld, wel wordt in de meeste artikels terloops nog vermeld dat de leden zijn aangewezen door het *Amerikaans-Britse overgangsbestuur* ‘in samenspraak met’ (tussen veelbetekenende aanhalingstekens) zeven Irakese politieke groeperingen. In augustus heet het orgaan nog eenvoudig *De Raad*. Die samenspraak moet inderdaad maar minimaal geweest zijn: de *Arabische Liga*, op zich meermaals bespot om zijn dubbelzinnige en machteloze houding, besluit de *Bestuursraad* niet te erkennen. De Irakese zetel bij de organisatie blijft leeg totdat er verkiezingen zijn gehouden. De liga heeft deze beslissing niet volgehouden, op 9 september 2003 mag voor het eerst een vertegenwoordiger van de *Iraakse bestuursraad* een bijeenkomst van de *Arabische Liga* bijwonen.

Een enkele keer schrijft men toch ook over de *Iraakse regering* of de *Iraakse bestuursraad* en ook zonder vertaling als *Iraqi Governing Council*. De welluidendheid van deze namen staat doorgaans in contrast met de context waarin zij voorkomen. De beslissingen van het interimbestuur zijn nauwelijks van doorslaggevende politieke aard. Zij kondigt bijvoorbeeld aan dat de Mello, de

speciale VN-gezant die op 19 augustus 2003 om het leven komt na een aanslag op het VN-hoofdkwartier in Bagdad, een monument krijgt in Irak.

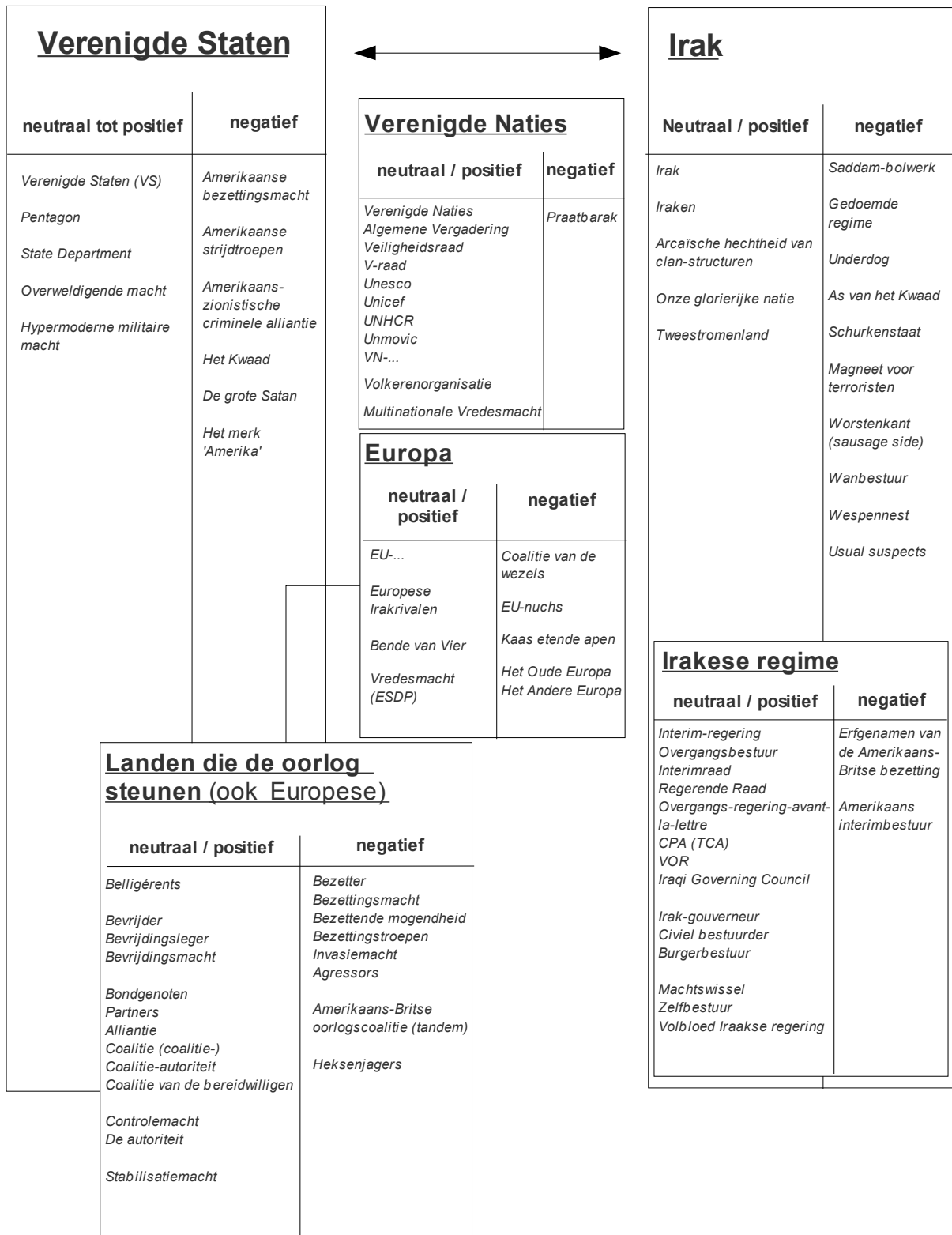
Aan het hoofd van Irak zal een *president* komen. De *door de Amerikanen samengestelde raad* kiest voor een systeem van *roterend presidentschap*, het aanstellingsprincipe wordt de alfabetische volgorde. De eerste Irakese president die het *voorlopige bestuur* in goede banen moet leiden is Al-Jafaari (Al-Dawa), hij zal opgevolgd worden door Chalabi (INC).

Streefdoel is ook om binnen het jaar een grondwet te presenteren waarover de bevolking zich per referendum mag uitspreken. Daarvoor wordt begin juli 2003 een *Constitutioneel Congres* beloofd waarin vanaf september 200 tot 250 leden zullen zetelen. Pas als de grondwet aangenomen is, kan sprake zijn van vrije verkiezingen.

Ook vanaf september krijgt Irak zijn eerste *interim-ministers*. Op 1 september 2003 benoemt de *voorlopige Iraakse regeringsraad* 25 ministers die samen een *bewindsploeg* vormen. Dat lijkt alweer een stap in de richting van een *volbloed Iraakse regering*, het ideaal dat in november 2003 nog steeds voorop staat. Wanneer de *soevereiniteit* van het land kan ingaan, blijft nog maar de vraag. Enerzijds is er het besef dat een dergelijke overgang goed voorbereid en begeleid moet worden, anderzijds wil de Amerikaanse president – met presidentsverkiezingen in aantocht – zijn troepen zo snel mogelijk terug naar huis halen.

Partijen in het conflict

Afbeelding 1

2. MILITAIRE ACTIE OP MACRONIVEAU

Een president die om zijn binnenlandse beleid niet erg geliefd is, trekt ten oorlog. Laat dit geen claim zijn die de enige reden van de oorlog wil aangeven, maar het zijn geluiden die her en der wel eens te horen waren. Er zijn ook voldoende precedentes in de geschiedenis die deze strategie bevestigen. Natuurlijk moet de president zijn strategische zet op een andere manier verantwoorden. Hij moet zijn eigen entourage overtuigen dat dit een gerechtvaardigde oorlog is, maar ook de beleidsmakers van andere landen en niet in het minst de publieke opinie.

Voor de Irakese bevolking is zelfverdediging geen voldoende reden om deze oorlog uit te vechten. Ook Saddam Hoessein moet via zijn taalgebruik het volk engageren voor de strijd.

Ten slotte zijn er termen die niet specifiek aan de Verenigde Staten of Irak toe te schrijven zijn. Zij houden veelal het midden tussen neutraliteit en absolute afkeuring. Woorden waarachter het duidelijkst een mening schuilt, komen vaak uit opiniestukken. Toch laten ook journalisten in de meest objectieve feitenweergave vaak hun houding doorschemeren. Dat kan te maken hebben met de journalist zelf, met de officiële Belgische houding, maar ook met de achtergrond van het dagblad.

Dit hoofdstuk gaat nog niet in op de concrete acties, het gaat hier om overkoepelende termen die de militaire actie kleuren.

2.1 DE GOLFOORLOG VOLGENS DE VERENIGDE STATEN

Net zoals de aanvallers zichzelf voorstellen als bevrijders, vechten zij in Irak in een *bevrijdingsoorlog*. Meer nog, zij trekken ten strijde voor de *Iraakse Vrijheid*, zoals de Amerikaanse leiding de huidige Golfoorlog noemt. Het woord ‘vrijheid’ is wellicht een van de meest ideologische termen waarmee in deze oorlog, zoals in vele andere, geschermd wordt.

Verder stellen de oorlogsvoerders hun strijd ook voor als een *missie*. Dit woord kan, mede door zijn godsdienstige bijklank, onmogelijk negatieve connotaties oproepen. De acties lijken niet alleen rechtvaardig, maar zelfs noodzakelijk en de situatie na de oorlog zal, althans in de ogen van de ‘missionarissen’, beter zijn dan de toestand ervoor.

Een andere manier om de oorlog te rechtvaardigen, is zo veel mogelijk herhalen dat het om een *rechtvaardige oorlog* gaat. Na verloop van tijd gaan mensen dit voor waar aannemen.

Naast deze eerder religieus geïnspireerde voorstelling is er het officiële karakter van de daden. Als een president eenmaal een *officiële oorlogsverklaring* uitvaardigt, staat het Amerikaanse Congres hem toe leiders fysiek uit te schakelen. Die jacht op de Irakese leiders zou, volgens de Conventie van Genève, gestaakt moeten worden aan het *wettelijk einde van de oorlog*.

Op 2 mei 2003 zijn de Verenigde Staten dat duidelijk nog niet van plan en dus kondigt Bush in plaats van een *wettelijk* of *juridisch einde* een *officieel einde van de oorlog* aan in een speech die live wordt uitgezonden vanop het vliegdekschip USS Abraham Lincoln, een symbolisch gekozen plaats. De president verklaart dat “de grote gevechtsoperaties voorbij zijn”, maar verantwoordelijken stellen dat hij het nog niet kan hebben over de *overwinning* van de Verenigde Staten in Irak. Woordvoerder Ari Fleischer neemt het op zich te herhalen dat

de grote gevechten achter ons liggen en de wederopbouw is begonnen. [...] Uiteraard houden we troepen ter plaatse, die zullen beschoten worden, waarop wij het vuur beantwoorden. [...] Maar het Iraakse volk heeft zijn vrijheid, de dreiging voor de Verenigde Staten is verwijderd (DS 2/5, *Officieel: Irak-oorlog is voorbij*).

Andere woordvoerders vestigen er de nadruk op dat de toespraak van Bush vanuit juridisch oogpunt nog niet het einde van de *vijandelikheden* in Irak betekent. Bush kondigt hiermee enkel een volgende fase aan, die van de heropbouw van Irak, aldus Tommy Franks.

Op de Amerikaanse Onafhankelijkheidsdag moet de president trouwens stellen dat ‘de VS nog altijd in oorlog zijn’ en dreigt hij bovendien met nieuwe *preventieve aanvallen*.

De meest prominent aanwezige metaforen op dit niveau komen uit de geneeskunde en de politiek. Op deze metaforen wijst ook George Lakoff in *Metaphor and War: The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf* (1991). De Clausewitz-metafoor stelt dat oorlog politiek is: oorlog en politiek jagen hetzelfde doel na, enkel de gebruikte middelen zijn anders. Omdat deze metafoor meteen door de lezer begrepen wordt, kunnen de Verenigde Staten de oorlog voorstellen als een *campagne*.

De vergelijking met geneeskunde is misschien nog opvallender aanwezig. Met chirurgische precisie wordt in Irak een operatie uitgevoerd: *Operation Iraqi Freedom* is de naam die de Amerikanen geven aan de volledige Irakoerlog.

[...] a common metaphor in which military control by the enemy is seen as a cancer that can spread. In this metaphor, military ‘operations’ are seen as hygienic, to ‘clean out’ enemy fortifications. Bombing raids are portrayed as ‘surgical strikes’ to ‘take out’ anything that can serve a military purpose. The metaphor is supported by imagery of shiny metallic instruments of war, especially jets. [Lakoff, 1991]

Hoe ook in de concrete acties en in de uitrusting de geneeskundige metafoor aanwezig is, zal later behandeld worden.

Andere verwijzingen praten op een veel explicietere manier de acties goed. De Verenigde Staten zijn erg sterk in het bedenken van woordgroepen die maar een heel klein deeltje van de werkelijkheid laten zien en vooral veel verhullen. Deze understatements zijn opnieuw op alle niveaus aanwezig.

Het lijkt haast onmogelijk, maar de oorlog wordt voorgesteld als een *Propere Oorlog*: door heel snel de Irakese leiders te elimineren, zou de regering-Bush het Irakese volk kunnen behoeden voor moordende bombardementen en zo met een ‘*propere oorlog*’ het doel bereiken. Op een dergelijke voorstelling komt erg veel reactie: “een oorlog is nooit proper”, “Irak is geen propere oorlog” of “de oorlog om Bagdad wordt vuil”.

Deze Golfoerlog is ook een *preventieve oorlog*. De Verenigde Staten nemen hun voorzorgen en omzeilen op die manier het Charter van Londen dat zegt dat een land geen ander land mag aanvallen als het er niet acuut door bedreigd wordt en zeker niet zonder toestemming van de VN, want dat is een *agressieve oorlog*. Zelfs al is de dreiging van Irak niet nijpend aanwezig, dan nog vindt Amerika de oorlog niet ‘agressief’. Het land vindt immers dat het niet rustig kan zitten wachten op een bedreiging, want dan zou je wel eens opnieuw iets kunnen krijgen als 11 september. De regering-Bush gaat met deze oorlog dus *preventief* te werk.

Om zijn doel te bereiken kiest Bush de tactiek van de *creatieve destructie*. De oorlog wil geen vernieling zaaien waar dat niet nodig is, de troepen zullen ‘creatief’ vernietigen. Dat wil wel zeggen dat het bestaande vernietigd wordt, maar samen met die destructie ontstaat ook ruimte voor innovatie. Volgens deze logica kun je pas iets nieuws opbouwen als je eerst het oude in puin gegooid hebt.

Aan het begin van de twintigste eeuw was de *Cakewalk* een danswedstrijd in het zuiden van de Verenigde Staten. Later verschoof de betekenis en werd het woord gebruikt voor een negerdans en voor een kermisattractie tot *cakewalk* uiteindelijk algemeen ingeburgerd geraakte met als betekenis ‘gemakkelijke opdracht’. In de Amerikaanse oorlogsretoriek moet deze term aangeven dat de oorlog snel afgelopen zal zijn.

Al even tekenend is de omschrijving *Walk-over*: de Amerikanen rekenen nauwelijks op noemenswaardige weerstand, via gemakkelijke overwinningen zullen ze eenvoudig over de vijand heen lopen en de oorlog snel tot een goed einde brengen.

De snelheid en het gemak zit ook in termen als *rapid dominance*, of vertaald *snelle dominantie*, na een *rollende oorlog*. Bij een *rolling war* worden luchtmacht en grondtroepen tegelijkertijd ingezet. Uiteraard moet een dergelijke manier van werken kunnen rekenen op een *militaire flexibility*. De leiders moeten kunnen rekenen op een zekere flexibiliteit waardoor tactische bijstellingen snel doorgevoerd kunnen worden. De term *militaire flexibility* is op zich een manier om veranderingen van tactiek aan het publiek te verantwoorden.

2.2 DE IRAKESE VOORSTELLING

De Irakese leiding noemt deze Golfoorlog de *Beslissende Strijd*, deze keer wordt het alles of niets. De benaming past in het typisch Arabische gebruik van hyperbolen die de westerling erg lyrisch in de oren klinken.

Metaforisch is bij de Irakezen eigenlijk maar één domein te onderscheiden, dat van de godsdienst. Ondanks de grote geloofsverschillen bij de Irakese bevolking roept Saddam Hoessein het volk op in opstand te komen tegen de bezetting van hun land en deel te nemen aan de *Heilige Oorlog* om de Amerikanen en Britten te verjagen. De term verschijnt ook onvertaald: Al-Arabiya en Al-Jazeera zenden op 17 juli een bandje uit waarop Saddam oproept tot een *Jihad* tegen de VS-bezetting.

Na verloop van tijd zal blijken dat de Amerikanen vechten tegen een goed georganiseerde *guerrilla*, het Pentagon geeft dit half juli voor het eerst toe. Deze tactiek van de Irakezen zal op verschillende manieren omschreven worden. Er wordt geschreven over een *stadsguerrilla* of een *stadsguerrilla-oorlog*, over een *stadsoorlog* waarbij in stedelijk gebied met straatgevechten en guerrillatechnieken gevochten wordt, of ook wel over een *stratenoorlog*.

Minder genuanceerd klinkt het als journalisten zeggen dat Saddam Hoessein voor een *zelfmoordoorlog* staat. De Standaard omschrijft deze term in *Het alfabet van de oorlog* (21/3) als volgt:

Saddam Hoessein zou zijn land een regelrechte oorlog kunnen besparen door in te gaan op het Amerikaanse voorstel en het land te verlaten, maar zo'n voorstel is voor hem onbespreekbaar. Liever stort hij zijn land in een zelfmoordoorlog, die misschien ook zijn leven zal kosten (DS Online 21/3, *Het alfabet van de oorlog*).

2.3 ANDERE VISIES OP DE OORLOG

De meeste termen worden minder duidelijk gebruikt om de publieke opinie een mening te verstrekken over de ontwikkelingen in Irak. Ook hier gaat het om een zoektocht naar synoniemen, de journalist probeert een beetje variatie in zijn taalgebruik te brengen. Maar omdat twee woorden nooit honderd procent dezelfde betekenis hebben, wil dit ook zeggen dat in elke keuze ook een lichte ideologie zal spreken.

Dat geldt bijvoorbeeld zeker voor de lange reeks samenstellingen met 'Irak' die allemaal de meest neutrale term *Irak-oorlog* omschrijven. Iets afstandelijker klinken woorden als *Irak-actie*, *Irak-kwestie* of *kwestie-Irak*. De oorlog kan ook vragen om een oplossing als hij het *Iraaks probleem* of de *Irak-problematiek* genoemd wordt. Niet zelden verschijnen deze termen in een context waarbij om steun gevraagd wordt voor de heropbouw. Nog dwingender klinkt *Irakcrisis (Irak-crisis)*, een woord waarmee in de meest uiteenlopende artikels naar de oorlog wordt verwezen, en dat zeker duidt op een onhoudbare situatie. Als er geschreven wordt over het *Iraakse avontuur*, kan dit ook niet bedoeld zijn als een reeks spannende belevenissen van een held. De journalist lijkt hier eerder een beetje minachtend een loopje te nemen met de Amerikaanse voorstelling van de stand van zaken. Bovendien verwijst hij hiermee wellicht tegelijk naar de roekeloosheid van de Amerikanen die zich ondoordacht in een 'avontuur' storten.

Eenzelfde nuance spreekt uit het verschil tussen *militair conflict* en *militaire interventie*. Het lijkt vanzelfsprekend dat een oorlog uitgevochten wordt door militairen, maar de toestand van die militairen is toch anders als zij in een *conflict* verwickeld zitten, dan als zij enkel *tussenkomen*. Een *conflict* is ook veel actiever, er wordt aan twee kanten gevochten. Bij een *interventie* hebben de militairen voornamelijk de taak een voorheen onrustige toestand tot bedaren te brengen.

Veel minder genuanceerd wordt het lexicon wanneer de oorlog omschreven wordt als een *illegale oorlog*. Daarbij wordt vooral verwezen naar een gebrek aan goedkeuring door de VN; maar het woord *illegaal* maakt het conflict op geen enkele manier rechtvaardig, wat woordvoerders er ook van proberen te zeggen.

Het woord *oorlogslogica* is niet specifiek voor de huidige Golfoorlog. Toch is het nauwelijks mogelijk dit als een neutrale term te beschouwen. Voor de Irakese bevolking zijn de oorlogsomstandigheden alles behalve logisch. Enkel het woord maakt van de oorlogsvoering een logisch proces; eens de eerste stap gezet is, volgen onvermijdelijk de volgende en de daaropvolgende. De term wordt overigens enkel gebruikt in een VS-context: *de logica van de bezetting* en *de logica van de Iraakse soevereiniteit* waar de Verenigde Staten op aansturen. Het verzet in Irak strijdt niet op logische basis.

Dat blijvende verzet, ook na het officiële einde, maakt van de oorlog bovendien een *Oorlog zonder eind*. De ellende blijft eeuwig duren, het gevecht is nog steeds niet gestaakt.

De achterliggende ideologie spreekt ook uit het nummer dat de oorlog krijgt. In meer dan één opiniëartikel werd beredeneerd of dit nu de *Tweede* of *Derde Golfoorlog* is. Enkel een Westerling kan het hebben over de *Tweede Golfoorlog*. De echte *Eerste* was die tussen Iran en Irak van 1980 tot '88, niet de oorlog die Bush sr. startte in 1990. Omdat het Westen niet in deze oorlog betrokken was, wordt hij in de geschiedenis 'quantité négligable'. Eén enkele journalist heeft het op 5 april plots over de *Derde Golfoorlog*, zijn keuze voelt een beetje vreemd aan, alsof het om alweer een volgende

oorlog gaat. Het publiek is de omschrijving *Tweede Golfoorlog* gewoon, en door zijn keuze voor *Derde* geeft de journalist, misschien meer nog dan journalisten die het hebben over de *Tweede Golfoorlog*, een eigen standpunt weer.

Hoewel de Amerikaanse regering haar actie zelf nooit zo zal noemen, hebben onze kranten het over een *invasie* of een *invasieoorlog*. Overall wordt voorspeld dat dit een *gemakkelijke oorlog* wordt, de wereldmarkt rekt zelfs op een *flitsoorlog*. Achteraf moet nochtans toegegeven worden dat de oorlog in Irak een *splijtzwam* is geweest voor de verhoudingen tussen de wereldleiders.

Een term als *krijgsverrichtingen* geeft aan de actie een heldhaftiger elan, het stelt de soldaten haast op gelijke voet met de edele ridders uit lang vervlogen tijden. Herhaaldelijk wordt ook de strategie achter die verrichtingen uit de doeken gedaan, een gedetailleerde beschrijving van de *oorlogsstrategie* moet de kritische lezer een beeld geven van de eerlijkheid van de oorlog.

Zo staan termen als *open gevecht* en *asymmetrische oorlog* tegenover elkaar. Er kan pas sprake zijn van een *open gevecht* als de twee legers in het *militair treffen* vergelijkbare strijdmethoden en – middelen hanteren. Bij deze oorlog wordt eerder de nadruk gelegd op de *asymmetrie*, een technologisch sterk ontwikkelde macht vecht tegen een vijand die dat niet is en die daarom zijn eigen machtsmiddelen inzet, zoals *guerrillapraktijken* en *terreuraanslagen*.

De Amerikaanse technologische superioriteit wordt al duidelijk met het bombardement dat het begin van de oorlog inluidt, het *openingsbombardement*. Maar niet enkel tijdens de reële gevechten hebben de aanvallers een voorsprong, ze zijn ook veel sterker en ervarener in het voeren van een *information warfare*. De oorlog in Irak wordt van het eerste tot het laatste moment een *mediaoorlog*.

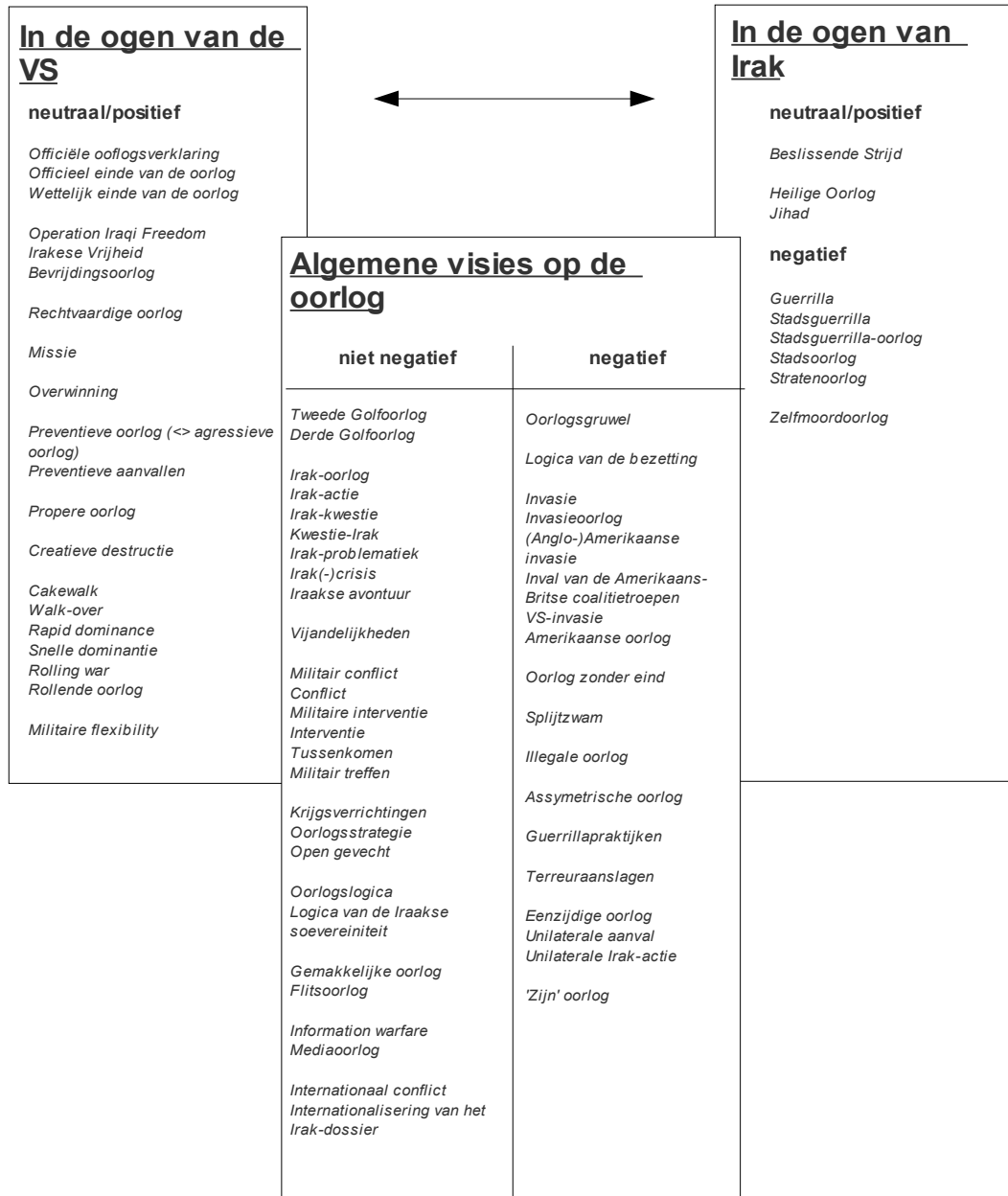
Niet alleen bij het aanduiden van de deelnemende partijen beperken de journalisten het aantal zo duidelijk mogelijk tot Britse en Amerikaanse troepen. Deze houding komt nog sterker naar voor in de adjectieven die de algemene actie beschrijven. De oorlog is het gevolg van een *Anglo-Amerikaanse* of enkel *Amerikaanse invasie*, van een *inval van de Amerikaans-Britse coalitietroepen*, een alles behalve *brede coalitie* dus.

Hoewel Bush en de zijnen hun best blijven doen om de feiten voor te stellen als een *internationaal conflict*, bijvoorbeeld via een poging tot *internationalisering van het Irak-dossier*, kunnen de Vlaamse kranten er toch niet omheen de *VS-invasie* als een *Amerikaanse oorlog* te blijven zien. Het scenario om te internationaliseren zou volgens Frank Schlömer in De Morgen eind juli 2003 in de maak zijn:

Als andere landen de VS komen bijspringen in Irak, zou dat niet alleen een opluchting zijn voor Washington, maar zou de wereld stilaan ook vergeten dat Bush – én Tony Blair – cavalier seul hebben gespeeld in Irak. (DM 30/7, *Vangst Saddam zou godsgeschenk zijn*, Frank Schlömer)

De *eenzijdige oorlog* krijgt nog het liefst de naam *unilaterale aanval* of *unilaterale Irak-actie*: een term die de eenzijdigheid officieel benadrukt en minder bevooroordeeld klinkt dan *'zijn' oorlog*, waarmee de oorlog van Bush bedoeld wordt.

Militaire actie op macroniveau

Afbeelding 2

3. IDEOLOGIE ACHTER DE MILITAIRE ACTIE

Het vorige hoofdstuk behandelde de militaire actie op macroniveau en hoe de verschillende betrokken partijen in hun voorstelling een ideologisch spoor achterlaten. Hier wordt gezocht naar de meer letterlijk verklaarde ideologie achter de Amerikaanse *vijandelikheden*. Het gaat hier dus om de *casus belli*, de reden die door woordvoerders wordt opgegeven om de oorlog te beginnen. Het Amerikaanse regime heeft meer dan één reden om de strijd aan te binden, bijzonder handig als de belangrijkste *casus* op een bepaald moment blijkt weg te vallen.

Zo zou Irak in het bezit zijn van een *kernwapenprogramma* waardoor het land een gevaar betekent voor de wereldvrede. Het *nucleair wapenprogramma* was de onmiddellijke aanleiding om Irak binnen te vallen, ondanks het feit dat VN-wapeninspecteurs hard op zoek waren naar een dergelijk programma en meer tijd vroegen voor hun zoektocht. Als ook de Amerikaanse troepen geen programma en al helemaal niet de *verboden wapens* zelf vinden, hebben zij er veel minder moeite mee dan bijvoorbeeld Groot-Brittannië om de oorlog te blijven verantwoorden. Er mag dan al geen *smoking gun* gevonden zijn, een verboden wapen dat ligt te wachten om ingezet te worden, de Verenigde Staten hebben de *Iraakse dreiging* met genoeg argumenten kunnen staven. De woordgroep *smoking gun* zal overigens zijn betekenis uitbreiden naarmate het langer duurt voor de oorspronkelijk bedoelde *smoking gun* gevonden is. Elk argument dat nu bevestigt dat het nodig was het Saddam-regime ten val te brengen, kan een *smoking gun* zijn. De Amerikaanse leiders, in de eerste plaats Rumsfeld, geven zelf achteraf ook letterlijk aan dat *ontwapening* voor hun niet de enige reden was om naar Irak te trekken.

De Verenigde Staten hebben de aanval communicatief zorgvuldig voorbereid door haar onderdeel te maken van de *War on Terrorism* die president Bush twee jaar eerder uitriep. Nadat de Amerikaanse regering had geprobeerd een Golfoorlog te verantwoorden als een onderdeel in de *strijd tegen het terrorisme*, moet in de directe aanloop toch de strategie gewijzigd worden richting *vrijheid en democratie*. Wel is het zo dat het argument van het terrorisme, samen met dat van de massavernietigingswapens een rol blijft spelen, het blijft een strijd tegen *chemisch, biologisch en nucleair terrorisme*. De regering had zelfs *bewijzen* voor het *wereldbedreigende karakter* van Irak. De Standaard wijst op het subtiele taalgebruik: “bewijzen – documenten of verklaringen van wetenschappers – geen wapens zelf” (DS 11/7, *Casus belli voor Irak smelt weg*). In een ander artikel benadrukt de krant met aanhalingstekens opnieuw dat het om ‘*documentaire bewijzen*’ van een chemisch en biologisch wapenprogramma gaat, niet om materiële bewijzen.

De *strijd tegen het terrorisme* heeft Powell trouwens een aannemelijke reden opgeleverd om de *VN-sancties* tegen Irak op te heffen: nu het regime is uitgeschakeld, heeft het geen banden meer met het internationale terrorisme en kan de VS “gewoon handel drijven met Irak zoals met elk ander land” (DM 2/5, *Bush kondigt officieel einde van de oorlog aan*). Later moeten de Verenigde Staten zich weer beroepen op datzelfde *internationale terrorisme* om de blijvende weerstand in Irak te verklaren. Liever nog dan te moeten toegeven dat het Iraakse volk ontevreden is over wat de ‘bezetter’ tot nu toe verwezenlijkte, noemen ze het een onderschatting van de *internationale terreurnetten*. Tot eind

juni 2003 blijven de Amerikanen en de Britten ontkennen dat de bezetting van Irak dreigt uit te lopen op een *guerrillaoorlog*, een maand later moeten zij toch spreken van een *anti-guerrillacampagne*. Op het moment dat het Amerikaanse ministerie van Defensie niet langer kan volhouden dat de gevechten nog altijd beperkt blijven tot het soennitische kerngebied te noordwesten van Bagdad en dat elders in het land vooruitgang wordt geboekt, is de aanwezigheid van buitenlandse terroristen een welkom argument om de strijd niet op te geven.

De oorlog tegen Irak kan een strijd zijn tegen het terrorisme omdat Irak behoort tot de te vrezende *As van het Kwaad*, de benaming van George Bush voor landen met een regime dat de Verenigde Staten kwaadaardig gezind is. Ook deze term was al gangbaar voor het uitbreken van de oorlog. Amerikaanse kranten bedenken een smalende variant voor de westerse landen die zich tegen de inval verzetten. Frankrijk en Duitsland zijn lid van de *As van de wezels*, ze zijn gewoon te laf om te vechten, terwijl de VS tot twee keer toe zijn jongens offerde om Europa te redden van de tirannie. Dat de Amerikaanse pers erg inventief is in het bedenken van fraaie scheldwoorden bleek al uit het eerste hoofdstuk en zal ook zeker later nog duidelijk worden.

Het godsdienstige element dat het Irakese regime aanwendt om het volk te engageren voor een gevecht, wordt door de Amerikaanse leiding opgevangen als een volgende *dreiging*. Het *islamitisch gevaar* komt in westerse ogen vooral van de sjiïeten, de lang onderdrukte meerderheid in Irak. Hierbij wordt deze groep voorgesteld als een monolithisch blok, nochtans zitten onder de sjiïeten groepen met heel uiteenlopende ideologieën: “communisten, baathisten, liberalen, criminelen en eerlijke mensen” (DM ZENO.reportage door Gert Van Langendonk 10/5, *Alleen onder de barbaren*). Amerika lijkt het dus te hebben over een clash tussen culturen, zoals beschreven in het onder Saddam verboden boek van Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilisations* (1993). In de reportage van Van Langendonk wordt die ‘clash’ niet zozeer een confrontatie tussen het Westen en de islam, maar veeleer tussen het Europese en het Amerikaanse model.

Naast een aantal gevaren die nog steeds aanwezig zijn in Irak, zoals verboden wapens of een godsdienstige dreiging, wendden Amerikaanse woordvoerders ook het verleden van Saddam Hoessein aan als een argument. Zijn regime vormde niet alleen een *bedreiging* voor de Verenigde Staten, maar voor de gehele mensheid. Stilaan komen zijn *misdaden tegen de mensheid* aan het licht. De wapeninspecteurs mogen dan al geen *geheime wapens* vinden, de *massagraven* die ze wel vinden, vormen een voldoende bewijs dat de oorlog een rechtvaardige actie was. Ook concrete praktijken worden gedetailleerd verteld:

Om de bevolking angst aan te jagen, straffen de handlangers van Saddam publiekelijk tegenstanders. “Bij wijze van voorbeeld” sneden ze de tong van Firaz al-Deleyemi, 23 jaar, af in het bijzijn van zijn ouders en bewoners van zijn wijk, omdat hij volgens de Fedayeen-milities de zoon van Saddam beledigd zou hebben. De toekijkende massa moest pro-Saddam-liederen zingen. De horror werd door de militieleden op video vastgelegd, “omdat ze een bewijs moesten tonen aan Uday” (DM 16/5, *Wie protesteerde, werd de tong afgesneden*)

Zelfverdediging komt in de regel pas na de aanval. Niet zo in de retoriek van Bush, maar hij heeft het dan ook over *anticiperende zelfverdediging*. Volgens de *Bush-doctrine* moeten de Verenigde Staten zelfs niet te lang wachten om op het mogelijke geweld, of zelfs op een mogelijke dreiging te anticiperen. Dat de president deze manier van oorlog voeren aan de man kan brengen, moet nog

steeds niet verwonderen na de schok van 11 september. De Standaard omschrijft op 30 mei 2003 hoe laag de lat ligt voor *anticiperende zelfverdediging*:

De combinatie van radicalisme – lees terroristen en schurkenstaten – en technologie – lees massavernietigingswapens – kan volgens de Amerikaanse doctrine een voldoende reden zijn om een land aan te vallen. (DS 30/5, *Massavernietigingswapens in rook opgegaan?*)

Deze zin geeft weer hoe de Amerikaanse regering een min of meer verhullend taalgebruik hanteert en hoe de journalist het nodig acht dat zo uitdrukkelijk mogelijk te ontmaskeren, zodat niets verloren gaat van de oorspronkelijke omschrijving: de gedachtestreepjes worden in de journalistieke berichtgeving geregeld gebruikt en geven in combinatie met de imperatief ('lees') een niet bepaald neutrale houding van de auteur weer.

In Irak werkt George W. Bush junior af wat zijn vader in 1991 niet deed. Bush senior had er alle reden toe het vechten te staken, maar hij liet wel de neoconservatieve *haviken* in zijn regering gefrustreerd achter omdat de troepen niet oprukten naar Bagdad en het Saddam-regime aan de macht bleef. Die neoconservatieven krijgen nu wel hun zin, Bush junior neemt het op zich *the unfinished business* af te werken.

Zijn initiatief past perfect in een politiek die de *Amerikaanse eeuw* aankondigt. Amerika wil zichzelf nog duidelijker dan tevoren profileren als een wereldmacht en moet ook zijn beleid aan die gedachte aanpassen. In de toespraak waarin Bush het ultimatum voor Saddam aankondigt hekelt hij het tot dan gevoerde *softe beleid van 'appeasement'*, vanaf nu komt de *Amerikaanse onoverwinnelijkheid* in de schijnwerpers te staan. De president kiest voor een *imperiale politiek*. De Standaard heet zijn lezers op 26 juni 2003 welkom in de *Nieuwe Imperiale Wereldorde*. Dat artikel heeft het over de denktank die zichzelf de naam *the Project for the new American Century* geeft en duidelijk opkomt voor een openlijke militaire wereldoverheersing: "Zijzelf noemen deze oorlogslogica zonder verpinken '*Pax Americana*'" (DS 26/6, *Welkom in de Nieuwe Imperiale Wereldorde*).

Dit *imperialisme* biedt volgens de Verenigde Staten idealistische vooruitzichten als *bevrijding* en *democratisering*, typisch Amerikaanse waarden die geprojecteerd worden als een wens van elke mens.

Bush onderkent in zijn toespraak met de aankondiging van het ultimatum dat er aan de Irakese *decennia van bedrog en wreedheid* maar eens een einde moet komen (DS Online 18/3, *LETTERLIJK – De toespraak waarin Bush het ultimatum aankondigde*). Joris van Luyendijk, Midden-Oostencorrespondent van NRC Handelsblad, bevestigt in De Standaard deze stelling van *corruptie*: "men zegt: het systeem is corrupt. Maar de werkelijkheid gaat veel verder: corruptie is het Arabische systeem" (DS opinie&analyse 31/5, *Wat nou, democratie*, Joris van Luyendijk). Hiermee wil hij vooral aangeven dat het een utopie lijkt om in een Arabisch land een *democratisch project* uit te werken. De Verenigde Staten zeggen tijd te willen nemen voor *democratisering* of voor een *democratiseringsproces*, maar misschien is *democratie* net een essentieel Westerse waarde en geldt in de Arabische wereld zelfs geen soort *agreement to disagree*.

De *vrijheid* die het Amerikaanse opperbevel wil brengen, moet wel met open armen ontvangen worden, vrijheid is ook in het Oosten een basiswaarde voor een menselijk bestaan. Opvallend is dat Saddam Hoessein hier kiest voor min of meer dezelfde argumentatie als zijn Amerikaanse

ambtsgenoot. Bush heeft het in zijn ultimatum over *menselijke vrijheden* en over *veiligheid*, in reactie daarop zegt de Irakese president in zijn eigen toespraak dat hij wil strijden voor “vrede, veiligheid en het recht van mensen om vrij te leven op basis van gerechtigheid” (DS Online 20/3, *LETTERLIJK – De toespraak van Saddam Hoessein*). Al lijkt de Amerikaanse *bevrijding* niet helemaal naar verhoopt te verlopen, de kranten moeten toch melden dat de Irakezen op bepaalde punten genieten van hun *nieuwe vrijheid*.

Het eerste wat in Irak doorgevoerd moet worden is een *regime change*, de regering-Bush heeft nooit onder stoelen of banken gestoken dat dit het hoofddoel was van de Amerikaanse *Irak-politiek*. Pas als Saddam Hoessein van zijn troon gestoten is, en zijn land uiteraard *ontwapend* is, kan met *natievorming* begonnen worden naar Amerikaans model. De verwezenlijkingen van de VS op dit gebied zetten weliswaar kwaad bloed, op 21 augustus 2003 laat de Standaard zijn misprijzen merken: “VN-ploegen met ervaring in *nation building* zouden allicht beter gepresteerd hebben” (mijn cursief, F.C.).

Het *Irak-beleid* van Bush wordt trouwens op heel wat punten en vanuit verschillende hoeken afgekeurd. Wesley Clark, ex-navo-baas en kandidaat-president voor de Democratische Partij, noemt het beleid in september 2003 “de grootste strategische blunder sinds het einde van de Koude Oorlog” (DM 18/9, *De generaal wil president worden*). Het offensief om zichzelf als held voor te stellen, een metaforenstrategie die ook Lakoff onderscheidt, wordt meer dan eens onderuit gehaald.

Er komt kritiek op de *chequeboek-diplomat* van de VS: “van de 34 landen die de campagne van de VS steunen, krijgen er 22 mooie vooruitzichten op ontwikkelingssamenwerking van Washington” (DS Online 27/3, *Noodhulp verdringt armoedebestrijding*).

Maar vooral het *unilateralisme* kan op weinig sympathie rekenen, eerder genoemd artikel over de *Nieuwe Imperiale Wereldorde* stelt ongenueanceerd: “men noemt het fijntjes unilateralisme in plaats van multilateralisme (alsof er geen vuiltje aan de lucht is), maar het is wel degelijk een machtsgreep”. Er wordt ook de aandacht op gevestigd dat niet de hele Amerikaanse regering achter dat eenzijdige beleid staat. Colin Powell staat, in tegenstelling tot de neoconservatieven, een meer *multilaterale aanpak* voor: “Hij pleitte lang en hard bij Bush om niet ten oorlog te trekken tegen Irak zonder de Verenigde Naties te passeren” (DS 5/8, *Powell verlaat regering-Bush*). Ondanks de heldenrol die Bush zijn Staat toedicht, lijkt het erop dat, na Blair, ook Bush uiteindelijk zal moeten zwichten voor een *multilaterale zeggenschap*. De Verenigde Staten zullen *multilaterale concessies* moeten doen tegenover de Verenigde Naties.

Ideologie achter de militaire actie

<u>Casus belli</u>			
Dreiging van Irak	Amerika als wereldmacht	Vooruitzichten	Kritiek
<p><i>Bedreiging</i> <i>Iraakse dreiging</i> <i>Wereldbedreigende karakter</i></p> <p><i>War on Terrorism</i> <i>Strijd tegen het terrorisme</i> <i>Internationale terrorisme</i> <i>Internationale terreurnetten</i> <i>Chemisch, biologisch en nucleair terrorisme</i></p> <p><i>Kernwapenprogramma</i> <i>Nucleair wapenprogramma</i> <i>Verboden wapens</i> <i>Smoking gun</i> <i>Ontwapening</i> <i>Bewijzen</i></p> <p><i>As van het Kwaad (<> As van de Wezels)</i></p> <p><i>Islamitisch gevaar</i></p> <p><i>Corruptie</i> <i>Decennia van bedrog en wreedheid</i></p> <p><i>Misdaden tegen de mensheid</i> <i>Massagraven</i></p> <p><i>Guerrillaoorlog</i> <i>Anti-guerrillacampagne</i></p> <p><i>Anticiperende zelfverdediging</i> <i>Bush-doctrine</i></p>	<p><i>Amerikaanse eeuw</i> <i>Amerikaanse onoverwinnelijkheid</i> <i>The Project for the new American Century</i></p> <p><i>Imperialisme</i> <i>Imperiale politiek</i></p> <p><i>softe beleid van 'appeasement'</i></p> <p><i>The unfinished business</i></p>	<p><i>Vrijheid en democratie</i></p> <p><i>Vrede</i></p> <p><i>Bevrijding</i></p> <p><i>Democratisering</i> <i>Democratisch project</i> <i>Democratiseringsproces</i></p> <p><i>Regime change</i> <i>Natievorming</i></p>	<p><i>Unilateralisme</i></p> <p><i>Multilaterale aanpak</i> <i>Multilaterale zeggenschap</i> <i>Multilaterale concessies</i></p> <p><i>Chequeboek-diplomatie</i></p>

Afbeelding 3

4. ROLLEN OF KAMPEN BINNEN DE AMERIKAANSE REGERING

Op het meest algemene niveau is het een journalistieke gewoonte om naar de beslissingen en meningen van een land te verwijzen via de plaats waar het politieke hoofd is gevestigd. Zo krijgt de lezer in belangrijke politieke kwesties het standpunt van *Washington*, net als dat van *Londen*, *Parijs*, *Berlijn* of *Moskou*. Het is vaak niet nodig nader te specificeren welke instantie of welk bevoegd persoon een mededeling doet. Maar in de regel geven de krantenartikels veel preciezere referenties, zeker als journalisten er precies de meningsverschillen binnen een regering – al dan niet uitdrukkelijk – willen aangeven.

Binnen de Amerikaanse regering zijn de hoofdrollen weggelegd voor het *Witte Huis* en het *Amerikaanse Congres*. Sinds de Tweede Wereldoorlog kreeg de eigen staf van de president steeds meer verantwoordelijkheid, de president en zijn entourage werden stilaan het werkelijke centrum van de regering. In principe is in de Verenigde Staten, waar een strikte scheiding van de machten geldt, de uitvoerende macht opgedragen aan de president die samen met zijn Executive Office op het terrein van het *Witte Huis* werkt. Het is opmerkelijk hoe met de naam van een gebouw verwezen wordt naar het geheel van mensen die er werken; een soort naamgeving die vergelijkbaar is met bijvoorbeeld *Downing Street 10* of *Wetstraat 16*.

In het onderzochte materiaal wordt consequent geschreven over het *Amerikaanse Congres*, hoewel Staten-Generaal van de Verenigde Staten ook correct is. Wellicht kiezen de kranten voor die consequente woordkeuze om verwarring bij de lezer tegen te gaan in een toch al erg ondoorzichtige wirwar van namen voor buitenlandse regeringsinstanties. Bovendien is *Amerikaans Congres* de onmiddellijke vertaling van het in de VS algemeen geldende United States Congress. Het Congres is de wetgevende instantie en volksvertegenwoordiging en bestaat uit twee kamers: de Senaat en het Huis van Afgevaardigden. Ondanks een voortdurend getouwtrek tussen president en volksvertegenwoordiging, kan de president toch maar beter rekening houden met de beslissingen van het Congres als hij de publieke opinie aan zijn zijde wil houden.

In de aanloop naar de Irak-oorlog bijvoorbeeld zal in een opiniepeiling in augustus 2002 van *ABC News* en *The Washington Post* een meerderheid van de Amerikanen zich uitspreken voor het sturen van VS-troepen naar Irak, op voorwaarde dat Bush daarvoor de toestemming krijgt van het Amerikaanse Congres. Op 11 oktober van dat jaar zullen het *Amerikaanse Congres* en het *Huis van Afgevaardigden* inderdaad ook instemmen met een resolutie die president Bush toestaat geweld te gebruiken om Irak te ontwapenen (DS 20/3, *CHRONOLOGIE – Van de Golfoorlog tot resolutie 1441*). Ook bij latere ondernemingen moet Bush geregeld wachten op goedkeuring van het Congres, maar uiteindelijk staat het Congres hem weinig in de weg voor de uitvoering van zijn plannen.

Binnen de Amerikaanse ministeries wordt daarentegen al jaren een interne strijd uitgevochten. De oorlog in Irak drijft deze tweestrijd naar een nieuw hoogtepunt. Dat er internationaal voor- en tegenstanders waren voor een invasie in Irak is al gebleken. Maar ook binnen de regering die het initiatief nam, zijn de meningen altijd erg verdeeld gebleven. Op het hoogste niveau is er sprake van een *Irak-dilemma*. Het spreekt voor zich dat concurrenten van Bush in de aanloop naar de

presidentsverkiezingen in 2004 de Irak-politiek in hun voordeel zullen uitspelen. Nog opvallender in dit dilemma zijn de twisten tussen het Amerikaanse *ministerie van Buitenlandse Zaken*, of het *State Department* en het *ministerie van Defensie*, het *Pentagon*. Algemeen gaat het om voor- en tegenstanders van Bush' beslissing om naar Irak te trekken. De pers verzamelt de tegenstanders in een *anti-Bush-kamp*. De samenstellingen met *anti-* vallen het meest op in besprekingen van de houding van het volk of het publiek, een strategie die in een van de volgende hoofdstukken uitgewerkt wordt.

Het *State Department* van Colin Powell is nooit voorstander geweest van een aanval op Irak. Als *Secretary of State* wil Powell de oorlog vermijden, maar hij verliest het pleit bij de president. Het mag ook niet verwonderen dat een verantwoordelijke voor de buitenlandse betrekkingen internationale conflicten liever op een diplomatieke manier oplost. De minister en ex-militair vocht nochtans mee in Vietnam, Korea en stond vooraan tijdens de vorige Golfoorlog. Tijdens zijn militaire loopbaan zouden dergelijke standpunten nooit van zijn kant gekomen zijn. Powell krijgt dan ook meer dan eens het verwijt te horen dat enkel zijn positie van hem een tegenstander van de oorlog maakt. Dat is althans een manier van de voorstanders van een oorlog om de uitspraken van Powell in hun voordeel uit te leggen.

“Powell is minister van Buitenlandse Zaken. Hij is niet langer generaal, maar diplomaat. Het is zijn taak te bemiddelen en de diplomatie zo lang mogelijk haar werk te laten doen.” – Richard Perle (DS 17/5, *Irak is nog maar het begin*)

Ook als de oorlog niet helemaal volgens plan lijkt te verlopen, houdt het State Department nadrukkelijk voet bij stuk. Zo wil president Bush deze oorlog inschrijven in de ‘oorlog tegen het terrorisme’ en doet zijn achterban verwoede pogingen om te bewijzen dat Saddam Hoessein banden had met Al-Qaeda. Maar als in juli 2003 de CIA in onmin valt wegens het zogeheten *uraniumschandaal*, de inlichtingendienst zou verantwoordelijk geweest zijn voor valse informatie over een Irakese poging tot aankoop van uranium in Afrika, zal het *State Department* er alles aan doen om te proberen de naam van de CIA te zuiveren. Een voormalige medewerker van het *Inlichtingen- en Onderzoeksbureau van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken* maakt op datzelfde moment bekend dat de inlichtingendiensten het Witte Huis al voor de oorlog lieten weten dat tussen het Irakese regime en Al-Qaeda geen contacten van enig belang bestonden. Begin mei lijken de *duiven op Buitenlandse Zaken* een overwinning te behalen als het militaire bestuur onder Jay Garner vervangen wordt en Bush een burger, Paul Bremer, benoemt om Irak te leiden. “Het kamp van realpoliticus Colin Powell wint het van het met neoconservatieven volgepropte ministerie van Defensie van Rumsfeld” (DM 8/5, *Nieuwe Irak-gouverneur Paul Bremer spreekt Nederlands*).

De strijd binnen de regering is er een tussen ‘duiven’ en ‘**haviken**’. Op Buitenlandse Zaken werken grijze diplomaten, te meegaand en niet bijster verstandig. Dat is althans hoe het Pentagon zijn collega's afschildert, om het contrast aan te geven met de bijnaam die de vooraanstaanden binnen het eigen ministerie krijgen: haviken, immer alert en als het moet agressief. *Hawk Number One* wordt in de pers Richard Perle, deze naam maakt van hem de machtigste man achter de schermen van de regering-Bush. In een Nederlandse vertaling is Perle een *superhavik*. Hij is een van de voornaamste pleitbezorgers van de oorlog in Irak (DS 17/5, *Irak is nog maar het begin*). Maar ook naar Donald

Rumsfeld, minister van Defensie, en zijn rechterhand Paul Wolfowitz krijgen meermaals de titel 'havik' mee. In één artikel wordt de havik vervangen door een 'valk', misschien door een kleine verstrooidheid van de journalist.

Ook hij (Paul Wolfowitz) wordt beschouwd als een 'valk' en verdedigde samen met Rumsfeld en Cheney het belang van een preventieve aanval op Irak. (DS Online 20/3, *OVERZICHT – De hoofdrolspelers*)

Volgens een term uit de vorige Golfoorlog zijn vele van deze haviken tegelijk *salongeneraals* of nog duidelijker *leunstoelgeneraals*. Opnieuw lijkt Richard Perle de uitgelezen *Armchair General*. Deze generaals zijn (gewezen) militairen die in de media commentaar en kritiek geven bij het verloop van de oorlog. Van de sluwheid van een havik is in deze term nog weinig terug te vinden. Zij zitten zelfs niet op een bureau, maar in een chique salon, terwijl de soldaten in Irak voor hun de oorlog uitvechten.

Een groot deel van deze *salongeneraals* behoort tot de *Defence Policy Board* die het Pentagon bijstaat in zijn beslissingen. Het belang van deze groep wordt nog benadrukt als het adjectief 'presidentiële' eraan voorafgaat, bovendien houdt 'defensie' altijd een beetje zelfverdediging in en zo zijn de beslissingen beter te rechtvaardigen. De *presidentiële Defence Policy Board* is samengesteld uit een aantal ex-regeringsleden, gepensioneerde generaals en academici die Bush en Rumsfeld assisteren bij het uittekenen van het Amerikaanse defensiebeleid.

Het Amerikaanse bestuur telt ook een opvallend aantal overkoepelende organisaties, dikwijls herkenbaar aan het woord *Joint* in hun naam. Een van deze organisaties is *The Joint Chiefs of Staff* – ook begrepen onder de afkorting *JCS* – dat tijdens de Golfoorlog geregeld aan het woord komt. De *Joint Chiefs of Staff* wordt voorgezeten door generaal Richard B. Myers en de organisatie is samengesteld uit de *Chiefs of Staff* van de verschillende militaire diensten. De voorzitter is de belangrijkste militaire adviseur van de president, van het ministerie van Defensie en van de National Security Council. Hij speelt met andere woorden een heel belangrijke rol in een oorlog die om verkeerde redenen gestart zou zijn.

Die redenen zijn voor een deel aangebracht door het *Joint Intelligence Committee*, de door de Britse regering aangestelde koepel van inlichtingendiensten. In Groot-Brittannië gebruikt men dus dezelfde naamgevingsstrategie voor dergelijke organisaties. Alles wat tijdens de samenkomsten van het *Joint Intelligence Committee* gezegd wordt, is strikt geheim. Het komt onder vuur te liggen als coördinator van een rapport met informatie over de massavernietigingswapens die achteraf niet correct bleek (DM 4/6, *Overdrijving van Irak-rapport is erger dan Watergate*). Premier Blair weigert aanvankelijk een onafhankelijk onderzoek naar de eventuele manipulatie van gegevens, tijdens een bitsig debat in het parlement moet hij toch zijn volle medewerking beloven aan een onderzoek dat moet uitmaken of de inlichtingendiensten op vraag van de regering de bewijzen aandikten. John Scarlett, voorzitter van het *Joint Intelligence Committee* en ex-baas van *MI6*, blijft zijn rapport verdedigen en beweert nog eind augustus dat Saddam Hoessein wel degelijk binnen 45 minuten massavernietigingswapens kon inzetten.

Ook in de Verenigde Staten komen de inlichtingendiensten niet ongeschonden uit de strijd wegens de verstrekte informatie, maar de Amerikaanse regering zal veel minder weigerachtig staan tegenover

een onafhankelijk onderzoek. Eerder werd er al op gewezen dat de CIA in onmin viel door het *uraniumargument*, de dienst beweerde dat Irak pogingen ondernam uranium aan te kopen in Niger. In diezelfde maand juni komt ook het bestaan aan het licht van een speciaal spionageagentschap dat functioneerde als een soort schaduwregering die ontsnapte aan elke controle van het Amerikaanse Congres. Het agentschap draagt de naam **OSP**, letters die staan voor het mysterieus klinkende **Office of Special Plans**, en zou onmiskenbaar zijn aandeel gehad hebben in de start van de oorlog (DM 18/7, *Alternatieve CIA "forceerde" Irak-oorlog*). Het *OSP* bestaat uit een kern van tien man, vooral 'tijdelijke consultants' die meestal uit een van de vele rechtse denktanks komen die Washington rijk is. Het speciale spionage-agentschap is ook opgericht door minister van Defensie Donald Rumsfeld.

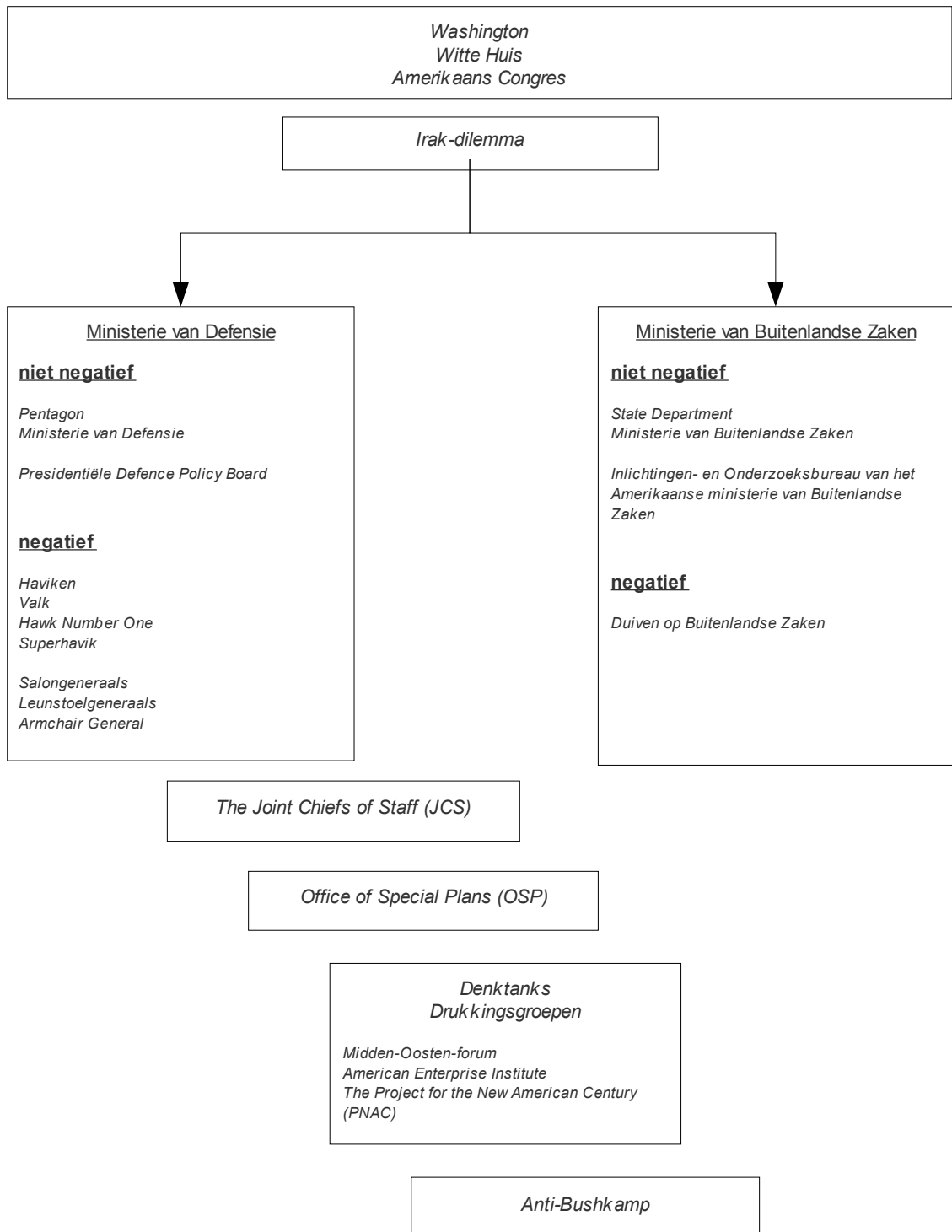
Die rechtse of neoconservatieve *denktanks* worden ook wel eens betiteld met de weinig aan de verbeelding overlatende term *drukkingsgroep*. Het woord *denktank* (*thinktank*) op zich is ook suggestief genoeg. Een deel van het woord is ontleend aan het militaire jargon; samengebracht met de stam van het werkwoord 'denken' lijkt het alsof een groep niets ontziende intellectuelen de enig mogelijke waarheid in pacht hebben. Ook de namen die de *denktanks* zelf krijgen, moeten dit idee bevestigen. Zo is er het *Midden-Oosten-forum*, de denktank of het 'forum' van Daniel Pipes die de Amerikaanse belangen in die regio moet verdedigen. Nog iets prestigieuzer klinkt *American Enterprise Institute*, een invloedrijke neoconservatieve drukkingsgroep.

Ook hier wordt soms een letterwoord gebruikt, dat vaak blijkt geeft van een prominent belang. Zo is dat bijvoorbeeld het geval voor het *PNAC*, de denktank waartoe onder andere Donald Rumsfeld, Dick Cheney en Paul Wolfowitz behoren. Voluit krijgen deze groepen vaak lange, ronkende namen. Hier is dat *The Project for the New American Century*, een naam waarin tweemaal het gebruik van het bepaald lidwoord niet toevallig is: deze ronkende naam sluit elk ander mogelijk project voor de 21^e eeuw uit.

Maar ondanks alle verdeeldheid binnen de regering, komt het de lezer toch vaak voor alsof de hele Amerikaanse leiding aan hetzelfde zeel trekt. Dat is niet onmiddellijk de fout van journalisten die de zaken op een verkeerde manier zouden voorstellen. Bush en zijn woordvoerders moeten hun beleid verdedigen en dat kan alleen als dat beleid als een rechtlijnig plan wordt weergegeven.

Rollen of kampen binnen de Amerikaanse regering

Afbeelding 4

5. IDEOLOGIE ACHTER HET VERZET TEGEN DE VS

De verdeeldheid in het Irakese kamp kan, in tegenstelling tot wat Amerikaanse woordvoerders proberen met hun eigen interne conflicten, moeilijk weggestopt worden. Het enige wat het verzet tegen de VS bindt is dat het een *Anti-Amerikaanse guerrilla* uitvecht. Deze strijd kan soms iets voorzichtiger omschreven worden als een *guerrilla-achtige campagne* of gewoon als een *guerrillacampagne tegen de Amerikanen*. Ook hier lijkt het met het gebruik van het woord campagne om een bewuste politieke strategie te gaan. Deze term kwam eerder al aan bod toen de ‘Militaire Actie op Macroniveau’ besproken werd: de Amerikanen voeren in Irak een *campagne*. Nochtans gaat het hier niet om een bewuste keuze van een regering die haar strijd wil rechtvaardigen. Hoogstens stelt de VS het verzet op deze manier voor om het georganiseerde karakter ervan aan te geven: iets wat georganiseerd is, is makkelijker in de hand te houden. Tegelijk wordt in deze weergave ook de indruk versterkt dat er grotere terreur-organisaties, misschien zelfs Al-Qaeda, achter zitten. Toch zal de pers ook in deze strijd een ideologische grondslag zoeken; de Irakese strijders hebben verschillende redenen om de Amerikaanse bezetting niet te aanvaarden.

Saddam Hoessein verdedigt zich in naam van zijn godsdienst: “onder het vaandel van de jihad en de nationale godsdienst, voor onze waarden, familie en kinderen” (DS Online 20/3, *LETTERLIJK – De toespraak van Saddam Hoessein*). In zijn toespraak doet Saddam het uitschijnen alsof er in Irak één groep moslims is die zich wil inzetten voor dezelfde zaak en bereid is een *Heilige Oorlog* uit te vechten. Als de term *jihad* vertaald wordt naar *Heilige Oorlog*, valt opnieuw op hoe de Arabische wereld op een nogal lyrische wijze de feiten voorstelt, alsof het bij hen minder om een bewuste retoriek gaat. Maar *jihad* verschijnt ook vaak onvertaald, wat dan inderdaad de indruk wekt van een algemene actie van alle groepen die in Irak aanwezig zijn.

Anderzijds wordt ook over de *religieuze twisten* binnen Irak voldoende bericht. Saddam is een soenniet die de andere bevolkingsgroepen in zijn land jarenlang onderdrukte, hoewel de soennieten eigenlijk een minderheid vormden. Aan etnische verschillen is in Irak alvast geen gebrek: er wonen Assyrische en Turkmeense minderheden en in het kielzog van de Saoedische humanitaire hulp gaan er zich vanaf mei 2003 ook Wahabieten vestigen. In het noorden van Irak is er een gebied dat bevolkt wordt door 5 miljoen Koerden of 20 à 25 % van de Irakese bevolking. En ten slotte is er nog de erg onderdrukte sjiietisch-Arabische meerderheid. Na de val van Saddam krijgen al deze groeperingen de moed om in opstand te komen. Meer nog dan van religieuze twisten is in Irak dus eigenlijk sprake van een heuse *etnische strijd* of *inter-etnisch geweld*. En omdat elke gemeenschap haar eigen belangen op het voorplan wil zien, wordt vaak geschreven over de interne *machtsstrijd*. Zo vechten in de eerste plaats soennieten tegen sjiieten, maar ook tussen sjiieten onderling, de meest opstandige tak van de islam, heerst een *interne strijd*. In Noord-Irak komt het dan weer geregeld tot een treffen tussen Koerden en Turkmenen.

Het algemene kader van deze strijd lijkt in het teken te staan van een *Arabiseringspolitiek*. De leider van de grootste sjiietische partij in Irak, de op 29 augustus 2003 omgekomen ayatollah Mohammad Bakir al-Hakim (Sciri), staat een Arabische *islamstaat* voor naar *Iraans model*.

Ondanks de aanhoudende gevechten tussen de sjiieten onderling, lijken zij zich toch alle achter dit idee te kunnen scharen. Al-Hakim keert op 10 mei 2003 terug naar Irak na een ballingschap van drieëntwintig jaar in Iran. Zijn oproep is duidelijk: “De toekomst van Irak ligt bij de Islam. Inspanningen doen om de onafhankelijkheid van Irak te vrijwaren, is onze hoofdpdracht” (DS 10/5, “*Toekomst Irak ligt bij Islam*”). De reactie van de VS komt onmiddellijk bij monde van Rumsfeld. Hij wil niet weten van een theocratisch bestuur in Irak en wijst met een beschuldigende vinger naar Iran om zijn bemoeienissen in Irak door betogingen tegen de VS te organiseren en handlangers naar Irak te sturen om dat ***Iraanse model*** te verspreiden. Iran ontkent.

Dankzij die interne strijd en het godsdienstig verzet is het voor de Amerikanen bovendien niet erg moeilijk zijn favoriete beschuldigingen kracht bij te zetten. In Irak heersen ***fundamentalisme*** en ***fanatiek terrorisme***. Met de gebeurtenissen uit de actuele geschiedenis in het achterhoofd, herkent de lezer in deze termen een dreigend gevaar.

Tot maanden na de oorlog proberen de media het verzet ook uit te leggen als een ***afrekening door Saddam-aanhangers***, al kunnen ze niet volhouden wat ze de hele maand mei doen: de lezer ervan overtuigen dat de troepen de laatste aanhangers aanpakken. Het is zonder twijfel aannemelijk dat het verzet gedeeltelijk gevoerd wordt door de enorme aanhang van Saddam Hoessein. De macht van de dictator was onnoemelijk groot, het Irakese systeem was corrupt en wie Saddam niet gehoorzaamde bekocht dat met zijn leven. Alles in Irak draait rond Saddam sinds die in 1975 de feitelijke macht in handen krijgt. Deze cultuur wordt wel eens ***Saddamisering*** genoemd, een levenswijze waarvan verondersteld zou kunnen worden dat de Irakezen erdoor gehersenspoeld zijn. Zeker als daarbij nog eens vermeld wordt dat elke schooldag begon met “Lang leve Saddam Hoessein!” en het vak ***Saddam-verering*** een verplicht vak was op school. In een reportage in De Morgen nuanceert Gert Van Langendonk dit beeld waarvan de Amerikaanse media nochtans dankbaar gebruik maken.

Iedereen zat dik tegen zijn zin in de Saddam-les, zowel de leerlingen als de leerkrachten. [...] Het echte onderricht gebeurde thuis, achter gesloten deuren: “De beelden die jullie in het Westen op de televisie hebben gezien van pro-Saddam-demonstraties, dat waren allemaal mensen die daartoe gedwongen waren of die ervoor betaald werden. Wij kenden de waarheid wel. Alleen konden we niet hardop zeggen wat we wisten, we moesten het fluisteren”. (DM ZENO.reportage door Gert Van Langendonk 10/5, *Alleen onder de barbaren*)

Een andere verklaring voor het verzet is de Irakese traditie. De hechte clanstructuren zorgen ervoor dat misdaden beoordeeld en gevechten beslecht worden op grond van het ***stammenrecht***. Als in artikels deze rechtsregels worden aangehaald, maken zij meestal de grote verschillen met het Westen extra duidelijk en opnieuw is ook dit systeem doordrongen van de ***Saddamisering***. In de pers komt het ***stammenrecht*** dikwijls op een eerder gruwelijke manier aan bod, als onderdeel van het Saddam-regime. Toch wordt ook dikwijls opgeroepen tot respect voor de traditie.

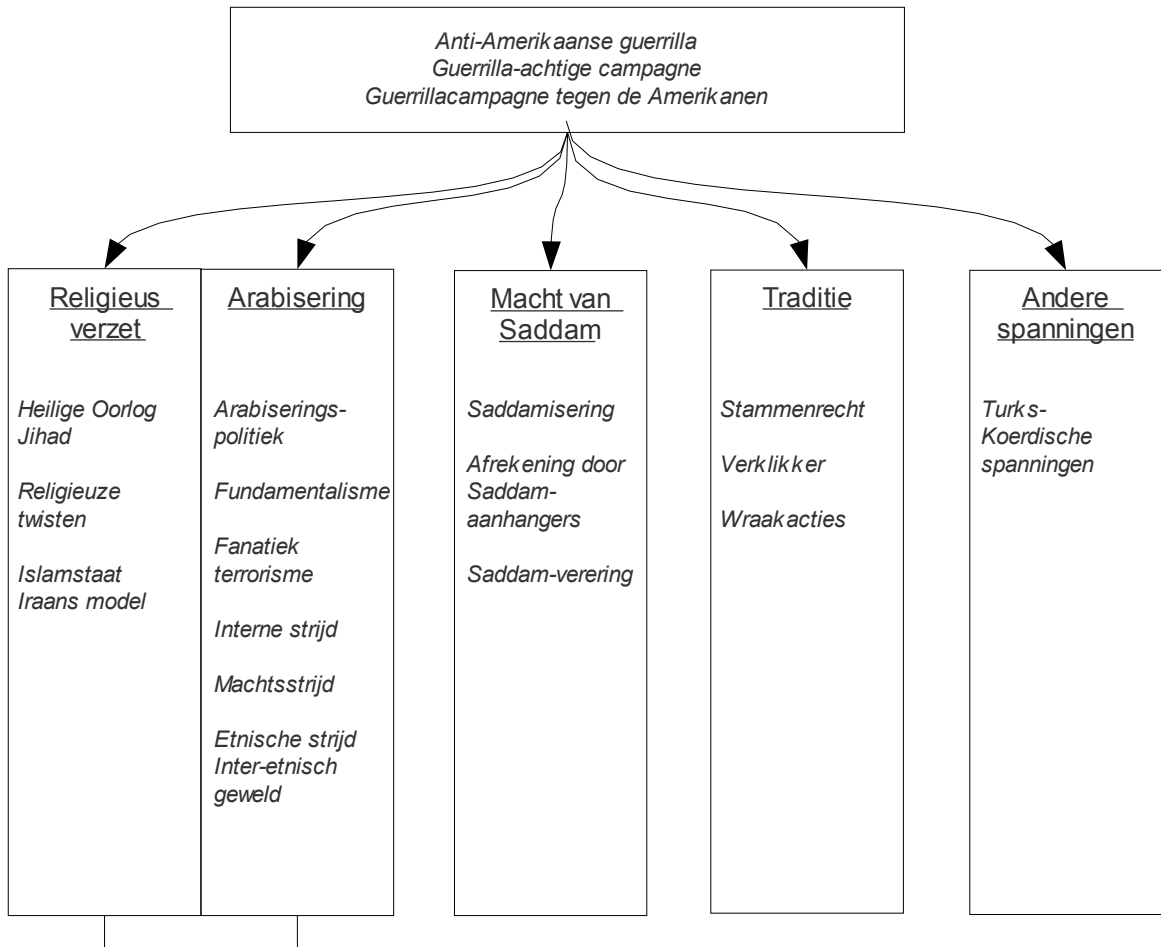
Zo is er enerzijds het feit dat het ***stammenrecht*** ervoor zorgt dat de dorpsoudsten in contact kunnen treden met de familie van de ***verklikker*** van een van hun clangenoten om een financiële regeling te treffen. Sinds de mislukte opstand van 1991 zijn veel Irakezen verdwenen en de boekhouding van het intussen gevallen regime, die vanaf begin mei 2003 geraadpleegd kan worden, blijkt zo perfect geweest te zijn dat zelfs de namen van de verklikkers, die mensen aangaven bij het regime, erin opgenomen zijn. Bovendien geeft het ***stammenrecht*** de stamleden in veel gevallen recht op wraak. Niet voor niets blijven de Amerikanen vrezen voor ***wraakacties***.

Dit kan evenwel gelden als een erg gevaarlijk ideologisch argument. Wat erg veel op corruptie lijkt, wordt door de Amerikanen vaak handig uitgelegd als een actie in naam van ‘respect voor de traditie’. De Verenigde Staten willen het Irakese regime volledig veranderen, maar houden toch rekening met de plaatselijke gewoontes. Dat wil zeggen dat ze de families vergoeden in geval Amerikaanse soldaten een familielid gedood hebben. Op vele andere domeinen laat die aanpassing aan de traditie zonder twijfel te wensen over.

Tot slot heeft een deel van het verzet ook alles te maken met buitenlandse betrekkingen. Vooral de **Turks-Koerdische spanningen** worden in dit verband vaak aangehaald. De Koerden zijn een ‘volk zonder staat’, zij bewonen delen van Irak, Turkije, Iran en Syrië. Hoewel Irak een misdaad tegen de menselijkheid beging tegen de **Koerdische gemeenschap** - Ali Hassan al-Majid werd wereldwijd berucht als **Ali Chemicali** wegens zijn repressie van de Koerden met chemische wapens aan het einde van de Iraaks-Iraanse oorlog (1980-1988) – is Irak toch ook het land waar de Koerden altijd al de grootste autonomie kenden. Na de val van Saddam kijken de buurlanden van Irak dan ook met argusogen toe wat de veranderingen voor het statuut van de Koerden zullen betekenen. De VS belooft immers een democratie met inspraak van elke etnische groep en kan zelfs bewerkstelligen dat de Koerden aan zijn zijde vechten. Niet in het minst maakt de Navo-bondgenoot Turkije zich zorgen. Als de Koerden in Irak meer macht krijgen, of erger nog als zich in het noorden van Irak een onafhankelijke Koerdische staat zou vormen, vreest Turkije ook een opstand van Koerden in eigen gebied. De Turkse regering staat hierdoor in oktober 2003 voor een enorm dilemma als ze moet beslissen of Turkije troepen naar Irak stuurt om aan de heropbouw te helpen. Als ze wegblijven uit Irak zouden de Amerikanen hen wel eens kunnen straffen door ook op de verzuchtingen van de Turkse Koerden te gaan inspelen. Ondanks fel verzet van de bevolking zal Turkije op 7 oktober zich toch bereid tonen om mee te werken.

De informatie die een term als *Turks-Koerdische spanningen* geeft, is trouwens niet helemaal eenduidig: gaat het om spanningen tussen de Turkse Koerden en hun regering, of om spanningen tussen de Turkse regering en de Irakese Koerden wegens hun groeiende vrijheid?

Ideologie achter het verzet

Afbeelding 5

6. VERGELIJKINGEN MET HISTORISCHE GEBEURTENISSEN

Om de eigen ideeën kracht bij te zetten, maken zowel journalisten als beleidsmakers gebruik van verwijzingen naar historische gebeurtenissen. Omdat de verwijzingen deel uitmaken van een argumentatie die voor een ruim publiek bestemd is, wordt veelal gekozen voor feiten uit de twintigste eeuw die een diepe indruk nalieten. Bovendien is er ook een opmerkelijk verschil tussen de keuzes in de Westerse voorstelling tegenover die van Irak. Binnen de Westerse visie kunnen de voorbeelden wel op een verschillende manier aangewend worden om de oorlog goed te praten of om hem af te keuren. In elk geval wordt duidelijk dat de Irakezen met een andere geschiedkundige achtergrond opgroeiden dan de bewoners in de Verenigde Staten en het westen van Europa. De culturele context speelt een grote rol in de verwijzingen, de twee culturen hanteren verschillende codes in de beeldvorming.

Er is evenwel één historische gebeurtenis die alle volkeren lijkt te binden: de *Tweede Wereldoorlog*. Woordvoerders en media kunnen zowel in het Westen als in Irak vergelijkingen ophangen aan de gruwelen van deze oorlog. Maar zij kiezen wel voor verschillende acties binnen die oorlog, een verschil in keuze dat vaak erg betekenisvol is.

Zo maakte Amerika meer dan eens de vergelijking tussen de heerschappij van Saddam Hoessein en die van *Hitler*: “Het land werd gedurende vijfendertig jaar onderdrukt door Saddam – drie keer langer dan de heerschappij van Hitler” (DS 8/8, *Toestand in Irak – alles loopt op wieltjes*). De Verenigde Staten wendden Hitler aan als een argument om de oorlog te starten. In andere media is dit meestal niet het geval en geeft een dergelijke vergelijking eerder kritiek op de actualiteit: men had moeten leren uit het verleden.

Ook is er de vergelijking met Hitler’s *Blitzkrieg*. Vooral de Westerse tegenstanders van de oorlog, en niet in de laatste plaats de Belgische pers, maken van de aanval op Irak vaak een - al dan niet *Amerikaanse - Blitzkrieg op Bagdad*. Al aan het begin van de aanvallen krijgt een term als *Blitzactie* een spottende ondertoon mee tegenover het Amerikaanse plan om van Irak een snelle oorlog te maken. Wanneer achteraf blijkt dat de troepen voor een oorlog zonder einde staan, de strijd gaat ook na het officiële einde van de oorlog door, klinkt een dergelijke term nog ironischer.

De verwijzing naar de Blitzkrieg wordt trouwens wel meer in samenstellingen gebruikt, ook als zij niet rechtstreeks iets met militaire acties te maken hebben. Zo wordt de carrière die Tony Blair in Groot-Brittannië maakte een *blitz-carrière* met de premier als belichaming van de wederopstanding van zijn Labourpartij. Blair werd op 41-jarige leeftijd de jongste Labour-voorman ooit, de Britten houden van hem om zijn dynamische optreden en vlotte spreekstijl. Door de steun aan de Amerikaanse Irak-politiek en de feiten die aan het licht komen in verband met manipulatie van de argumenten om een oorlog te beginnen, is die carrière evenwel in gevaar.

Een ander voorbeeld van een blitz-samenstelling is het *blitzbezoek* dat Bush op 27 november 2003 brengt aan de Amerikaanse troepen in Irak. Op die dag maakt hij een onverwachte landing in Bagdad, de eerste keer sinds de val van Saddam, en hij blijft daar welgeteld twee en een half uur. Het bezoek wordt in de pers bekritiseerd als niets meer dan een reclamestunt van de Amerikaanse president.

Ook de Irakese leiding laat het niet na de herinnering aan Wereldoorlog II op te rakelen. Elf dagen na het openingsbombardement, op 31 maart, waarschuwt de Irakese minister van Buitenlandse Zaken, Naji Sabri dat alleen overgave de geallieerde troepen kan behoeden voor de *holocaust* die de Irakese bevolking aan het voorbereiden is. Dat is tenminste als er ook hier vanuit gegaan wordt dat de vertaling adequaat is, indien niet wijst de woordkeuze in elk geval op een boodschap van de vertaler.

Een vergelijking die nergens in de Westerse pers gehoord zal worden, maar des te meer in de Irakese is die met de **slag om Stalingrad**. Zo voorspelt Saddam Hoessein zelf bij de start van de oorlog een scenario waarbij de belegeraars in een uitputtende stratenslag tot de terugtocht gedwongen zouden worden en hij noemt zijn strijd een *Stalingrad aan de Tigris*. In juni 1942 trokken de Duitse legers door de olievelden in de Kaukasus en Hitler maakte plannen om Stalingrad te veroveren. Het werd een van de grootste en beslissende slagen uit de Tweede Wereldoorlog. De Duitse Artillerie legde de stad in puin, maar ironisch genoeg bemoeilijkt net dat de verovering. De huizen waren nu perfecte defensieve stellingen voor de verdedigers van Stalingrad, het tweeënzestigste leger van Generaal Zjoekov. In februari 1943 moest het Duitse leger zich overgeven en dat betekende een strategisch keerpunt in de oorlog. Na Stalingrad had Hitler geen hoop meer op winst aan het oostfront en dat betekende onafwendbaar het verlies van het totale conflict.

De vergelijking die Saddam maakt lijkt hoopvol, ware het niet dat Rusland een miljoen mensen verloor bij Stalingrad, er stierven 140.000 Duitsers en 91.000 Duitsers werden gevangen genomen. Inderdaad heeft ook Irak al voldoende offers moeten brengen in deze oorlog. De vergelijking die tegelijk een waarschuwing moet zijn voor de bezetter, komt in verschillende vormen voor tijdens de eerste maanden van de oorlog: als *Stalingrad in Mesopotamië*, inclusief een verwijzing naar de lang vergane glorie van het vroegere Tweestromenland, *Stalingrad van de Golf* of, zoals eerder vermeld, *Stalingrad aan de Tigris*.

De Irakese visie lijkt trouwens veel meer georiënteerd op een oostelijkere geschiedenis, terwijl het Westen zich vooral zal richten op Westerse, en meer nog Amerikaanse, gebeurtenissen. In het geval van Stalingrad brengt Dr. Geoffrey Roberts, senior docent in moderne geschiedenis aan de Universiteit van Cork, een bijkomend inzicht dat een verklaring zou kunnen bieden voor het feit dat noch Groot-Brittannië noch de Verenigde Staten er ooit naar zullen verwijzen.

Alle andere veldslagen tijdens de Tweede Wereldoorlog verbleken bij de slagen die in Rusland zijn uitgevochten. Indertijd was het duidelijk dat de Tweede Wereldoorlog vooral een Duits-Russische oorlog was. Tijdens de Koude Oorlog echter werd de strijd van de westerse geallieerden tegen de nazi's herschreven: de Russische bijdrage werd geminimaliseerd en de Anglo-Amerikaanse inzet om Europa veilig en democratisch te maken werd zwaar overdreven. (Dr. Geoffrey Roberts in The Guardian, februari 2003 [<http://www.dewaarheid.nu/mrt01/stalingrad.htm>])

Ook de gebeurtenissen van *elf september* 2001 komen zowel in de Westerse als in de Irakese retoriek voor. Erg moeilijk te verklaren is dat niet: Bush verklaart al op 12 september de oorlog aan het terrorisme en Rumsfeld en Wolfowitz, respectievelijk Amerikaans minister en onderminister van Defensie, schuiven onmiddellijk Irak als eerste doelwit naar voren. De Amerikaanse verwijzingen zijn na die oorlogsaankondiging vanzelfsprekend, nog geen enkele Amerikaan heeft het trauma verwerkt.

Maar ook vanuit andere hoeken komen verwijzingen. Een kop in De Morgen, exact twee jaar na de aanslag, titelt *Een Nieuwe Ground Zero, in Bagdad*. De hoofdstad van het land dat de Amerikanen aanvielen net die naam geven die Amerikaanse woordvoerders bedachten voor het resultaat van de aanslag op de WTC-torens, moet voor een psychologische klap zorgen. Dat is zeker het geval als die nieuwe **Ground Zero** er is op een moment, 11 september 2003, dat iedereen verplicht is terug te denken aan wat twee jaar eerder gebeurde.

De Italianen verklaren dat ze op 12 november 2003 hun **elf september** meemaken als in Irak zestien militairen en twee burgers om het leven komen bij een aanslag op een Italiaans politiebureau in Nasiriya. Ook acht Irakezen komen er om het leven. In Italië wordt inderdaad erg geschokt gereageerd op de aanslag. Toch verklaart premier Silvio Berlusconi dat de meer dan tweeduizend Italiaanse carabinieri desondanks niet uit Irak zullen worden teruggetrokken. De aanslag is eens te meer een bewijs dat de ongeregelde heden in Irak niet in de hand te houden zijn, meer nog dat zij niet langer beperkt blijven tot het noorden en het centrum van Irak maar steeds meer ook naar het zuiden overslaan.

Tot slot zijn er de verwijzingen naar de Amerikaanse vaderlandse geschiedenis, zowel naar de trauma's als naar de roemrijke overwinningen uit het verleden.

De vergelijkingen met de oorlog in **Viëtnam** komen erg vroeg, militair gesproken volgens sommigen zelfs te vroeg. In Viëtnam sneuvelde meer dan 58.000 Amerikanen, de Amerikaanse bevolking is Viëtnam nog niet vergeten en ook elders ter wereld staat deze oorlog het grote publiek nog helder voor ogen. Al begin juli 2003 vindt Daniel Smith, generaal op rust, in een artikel in De Morgen dat de vergelijking met Viëtnam wel degelijk steek houdt:

In Viëtnam dacht de Amerikaanse regering dat de oplossing militair was. In werkelijkheid droeg de militaire opbouw alleen bij tot steeds meer slachtoffers aan beide kanten en tot het vervreemden van de burgeroorlog. En die geschiedenis is zich nu in Irak aan het herhalen. (DM 5/7, *Hoezo, de oorlog in Irak is afgelopen?*)

In zijn wekelijkse rubriek in De Morgen, *The Baghdad Bulletin*, die verschijnt vanaf 13 september 2003, noemt verslaggever Gert Van Langendonck deze oorlog in elk geval al een **mini-Viëtnam** (DM 4/10, *The Baghdad Bulletin* (4)). Vooral minister Rumsfeld blijft hardnekkig de vrees voor een **Tweede Viëtnam** of een **Nieuw Viëtnam** ontkennen: “Het is een andere tijd, ander tijdperk, een andere plaats” (DS 2/7, *Steeds meer geweld in straten van Irak*).

Rumsfeld vindt de **Amerikaanse Revolutie** een betere vergelijking. Voor de Amerikanen kan dit op het eerste gezicht inderdaad een mooi voorbeeld lijken. Via de Amerikaanse Revolutie pleit Rumsfeld er bovendien voor niet overhaast tewerk te gaan in het overdragen van de macht en roept hij ook de Irakezen op geduld te oefenen: “Wij hebben er acht jaar over gedaan vooraleer we een grondwet en een president hadden” (DM 5/7, *Hoezo, de oorlog in Irak is afgelopen?*). Toch is de vergelijking nogal ongelukkig: de Amerikaanse Revolutie ging over het verdrijven van de Britten, die in de Nieuwe Wereld als een buitenlandse bezettingsmacht werden ervaren.

Naar analogie met eerdere acties in Irak start de VS op 29 juni 2003 **Operatie ‘Desert Sidewinder’** of **Operatie Woestijnslang** en in de nacht van 14 op 15 juli **Operatie Woestijnschopioen**. De

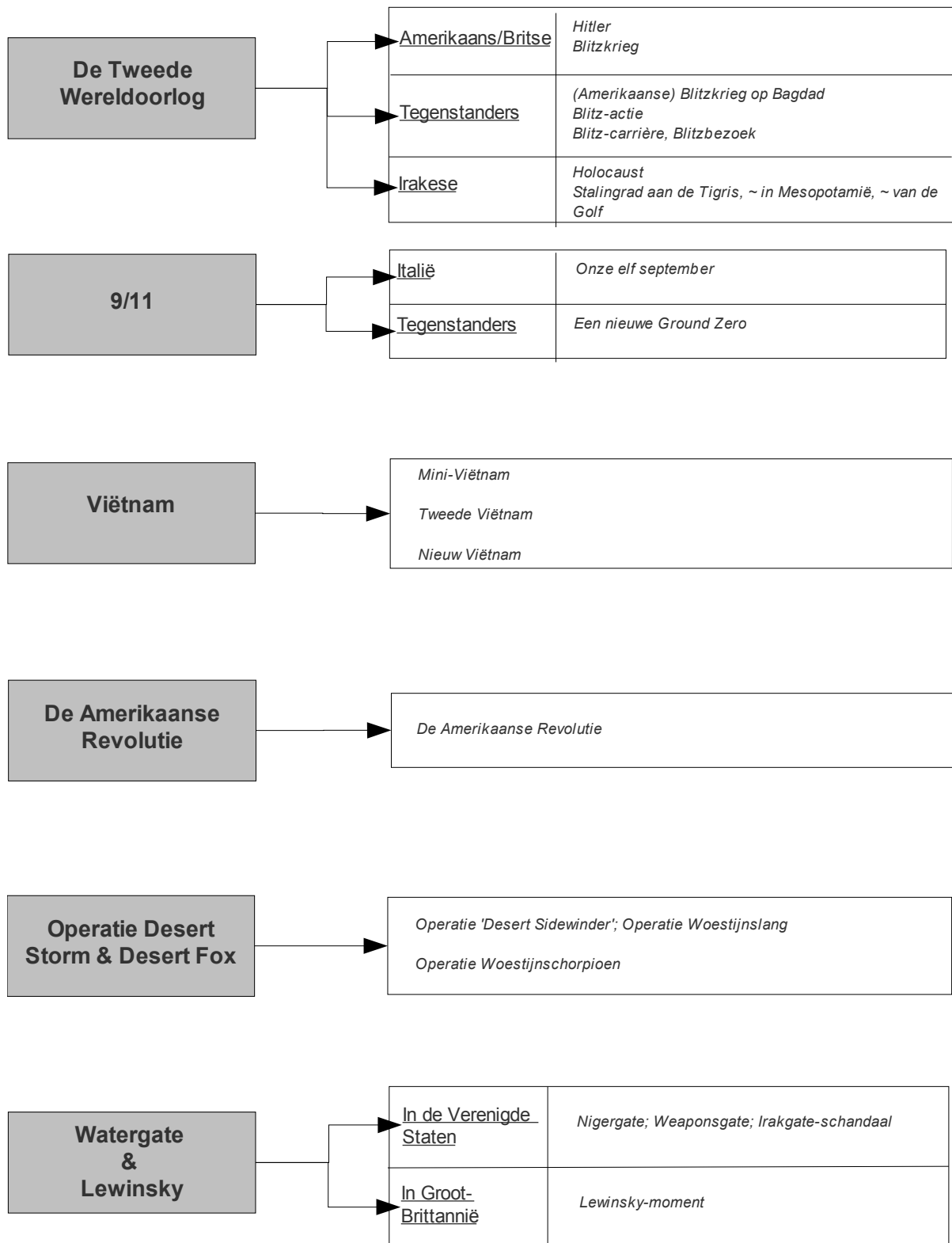
medische metafoor kwam eerder al aan bod, hier is vooral de verwijzing naar *Operation Desert Storm* en *Operation Desert Fox* van belang. Op 17 januari 1991 viel een internationale alliantie onder leiding van de VS doelen in Irak en Koeweit vanuit de lucht aan, deze operatie kreeg de naam *Desert Storm*. *Operatie Desert Fox* werd geleid tussen 16 en 19 december 1998 toen Amerikanen en Britten doelen in Irak aanvielen wegens een gebrek aan samenwerking met de Uncom, de wapeninspecteurs van de VN. Het internationale karakter is in de recente operaties geslonken en de acties staan zeker niet meer in het teken van de Verenigde Naties, beide zijn in de eerste plaats gericht op een schijnbaar onmogelijke opdracht: het uitroeien van de Saddam-getrouwen. Toch schrijft de naam de acties in in een traditie van weldoordachte strategieën.

In de rand van de oorlog zijn er ten slotte de vergelijkingen met twee schandalen rond Amerikaanse presidenten: **Watergate** en de affaire **Lewinsky**. Watergate lijkt een van de grootste politieke schandalen en komt keer op keer terug als er een naam gezocht wordt voor nieuwe blunders en gevallen van manipulatie. Vanaf 17 juli 2003 onderzoekt de Amerikaanse Senaat, achter gesloten deuren, het zogeheten *Nigergate* of ook *weaponsgate*. Uit dat onderzoek moet blijken wie, waar en wanneer verantwoordelijk was voor de vervalste informatie over de vermeende uraniumaankoop van Irak in Afrika. Diverse verklaringen van recent teruggetreden Bush-medewerkers onthullen in het onderzoek dat er in de aanloop naar de oorlog een heus netwerk bestond van ‘geheime agenten’ met als enige opdracht: verzamel bezwarende gegevens over het regime van Saddam Hoessein, zodat een militaire ingreep verantwoord kan worden. Deze agenten vormen samen het eerder besproken OSP (Office of Special Plans).

Maar ook elders dan in de Verenigde Staten blijkt Watergate nog te leven. In Finland wordt op 19 juni 2003 de nieuwe premier, Annali Jaäteenmäki, ontslagen omdat zij in de aanloop naar de oorlog gelogen heeft in het parlement. Zij zorgt met dit *Irakgate-schandaal* voor de zwaarste politieke crisis ooit in het land.

Tony Blair zou volgens de pers zijn *‘Lewinsky-moment’* beleven wanneer hij moet verschijnen voor de commissie-Hutton naar aanleiding van de dood van wapeninspecteur David Kelly. De Britse premier stond in de loop van de oorlog al wel voor meer heikele confrontaties waar hij zijn beslissingen moest blijven verantwoorden en doorgaans slaagt hij met verve. De Morgen publiceert op 28 augustus 2003 een artikel uit *The Independent*, journalist Johann Hari legt uit wat hij met dat *Lewinsky-moment* bedoelt: “Hij (Blair) slaat er zich wel doorheen, maar het vreet zich een weg door zijn blazen – zelfs in de ogen van zijn medestanders” (DM 28/8, *Het ‘Lewinsky-moment’ van Tony Blair*). Dit is dus zeer vergelijkbaar met de onthullingen rond Monica Lewinsky die geen voortijdig einde maakten aan het presidentschap van Bill Clinton. Clinton kwam niet slechter uit de opiniepeilingen, alleen creëerde het schandaal een indruk van onbetrouwbaarheid.

Vergelijking met historische gebeurtenissen

Afbeelding 6

7. HOUDING VAN HET VOLK

Het volk roert zich, maakt een mening kenbaar zonder te vechten. Dat geldt zowel voor de Irakese bevolking als voor het grote publiek dat noodgedwongen als een groep machteloze toeschouwers getuige is van de oorlog. De standpunten die beide groepen proberen duidelijk te maken, worden in de pers op min of meer dezelfde manier behandeld. Al blijft er uiteraard een hemelsbreed verschil tussen reacties van vluchtelingen, families van burgerslachtoffers, vredesactivisten of families van gesneuvelde soldaten. Andere dan de Europese, Amerikaanse en Irakese bevolking krijgen in de pers nauwelijks aandacht. Met uitzondering misschien even als begin juli 2003 ook de Australiërs zich door hun regering bedrogen voelen in verband met de rechtvaardiging van een oorlog.

Het Irakese volk laat zich in de pers vooral kennen door een *anti-Amerikaanse* houding, haast elke actie wordt hierdoor voorafgegaan: *anti-Amerikaanse aanslagen, anti-Amerikaanse betogingen, anti-Amerikaanse slogans*. De sjiiitische pelgrimstocht naar Kerbala eind april betekent in 2003 niet alleen een godsdienstige ontlading voor de onder Saddam onderdrukte sjiiitische gemeenschap, de tocht dekt ook een politieke lading met *anti-Amerikaanse accenten*.

Op 28 april vallen in Falluja minstens dertien doden bij een *anti-Amerikaans protest* en tijdens de begrafenis komt het weer tot *anti-Amerikaanse taferelen*. Al Jazeera bericht in dit verband over een groep Irakezen die met stenen naar de soldaten gooide en *anti-Amerikaanse leuzen* riep, over wapens of betogers zegt de zender evenwel helemaal niets. Getuigen hebben het volgens het Franse persbureau AFP nochtans over een duidelijke *pro-Saddam-betoging* (DM 30/4, *VS-soldaten schieten Iraakse betogers dood*), hoewel het Amerikaanse Centrale Commando dit niet kan bevestigen. Dit is meteen ook de enige keer dat het volk zich uitspreekt voor in plaats van tegen iets. De overgrote meerderheid blijven samenstellingen met *anti-*, het volk is in de eerste plaats tegen de oorlog die Amerika voert en hoewel Saddam enorm veel volgelingen had, lijkt die aanhang bij het volk op die manier toch beperkt.

Een extra argument hiervoor vinden tegenstanders van de oorlog in het uitblijven van de gevreesde *backlash* tijdens de begrafenis van Saddams zonen in Tikrit op 2 augustus: er komt geen gewelduitbarsting tegen de Amerikaanse militairen.

Ook na de val van het Saddam-regime blijven de acties gericht tegen de aanvallers. Tijdens de begrafenis van sjiietenleider ayatollah Bakir al-Hakim op 3 september klinken *anti-Amerikaanse slogans*. Veel sjiieten blijven ervan overtuigd dat het Amerikaanse leger niet veel uitricht om hun veiligheid te garanderen. De soldaten, die machtsmisbruik niet altijd uit de weg gaan, zijn niet bepaald geliefd bij de Irakezen. Zij blijven bezetters en geen bevrijders.

De Verenigde Staten kunnen moeilijk van *anti-Amerikanisme* beschuldigd worden. Toch staat ook het Amerikaanse volk niet eensgezind achter de beslissingen van hun president, al lijkt dat aanvankelijk wel zo. Bij de start van de oorlog krijgt de Amerikaanse publieke opinie een verwijt van *patriottisme*.

Veel mensen zeggen simpelweg: “Ik sta aan de kant van Amerika, dus ik wil gewoon geen kritiek horen.” Media die het toch proberen, zullen rekening moeten houden met intimidatie door hun publiek. (DS Online 21/3, *Oppositie tegen oorlog deemstert weg in VS*)

Stilaan groeit in Groot-Brittannië en de Verenigde Staten toch een zeker onbehagen tegenover de ontwikkelingen in Irak en de politiek die hun regering voert. Ook de Britten en Amerikanen die de oorlog niet goedkeuren, krijgen een *anti*-houding toebedeeld. Veel Amerikanen zijn *anti-Bush* en voeren *anti-oorlogsdemonstraties*. Politieke tegenstanders van Bush wendden, zeker in de aanloop naar de presidentsverkiezingen in 2004, die *anti-oorlogshouding* aan om de huidige president in een kwaad daglicht te stellen.

Het Britse volk voelt zich heel erg bedrogen door premier Blair en diens verantwoording van de oorlog, maar zal er zich nooit rechtstreeks tegen verzetten. Dat blijkt althans niet uit het verhaal van de pers. Ondanks het Britse aandeel in de oorlog tonen de Britten vooral hun ongenoegen tegenover de Amerikaanse president. Zo stappen meer dan honderdduizend Britten op 20 november 2003 op in een *massabetoging* door de straten van Londen om te protesteren tegen het staatsbezoek van Bush. In de tocht trekken *anti-Bush-manifestanten* en *vredesmanifestanten* naast elkaar op. Zij betogen niet langer tegen de oorlog, maar voor de vrede.

De Amerikaanse en Britse media hechten veel belang aan de *publieke opinie*. Geregeld laten zij *opiniepeilingen* uitvoeren waarin zij bijvoorbeeld op zoek gaan naar de attitude van Amerikanen tegenover hun president of de oorlog, of van de wereld tegenover de VS. Deze peilingen laten, door toevoeging van het adjectief *publieke*, uitschijnen dat er zoiets bestaat als ‘het *publiek*’ en dat elk lid binnen de gemeenschap een duidelijke ja-of-nee-*opinie* heeft. De Belgische media, die gegevens uit buitenlandse media wel eens als bron moeten gebruiken, benadrukken trouwens graag de *publieke onvrede* die uit de cijfers blijkt.

In elk geval willen ook de beleidsvoerders rekening houden met de *publieke verwachtingen*. Zij leiden een natie en het is hun taak te zorgen dat het volk minstens de indruk krijgt dat er geluisterd wordt. Daarnaast is het belangrijk dat ook de superieure internationale positie stand houdt. Dergelijke peilingen zijn nogal gevaarlijk, want hoewel ze uit objectief cijfermateriaal lijken te bestaan, kunnen statistieken vaak door elke partij – voor- en tegenstanders van de oorlog in de VS of Europa – positief of negatief worden aangewend.

In de context van de Irak-oorlog houden de opiniepeilingen verband met het effect van de oorlog op de populariteit van Bush en met de vraag of de Verenigde Staten erin geslaagd zijn de oorlog te *verkopen* – geen neutrale term – in binnen- en buitenland.

Naar de goedkeuring van het beleid van de president wordt regelmatig getoetst, de resultaten worden vastgelegd in de door elke Amerikaan gekende *approval rating* of *approval rate*, beide termen verschijnen in onze kranten. Ook de Belgische pers is vaak blij met deze cijfers, bijvoorbeeld als De Morgen op 18 juli 2003 kan melden dat de *approval rating* in achttien dagen van 68 naar 59 procent gezakt is.

Deze cijfers worden vooral gepubliceerd op momenten waarop Bush een belangrijk nieuw initiatief neemt of op momenten waarop de ongeregdheden in Irak een nieuw hoogtepunt bereiken. Zo sterven op 2 november 2003 vijftien Amerikaanse militairen die voor een verlof op weg zijn naar Bagdad als hun helikopter nabij Falluja met raketten wordt neergehaald, er vallen eenentwintig

gewonden en de aanslag zou de bloedigste zijn sinds de val van het Saddam-regime. In de kantlijn kan De Morgen informatie meegeven over de populariteit van George Bush:

De aanslagen zijn olie op het vuur voor het anti-Bushkamp. Op één jaar van de verkiezingen, zo blijkt uit peilingen, keurt voor het eerst een meerderheid van de Amerikanen het Irak-beleid af. (DM 3/11, *Meerderheid Amerikanen tegen Irak-beleid Bush*)

Soms gaat de interesse ook verder dan peilingen en wordt een volwaardig onderzoek ingesteld. Zo bij het *Global Attitudes Project*. Dit project onderzoekt, peilt niet langer naar, de houding van de wereld tegenover Amerika. De resultaten leren trouwens dat de VS er duidelijk niet in geslaagd is de Irak-oorlog te “verkopen” als een strijd tegen het terrorisme (DS 5/6, *Irak-oorlog kost Amerikanen wereldwijd aanzien*).

En dan is er de houding van het *thuisfront*, naast het *diplomatieke front*, wellicht het enige front waar niet fysiek gevochten wordt maar waar achtergebleven familie en vrienden enkel te wachten hebben. Als soldaten sneuvelen, heten die familieleden *slachtofferfamilies*. De pers maakt van de soldaten geen helden maar slachtoffers van een onrechtvaardige oorlog.

Naarmate er in Irak meer soldaten sterven, wordt aan dat thuisfront anders gereageerd. Het begrip voor noodzakelijke offers die in een oorlog gebracht moeten worden, maakt plaats voor een fenomeen dat de naam *bodybag-syndroom* draagt. In de Vlaamse kranten komt de term ook in zijn oorspronkelijke Engelse vorm voor als *body bag syndrom*. Een volledige vertaling in het Nederlands, *lijkszaksyndroom*, neemt alleen Van Dale op in de digitale woordenlijst maar wordt als dusdanig in geen enkel artikel gebruikt. Het lijkt, dankzij de term *syndroom*, om een verschijnsel te gaan dat bij een aanzienlijk aantal mensen door een dokter herkend kan worden. Eigenlijk wijst *bodybag-syndroom* erop dat het draagvlak in de Verenigde Staten voor een oorlog bij het brede publiek omgekeerd evenredig is met het aantal gesneuvelde soldaten, zeker zodra die soldaten – in een lijkzak – naar huis gebracht worden.

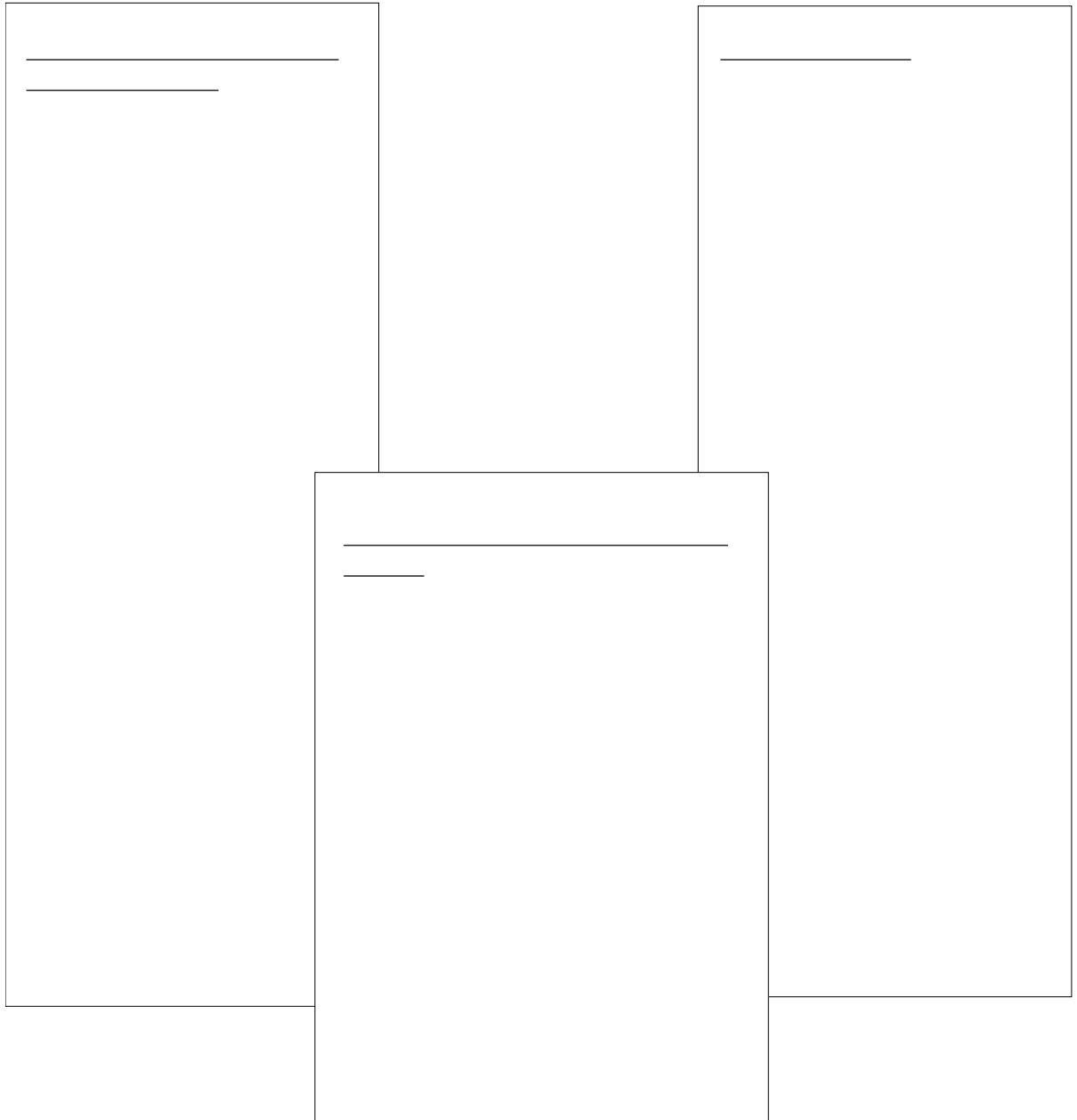
Het Amerikaanse en Britse volk uit zich dus vooral tegen oorlog en voor vrede, terwijl de woordkeuze in verband met de Irakezen vooral hun diepe haat tegenover Amerika beklemtoont. Maar ook in andere landen klinken geluiden van protest. Ook hier opvallend veel woorden die beginnen met het prefix *anti-* in eigenlijk hetzelfde soort samenstellingen als hierboven, alleen is het protest heterogener. Net als die van Irak zijn ook deze *protestacties* een bewijs van *anti-Amerikanisme*. En net als het Amerikaanse volk scanderen ook deze betogers *anti-oorlogslogans*. Nelson Mandela, de voormalige Zuid-Afrikaanse president en boegbeeld voor de vrede, voert zijn eigen *anti-Bush-offensief*. Tijdens Bush' Afrikaanse rondreis in juli weigert Mandela hem te ontmoeten en reist zelf naar Europa, waar hij enkele malen flink uithaalt naar de Amerikaanse president. Hij schildert Bush af als een onverantwoord ‘broekje’ (DM 12/7, *Mandela blijft op Bush hakken*). Tegelijk groeit wereldwijd het *anti-VS-gevoel*. Wellicht om de verschillende bijklank van *VS* en *Amerika*, gebruiken journalisten *-VS-* enkel als ze meer afstandelijke feiten becommentariëren. In de context van protestacties door de Irakezen is de afkorting *-VS-* haast ondenkbaar.

Tegenover de *anti-oorlogsacties* gaat het bij deze activisten toch ook geregeld om *vredesbetogingen*. Bij een dergelijke samenstelling is een prefix onnodig, blijkbaar werkt het concept *betoging* op die

manier dat men 'betoogt voor iets' en niet ertegen. Indien toch dat 'verzet tegen' benadrukt moet worden, wordt aan het nieuwe woord een prefix toegevoegd.

Soms krijgen ook de concrete acties van manifestanten een treffende naam. Een *die-in* is bijvoorbeeld een vredesactie waarbij de protestvoerders doen alsof ze dood zijn, naar analogie met *sit-in* en *sleep-in*. Nog concreter zijn de *not in my name-petjes* die gedragen worden tijdens betogingen in de Westhoek, waarschijnlijk een van de vele woorden die eenmalig in een krant verschijnen en daarna nooit meer gebruikt worden maar waarvan iedereen begrijpt wat zij willen zeggen.

Afbeelding 7

8. WAPENS, WAPENSYSTEMEN, VOERTUIGEN

Naar elke oorlog trekt een hele *oorlogsmachine* mee, blinkend tuig met namen die een psychologische indruk nalaten op vriend en vijand. De termen binnen dit domein zijn niet specifiek voor deze Golfoorlog, tenzij het om recente ontwikkelingen of om woordspelingen gaat. Het is dan ook niet de bedoeling in dit hoofdstuk het hele arsenaal te bespreken, dat is voer voor apart onderzoek. Wel komen die delen van de uitrusting aan bod die ook in de pers opvallende aandacht kregen.

In deze oorlog zijn niet enkel de systemen van belang die gebruikt worden tijdens de aanvallen, maar ook die waarvan het bestaan gebruikt is als een van de voornaamste argumenten om de oorlog te starten. Daarom wordt het verschil benadrukt tussen het *conventionele wapenarsenaal* en de *onconventionele wapens*. Er moet dus zoiets bestaan als een geheel van regels of conventies waaraan wapens moeten beantwoorden voor zij ingezet kunnen worden.

De Irakese *massavernietigingswapens* doen dit alvast niet. Irak zou in het bezit zijn van *verboden chemische wapens* die een bedreiging vormen voor de gehele mensheid. Zelfs al heeft Irak bij de start van de oorlog geen massavernietigingswapens meer, dan nog is Saddam de wapens altijd blijven inzetten als afschrikingsstrategie. Uiteindelijk lijkt de enige bestaansreden voor deze wapens te zijn dat ze de vijand op een afstand moeten houden. Met uitzondering van de plannen van een gesofisticeerd *gascentrifugesysteem* waarmee uranium kan worden verrijkt, is op het hele Irakese grondgebied geen *verboden wapen* of *smoking gun* gevonden.

De strijd om de ‘wapens met als doel een massa te vernietigen’ begint eigenlijk al aan het einde van de vorige Golfoorlog, dan wordt de Unscop opgericht die moet toezien op de ontwapening van Irak. Als Irak door de jaren heen medewerking weigert en het lijkt na te laten zijn wapens te vernietigen, is dat reden genoeg om een oorlog te verantwoorden. Zeker als de journalist in plaats van voor *massavernietigingswapens* kiest voor *massamoordwapens*, want ‘moord’ verhult niets van de vernieling die een dergelijk wapen kan aanrichten. Sinds 1991 is er heel wat geschreven en gespeculeerd over de Irakese wapens en bijgevolg komen zij onder verschillende benamingen in het nieuws.

Irak kan beschikken over *chemische en biologische wapens*, over *kernbommen* of over *biowapens*. Heel opvallend in de naamgeving van wapens zijn de afkortingen en letterwoorden. In de pers wordt zowel met de Engelse afkorting *WMD (Weapon of Mass Destruction)* als met het Nederlandse *MVW* naar de massavernietigingswapens verwezen. Dergelijke intussen ingeburgerde afkortingen geven vaak aanleiding tot woordspelingen. De BBC noemt in een cynisch grapje de informatiemanipulatie door de Britse regering in verband met de wapens ‘*Words of Mass Dissemination*’.

Datzelfde geldt zeker ook voor *MOAB*, de afkorting van het niet mis te verstane *Massive Ordnance Air Blast*. Een *MOAB* is een zware bom (10.000 kilo) die net boven de grond ontploft en een enorme ravage aanricht. Ze wordt gestuurd door een *GPS-systeem*. Ze krijgt de bijnaam *Mother of all*

Bombs, **Moeder van alle Bommen**, op zich geen originele manier om te verwijzen naar de ‘overtreffende *x* van alle *x-en*’ maar hier wel passend door de afkorting **MOAB**. Naar analogie hiermee worden in de loop van de oorlog ook een aantal andere ‘moeders’ genoemd. Saddam Hoessein had het al tijdens de Golfoorlog in 1991 over de **Moeder van alle Oorlogen**, deze oorlog wordt in de woorden van Hans Blix de **Mother of all Misjudgments** (DM 28/11, ‘Ik twijfelde al in januari aan VS-bewijzen Irak’). En door zijn standvastige politieke en militaire steun in de oorlog in Irak heeft Tony Blair volgens De Standaard bij Bush de **moeder van alle schuldvorderingen** uitstaan. Bush verklaart in Irak een **propere oorlog** te zullen voeren tegen de **vuile bom**, een omschrijving voor nucleair afval dat, vermengd met dynamiet, makkelijk een heel gebied kan besmetten.

De chemische of biologische wapens hebben geen gewone **springlading** als inhoud, maar **chemische agentia**. Bush is er bij de aanvang van de oorlog van overtuigd dat Irak nog minstens 3,9 ton **zenuwgas** en 10 000 liter **antrax** of **miltvuur** bezit. Deze overtuiging, die hij moeilijk met bewijzen kan staven, is voor hem voldoende reden voor oorlog. Irak had deze voorraden moeten vernietigen. Voor zij naar Irak vertrekken, worden alle soldaten ingeënt met een **miltvuurvaccin**, een inenting waarop nogal wat kritiek ontstond omdat het ademhalingsproblemen zou veroorzaken.

Op 25 juni meldt De Morgen dat de dorpen rond de Irakese kernreactor in Tuwaitha, ten zuiden van Bagdad, radioactief besmet zouden zijn door het zogeheten **yellow cake**, een concentraat van uraniumerts dat werd genoemd naar zijn gele kleur. Het is heel giftig bij inname, maar scheidt slechts een zwakke radioactieve straling af. Dat argument wordt door de VS-troepen gebruikt om het gevaar van de stof af te zwakken, tegelijk geeft het Amerikaanse leger wel geld aan Irakezen om oude containers **yellow cake** af te kopen. De waarden voor radioactiviteit liggen er alleszins veel hoger dan normaal.

Daarnaast zijn er ook veel minder schadelijke chemische wapens die wel ingezet kunnen worden bij een conflict. Hun naam klinkt ook veel geruststellender. De **bruikbare kernwapens** blijven kernwapens, maar ze hebben een beperkt effect en kunnen daardoor wel gebruikt worden. Begin maart lekten Amerikaanse plannen uit om **bruikbare kernwapens** te ontwikkelen. Ook een **miniatoomwapen** of **miniatoombom** lijkt oneindig veel minder schade te zullen aanrichten dan de **moeder van alle bommen**. Toch was ook dit een verboden wapen, tot de VS begin mei het taboe na tien jaar opheft en opnieuw **miniatoomwapens** gaat produceren.

De Verenigde Staten beschikken inmiddels over een bom die defensief kan worden ingezet en voorraden chemische en biologische stoffen tot as herleidt: de **hittebom**. Met haar punt van titanium kan deze penetrerende bom tot in kernkoppen doordringen en door de immense hitte verpulvert ze de opgeslagen stoffen zonder dat er iets van ontsnapt.

De **hittebom** is ontwikkeld in het kader van de chemische of biologische oorlogsvoering, maar de meeste bommen worden nog altijd ingezet bij klassieke bombardementen. Ook binnen dit domein komt het prefix **anti-** eenmalig voor, zij het deze keer niet om een houding weer te geven. De **antitankbom** wordt vanop een hoge hoogte op een colonne tanks gedropt en valt uiteen in verschillende bommen die door sensoren gestuurd worden. Dat is althans de verklaring die Van Dale geeft voor de **antitankbommen** die tijdens deze oorlog worden ingezet. Naast de **antitankbommen**

beschikken de legers ook over **antitank-raketten** die afgevuurd worden door een **antitankraketlanceerder**.

Ook **clusterbommen** zijn “bommen die uiteenvallen in bommetjes” (DS Online 22/3, *INTERVIEW – Arianne Acke (Rode Kruis) over spelregels van de oorlog*). Verder wordt in de nagelezen artikels weinig informatie gegeven over wat **clusterbommen** precies zijn. De naam moet voor zich spreken en verschijnt in contexten van enorme ravage of van hulporganisaties als Het Rode Kruis en Amnesty International die er zowel bij de Amerikaanse als de Britse regering op aandringen de bommen niet in te zetten. Een voorbeeld van de vernieling die van deze bom te verwachten is, komt voor in een bericht dat in De Standaard verschijnt op 24 maart, enkele dagen na de eerste bombardementen:

Nabij Basra zetten coalitietroepen onder meer clusterbommen in om het verzet te breken. Volgens de Iraakse overheid kwamen bij de bombardementen 77 burgers om. (DS Online 24/3, *Iraakse weerstand vertraagt opmars naar Bagdad*)

Bommen krijgen vaak sprekende namen als **bunker buster**, **daisy cutter**, **splinterbom**, **slimme** of **domme bom**. De twee eerste komen ook vertaald voor als **bunkerrammer** en **madeliefjessnijder**. De **bunker buster-bommen** dringen het doel, een gebouw of bunker, eerst binnen en exploderen dan pas. Op vrijdag 9 mei stelt een Amerikaanse senaatscommissie 15,5 miljoen dollar ter beschikking voor onderzoek naar de ontwikkeling van geavanceerde **bunker busters**: “om Amerika te beschermen voor zijn vijanden, die zich steeds dieper ingraven” (DM 12/5, *VS heffen taboe miniatoombommen op*). **Madeliefjessnijder** klinkt, door het lieflijke bloempje, allesbehalve negatief, toch is het de benaming voor een type bom die vanop lage hoogte boven het doelwit wordt gedropt en ontploft net voor ze de grond raakt. De bom kan een enorme ravage aanrichten en werd vooral ingezet tijdens de Amerikaanse acties in Afghanistan.

Een **domme bom** wordt gedropt vanuit een vliegtuig en onderweg niet bijgestuurd. Dat gebeurt wel met de **slimme bom** die afgaat op een vooraf ingesteld doel. Het potentieel van deze bom wordt, mede dankzij de naam, overdreven. Ook de naam **precisiebom** draagt hiertoe bij, hoewel zij eigenlijk helemaal niet zo precies blijken te zijn, zij hebben enkel een bepaalde nauwkeurigheidsmarge. Deze termen zijn overgenomen uit de vorige Golfoorlog. Ook hier is opnieuw plaats voor de medische metafoor wanneer **slimme wapens** omschreven worden als **chirurgische wapens**. Met chirurgische precisie lijken zij een doelwit van op grote afstand te zullen treffen.

Die nauwkeurigheidsmarge wordt in De Standaard gedetailleerd uit de doeken gedaan als de krant een aantal van deze bommen nader beschrijft (DS Online 21/3, *De bommen zijn weer heel wat slimmer*). Hun eigenlijke namen zijn dikwijls afkortingen, en hoewel de bommen tijdens de vorige Irakoerlog ook al een stuk nauwkeuriger waren dan de **domme bommen**, zijn zij nu door verdere ontwikkeling nog slimmer geworden. Bovendien is de verhouding van de in deze oorlog ingezette bommen anders dan in de vorige Golfoorlog; het aandeel van de **precisiebommen** is een stuk groter. De **JDAM (Joint Direct Attack Munition)** werd voor het eerst in 1998 in Kosovo gebruikt. Het is een ombouwpakket dat van een klassieke bom een satellietgestuurde bom maakt, werd ontworpen om zich door meerdere lagen van steen en staal te boren en heeft een nauwkeurigheid van 12 meter. Tot op 15 meter nauwkeurig kan de **JSOW (Joint Standoff Weapon)** geprogrammeerd worden. Deze werd een jaar later in gebruik genomen en is een zwevende bom voor de lange afstand. Ten derde is er de **JASSM (Joint Air-to-Surface Standoff Missile)**, een door een vliegtuig afgevuurde kruisraket die pas sinds 2003 volledig ontwikkeld is. De nauwkeurigheid zou tot 3 meter gaan. Bijna net zo spectaculair lijkt

een bom die zichzelf corrigeert tegenover de wind. De *WCMD (Wind Corrected Munitions Dispenser)* is een ombouwkit voor fragmentatiebommen en wijkt tot 25 meter af.

De bommen kunnen gestuurd worden door lasers of door satellieten. Als een projectiel afgaat op coördinaten die vooraf zijn ingegeven en gericht wordt via GPS-besturing, krijgt het de naam *satellietgestuurde bom*. Deze bommen hebben *satellietgeleide koppen*. *Lasergestuurde bommen* worden naar hun doel geleid door een infrarode laserstraal die op het doelwit gericht is en erdoor gereflecteerd wordt. Dat licht vormt een kegel boven het doel, de *mand* waarin de bom moet vallen. Als het zicht slecht is, bij bewolking bijvoorbeeld, kan deze bom niet ingezet worden. Ten slotte kan de VS ook een *tv-geleide bom* inzetten, met name de *maverick*. Hier wordt niet gekozen voor een afkorting, maar voor het Engelse woord voor een 'individualist' of een 'buitenbeentje'. *Maverick* wordt zowel in de politiek gebruikt voor een non-conformist of onafhankelijke (politicus) als in de landbouw voor een moederloos kalf of veulen. De maverick-bommen hebben een eigen voortstuwing en hebben vier haarlijnen in beeld die hun doel identificeren, ze is vooral bedoeld voor niet-bewegende doelen.

Maar de moderne oorlogsvoering kan nog een stap verder gaan met de *e-bom* en de *t-bom*. De *e-bom* of *elektromagnetische bom* krijgt volgens de lijst van Van Dale ook de naam *magnetronbom*, al is dat een term die ongetwijfeld enkel in Nederlandse kranten zal verschijnen. Deze bom veroorzaakt een korte maar hevige puls waardoor de elektronica in een wijde straal wordt verstoord. Alle computers, radars en radio's worden daardoor uitgeschakeld of misleid. De hele communicatie van dat gebied ligt met andere woorden plat. Omdat de informatie als een wapen wordt gezien, ontwikkelden de Verenigde Staten deze nieuwe vorm van oorlogsvoering met *cyberwapens*. Deze wapens vormen een extra bewijs voor een 'propere oorlog'. Een ander voorbeeld is de *koolstoflading* die raketten in lange draden kunnen droppen. De koolstofdraden vallen als een reuzenweb over elektriciteitscentrales en veroorzaken zo een kortsluiting. Deze techniek werd eerder uitgetest in Servië in 1999.

De *thermobarische bom (t-bom)* daarentegen kan niet ingezet worden zonder slachtoffers te maken. Zij veroorzaakt een enorme vuurhaard waardoor alle zuurstof wordt opgezogen en verbruikt en is bijvoorbeeld 'geschikt' voor de ondergrondse schuilplaatsen.

In contrast met deze geavanceerde technieken staan de bommen die het Iraakse verzet ter beschikking heeft. Hoewel de werkwijze erg primitief lijkt tegenover de Amerikaanse, blijken de bombardementen toch bijzonder effectief. Met een *bomvoertuig*, een *bomauto* of *autobom* kunnen de strijders heel gericht aanslagen beramen op de meest gevoelige en strategische plaatsen.

Irak beschikt ook over een doeltreffend rakettenarsenaal, al zijn de *raketlanceerinstallaties* er dikwijls zelfgemaakt, op ezelskarren. De namen van deze raketten verschijnen meestal onvertaald in de pers. Op die manier kan de lezer ze in elk geval snel plaatsen. Arabische namen krijgen de *Al-Samoud-* en de *Al-Samoud-2-raketten*. De Verenigde Staten hebben kritiek op de *Ababil-100-raketten* die verder zouden vliegen dan de toegelaten 150 kilometer. Daarnaast maakt Irak ook gebruik van een aantal raketten van Russische makelij. Bij een *Katjoesja-raket* is die herkomst nog duidelijk af te leiden, bij de *Scud-raketten* iets minder. Deze laatste zijn de *ballistische raketten*

waarmee Irak in de vorige Golfoorlog Israël bestookte. Zij zijn sindsdien verboden door de Verenigde Naties, maar Irak zou er wel nog een aantal kunnen bezitten. Al bij de eerste aanval in Irak op 20 maart, waarbij vier raketten op Koeweit afgevuurd worden, zaaien woordvoerders onduidelijkheid of het om *Scuds* en/of om *Al-Samoud-raketten* gaat. Enkele dagen later meldt De Standaard dat de Irakese raketten geen Scuds waren. Bovendien zouden de *Scud-raketten*, evenals de Irakese vliegtuigen en tanks, hopeloos verouderd zijn tegenover de Amerikaanse spits technologie. Ze zijn weinig precies, maar hebben wel een reikwijdte van zo'n 650 kilometer.

De vorige raketten zijn ontwikkeld om aanvallen te plegen. Maar een land dat gebombardeerd wordt, beschermt zich ook met raketten die vanuit de stad richting lucht afgevuurd worden: **grond-luchtraketten**, **luchtdoelraketten**, **luchtafweergeschut** of **SAM (Surface to Air Missiles)**. Deze wapens krijgen een naam in het Nederlands, zodat voor de lezer meteen ook hun specifieke functie duidelijk wordt. Het valt ook op dat deze raketten, net zoals de bommen, de enige zijn die niet met een hoofdletter geschreven worden. Tussen de bommen en de raketten van om het even welke partij wordt evenwel nauwelijks een onderscheid gemaakt.

Ook de Amerikaanse raketten beginnen met een hoofdletter, tenzij gekozen wordt voor **kruisraket** als vertaling van **Cruise-raket**. De **Delta-raket**, de **Tomahawk** en de **Hellfire-raket** hebben een naam om de aanval in te zetten. De **Tomahawk-raketten** zijn kruisraketten die van op zee worden gelanceerd. Het zijn deze **Tomahawk-kruisraketten** die aan boord van acht Amerikaanse oorlogsschepen in de Rode Zee en de Perzische Golf voor hun vlucht op 20 maart 2003 door officieren haastig met nieuwe digitale gegevens over de doelwitten werden geprogrammeerd toen de CIA de precieze positie van president Saddam Hoessein beweerde te kennen. Dat druiste volledig in tegen de verwachtingen dat Amerika met **niet-bemande wapens** die niet gestuurd kunnen worden een bommentapijt over Bagdad zou leggen.

Ook de Verenigde Staten stonden in voor de ontwikkeling van afweerraketten. Zij krijgen de naam **Patriot-raket**, een raket die het vaderland zal blijven verdedigen. Zij worden in de Golf vooral ingezet in Koeweit en dienen om vijandige projectielen of vliegtuigen in de lucht te treffen.

Het arsenaal van Irak is dus duidelijk niet opgewassen tegen dat van de VS, maar zodra een stratenoerlog begint, staan de Amerikaanse soldaten vrijwel machteloos met hun technologie en moeten zij toch teruggrijpen naar de klassieke (vuur)wapens. Na, en naast, het zware **artillerievuur** komen de **granaten**, **mitrailleurs** en **kalasnikovs** aan de beurt. Op dit domein lijken de Irakese strijders het zwaarst bewapend. Zij kunnen gebruik maken van raketaangedreven granaten, **RPG** en **granaatwerpers**. Elke Irakees in de strijd heeft ten minste een **AK-47-geweer** en het gebruik van **mortieren** bij aanslagen neemt toe. Volgens militaire experts, zo zegt De Standaard op 8 juli 2003, wijzen de **mortieraanvallen** op een vorm van organisatie in het Irakese verzet.

Eind augustus 2003 blijkt inderdaad dat veel Amerikaanse eenheden een gebrek hebben aan vuurwapens, maar net op dat moment kunnen zij beslag leggen op hele arsenalen **kalasnikovs** van de Irakezen. Het terugschieten met de eigen wapens zal daarenboven ook een groot psychologisch effect hebben op het Irakese verzet. Tot dan toe was op het gebied van vuurwapens enkel melding gemaakt van Belgische **mini-mitrailleurs** die door het Britse leger gebruikt worden in Irak.

In een *cyberoorlog* komen de communicatiesystemen volledig op het voorplan te staan. Irak communiceert met de inwoners van de steden via *luchtalarmen* of *sirenes* om voor bombardementen te waarschuwen. Iets geavanceerder lijken de *radars* die de Irakese militaire gebouwen beschermen en elke beweging op het domein registreren.

De andere systemen lijken Amerikaanse verdiensten. Zij staan in voor de samenstelling van een *driedimensionaal spoorboekje* met een schema voor het afvuren van een grote serie raketten, zodat die elkaar niet in de weg vliegen. Dankzij het *spoorboekje* kunnen ook vliegtuigen zo gestuurd worden dat ze niet met elkaar in aanvaring komen, ze worden *gedeconfliteerd (to de-conflict)*. De Amerikaanse soldaten zijn uitgerust met *night vision-camera's* en hun tanks met *tankcams*. De camera's worden op een tank gemonteerd en zenden via een *satellietverbinding* rechtstreeks beelden door van militaire operaties. Dat was eerder al de taak van onbemande spionagevliegtuigjes die via een *onvertraagde televisieverbinding (real time television connection)* beelden doorstuurden.

Ook in deze tak van het militaire jargon wordt gebruik gemaakt van afkortingen. Het veel gebruikte systeem om de coördinaten van een plaats exact te meten via een netwerk van satellieten heet niet eenvoudigweg *satellietcommunicatie* maar *GPS (Global Positioning System)*. In deze oorlog kunnen zowel *GPS-wapens* als *GPS-stoorzenders* worden ingezet.

Vliegtuigen en schepen zijn uitgerust met een *IFF*-systeem (*Identification Friend or Foe*) dat vrienden van vijanden zou moeten kunnen onderscheiden.

FBCB2 (Force XXI Battle Command, Brigade-and-Below) is de ingewikkelde naam voor een geavanceerd commando- en controlesysteem waarbij elk legervoertuig en ook het commando is voorzien van computerschermen waarop de bewegingen van alle Amerikaanse troepen te volgen zijn. Wegens communicatiestoornissen bij de vorige Golfoorlog vestigen de Amerikanen in Qatar een bevoorradingsstelsel dat de naam *JTAV (Joint Total Asset Visibility-systeem)* krijgt, op de leest geschoeid van de commerciële distributiesector. Het systeem moet tegengaan dat orders dubbel worden doorgegeven en opgevolgd. Alle materiaal draagt nu een streepjescode en labels met radiofrequentie waardoor het kan worden getraceerd.

Ook de uitrusting wordt overigens wel eens benoemd met een afkorting. Zo krijgen de soldaten *MRE* te eten, *Meal Ready to Eat*.

De namen van voertuigen die meegenomen worden, dragen bij tot de beeldvorming van een oorlog met een blinkende machinerie. Ook hier is de lezer vooral goed geïnformeerd over de Amerikaanse toestellen, al heet het om *coalitievliegtuigen* te gaan. In de Engelstalige militaire taal worden *UAV's (Unmanned Aerial Vehicle)* uitgestuurd, het Irakese leger beschikt enkel over *onbemande vliegtuigen*.

Naast een *phoenix-verkenningsvliegtuig* kan het Amerikaanse leger ook de *U-2* op verkenning sturen. Veel voertuigen, zowel vliegtuigen als tanks, krijgen eerst een letter en dan een nummer als naam. De letters hebben gewoonlijk betrekking op hun functie. In Irak worden *B-1*, *B-2* en *B-52-bommenwerpers* ingezet. De gevechtsvliegtuigen worden iets uitgebreider omschreven, naast de *F-*

14 zijn er de *F-15E Strike Eagle* en het *F18 Hornet-jachtvliegtuig*. Een stel bommen van tweeduizend kilogram worden geworpen vanuit een *F-117A Stealth-bommenwerper*, die komt in de artikels ook voor als *Stealth* of *Stealth-bommenwerper*. Voor de afkondiging van het officiële einde van de oorlog kiest president Bush ervoor te komen aanvliegen in een *S-3B Viking vliegtuig* en niet zoals naar gewoonte in een helikopter. Dit is een gevechts- of verdedigingsvliegtuig van de Amerikaanse zeemacht. Het transport gebeurt met een *A400M*, een *C-130*, een daaruit ontwikkeld *AC-130-gunship* of een *Airbus 300*. Een van de Amerikaanse helikopters heet *CH-45*. Het Irakese leger vecht met Franse gevechtsvliegtuigen of *mirage F-1EQ-jagers* en Russische *migs* die ook een typenummer krijgen: *mig-21, -23, -25* en *-29*.

Bij de Amerikaanse tanks is dit soort naamgeving meestal minder duidelijk, hun *Abrams M-1 tanks* worden gewoon *Abramstanks*, terwijl de officiële naam *M1 Abrams Main Battle Tank (MBT)* luidt. De belangrijkste informatie blijft in de kranten bewaard: de tank krijgt de naam van de Amerikaanse generaal Creighton W. Abrams, commandant in Viëtnam en Chief of Staff van het Amerikaanse leger tussen 1972 en '74. Ook de Britse *Challenger-tanks* komen zonder typenaam voor in de artikels. De tanks van het Irakese leger, ook van Russische makelij, krijgen wel een naam met een cijfer en een letter: *T-52's, T-55 tanks* en *T-72-tanks*.

Zowat elk voertuig heeft een code, maar in de pers wordt die meestal toch weggelaten in het voordeel van de sprekende naam die erbij hoort. Boven Irak patrouilleren Amerikaanse *Radar-Awacs-vliegtuigen*, waarbij Awacs staat voor *Airborne Warning and Control System*, met namen als de *Crowbar* en de *Demon*. De *Tornado* is een Amerikaanse jachtbommenwerper, maar ook de Royal Air Force kan met een *Tornado GR 4* een bommenregen door het land jagen. Beide legers vallen ook aan met *Harrier-gevechtsvliegtuigen*, met 'harrier' in de betekenis van 'verwoester'. De pers beklemtoont deze namen zeker, maar meestal komt er toch ook een aanduiding van hun inzetbaarheid, zij het met een samenstelling of met een omschrijving.

Ook van de Irakese gevechtsvliegtuigen blijft de oorspronkelijke naam bewaard, een die de doorsnee Vlaamse lezer weinig zal zeggen. Van een naam als *suchoi*, een Russisch vliegtuig, kan hij enkel afleiden dat dit toestel niet door het Amerikaanse of Britse leger zal worden ingezet en dus waarschijnlijk door het Irakese. De Navo stelt het vliegtuig meteen veel visueler voor als de *Frogfoot*. Het is in de jaren tachtig ontwikkeld als een moderne jachtkruiser van het constructiebureau Suchoi.

Heel bijzonder zijn de namen van helikopters die verwijzen naar de cultuur van de indianen. Ironisch genoeg werden de indiaanse stammen tijdens de late indiaanse oorlogen in de negentiende eeuw vaak bloedig onderdrukt door het Anglo-Amerikaanse regime. Natuurlijk heeft het Amerikaanse volk doorgaans wel erg veel respect voor de oorspronkelijke Amerikanen. Bovendien staan zij bekend als een strijdvaardig volk, en daar maken de helikopterontwerpers gebruik van.

De *Blackhawkhelikopter* kreeg de naam van de aanvoerder van de Sauk. Black Hawk bevocht de steeds verder oprukkende blanken meer dan eens, zijn strijd eindigde in 1832 toen hij gevangen genomen werd. Het verhaal wil dat in 1805 in St. Louis een delegatie uit Washington twee van de drie stamhoofden van de Sauk met alcohol zo ver kreeg dat ze een verdrag tekenden, waarbij ze van een groot deel van hun gebied afstand deden. Black Hawk wilde als reactie een front vormen tegen de blanken, samen met alle stammen uit het gebied. Toen de oorlog uitbrak, kreeg hij enkel steun

van de Fox. In 1832 werd zijn leger door een overmacht verslagen, met een jonge Abraham Lincoln in de Amerikaanse troepen.

Twee andere helikopters zijn genoemd naar indiaanse stammen: de **RAF chinook helikopter** en de **Apache-helikopter**. De naam *Apache* was al van bij het begin een natuurlijke oorlogstactiek. De Apache gebruikten hun naam, die zou afgeleid zijn van een woord in het Zuni met de betekenis ‘vijand’, om mogelijke aanvallers af te schrikken. In oorsprong was hun naam bedoeld om een naburige stam, de Pueblo, op afstand te houden; later werd hij ook ingezet als een strategie tegen de Spaanse kolonialisten, de Mexicanen en de Anglo-Amerikanen. De bekendste aanvoerder van de Apache is Geronimo, in 1886 gaf hij zich voor de laatste keer over na de lange Apache oorlogen in New Mexico en Arizona.

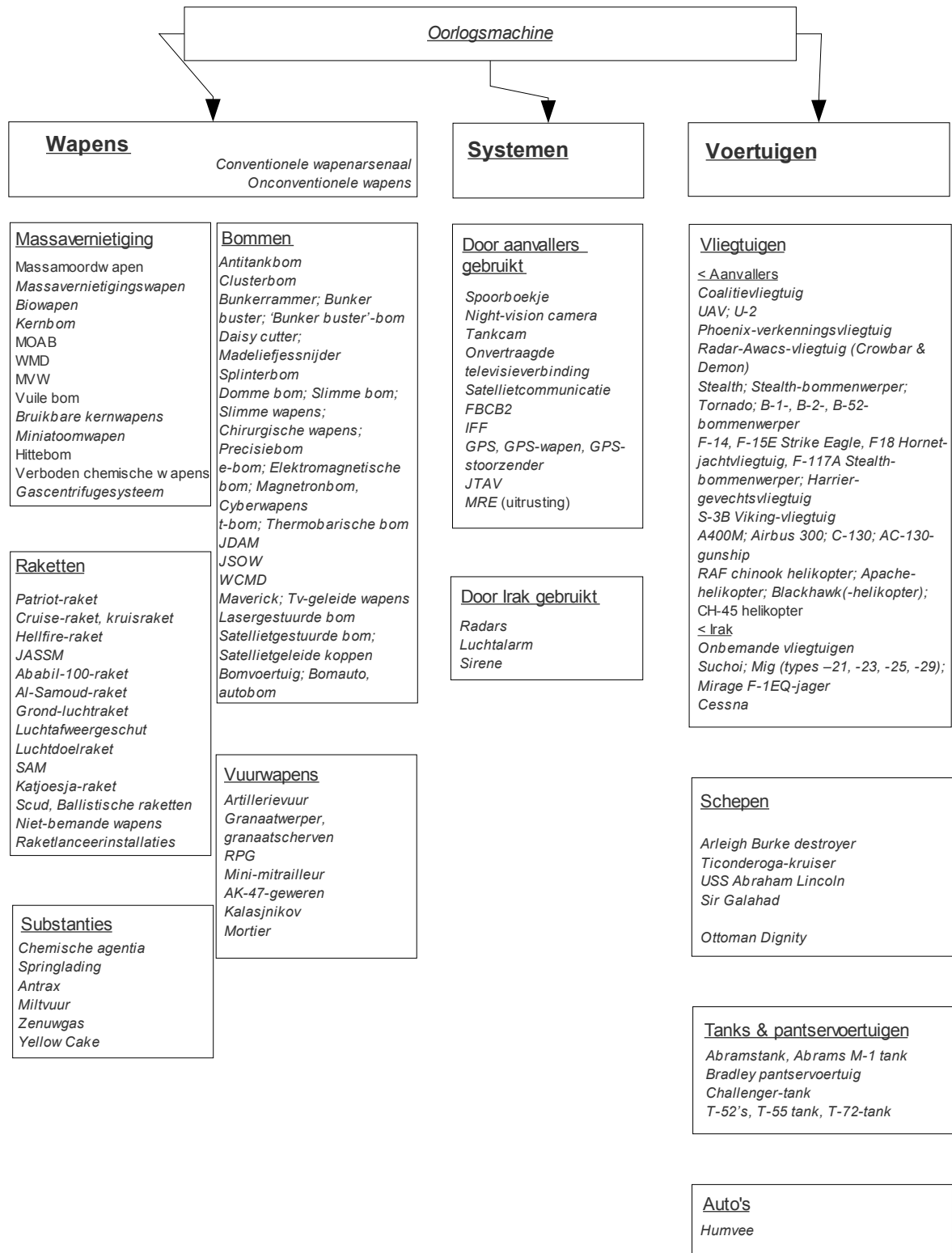
De *Chinook* staan dan weer bekend als een vredelievend vissersvolk, nergens in hun geschiedenis verwickeld in een vreselijk conflict. Dit lijkt dus niet meteen een geschikte naam voor een oorlogsvoertuig. De laatste Chinook leven vandaag in reservaten in Washington en Oregon, misschien werd met de aanwezigheid van dit deel van de Amerikaanse bevolking rekening gehouden bij de naamkeuze.

De namen van schepen verwijzen veel duidelijker naar historische gebeurtenissen uit de Verenigde Staten. *Fort Ticonderoga*, de naambezorger van de **Ticonderoga-kruiser**, werd door zijn strategische ligging niet alleen het strijdtoneel voor een belangrijke veldslag in de Franse en Indiaanse oorlog (juli 1758) maar was ook een bevochten Amerikaans bastion tijdens de Amerikaanse Revolutie (1775-1783). De **Arleigh Burke destroyer** is genoemd naar een legendarische admiraal die tijdens de Tweede Wereldoorlog na een eindeloze reeks nederlagen een overwinning behaalde op de Japanners. Op 1 mei 2003 besluit Bush op een symbolische plek als het vliegdekschip **USS Abraham Lincoln** de redevoering te houden waarin hij het officiële einde van de oorlog aankondigt. Het vliegdekschip is genoemd naar de zestiende president van de Verenigde Staten (1861-1865). Bush koos voor het schip omdat het een van de meest imposante symbolen is van de Amerikaanse militaire macht. Het vliegdekschip ligt voor de kust van Californië, een staat die de partij van Bush, de Republikeinen, overigens steeds ontglipte bij presidentsverkiezingen.

Het Britse leger kan op zijn beurt voedsel, geneesmiddelen, dekens en water vervoeren met de **Sir Galahad**. Galahad was in de Britse literatuur de zoon van Lancelot en Elaine of Corbenic, verwekt door een list van Elaine die Lancelot liet denken dat hij met Guinevere sliep. Galahad is bekend als ridder die zijn queeste om de Heilige Graal volbracht en daardoor een plaats aan de ronde tafel van koning Arthur bemachtigt.

Om het verschil aan te geven met de Arabische manier waarop namen worden gegeven is hier de Turkse olietanker **Ottoman Dignity** het vermelden waard. De vergelijking gaat niet helemaal op daar het hier niet om een oorlogsschip gaat, maar de naam ligt wel in de lijn van andere Arabische voorstellingen. Een dergelijke naam verwijst, net zoals bij veel andere voertuigen, terug naar het heldhaftige verleden. Bovendien wordt de naam aangevuld met een van suggestie doorspekte term als ‘waardigheid’.

Wapens, wapensystemen, voertuigen

Afbeelding 8

9. SOORTEN TROEPEN, EENHEDEN EN ACTOREN

Naast de grote partijen in het conflict, de aanvallers, Irak, de Verenigde Naties en Europa, krijgen op een lager niveau ook een groot aantal kleinere groepen en individuen een gezicht in de pers.

Zo gaat er aandacht naar Irakese etnische en religieuze groepen en politieke partijen die hun stem gehoord willen krijgen, zeker in het kader van een nieuwe Irakese regering. Het gaat hierbij veelal om *oppositiepartijen* uit het Saddam-regime, wat meteen ook voor een nuance zorgt in het beeld van de allesoverheersende Baath-partij. Er moet onder de dictatuur van Saddam toch ook op een of andere manier plaats geweest zijn voor een weerwoord.

Verder wordt in Irak ook een schuldige aangewezen voor het blijvende verzet en de aanhoudende chaos in het land. Heel vaak wijzen verklaringen naar aanhangers van Saddam Hoessein of naar extremistische groeperingen. Maar de *vijand in Irak* wordt steeds moeilijker aan te wijzen naarmate de aanslagen langer blijven duren en het aantal allerminst afneemt. Regelmatig geven de kranten ook aan hoe hoog het gemiddelde aanslagen per dag ligt.

Een van de eerste acties van Paul Bremer in Irak is de ontbinding van het leger en de Irakese veiligheidsdiensten. In de periode die daarop volgt informeert de pers enerzijds over de opleiding van nieuwe militairen en politieagenten en over organisaties die in het leven geroepen worden na het officiële einde van de oorlog. Anderzijds blijven ook militaire, of para-militaire en politionele groepen actief die al voor de oorlog in Irak waren.

Tot slot wordt ook hier weer gewezen op de tradities, enkele clans krijgen een naam, en ook op het Irakese volk wordt gefocust.

Van de aanvallers, eerst de Verenigde Staten, dan Groot-Brittannië en de bondgenoten, komt de lezer te weten welke milities zij naar Irak sturen en welke organisaties een specifieke rol spelen in het conflict. Bovendien is er ook op dit niveau aandacht voor de Verenigde Naties en Europese hulp, vooral bij de heropbouw van Irak.

Enkele individuen binnen deze grote partijen worden bijzonder onder de aandacht gebracht. Dat geldt zeker als deze personages ook nog eens bedacht worden met een bijnaam. Dat iemand een bijnaam krijgt wijst op zijn belang in het conflict, maar het vormt tegelijk ook een essentieel onderdeel van de psychologische oorlogsvoering: door de vijand te ridiculiseren en het zo te doen lijken alsof zijn betekenis minimaal is, lijkt hij makkelijk te overwinnen.

9.1 EXPATS EN EXPERTS

De pers stelt een aantal actoren voor die niet specifiek tot een van de partijen behoren. Dat kan tenminste zo lijken uit de termen zelf, doorgaans bepaalt de context van het artikel de positie tegenover het conflict. Het gaat hier om benamingen voor buitenlandse hulpverleners, experts en *expats*. Hoewel het woord expat volgens Van Dale ook gebruikt kan worden in de betekenis van “vluchtelingen”, wordt gewoonlijk toch verwezen naar “medewerkers die door een internationaal opererende organisatie in het buitenland zijn gestationeerd”. Enkele van die expats zijn de buitenlandse medewerkers van de VN: “Maar wie zich buiten de omheining begeeft – de expats doen

dat niet zonder gewapende escorte en geblindeerde terreinwagens – treft een heel andere wereld” (DS 8/8, *Toestand in Irak – Alles draait vierkant*).

Vervolgens moet opgemerkt worden dat de media graag verwijzen naar de opinie van *experts*. Omdat zij deskundigen zijn, lijkt hun oordeel objectief en juist. Zo zijn er de *Irak-experts*, de *Irak-watchers* en, iets minder genuanceerd, ook de *Irak-critici* die uitgebreid geïnformeerd zijn over alles wat met Irak te maken heeft en zo het geheel in een context kunnen plaatsen. *Defensie-experts* zijn dan weer het best geplaatst om de militaire actie te commentariëren en *forensische deskundigen* identificeren de lijken van lang vermiste Irakezen en analyseren op die manier de gruwel van het beleid van Saddam. Het terrorisme wordt blijvend beklemtoond in de pers en door de Amerikaanse woordvoerders die daarbij verwijzen naar zowel *terrorisme-experts* als *antiterrorismedeskundigen*. Die *woordvoerders* spelen een buitengewoon belangrijke rol, en niet alleen de Amerikaanse. In een interview met De Standaard noemt Jamie Shea, zelf directeur communicatie en pers bij de Navo en voormalig woordvoerder van de alliantie, de woordvoerders “de moderne strategen”. Door zijn positie lijkt Shea inderdaad met recht te oordelen over objectieve berichtgeving, propaganda en de rol van de woordvoerders.

DS: *Kon u als woordvoerder moeilijke vragen stellen aan uw superieuren?*

JS: Je moet. De publieke opinie zal achter je staan, niet door blinde loyaleiteit, uit angst voor de autoriteiten of uit patriottisme. Maar omdat ze geloven dat jouw argumenten beter zijn dan die van de anderen. Communicatie met de publieke opinie is geen optie meer. Als je het intellectuele debat verliest, kun je de oorlog verliezen. Woordvoerders zijn de moderne generaals, ze zijn cruciaal in een oorlog. Want oorlog is wel een optie geworden, naast sancties, diplomatie en het probleem negeren. Om voor oorlog te kiezen, moet je de mensen overtuigen. (DS Online 24/3, *INTERVIEW – Jamie Shea over correcte informatie en oorlogspropaganda*).

Een speciale plaats in de berichtgeving krijgen de hulporganisaties. Net zoals aan de experts, wordt ook aan deze organisaties en hun woordvoerders om een oordeel gevraagd. Elke organisatie wordt gewoonlijk bij naam genoemd, zo telt Irak een aantal *Rode-Kruisvrijwilligers*. Maar er wordt ook algemener over deze organisaties geschreven. Zij worden dan *humanitaire hulporganisaties* waarvan het *humanitair personeel* instaat voor de *hulpverlening*. Tegenover de *tankcolonnes* trekken deze medewerkers door Irak in duidelijk herkenbare *hulpkonvoien*. Toch blijven die konvoien in deze aanslepende oorlog niet gespaard en ook dat gaat in onze pers niet onopgemerkt voorbij.

Het Rode Kruis is op 24 augustus 2003 van plan om de helft van zijn buitenlands personeel terug te trekken uit Irak omdat de organisatie een mogelijk doelwit voor terroristen is en de autoriteiten de veiligheid niet kunnen waarborgen. Twee maanden later, op 27 oktober, wordt voor het eerst sinds de oprichting in 1863 tegen het *Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC)* een bomaanslag gepleegd. Het Rode Kruis beslist onmiddellijk een deel van zijn buitenlandse personeel uit Irak terug te trekken en ook de beslissing van de VN enkele dagen later om enkele medewerkers tijdelijk naar huis te sturen, wordt hiermee in verband gebracht.

9.2 ALGEMENE MILITAIRE ROLLEN, HELDEN EN SLACHTOFFERS

Uiteraard spelen naast de woordvoerders ook de eigenlijke *oorlogsstrategen* nog steeds een bepalende rol. Zij tekenen de oorlog uit waarin *Golfsoldaten* vechten. Op hun bevel trekken *tankcolonnes* uit en worden aan beide kanten *krijgsgevangenen* genomen. De *Milint* (military intelligence) staat in voor het voorbereidende werk en na de oorlog moet het land hersteld worden door militairen die opgeleid werden om de vrede te handhaven. Zij worden op verschillende manieren omschreven als *vredestroepen*, *vrede militairen*, *militaire vredeshandhavers* of *peacekeepingsoldaten*. De aanvallers hebben deze troepen nodig van zoveel mogelijk landen, maar veel landen weigeren ook maar iemand te sturen zonder een mandaat dat eerst door de VN-Veiligheidsraad gelegitimeerd is.

Het wordt steeds moeilijker om de aanval in die Veiligheidsraad te blijven verdedigen, onder andere doordat de massavernietigingswapens niet gevonden worden. Diezelfde partij die voor het begin van de oorlog de *wapeninspecteurs* van de Verenigde Naties naar huis stuurde, moet nu het eigen aantal experts steeds verder opdrijven. Begin mei 2003 verviervoudigt Amerika het aantal *WMD-snuffelaars*, zoals ze in De Standaard genoemd worden. Zeshonderd Amerikaanse deskundigen hebben nu de exclusieve taak naar biologische en chemische wapens te zoeken. Van het ontbreken van kernwapens is de VS op dat moment al nagenoeg zeker. De eenheid krijgt versterking van 1300 andere experts en 800 assistenten.

Begin mei is ook het moment waarop de eerste *Golf-veteranen* thuishkomen, waarop het verhaal van *helden en oorlogsheldinnen* verteld kan worden, maar waarop ook de balans kan opgemaakt worden van het aantal *slachtoffers*. Maanden later zal blijken dat het door Bush aangekondigde eindpunt van de grote militaire acties geen eindcijfer is. In alle kampen loopt het aantal *gesneuvelden*, *oorlogsslachtoffers* en *zwaargewonden* op. Het Irakese kamp moet rekenen op steeds meer *burgerslachtoffers*.

De *helden* komen uit de oorlog als sterke individuen. Dat is althans de versie die beleidsmakers en hun media graag laten uitschijnen, getuige het verhaal van Jessica Lynch. De slachtoffers daarentegen worden geobjectiveerd, zij hebben geen gezicht, enkel een nummer. In artikels wordt per vermeldenswaardige aanslag nauwkeurig bijgehouden hoeveel doden en gewonden hij eiste. Als het verzet langer duurt, zullen journalisten ook geregeld aangeven hoeveel Amerikanen of Irakezen, al dan niet militairen, gesneuveld zijn sinds het begin of officiële einde van de oorlog. Het publiek reageert ook heel negatief als die slachtoffers plots wel een gezicht krijgen. Zo moet De Standaard een artikel ter verantwoording publiceren omdat de krant ervoor gekozen had op 25 juli 2003 foto's met de gezichten van de dode Uday en Qusay Hoessein, Saddams zonen, op de voorpagina te plaatsen. De lezersreacties hierop waren zo verontwaardigd dat De Standaard het nodig achtte op een volle pagina uitleg te geven over de keuzes die een krant moet maken en over het effect van foto's in het algemeen. De plaats en aandacht die hieraan besteed is, kan weliswaar ook vanuit commercieel oogpunt bekeken worden: medewerkers van De Standaard weten waar zij mee bezig zijn en slagen er bovendien is zich te profileren tegenover andere media.

9.3 IRAKESE ROLLEN

9.3.1 Etnische Groepen

In Irak hebben de *soennieten*, de moslimgroep waartoe ook Saddam Hoessein behoort, het decennia lang voor het zeggen gehad. Nochtans leeft in Irak een *soennitisch-Arabische minderheid*, zij maken minder dan 20% uit van de Irakese bevolking. De overige 80% moet de zogenaamde Irakese bevrijding in zijn voordeel aanwenden. Vooral de *sjiitisch-Arabische meerderheid* (55%), blijkt de aandacht makkelijk naar zich toe te kunnen trekken. Ook de *Koerden* (20 à 25%) slagen erin, mede door hun coöperatie met de aanvallers, hun stem gehoord te krijgen. Maar de andere groepen in Irak, *Assyrische minderheden*, *Wahabieten*, *Turkmeense minderheden* en een handvol *Moeras-Arabieren (Ma'adan)*, komen slechts sporadisch aan het woord.

De sjia wordt de meest opstandige tak van de islam genoemd en is de godsdienst van de armen en verdrukten. Na de vorige Golfoorlog kwamen de sjiieten in opstand tegen het Baath-regime; de repressie ervan kostte tienduizenden mensenlevens. Ook tijdens deze oorlog laten de sjiieten zich kennen als opstandig en blijven zij verzet bieden. Tijdens het vrijdaggebed op 15 augustus 2003 scanderen duizenden sjiieten “ja voor islam, neen tegen Amerika”, aangevuurd door sjeik Abdul Hadi Al-Daraji die de dienst leidt (DM 19/8, *Sjiitische woede naar kookpunt*). Het zijn deze sjiieten die pleiten voor een islamitische staat naar analogie met Iran.

9.3.2 Politieke Partijen

Deze sjiietische plannen worden gebundeld in de *Hoge Raad voor Islamitische Revolutie*, ook aangeduid met de Irakese afkorting *Sciri*. Op 10 mei 2003 noemt De Standaard *Sciri* de “belangrijkste oppositiepartij tegen het verslagen regime van Saddam Hoessein” (DS 10/5, “*Toekomst Irak ligt bij Islam*”). Enkele maanden later, op 5 augustus, is het de tweede belangrijkste sjiietenpartij. Het is in deze niet duidelijk op basis van welke criteria partijen precies worden ingedeeld volgens belangrijkheid. *Sciri* kan in elk geval met *AL-Dawa* of de *Daawa-partij* concurreren. Inderdaad noemt De Standaard deze partij ook “onder de Irakese sjiieten wellicht het sterkste politieke netwerk” (DS 16/6, *Irak leeft nog altijd in een vacuüm*, David Ignatius). Alle behalve twee Irakese partijen worden met een Nederlandse vertaling aangeduid, dat gebeurt niet met *Al-Dawa* en de *Baath-partij*. *Al-Dawa* zou zoiets als ‘De Oproep’ betekenen, de partij staat onder leiding van Ibrahim al-Jafaari. De goedkeuring door het Amerikaanse Congres in 1998 van de *Iraqi Freedom Act* waarbij Al-Dawa één van de twee oppositiepartijen was aan wie alle fondsen voortaan werden onthouden wegens te fundamentalistisch, laat vermoeden dat die oproep in de ogen van de Amerikanen niet geheel onschuldig was. De tweede was de *Iraakse Communistische Partij*.

Sciri daarentegen heeft zich publiekelijk altijd relatief tolerant getoond. Toch liet de partij duidelijk zijn wrevel merken tegenover de Amerikaanse aanpak. Eind mei 2003 pleiten de leden zelfs voor het organiseren van massabetogingen tegen de *bezettters*; het lukt hen weliswaar vooralsnog niet. Bovendien heeft het *Sciri* een tienduizend man sterke militie, wat het, samen met zijn voorzitter Ayatollah al-Hakim, niet erg geliefd maakt bij de Amerikanen. De Ayatollah stamt uit een prominente sjiiitische familie en leefde als balling in Iran. De connectie met Iran, zijn terugkeer naar Irak en zijn invloed op de Irakezen maakt hem voor de VS moeilijk aanvaardbaar. Zijn bijnaam *Khomeini van Irak* versterken dit gevoel bij de Amerikanen. Het *Sciri* krijgt begin augustus 2003 de

bevoegdheid over het ministerie van Opleiding en Opvoeding, een vertegenwoordiger van *Al-Dawa* krijg het ministerie van Binnenlandse Zaken toegewezen.

Deze partijen voeren *oppositie* tegen de **Baath-partij** - officieel **Arabische Baath Socialistische Partij**, maar nooit zo genoemd – die in 1968 definitief aan de macht kwam en met een totalitair regime grip had op bijna alle aspecten van de Irakese samenleving. De aanhangers hadden macht tot in de hoogste gelederen van de Irakese overheid en domineerden het leger en het onderwijs. Naar geen enkele politieke partij wordt ooit verwezen met de volledige naam, maar in dit geval vermijden socialistische partijen elders ter wereld wellicht graag elke connectie met het beleid van Saddam Hoessein. Saddam begon bij de partij als ondergrondse moordenaar, vanaf het einde van de jaren '60 speelde hij een rol achter de schermen. Hij greep officieel de macht in 1979. De Standaard vertelt hoe generaties

geïndoctrineerd zijn met de ideologie van de Arabische suprematie. De Baath-partij werd in 1943 in Syrië opgericht en verspreidde zich in de hele Arabische wereld met de Arabische superioriteit en Arabische eenheid als doel, naar het voorbeeld van de Sovjet-Unie. (DS 12/5, *Franks verklaart Baath ontbonden*)

De Baath-partij heeft ook geen 'leden', maar *aanhangers* of **Baath-activisten**. De partij wordt na 35 jaar aan de macht ontbonden verklaard op 11 mei 2003 door Tommy Franks. De pers heeft het over **debaathificatie**, **de-baathisering** of **ontbaathisering**. Saddam zal het daar evenwel niet bij laten, in een audiotoespraak die op 4 juli 2003 uitgezonden wordt, decreteert hij dat de nieuwe naam voor de **Baath-partij** **Al Daura**, 'De Terugkeer' zou zijn.

Naast het *Sciri* en *Al-Dawa* heeft de **Baath-partij** toch ook al die jaren kunnen rekenen op de tegenwerking van nog een aantal andere *oppositiegroepen*. Het lijkt de Vlaamse pers precies nogal vreemd om het te hebben over Irakese 'partijen', hun werking is ook anders dan die in de Westerse politiek en zij hebben nauwelijks invloed op het hoogste niveau.

Ahmed Chalabi leidde een oppositiebeweging in ballingschap, het **Iraaks Nationaal Congres (INC)**, opgericht na de vorige Golfoorlog in 1991. Het Pentagon ziet nu in Chalabi de man om Irak op weg naar de democratie te zetten, hoewel hij sedert de jaren '50 niet meer in Irak is geweest en in Jordanië veroordeeld werd tot 22 jaar wegens fraude en verduistering. Maar Chalabi wordt in De Standaard omschreven als een **Irakese marionet**, de lieveling van leidende neoconservatieven binnen het Pentagon als Paul Wolfowitz en Richard Perle.

Een naam die daar dicht bij lijkt aan te sluiten, is die van het **Iraaks Nationaal Akkoord (INA)**, een partij die ook in dezelfde periode is opgericht. Het **INA** bestaat uit topmilitairen en mensen van de Baath-partij die zich van Saddam Hoessein afkeerden na de inval in Koeweit in 1990. Iyad Allawi zit een partij voor die bestaat uit onder andere voormalige ambassadeurs, generaals, hoogleraren en hoge ambtenaren.

Bij deze politieke partijen valt niet enkel op dat hun naam in het Nederlands vermeld wordt; wanneer de journalist ervan uitgaat dat de lezer de partij kent, vervangt hij de lange naam door de afkorting van die vertaling. Dat gebeurt ook met de namen van de twee Koerdische partijen in Irak, de **Koerdische Democratische Partij** en de **Patriottische Unie Koerdistan**. Hoewel naar de partij zelf ook wel eens verwezen wordt met **Koerdische Patriottische Unie**, luidt de afkorting toch steeds **PUK**. Jalal Talabani, voorzitter van de **PUK** wil autonomie voor de Koerden in een federaal Irak. In een onderlinge samenwerking met de **Democratische Partij**, waarnaar zowel verwezen wordt met **KDP** als met **PDK**, helpt hij de VS met de val van het regime van Saddam Hoessein. De afkorting

PDK kan gelegen zijn aan een andere vertaling van de partijnaam, iets als ‘Partij van de Democratische Koerden’; of de Vlaamse journalisten kunnen zich laten beïnvloeden door het Engels wanneer zij schrijven over de *KDP* (Kurdistan Democratic Party) en door het Frans wanneer de letters *PDK* (le Parti Démocratique du Kurdistan) gebruikt worden. Het *KPD* wordt geleid door Massoud Barzani, een zoon van de stichter. Het is de oudste Irakese oppositiegroep, opgericht in 1946. Het oorspronkelijk doel van deze partij was een onafhankelijke Koerdische staat; nu pleit Barzani net als Talabani voor autonomie in een federaal land.

In de nieuwe Irakese regering zullen nog een aantal andere partijen zetelen. Naast het *KDP* zijn er ook de ***Onafhankelijke Irakezen voor Democratie***, of in een andere vertaling de ***Partij van Onafhankelijke Democraten in Irak***. De naam van deze partij doet vermoeden dat ook in zogezegde fundamentalistische moslimlanden plaats is voor een streven naar democratie, de naam wordt nooit afgekort. Adnan Pachachi, leider van de partij en bekend als nationalist van seculiere, liberale stempel, was onder Saddam minister van Buitenlandse Zaken. In het nieuwe regime wordt opnieuw een afgevaardigde van deze partij, Abid el-Jadraji, aangeduid voor het buitenlands beleid. Zo volgt de ‘eerste minister van Buitenlandse Zaken’ zijn partijgenoot op die goede banden onderhield met de andere Golfstaten.

Twee groepen die ook onder de noemer ‘politieke partijen’ vallen, maar dat in feite niet zijn, zijn de ***monarchisten*** en de ***partij der Iraakse Intellectuelen***. De naam van deze laatste doet wel vermoeden dat het hier gaat om een duidelijk gestructureerde partij, maar ze bestaat enkel als slogan op tal van muren en spandoeken, niemand weet wie of wat erachter zit. De *monarchisten* zijn uiteraard wel een groep met een duidelijke politieke overtuiging, maar hun visie past moeilijk in het democratische beleidsplan dat de Amerikanen vooropstellen. Zij pleiten immers voor een Irakese constitutionele monarchie met een parlementaire democratie. Sharif Ali bin-al-Hussain, een neef van koning Faisal II die in Irak als laatste koning bij een coup in 1958 werd vermoord, is troonpretendent.

Het belang van deze politieke partijen mag, evenmin als dat onder Saddam Hoessein kon, ook onder het Amerikaanse bestuur niet overdreven worden. De pers schenkt ook niet overdreven veel aandacht aan de partijen. Door toch met enige interesse over de namen en voorzitters van de partijen te informeren, geven journalisten niet alleen aan dat er tijdens het Saddam-regime wel degelijk plaats was voor enige vorm van oppositie, ze laten tegelijk ook zien dat hun politieke positie op dit moment nog nauwelijks veranderd is. Het vooropgestelde doel is nog steeds een volledig soevereine Irakese democratie, maar voorlopig blijft de rol van de Irakese oppositiepartijen nog even klein, zij hebben nog even weinig inspraak. Alleen is volgens de pers de Baath-partij vervangen door Amerikaanse bewindmakers.

9.3.3 Verzet

Erger nog, toen de Baath-partij nog een totalitair regime voerde, was Irak tenminste vrij van verzet en plunderingen en was het er veilig om te leven. Dat is althans het afkeurend geluid dat zowel bij tegenstanders van de oorlog als bij de Irakese bevolking zelf wel eens te horen is. Vooral het verzet drijft de Amerikanen een beetje in het nauw; er wordt naar verschillende schuldigen gewezen, zowel met expliciete namen als met vage beschrijvingen. De ***aanhoudende problemen*** worden veroorzaakt door de ***Irakese weerstand*** van ***anti-coalitie elementen*** en ***aanslagplegers***. Niemand weet wie de

vijand in Irak is en hoe georganiseerd het verzet. Na het einde van de oorlog lijkt van organisatie nauwelijks sprake en beloven de troepen dat ze de laatste **verzetshaarden**, **verzetsnesten** of **nesten van verzet** aan het uitroeien zijn. Even later worden de **haarden** toch een **verzetsbeweging** die erin lijkt te slagen elke buitenlandse interventie in Irak af te schrikken.

Het is overduidelijk dat de verzetsbeweging honderden, zo niet duizenden soennitische moslims omvat, van wie velen geen banden hebben met het oude regime. Ook de sjieten laten zich in met anti-Amerikaanse acties. Hoe de Amerikanen in de toekomst zullen reageren, is ook niet moeilijk te voorspellen. Omdat ze niet meer in staat zijn de schuld voor wat misloopt in Irak in de schoenen te schuiven van Saddams volgelingen zullen ze buitenlandse betrokkenheid moeten verzinnen: Saoedische ‘terroristen’, Al-Qaeda ‘terroristen’, pro-Syrische ‘terroristen’, pro-Iraanse ‘terroristen’, om het even welke ‘terroristen’ volstaan indien hun vermeende bestaan de pijnlijke realiteit maar versluiert, dat de bezetting van Irak door de coalitietroepen een Iraaks guerrillaleger in het leven heeft geroepen dat in staat is de machtigste natie ter wereld in haar hemd te zetten. (DM 21/8, *Welke VN-lidstaat wil nu nog vrede troepen naar Irak sturen?*, uit THE INDEPENDENT)

De Morgen neemt een volledig artikel uit *The Independent* eind augustus 2003 over. Intussen heeft de VS zich in alle mogelijke bochten moeten wringen om het verzet te blijven uitleggen. De keuze ligt ook niet voor de hand. Zonder organisatie lijken de gevechten minder ernstig, maar de Amerikanen strijden dan tegen **vogelvrije groepen** waarvan geen bevelhebber bekend is om afspraken mee te maken. **Georganiseerd verzet** wijst dan weer op een bewuste strategie en een dreigender gevaar. Daarom beperken de Amerikaanse woordvoerders het verzet aanvankelijk tot kleinere georganiseerde groepen. Een lid van de Amerikaanse inlichtingendienst verklaart begin juli 2003 dat er zeker rond de stad Fallujah sprake is van **georganiseerd verzet**. Hij voegt er wel aan toe dat “de VS verwacht dat de verzetshaarden zullen doven zodra er duidelijkheid is over het lot van Saddam” (DS 4/7, *Verenigde Staten betalen voor hoofd van Saddam*).

De **resterende opstandelingen** verenigen zich in **guerrillagroepen**. Het daarvan afgeleide **guerrillero** verschijnt afgewisseld met **guerrillastrijder**; wellicht gaat het hier vooral om een variatie in taalgebruik en wordt niet in de eerste plaats een doordachte indruk bewerkstelligd bij de lezer door een welafgewogen woordkeuze. Van maart tot december blijven in de nagelezen artikels bovendien de **Saddamgetrouwe guerrillastrijders** aanwezig.

De opstandelingen lijken ook wel eens alleen te handelen. Het is meestal niet meteen duidelijk voor welk doel de **zelfmoordstrijders** vechten; als zij daarenboven eenvoudig **zelfmoordenaar** genoemd worden, lijkt hun gevecht er zelfs helemaal geen meer te zijn. Inderdaad, zoals *The Independent* aankondigde, zouden veel van deze **martelaren** uit het buitenland komen. De voorspellende kracht van het artikel mag trouwens niet overdreven worden, al begin augustus wist De Morgen dat er buitenlandse strijders in Irak waren, de krant had het er zelfs over hoe de term **shuhada** (‘martelaren’) al in de Saoedische schoolboeken van de eerste leerjaren een positieve connotatie krijgt.

Helemaal alleen handelt Mohammed Mohsen al-Zubaidi die zichzelf uitroept tot **burgemeester van Bagdad**. Hij is een naar Irak teruggekeerde balling en lid van het Iraaks Nationaal Congres die half april 2003 verklaart dat hij als **gouverneur van Bagdad** aan het hoofd staat van een interimraad die Bagdad zal besturen. Het verschil tussen **burgemeester** en **gouverneur** ligt mogelijk aan een andere interpretatie van de Arabische taal. De VS erkennen zijn functie niet en al-Zubaidi wordt eind april 2003 gearresteerd omdat hij, volgens de Amerikaanse legerwoordvoerder David Connolly, ten onrechte gezag uitoefende in Bagdad (DS Online 28/4, *Amerikanen arresteren “burgemeester” Bagdad*).

Hij ondergaat hetzelfde lot als de andere Irakese krijgsgevangenen die worden omschreven als *staatsgevaarlijke Irakezen*. Het gevaar dat zij betekenen, al was het enkel al door het label, geeft de VS het recht hen te arresteren. De plaats waar zij gevangen gehouden worden, de ABU Ghraib gevangenis, maakt van hen nog grotere vijanden. De gevangenis is berucht voor het martelen en executeren van politieke tegenstanders door het voormalige regime van Saddam Hoessein.

Een aantal groeperingen die in Irak aanwezig zijn, kunnen wel bij naam genoemd worden. Het gaat dan vaak om *extremistische moslimgroeperingen* die als paddestoelen uit de grond schieten sinds Irak een *heilige oorlog* tegen de VS is begonnen.

De aanslag op het VN-hoofdkwartier in augustus 2003 wordt opgeëist door een tot dan onbekende islamitische groepering, de *Gewapende Voorhoede van Mohammeds Tweede Leger*. Ook andere organisaties hebben een leger klaar staan. Binnen de sjiiitische beweging *Jimaat-i-Sadr*, geleid door de tweeëntwintigjarige Moqtada al-Sadr, zouden 5000 jongeren bereid zijn zich op te offeren voor Allah.

De *Iraaks Islamitische en Patriottische Verzetsbeweging* is een gewapende groepering die er op de Arabische satellietzender Al-Jazeera mee dreigde het aantal aanvallen tegen de “Amerikaanse bezettingstroepen” op te voeren:

Ons verzet is geen reactie op de Amerikaanse provocaties van het Iraakse volk of op het gebrek aan diensten, zoals sommige analisten geloven [...] maar het gaat er principieel om de bezetters eruit te schoppen. (DM 19/8, “*VS-soldaten in Irak worden gek*”)

Ook deze groepering ontstaat in de nasleep van de oorlog. De namen van de bewegingen worden nooit met afkortingen omschreven, daar verschijnen zij wellicht ook niet frequent genoeg voor. Wel bestaan er een aantal variaties op de naam van de laatste organisatie, de vertaling luidt ook *Iraakse Nationale Islamitische Verzetsbeweging* of enkel *Nationale Islamitische Verzetsbeweging*.

Een beweging die al langer bestaat is de *Ansar al-Islam*, meteen ook bij naam genoemd als “terroristische groepering” (DM 21/8, *Aan potentiële daders is in Irak geen gebrek*). Na de aanslag op het VN-hoofdkwartier is deze organisatie de eerste verdachte en dat is in het voordeel van de Amerikanen: het schimmige *Ansar al-Islam* zou banden hebben met *AL Qaeda*. De organisatie wordt aangevoerd door de naar Noorwegen gevluchte mullah Krekar en viel in de eerste weken van de oorlog met succes Amerikaanse troepen en Koerdische *peshmerga*'s aan.

Uiteindelijk blijft de band tussen *AL Qaeda* en Irakese bewegingen beperkt, maar het *terrorisme* is daarom niet minder aanwezig. De Amerikaanse retoriek verschuift begin september 2003 duidelijk terug in de richting van het ‘terrorisme’. Door verzetsgroepen een naam te geven die verwijst naar de terreur, denken Amerikaanse woordvoerders het verdere verloop van de strijd in Irak te kunnen rechtvaardigen. Paul Bremer waarschuwt na de VN-aanslag voor de infiltratie van *islamisten*. In Irak vechten niet alleen *oorlogsvrijwilligers*, maar vooral *Arabische vrijwilligers*. De *buitenlandse jihadis* en *buitenlandse terroristen* worden in de Vlaamse kranten ook wel eens als *buitenlanders* benoemd, een naam waarin hun doel of hun schuld veel minder duidelijk aanwezig is. Elke verwijzing naar het terrorisme werkt zeker in op het ideeëngoed van het Amerikaanse publiek, maar ook elders in de wereld ontkent de publieke opinie de gruwelen niet die terreurorganisaties aanrichten.

De Irakezen zelf vinden in deze omkering in het discours ook een manier om de schuld voor het geweld van zich af te schuiven. De bezettende troepen vechten tegen *terroristische indringers* of *geïnfiltreerde terroristen*. Hoewel een oorlog tegen het terrorisme toch niet de bedoeling kan hebben steeds meer *terroristen* aan te trekken, nemen de partijen die het meest betrokken zijn in het conflict toch vrede met een beschuldiging aan het adres van het buitenland.

9.3.4 Saddam en Aanhangers

De meest geliefde schuldige van de Amerikaanse troepen blijft toch Saddam Hoessein en zijn aanhang. Het zijn niet zomaar *aanhangers van Saddam*, maar *Saddam-getrouwen* uit de *Saddam-kliek* of uit de *clan van Saddam*. Saddam heeft ook niet enkel medewerkers of *hardliners*, maar vooral *handlangers*. De troepen vechten in Irak vanaf mei nog tegen enkele *restanten van het oude regime*; eind oktober 2003 zijn Amerikaanse woordvoerders er steevast van overtuigd dat een *vertrouwing* van Saddam de voortdurende aanslagen coördineert.

Daartegenover noemen Saddam zelf en de *kopstukken van het regime* zich de *Hoeders van de Arabische Natie*. Nochtans lijken eerder zij te worden behoed, want meer dan eens heeft de pers het over de *bodyguards van Saddam* en over *top-lijfwachters* die door het Amerikaanse leger gevangen genomen worden omwille van de informatie waarover ze beschikken. Maar even belangrijk zijn de Irakese troepen die in *concentrische cirkels* Saddam Hoessein omgeven en zo zijn veiligheid moeten garanderen. De binnenste cirkel, de *Himaya al-Raïs (Beveiliging van de President)* telt 3000 manschappen die allemaal uit Saddam Hoesseins clangebied komen. De leden worden naar het Republikeinse Paleis in Bagdad gebracht als ze vijftien zijn en krijgen daar drie jaar intensieve training. Daarna worden ze ingedeeld bij de lijfwacht van Saddam en zijn familie. Ze worden beschouwd als volkomen loyaal aan de president en zullen zeker vechten om zijn leven te verdedigen. Ze hebben alles te verliezen bij de val van de dictator. Toch moet tot in de hoogste kringen een *informant* doorgedrongen zijn die informatie verstrekke aan de CIA waardoor de oorlog op 20 maart kon beginnen met een gerichte aanval op een van de schuilplaatsen van Saddam.

9.3.5 Militair en Politieel

Het militaire systeem dat Saddam in Irak uitgebouwd heeft, is volledig voorzien op de loyaliteit tegenover de president. De *fedajien* ('*strijder*') zijn de leden van de paramilitaire groep *fedajin Saddam*. Hun naam, die de Irakese ideologie in geen geval wil verhullen, verschijnt op weinig consequente schrijfwijzen in de pers: *fedajien, fedayeen, fedayin* of *fedayin*. De strijders zijn vaak jonge, volgens de lijst *Taal van de Oorlog* van Van Dale soms criminele Irakezen, die getraind zijn in guerrillatechnieken en liquidatie van politieke tegenstanders binnen het eigen volk. De *paramilitaire fedajien-milities* zijn de *hardliners* van Saddam die ook na zijn val met hun guerrilla het leven in de wijken van Bagdad onmogelijk maken.

Het *elitekorps* krijgt in Irak de naam *Republikeinse Garde*. Er wordt in de artikels ook naar verwezen met variaties als *Republikeinse Wacht, Speciale Republikeinse Garde, Gardisten* of een enkele keer ook *Revolutionaire Garde*. De *elitesoldaten* zijn opgedeeld in verschillende divisies,

waarvan de meest genoemde de *Medina-divisie*, de *Hammurabi-divisie*, de *Nabukodonosor-divisie* en de *Bagdad-divisie*. De namen van deze divisies zijn uiteraard niet toevallig gekozen.

Medina verwijst naar de stad waar Mohammed zich vestigde nadat hij Mekka had moeten verlaten in het jaar 622. Hij noemde de stad *Medinat-al-Nabi* (stad van de profeet) en sloot zo het jaar van de verhuizing, de *hidjra*, af. Deze voor moslims belangrijke gebeurtenis markeert het begin van de islamitische jaartelling en ook het begin van het streven naar de *oemma*, de wereldwijde islamitische gemeenschap, een nieuwe wereldorde die onderworpen zou zijn aan de wetten van God. De Medina-divisie beschikte over tienduizend manschappen en zo'n tweehonderd Russische T-72-tanks.

Hammurabi is de Babylonische vorst die twee millenia voor Christus de eenheid in Mesopotamië, het grondgebied van Irak, wist te herstellen. Hij bracht de cultuur van de Summer en de Akkad in het zuiden van Mesopotamië samen onder een streng gecentraliseerd regime. Voor archeologen en geschiedkundigen vandaag is vooral zijn codex van niet te onderschatten belang. Deze pantsersdivisie zou achtduizend tot tienduizend man sterk geweest zijn.

De geschiedenis van het huidige Irak begint eigenlijk bij het Babylonische rijk van *Nabukodonosor* (Nebukadnezar), de Akkadisch-Babylonische koning die regeerde van 1123 tot 1103 voor Christus. Zijn bijnaam was 'Koning der koningen', volgens de Bijbel (Daniël 2:37; Ezechiël 26:7; Openbaring 19:16; Daniël 4:22) de vorst "in wiens hand alle mensenkinderen, waar zij ook wonen, waren gegeven". Dat zijn heerschappij zich uitstreckte tot het uiterste der aarde is vaak afgedaan als een Oosterse overdrijving, maar zijn naam vormt er wel een mooie basis door voor een elitedivisie van Saddam Hoessein.

Van heel andere aard is dan de naam van de *Bagdad-divisie*, die de naam draagt van de hoofdstad die deze infanterietroepen beschermen. Het is ook niet in elk artikel duidelijk dat het hier om een aparte afdeling gaat; meer dan eens hebben journalisten het over de *Republikeinse Garde van Bagdad*.

De *fedajien* zijn opgeleid om politieke tegenstanders te liquideren, maar tijdens het regime van Saddam stond een aparte organisatie in voor de executie van militairen en andere verantwoordelijken voor de veiligheid die van een gebrek aan loyaliteit jegens Saddam verdacht konden worden. Zij kreeg de naam *Speciale Veiligheidsorganisatie (SVO)*. Veel minder verhullend is dan de naam van de recent in het leven geroepen *executiebrigades*, die elke deserteur uit het leger onmiddellijk doden. Via de *Mukhabarat*, de in Irak gevreesde geheime politie die midden jaren '80 geleid werd door Ali Hassan al-Majid (later Chemische Ali), verstevigt de dictator zijn greep op het volk verder. De geheime politie moet ook waken over de informatie die het land verlaat: "Toen Saddam nog heerste [...], werd je als Westers journalist bij iedere stap 'begeleid' door een minder" (DS opinie&analyse 31/5, *Wat nou, democratie?*, Joris Luyendijk), waarbij een *minder* een geheim agent is die ervoor zorgt dat enkel de juiste vragen gesteld en de juiste antwoorden gegeven worden.

In het kielzog van de psychologische oorlogsvoering noemen de Irakese soldaten zichzelf *zonen van goede vrouwen*, tegenover de *zonen van overspel* die voor de Verenigde Staten of Groot-Brittannië vechten. Donald Rumsfeld heeft het dan weer over *deadenders* of *doodlopers* als hij Irakese soldaten aanduidt die weigeren zich over te geven.

Naast de nationale strijdkrachten, horen hier ook de militias bij die zowat elke organisatie in Irak heeft. Twee korpsen die geregeld bij naam genoemd worden zijn de *Badr-brigades* of *Badr-milities* en de *Free Iraqi Forces (FIF)*. Beide paramilitaire legers horen bij een van de twee grote sjiietische partijen in Irak. De *Badr-milities* vechten voor het *Sciri* en de *Free Iraqi Forces* staan onder leiding

van Ahmed Chalabi (*INC*). Uit de naam is het programma af te lezen, zeker als voor de Nederlandse vertaling *Vrije Iraakse Krachten* gekozen wordt.

9.3.6 Organisaties vanaf mei 2003

Na het officiële einde van de oorlog roept de VS een aantal organisaties in het leven die de fundamenteën voor een nieuwe Iraakse democratie moeten verstevigen. Er komt een *Irak-tribunaal* dat door Iraakse rechters in Irak bemand zal worden. De Amerikanen zetten vijftig miljoen dollar op het hoofd van Saddam. Het liefst zouden ze hem levend te pakken krijgen, zodat het Iraakse volk hem zelf kan berechten. Begin augustus 2003 staat of valt volgens de VS het “democratische overgangsproces in Irak met de manier waarop de Irakezen met hun dictatoriale verleden kunnen afrekenen” (DM 2/8, ‘Saddam’ spreekt zesde bandje in). Op het moment van schrijven lijkt die overtuiging wel haast vergeten in de VS. Het *Irak-tribunaal* krijgt ook de naam *oorlogstribunaal* en wordt op die manier ingeschreven in een traditie, alleen is dit tribunaal specifiek opgericht om oorlogsmisdadigers van het voormalige regime van Saddam Hoessein te vervolgen.

Als voorbereiding op een nieuwe politiedienst worden achtentwintigduizend *aspirant-politieagenten* naar Hongarije gestuurd om daar een opleiding te krijgen. Dat is een eerste antwoord op de klachten over de aanhoudende onveiligheid in het land sinds het einde van de oorlog. Een lid van de overgangsregering in Irak, nota bene door de Amerikanen gekozen, dreigt er zelfs mee de veiligheidsproblemen op te lossen door *burgermilities* in het leven te roepen. De Verenigde Staten kunnen dit uiteraard moeilijk goedkeuren en moeten ervoor zorgen dat het publiek weet dat een oplossing gezocht wordt.

Er is wel eens geroepen dat de Golfoorlog een oorlog om olie zou zijn. Het opperbevel moet dan ook uitermate voorzichtig zijn met het beheer van de olie. In het *Iraqi Assistance Fund* staat de opbrengst van de olieverkoop vanaf mei wel volledig onder Amerikaanse en Britse controle, maar de naam van het fonds belooft Irak te zullen assisteren bij de heropbouw. Het geld zou worden gebruikt om de humanitaire noden in Irak te lenigen, de wederopbouw te betalen, de ontwapening te bekostigen en het bestuur van Irak te financieren (DS 10/5, *VN verliezen contrôle over olieged*).

9.3.7 Het Iraakse Volk

Elk van deze organisaties moet in het teken staan van het Iraakse volk. Dat volk bestaat uit *stammen* of *clans* zoals de *Bani al-Nasiri-clan*, onder de leiding van Abdullah Mahmoud al-Khattab ook wel eens omschreven als de *clan van Saddam*. Een ander voorbeeld is de *Delimi-clan* die volgens De Morgen in de rest van Irak bekend staat als “een beetje maf” (DM 2/5, ‘Onder Saddam was het beter’).

Voor het verzet zal nog naar verschillende schuldigen gewezen worden, maar het is het Iraakse volk dat verantwoordelijk is voor de plunderingen en sabotages in Irak. Het volk misbruikt de heersende anarchie in het land. Met een verwijzing naar de *Verhalen van 1001 Nacht* wordt Irak onveilig gemaakt door *Ali Baba's* en *saboteurs*. De vergelijking is niet ver gezocht daar de Iraakse stad Basra de thuishaven was van de mythische rover. De enkele intellectuelen die Irak nog telt voelen zich dan weer eenzaam tussen de *barbaren*, waarmee zij doorgaans de Iraakse sjjieten bedoelen en de manier

waarop zij in april 2003 met miljoenen tegelijk manifesteren op het religieuze Ashura-feest in Kerbala. In Irak, een land zonder staat, diensten, politie of overheid zitten *lijfwachten* sinds het begin van de oorlog dan ook niet om werk verleggen.

Het is tegelijk datzelfde volk dat een aantal *burger-slachtoffers* of *burgerdoden* moet incasseren. Dat geldt uiteraard voor elke oorlog en ook in dit conflict wordt zo nauwkeurig mogelijk aangegeven hoeveel slachtoffers of doden een aanval heeft gekost. Nog delicaat wordt het als burgers worden ingezet als *levend schild* zodat de tegenpartij ervoor terugschrikt de grote middelen in te zetten. Een *levend* of *menselijk schild* kan verplicht of uit vrije wil gevormd worden, bijvoorbeeld als vredesactivisten naar de buurt van militaire doelwitten trekken. Beide termen worden in onze pers gebruikt als vertaling van het Engelse *Human shield*, een woord dat als dusdanig ook zelf voorkomt. Intussen zijn in de buurlanden de nodige voorbereidingen getroffen om de Irakese *vluchtelingen* op te vangen. Inderdaad wordt al op 20 maart 2003, de eerste dag van de bombardementen, in De Standaard melding gemaakt van een *vluchtelingenstroom* in het gebied waar in Irak de Koerden wonen.

9.4 BUITENLANDSE MEDESPELERS

9.4.1 De Verenigde Staten en Bondgenoten

Net zoals bij de beschrijving van de grote partijen in het conflict, zullen de Vlaamse journalisten zich ook op een lager niveau vooral richten op de Amerikaanse en Britse aanwezigheid in Irak. Eigenlijk krijgt de lezer vooral uitgebreide informatie over de Amerikaanse troepen, het Europese Groot-Brittannië blijft iets meer op de achtergrond. Uit de weergave van details laten journalisten vooral blijken hoe groot het Amerikaanse leger in Irak is; onderhuids geven zij daarbij ook telkens de investeringen van de Verenigde Staten mee.

Doorgaans wordt naar de troepen verwezen met een samenstelling met *VS-*. In Irak zijn naast *VS-wapenexperts* ook *VS-soldaten* aan het werk. Ook duidelijk Amerikaans is de *GI*, een soldaat voor alle werk die bij elke operatie van de Verenigde Staten waar ook ter wereld kan worden ingezet. Dat doet zijn naam, de afkorting van *government issue* of *general issue*, ook vermoeden.

Maar ook meer specifiek wordt bericht over de troepen die naar Irak gestuurd worden. De Britse en Amerikaanse pantservoertuigen worden bemand door *pantserstroepen*, beide legers beschikken over een *parachute regiment* en de aanval wordt ingezet door de *stoottroepen*. De eerste troepen die Bagdad binnentrekken, behoren tot de Amerikaanse *3^e infanteriedivisie*, een divisie met 16 500 manschappen, 230 Abrams M-1 Tanks, 348 Bradley pantservoertuigen en 24 Apache aanvalshelikopters. De *derde Infanteriedivisie* maakt in Irak de weg vrij vanaf de eerste dag van de oorlog, twee weken na het begin van de oorlog komt er 20 000 man versterking van de *4^e infanteriedivisie*. De stoottroepen zijn gehard in de strijd, maar tonen zich erg teleurgesteld wanneer half juli 2003 het nieuws bekend raakt dat ze voor onbepaalde tijd in Irak zullen moeten blijven. Een officier van de militaire inlichtingendienst, sergeant Chris Grisham, drukt zijn ontzetting uit:

Er werd ons drie keer verteld dat we binnen een paar maanden naar huis zouden terugkeren. Het is geen periode om dit nieuws bekend te maken. We zijn gedemotiveerd. (DS 16/7, *Amerikaanse stoottroepen ontzet door lange dienstdad*)

Op dezelfde manier als de infanteriedivisies, die een onderdeel zijn van de landmacht, worden de divisies van zee- en luchtmacht benoemd. De voorhoede van de marine in Irak is de *1^e marinedivisie*, ook wel het *1^e marine expeditieleger*. In Irak gaat dit leger een colonne van 14 000 gevechtstroepen en tientallen tanks vooraf, informatie die De Standaard gedetailleerd meegeeft. Washington laat ook de *82^e*, de *101^e* en de *173^e luchtlandingsdivisie* overvliegen naar Irak, de laatste divisie bestaat uit zo'n duizend *para's* die in Noord-Irak gedropt zijn. *Luchtlandingsdivisie* wordt ook geregeld vervangen door *airborne divisie*.

Naast de strijdende eenheden houden een aantal divisies de oorlogsmachine mee draaiende. De *onderhoudseenheden* worden op dezelfde manier benoemd, als *onderhoudsdivisie* of *maintenance compagnie*, voorafgegaan door een nummer. Hierdoor lijken zij volledig opgenomen in het risico van de strijd. Meteen een stuk lyrischer klinkt de naam van de *bonen-en-kogelsbrigades (beans-and-bullets brigades)*, nochtans eenheden van niet te onderschatten belang. Zij halen een logistieke krachttoer uit om in Irak in voedsel, water en brandstof te voorzien voor – aan het begin van de oorlog – 250 000 Amerikaanse militairen.

De *Amerikaanse nationale garde* lijkt in naam een soort tegenhanger te vormen van de *Republikeinse garde* in Irak, maar elke andere gelijkenis blijft uit. Het Pentagon mobiliseert eind september 2003 twee brigades van deze garde met het oog op verdere ontwikkelingen in Irak, hiermee plannen zij tienduizend extra manschappen te sturen. Toch krijgt niet deze garde de naam *elitekorps*, maar de *speciale eenheden* die het woord 'force' (kracht, macht) in hun naam dragen: *Delta Force*, *Task Force* en de *Special Forces*.

Aan het begin van de oorlog is het de taak van de elitesoldaten van de *Delta Force* om in het grootste geheim te opereren en in de eerste plaats de presidentiële paleizen te bestormen.

Van de *Task Force* zijn in Irak verschillende afdelingen actief, die elk aangeduid worden met een nummer. *Task Force 20* is een militaire cel die de zoektocht naar Saddam moet leiden en bestaat uit een amalgaam van leden van de *Delta Forces* en de *antiterreureenheden*. Het was ook de *Task Force 20* die de voorbereidingen trof voor de spectaculaire redding van Jessica Lynch die op 23 maart 2003 krijgsgevangen genomen werd. Hoewel dit de cel is die zich in principe exclusief moest bezighouden met de jacht op Saddam en zijn directe entourage zijn het de geheime elitetroepen van de *Task Force 121* die daar speciaal voor opgeleid zijn. De strijdkrachten van de VS weten hoe ze oorlog moeten voeren, niet hoe ze op individuele mensen moeten jagen. *Task Force 121* is in het leven geroepen om jacht te maken op Saddam Hoessein en Osama bin Laden.

De eenheden die in Irak op zoek zijn naar Saddam krijgen ook wel eens de naam *supercommando's*. Daar horen ook de *Special Forces* bij, die naast de zoektocht ook ingezet worden voor het doorlichten van de verdachte wapensites. De *Special Forces* krijgen tijdens de oorlog wel eens verwijten wegens hun *Rambo-stijl*. Nog tot eind oktober klinken in onze pers dergelijke geluiden, een keer verklaart zelfs een Amerikaanse officier tegenover *Human Rights Watch* (HRW): "het duurt een tijd voor de Rambo-stijl eruit is" (DS 22/10, "*VS-leger onderzoekt burgerdoden Irak niet*"). De officier reageerde daarmee op de stelling van HRW dat het Amerikaans leger op dat moment in Irak vermoedelijk al 94 burgers gedood heeft maar het nalaat ernstige onderzoeken in te stellen. Een deel van de verklaring moet volgens Amerikaanse woordvoerders gezocht worden in het feit dat gevechtstroepen niet opgeleid, uitgerust en psychologisch voorbereid zijn om naoorlogse taken uit te voeren. Voordien heeft het Amerikaanse opperbevel er nochtans alles aan gedaan om te weerleggen

dat *'onze jongens' Rambo's* zouden zijn. Rambo mag dan al een filmheld zijn naar wie elke jonge kijker heeft opgekeken, in een echte oorlog is het *spierballengedrag* toch eerder een schrikbeeld dan een voorbeeld.

Helemaal anders klinkt het wanneer De Standaard eind maart meldt dat het *doodsbenauwde Amerikanen* zijn die in de buurt van Nasiriya minstens twaalf Irakese burgers doden, onder wie vrouwen en kinderen. De Irakese oorlogsstijl, die door de Amerikanen als puur terrorisme omschreven wordt, stelt de zenuwen van de strijdkrachten behoorlijk op de proef. De ingebedde Britse journalist die De Standaard als bron gebruikt, schrijft ter verdediging van de troepen dat de burgers "de fout gemaakt hadden [...] in de armen te rennen van een groep doodsbenauwde jonge Amerikaanse militairen die het bevel hadden gekregen om te schieten op alles wat beweegt" (DS Online 31/3, *Irak wil vijand bestrijden met alle mogelijke middelen*).

Ongeveer terzelfder tijd bedenkt de Irakese minister van Informatie, Mohammed Saïd al-Sahaf de Amerikaanse en Britse soldaten met de scheldnaam *huurlingen (mercenaries)*.

Een aantal Amerikaanse organisaties houden zich in het bijzonder bezig met de Irakproblematiek. Op de *Iraq Survey Group* na, is het een gewoonte hun naam af te korten. De *Iraq Survey Group* is een in 2003 opgericht team van het Pentagon. Tweeduizend mensen staan in voor alle mogelijke onderzoek van oorlogsmisdaden tot vermeende banden met Al Qaeda en voor een betere coördinatie in de zoektocht naar verboden wapens.

Ook de Amerikaanse inlichtingendiensten *FBI* en *CIA* blijven in Irak niet aan de kant staan, evenmin als de militaire evenknie van de *CIA*, de *DIA*. *Central* in *Central Intelligence Agency* wordt hierbij vervangen door *Defence*, opnieuw gaat het hier om verdediging en niet om actie. Het alternatieve spionagenetwerk *OSP*, waarvan het bestaan in juli 2003 aan het licht komt, is volgens een kop in De Standaard een 'alternatieve CIA' die de oorlog in Irak 'forceerde'.

In deze reeks afkortingen past ook een naam als *AVOT*, een schimmige Amerikaanse groep of een soort denktank waarvan ook Irak-gouverneur Paul Bremer lid is. De naam staat voor het betekenisvolle *Americans for Victory over Terrorism*.

De uitgebreide informatie over de Amerikaanse kant, krijgt de lezer niet over de Britse aanwezigheid in Irak en nog minder over die van andere bondgenoten. De benaming van de legereenheden blijft gewoonlijk heel algemeen *Britse troepen*. Journalisten vermelden enkel dat ook het Britse leger *infanteristen* en *redcaps*, leden van de Britse *Royal Military Police*, naar Irak stuurt, naast soldaten van de *Royal Air Force* en *combat shopping units*. Die laatste eenheden doen volgens De Standaard vanuit hun basiskamp aanvullende uitstapjes naar warenhuizen voor alles, van badartikelen tot olie.

De aanvullende aankopen blijken nodig te zijn geweest; de Britse logistiek verliep immers niet altijd even vlot. Niet voor niets kregen de Britse soldaten van de GI's de bijnaam *'the borrowers'*. Al tijdens de eerste dagen van de oorlog gaan ze bij de Amerikaanse troepen bedelen om maaltijden en toiletpapier nadat hun aanvoerlijn strop is gelopen.

Na het einde van de oorlog begin mei voert Groot-Brittannië vooral het bevel over het veel rustigere zuiden van Irak. De Britse verklaring voor deze vredelievende houding bij de bevolking zijn de Britse soldaten die zich als *nice guys* gedragen. In tegenstelling tot de Amerikanen waren de Britse troepen in Irak, die door hun Noord-Ierse ervaring zeggen te weten hoe ze met een lokale bevolking moeten omgaan, voorstander van een laagdrempelige aanpak. Terwijl de Amerikanen zich steeds

zwaarder gaan bewapenen, patrouilleren de Britse troepen steeds lichter. Toch zal ook het zuiden niet vrij blijven van aanslagen van verzetsstrijders.

Elke soldaat die in Irak niet aan Irakese zijde vecht, heet een *coalitiesoldaat*. In die zin zitten ook de andere landen die de oorlog steunen in een begrip gevat, zij het zo weinig mogelijk expliciet. Enkel in een eerder negatieve context gaat het in de onderzochte artikels sporadisch over buitenlandse troepen, andere dan de Amerikaanse of Britse.

Half november 2003 blijkt Italië meer dan tweeduizend manschappen of *carabinieri* in Irak te hebben als in Italië geschokt gereageerd wordt op een bloedige aanslag in de zuidelijke stad Nasiriya waarbij minstens zesentwintig personen om het leven kwamen, waaronder zestien Italiaanse militairen.

De dag na het openingsbombardement bevestigt Australië dat ook *Australische speciale eenheden* deelnemen aan het grondoffensief. De enige informatie die de kranten sedertdien nog over de Australische deelname geven, volgt pas eind augustus 2003 wanneer ook daar wordt vermoed dat de Australische regering het publiek bewust heeft voorgelogen om de oorlog te rechtvaardigen. Volgens Andrew Wilkie, een voormalige medewerker van de Australische inlichtingendienst, zijn de gegevens op het kantoor van premier John Howard aangedikt. Wilkie noemt de regering '*cheerleaders*' van de *Amerikaans-Britse bezettingsmacht*. Het verhaal lijkt ook erg veel op de Britse beschuldigingen.

9.4.2 De Verenigde Naties en Europa (EU)

De aan- of afwezigheid van de Verenigde Naties en de Europese Unie in Irak wordt ook op dit niveau consequent met een *VN-* of *EU-*samenstelling aangegeven. De *VN-wapeninspectieteams* van Hans Blix worden, tot groot ongenoegen van sommigen, voor de oorlog uit Irak weggehaald. De Britse ex-minister van Buitenlandse Zaken Robin Cook, die als fervent tegenstander van de oorlog ontslag nam uit de regering, blijft ervan overtuigd dat de *VN-wapeninspecteurs* voor de oorlog meer tijd hadden moeten krijgen.

Half juli 2003 beginnen de Verenigde Naties opnieuw plannen te maken om een *VN-missie* naar Irak te sturen om een eerste inschatting te maken van wat er nodig is om er verkiezingen te organiseren. Hiermee lijkt de organisatie toch al enigszins bijgedraaid en dat moet ook. De VN is er om het volk te helpen en als zij niet in hulp voorziet, met een *VN-vredesmacht*, staan veel landen weigerachtig tegenover steun aan de wederopbouw.

De Verenigde Naties willen ondertussen wel hun onafhankelijkheid bewaren. Na de aanslag op het VN-hoofdkwartier, waarbij *VN-afgevaardigde* de Mello om het leven komt, blijkt dat de VN weigerde zich ter bescherming te laten omgeven door een *militair cordon*. Wanneer Kofi Annan begin november 2003 een groep onafhankelijke experts benoemt om het onderzoek naar de gebrekkige veiligheidsvoorzieningen te voeren, leggen twee *VN-toplui* in Irak uit protest hun functie neer.

Ook Europa zal uiteindelijk niet lang wachten met steun aan het naoorlogse Irak. Op 6 mei vertrekt een eerste Belgische C-130 met *EU-hulp*. In het kader van de nieuwe Europese defensieplannen krijgt het Belgische humanitaire interventieteam *B-Fast* een Europese variant die, mutatis mutandis,

de naam **EU-Fast** zal krijgen. Minder duidelijk aan Europa gebonden is de **NBC-bescherming**, opgezet als een gemeenschappelijke Europese bescherming die de burgerbevolking moet beschermen tegen aanvallen met nucleaire, bacteriologische en chemische wapens.

9.5 BIJNAMEN

De hoofdrollen in deze Golfoorlog zijn weggelegd voor Saddam Hoessein en George W. Bush jr. De ene leider zou al jaren niet meer publiek verschenen zijn en stuurt **dubbelgangers** of **fidai** in zijn plaats, de andere is nauwelijks van het scherm weg te slaan en zorgt ervoor dat zijn overtuigingen door zoveel mogelijk media verspreid worden.

Dictator of **tiran** Saddam Hoessein wordt na zijn val de **verdreven Irakese dictator**. Hoewel *The New York Times* hem consequent respectvol **Mr. Hoessein** blijft noemen, wordt hij er toch ook van verdacht **een van de rijkste zwendelaars ter wereld** te zijn. Hij zou zelfs geld verdienen aan het **olie-embargo** dat de Verenigde Naties hem opleggen. Bijgevolg mag het Amerikaanse leger ook jacht maken op het fortuin van Saddam. De VS is ervan overtuigd dat Saddam het zonder geld veel moeilijker zal krijgen dan Osama bin Laden om uit de greep van de Amerikanen te blijven. Het geld zou gebruikt worden voor de wederopbouw van Irak, of als compensatie voor de Amerikaanse oorlogsinspanning. Begin mei 2003 raakt weliswaar bekend dat Saddam Hoessein zich op 18 maart 2003 schuldig gemaakt zou hebben aan de, volgens *The New York Times*, “grootste **bankroef** uit de geschiedenis” (mijn cursief en vet – F.C.). Twee dagen voor de eerste bombardementen liet Saddam zijn jongste zoon Qusay bijna een miljard dollar aan contanten uit de Irakese centrale bank halen.

Op 18 augustus 2003 titelt De Standaard: “**Elvis Hoessein**” moet **aanhangers lokken** (mijn vet – F.C.). Dit is geen bijnaam die Saddam kenmerkt en daardoor veel gebruikt wordt, hij past enkel in het Amerikaanse plan om via posters de aanhangers van de president uit hun tent te lokken en zo in de armen van het leger. De Amerikanen zochten inspiratie bij de website www.worth1000.com en verwerkten foto's van Saddam met prenten van Elvis Presley, van de rondborstige actrice Rita Hayworth of van engeltjes.

Bush is de **opperbevelhebber** of **commander in chief** van de tegenpartij. Hij lijkt voor zijn Amerikaanse tegenstanders lang onaantastbaar te zijn geweest; maar in de nasleep van de oorlog zien enkele democraten toch een weg om kritiek te leveren. De tussenkomsten spitsen zich wel toe op de duur en de **kosten** van de oorlog; in de Amerikaanse politiek lijkt niemand de Irak-keuzes van Bush frontaal te durven aanvallen. Andere, vooral buitenlandse, tegenstanders voelen zich veel minder geremd om het optreden van Bush te misprijzen. Toch laten ook Amerikanen geregeld hun stem horen, de Amerikaanse oorlogsveteraan Ron Kovic, die geportretteerd werd in *Born on the Fourth of July*, zet eind november 2003 de halve week protest in Londen in naar aanleiding van het bezoek van Bush: “de betoging toont dat er een andere weg is dan die van **oorlogsstoker Bush**” (DM 20/11, ‘*Blair zal blij zijn als Bush weer weg is*’, mijn cursief – F.C.). Saddam Hoessein begint zijn tegenspeler al te ridiculiseren vanaf zijn eerste toespraak na het openingsbombardement. Aangezien zijn vader het opperbevel had over de vorige Golfoorlog, wordt Bush jr. in de retoriek van Saddam **Kleine Bush**. Hij is niet alleen klein, maar daarenboven ook de **misdadige, roekeloze** of **criminele kleine Bush**.

Uiteraard blijft ook de Britse premier Blair niet buiten schot. De Britten zelf bedenken eind augustus een woordspeling op zijn naam. In de commissie-Hutton blijft het twijfelachtig of de argumenten die

Blair aanvoerde om een oorlog te rechtvaardigen gegrond waren en het Britse volk protesteert in de Londense straten met opschriften als *B.liar*. De Vlaamse kranten uiten verder ook kritiek op de *eenmanspartij* van *president Blair* in een *eenpartijestaat*. Onder de kop *President Blair* publiceert De Morgen op 4 december 2003 een commentaartekst waarin de auteur vindt dat het bij Blair enkel om zijn stijl gaat die “als niet anders dan presidentieel te omschrijven” is (DM 4/12, *President Blair*). Met zijn stijl heeft hij het Britse volk altijd kunnen overtuigen, alleen lijkt het nu of dat volk hem beu is. Voor het eerst in jaren is hij eind november 2003 in de opiniepeilingen gepasseerd door de conservatieven.

Saddam, Bush en Blair worden wel op uiteenlopende manieren omschreven, maar echt een specifiek kenmerkende bijnaam lijken zij niet te hebben. Dat geldt wel voor een aantal anderen. Ali Hassan al-Majid, een neef van Saddam Hoessein, is haast uitsluitend bekend onder zijn bijnaam *Chemische Ali* (*Chemical Ali*), of de variant *Ali Chemicali* die vooral in Nederland voorkomt. Hij werd wereldwijd berucht voor zijn repressie van de Koerden, die de Iraaks-Iraanse oorlog (1980-'88) gebruikten om een afscheidingsoorlog te beginnen. Hij onderdrukte hun opstand in 1988 met chemische wapens. Op 31 maart 2003 willen Amerikaanse mariniers hem onderscheppen in Shatra, maar al-Majid kan ontsnappen. Een week later, op 7 april, meldt een Britse officier dat het lichaam van *Chemische Ali* is gevonden in zijn woning in Basra; hij zou er zijn omgekomen tijdens een bombardement. Die informatie wordt onderuit gehaald wanneer Amerikaanse troepen op 21 augustus 2003 de man plots in handen krijgen. De Amerikaanse legerleiding bevestigt dit nieuws zo snel mogelijk; zijn arrestatie voedt immers de hoop van de Amerikanen dat ze nu ook snel Saddam zelf zullen vinden.

De naam van de Irakese minister van Informatie lijkt een beetje verwant aan die van *Chemische Ali*, alleen kan bij *Comical Ali* of *Komische Ali* nog moeilijk van een dreigend gevaar gesproken worden. De belangrijke oorlogscommunicatie wordt op deze manier als lachwekkend onbetrouwbaar afgedaan. Mohammed Saïd al-Sahaf heeft de tegenstanders ook alles in handen gegeven om zijn rol te ridiculiseren. De Morgen omschrijft zijn dagelijkse uitvallen tijdens de oorlog tegen de VS en Groot-Brittannië als “heftig en origineel” en “hij viel op door zijn ongebreideld optimisme” (DM 2/5, ‘*Comical Ali*’ zou journalist kunnen worden). Zijn functie heet niet langer minister van Informatie maar *minister van Desinformatie*. Al-Sahaf ontpopt zich tot een cultfiguur voor wiens toespraken zelfs de Amerikaanse president kan zeggen speciaal thuis te blijven. Half april is er volgens De Standaard sprake van een *Al-Sahaf-gekte*. Het jongerenmagazine van De Morgen *Mix & Max* sluit zich bij die gekte aan door zijn naam ‘Mohammed’ af te korten tot *Mo*, met daarbij de voorspelling dat het hoofd van de minister in de zomer van 2003 op menig t-shirt op festivalweides te zien zou zijn. Naar analogie met de communicatie van de Irakese Informatie-minister noemt Geert Bourgeois premier Verhofstadt begin mei 2003 de *Mohammed al-Sahaf* van België. Als reactie publiceert De Standaard op 7 mei een cursiefje met de titel ‘*Comical Guy*’. Ook de zoon van Comical Ali krijgt overigens in dezelfde lijn een naam. Osama al-Sahaf of *Surgical Ali* werkt in het Beaumontziekenhuis in Dublin, zijn bijnaam is dus nogal letterlijk te begrijpen.

Doctor Germ of *dokter Bacil*, Rihab Rashid Taha, daarentegen kreeg haar bijnaam door haar activiteiten in het ontwikkelen van biowapens. De Standaard vertelt dat ze zich op 12 mei 2003 overgeeft, De Morgen houdt het erbij dat ze gearresteerd is door VS-troepen. Haar rol in Irak is niet te verwarren met die van Houda Sali Mahdi Ammash die de naam *Lady Microbes, madame Anthrax*

of *Mrs Anthrax* krijgt; ook zij zou hebben meegewerkt aan de ontwikkeling van bacteriologische massavernietigingswapens. Het Amerikaanse leger arresteert haar op 5 mei 2003. Het vrouwelijk gezelschap in de naaste omgeving van Saddam Hoessein blijft verder heel beperkt.

Heel dicht bij de president staan zijn zonen Uday en Qusay Hoessein. Door zijn liederlijke levensstijl krijgt Uday de naam *de Playboy* en Qusay wordt bedacht met *Mr. Snake*. Na hun dood worden de broers plots helden in Irak, in de ogen van veel mensen zijn ze Irakese *tijgers* en *martelaren* die tot de dood bleven vechten. Stiekem bewonderen veel Irakezen het verzet dat de broers pleegden tegen het Amerikaanse leger.

De Amerikaanse strategie om Irakezen met bijnamen te bedenken past wellicht niet enkel binnen de psychologische oorlogsvoering, de Arabische namen zijn ook nogal moeilijk te onthouden en lijken vaak erg op mekaar.

Aan Amerikaanse kant zijn de bijnamen veel minder talrijk. Eerder ging het al over de *armchair generals* (*salongeneraals, leunstoelgeneraals*) en *haviken*, maar daarmee wordt gewoonlijk niet een bepaald persoon bedoeld. Een van hen, Richard Perle, krijgt evenwel zowel de bijnaam *Hawk number one* als *the Prince of Darkness*. Deze laatste naam wordt wel meer gekozen om duistere figuren te omschrijven. Twee andere duidelijke bijnamen bedenken de Amerikaanse democraten voor de conservatieve Karl Rove, de belangrijkste adviseur van president Bush. Hij is niet alleen *het Brein van Bush*, maar ook de *Bobby Fischer van de Amerikaanse politiek*, naar de voormalige Amerikaanse schaakkampioen die een aantal zetten verder kon kijken dan zijn tegenstrever. Volgens deze logica is het Rove die bepaalt welke zetten Bush op het politieke schaakbord doet.

Ook de *combat lawyers* krijgen in De Standaard met enige minachting hun naam: 'een legertje juristen die kijken of de gekozen doelwitten stroken met het humanitair recht' (DS Online 22/3, INTERVIEW – Arianne Acke (Rode Kruis) over spelregels van de oorlog).

Hoewel de media geen moment twijfelen aan de macht van Blair in eigen land, heeft toch ook hij een *op één na belangrijkste man binnen de regering* achter zich staan. Zijn spindoctor Alastair Campbell wordt wel eens de *echte vice-premier* genoemd. Hij is zonder twijfel een geslepen *mediastrateeg* die al een tijdje op voet van oorlog leeft met de BBC. Als de openbare omroep op 25 juli 2003 bericht dat Campbell van plan is op te stappen ontkent de regering en vindt zij dat de BBC haar wensen voor waarheid neemt. Een maand later, op 29 augustus, kondigt Campbell toch zelf zijn vertrek aan. Hoewel zijn rol in de mediaoorlog die de commissie-Hutton op dat moment onderzoekt toch aanzienlijk moet zijn geweest, legt hij in zijn verklaring geen verband met dit onderzoek.

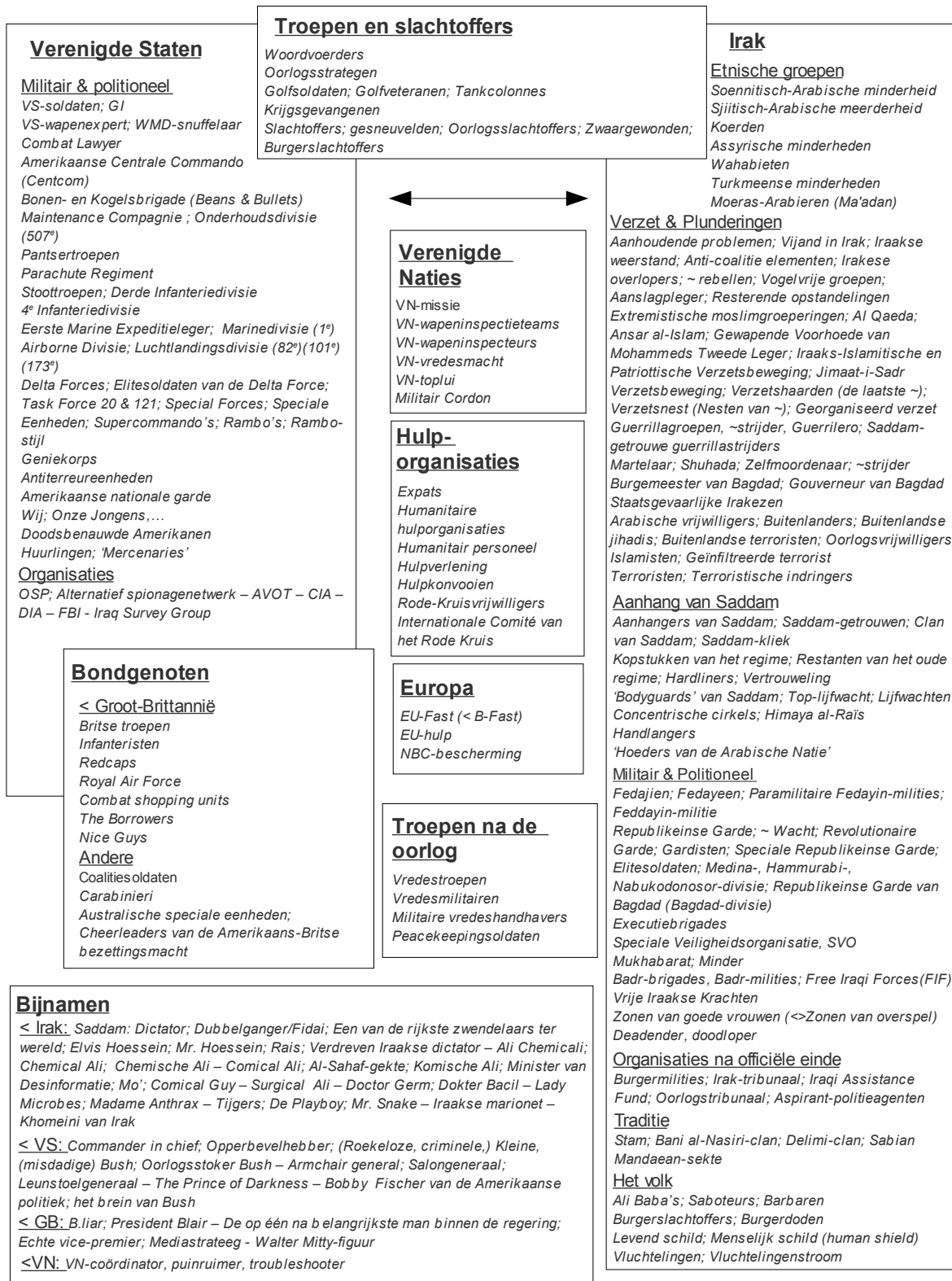
Lord Hutton en zijn commissie voeren in de eerste plaats een onderzoek naar de dood van de Britse wapenexpert David Kelly, die voor de Verenigde Naties werkte en half juli 2003 dood is teruggevonden. Aanleiding voor zijn zelfmoord zou de druk geweest zijn die de Britse regering op hem uitoefende nadat bleek dat hij aan een BBC-journalist onthulde dat de regering de gevaren van de massavernietigingswapens had overdreven. Om zijn uitspraken te ontcrachten noemt Tom Kelly, woordvoerder van Blair, hem tijdens een informele babbel met een journalist van *The Independent* een *Walter Mitty-figuur*, naar de verfilming van het boek van James Thurber: een dagdromende fantast die zichzelf een heldenrol toedicht.

Voor de Verenigde Naties is alleen maar plaats voor respect. Kofi Annan stelt begin mei Sergio Vieira de Mello aan als *VN-coördinator* die moet samenwerken met Amerikanen, Britten en Irakezen om de orde te herstellen, een nieuwe regering te vormen, in humanitaire hulp te voorzien. Hij moet

erop toezien dat de mensenrechten gerespecteerd worden en werkt mee aan de gerechtelijke hervorming en de oprichting van een politiekorps. Volgens De Standaard moet dit een taak zijn die de Mello, getipt als opvolger van VN-baas Kofi Annan, zeker aankan. Hij was als *puinruimer* aanwezig in nagenoeg elke grote crisis van de laatste vijftien jaar. De *troubleshooter* komt evenwel eind augustus 2003 bij een aanslag om het leven.

Soorten troepen, eenheden en actoren

Experts	<i>Irak-experts; Irak-watchers; Irak-critici</i>
<i>Experts</i>	<i>Defensie-experts</i>
	<i>Forensische deskundigen</i>
	<i>Terrorisme-experts; Anti-terrorismedeskundigen</i>

Afbeelding 9

10. OMSCHRIJVING VAN LOCATIES IN IRAK

Omschrijvingen van Irakese locaties zijn vooral belangrijk in de oorlogsstrategie van de aanvallers. Hun doelwitten of andere strategische plaatsen krijgen een naam die een indicatie geeft van het gevaar. Toch laat ook binnen dit veld de Arabische taal zich niet kennen. Leraren en mensen met een universitair diploma wonen in Bagdad in de *wijk der intellectuelen* of de *wijk der kennis*. Vroeger impliceerde dat ook dat de mensen die er woonden welvarend waren. In die *wijk der kennis* ligt de *I Huzarain-school*, waarbij *I Huzarain*, ‘1 juni’, staat voor de dag waarop Saddam Hoessein in 1972 de Irakese olie-industrie nationaliseerde. Een wijk waarin Saddam nog opvallender aanwezig was, is het vroegere *Saddam-city*, nu het arme *Sadr-city*.

Nog in Bagdad ligt het *eiland van de huwelijken*, in het Engels eenvoudig vertaald als *Baghdad Island*, de plaats waar verliefde jonge paren en families op zondag gaan picknicken en waar huwelijken gevierd worden. Tijdens de oorlog doorploegen de Amerikanen de grasvelden van deze lieflijke plaats met bommen; Irakezen graven er geschutstellingen en schuilplaatsen. Ook voor het Zuhur-paleis kozen de Irakezen een symbolische naam: *Paleis van de Vrede*. Dit paleis was de vroegere residentie van koning Faisal en werd in 1994 herbouwd. Ironisch genoeg verwoest de oorlog de totale inhoud ervan.

Ook andere gebouwen krijgen in deze oorlog bijzondere aandacht, zij het niet in de eerste plaats om hun naam. In het *Palestine Hotel* in Bagdad verblijven buitenlandse journalisten. Het *Baghdad Hotel* krijgt dan weer de bijnaam *CIA-hotel* en is een soort versterkte vesting waar hooggeplaatste VS-functionarissen logeren. De pers bericht vrij uitvoerig over de omstandigheden waarin journalisten in het oorlogsgebied moeten werken. Hun veiligheid komt op 8 april in het gedrang wanneer een Amerikaanse tank het *Palestine Hotel* onder vuur nemen, volgens de Amerikanen omdat vanuit het hotel op hen werd geschoten. Een zelfmoordaanslag tegen het *CIA-hotel* op 12 oktober wordt “de zwaarste aanslag in Bagdad totnogtoe” genoemd (DM 13/10, *Zware bomaanslag op ‘CIA-hotel’ in Bagdad*).

Begin mei 2003 komt er een opvallende verschuiving in de Amerikaanse retoriek. Half mei zijn negenhonderd verdachte *wapensites* onderzocht, waarvan er negentig de stempel ‘uiterst gevoelig’ gekregen hadden, maar massavernietigingswapens zijn niet gevonden. In de plaats daarvan worden wel op verschillende plaatsen *massagraven* ontdekt. De woordvoerders zien hierin de uitgelezen kans om de oorlog alsnog te rechtvaardigen. Zij proberen er dan ook voor te zorgen dat de media hun aandacht zoveel mogelijk gaan vestigen op deze *killling fields* of *knekelvelden*. De naam *killling fields* verwijst naar een film van Roland Joffé uit 1984. De film heeft het Cambodja van 1975 als thema, waar de Rode Khmer onder leiding van Pol Pot een etnische zuiveringscampagne voert met de naam “Year Zero”. Twee miljoen Cambodjanen of ongeveer 30 % van de bevolking stierven de hongerdood, werden gefolterd of geëxecuteerd. Sinds deze verfilming is *The Killing Fields* een soortnaam geworden die gebruikt wordt om gelijkaardige ontdekkingen te omschrijven.

Half mei vermeldt De Standaard de “voorzichtige schattingen” van Human Rights Watch volgens welke de voorbije twintig jaar in Irak zo’n 290 000 mensen “onrustwekkend” verdwenen zijn (DS 15/5, *Massagraven leggen gruwel Saddam-regime bloot*). In beide kranten, De Standaard en De Morgen, wordt in

die periode uitgebreid bericht over de *knekelvelden* en over hoe de Irakezen zonder professionele hulp beginnen te graven en beenderen van verdwenen familieleden proberen te verzamelen. Maar zodra de grote schok voorbij is, zullen toch de nog steeds niet gevonden massavernietigingswapens opnieuw meer aandacht krijgen in de pers.

Toch kunnen de aanvallers blijven hopen op het bestaan van die wapens. Als Saddam Hoessein zelf spoorloos kan verdwijnen in zijn eigen land, is het niet ondenkbaar dat Irak ook verboden wapens kan verstoppen. Er wordt al snel gewag gemaakt van een **ondergronds netwerk** van bunkers waarin de Irakese leider maanden zou kunnen overleven. De bunkers zijn met elkaar verbonden door verborgen tunnels, *spider holes* in de Amerikaanse militaire terminologie. Met eenzelfde soort dierlijke metaforiek krijgen ook twee mogelijke **schuilplaatsen** van Saddam Hoessein de codenaam **Wolverine One** en **Wolverine Two**, de Engelse naam voor een veelvraat. Uiteindelijk wordt Saddam op 14 december “gewoon in een put gevonden” (DM 15/12, *Hij zat gewoon in een put*).

De aanvallers gaan vaak heel strategisch om met het aanwijzen van **doelwitten**. In de Vlaamse pers verschijnen vooral vertalingen van de verhullende namen die de Amerikanen geven aan bepaalde locaties die zij in Irak wensen aan te vallen. Naast de gewone **militaire doelwitten** worden ook **vitale doelwitten** en **gelegenheidsdoelwitten** aangeduid. Die **targets of opportunity**, een term uit de Tweede Wereldoorlog, zijn het doelwit van een ongeplande militaire actie die zich plots voordoet als een **militair buitenkansje (opportunity strike)**. **Opportunity strike** is dan weer een term die nieuw is, volgens De Standaard zelfs de eerste nieuwe term van deze Golfoorlog (DS Online 21/3, *OORLOGSTAAL – Opportunity strike*). De oorlog is dan ook begonnen met een dergelijke aanval die onmiddellijk de Irakese kopstukken moest onthoofden.

In het militair jargon wordt een gebied van 35 mijl bij 35, dat op een militaire kaart als een vierkant wordt weergegeven en waarvan de coördinaten gebruikt worden bij het richten van de kruisraketten een **killbox** genoemd. Als een killbox een belangrijk doelwit bevat, wordt het een **hot killbox**. Op deze manier wordt een gebied waar mensen wonen, eten en slapen gereduceerd tot een raster dat gebombardeerd kan worden. Een van de belangrijkste doelwitten die bestookt worden met raketten is de hoofdstad Bagdad, door militairen aangeduid met de afkorting **SMEZ (Super Missile Engagement Zone)**. Mensen – burgers en soldaten – die door de bombardementen getroffen worden, zijn in de pers via de taal zoveel mogelijk geobjectiveerd.

Bagdad vormt het grootste gevaar, want dat is het gebied waarvan de Amerikaanse legerleiding heeft gewaarschuwd dat de Irakezen ze met chemische wapens zouden verdedigen. Rond Bagdad trekken de Verenigde Staten een **rode gordel**, waarbij de kleur wijst op het gevaar. Zodra het Amerikaanse leger voorbij deze denkbeeldige grens is, moet het extra voorzichtig zijn bij het opstellen van een **verdedigingsgordel** terwijl het Bagdad omsingelt.

Andere gevaarlijke zones zijn de **dodenweg**, het **moeras**, de **mijnenvelden** en de **soennitische driehoek**. Het **soennitische kerngebied** ligt ten noorden en westen van Bagdad. De stemming tegen de Amerikanen is er bijzonder vijandig en in juni begint de VS er een reeks offensieven tegen de verzetshaarden. Door het gebied af te lijnen met een geometrische figuur, lijkt het verzet binnen duidelijke grenzen te blijven.

Na de gebeurtenissen in de vorige Golfoorlog kreeg de A80-weg noordwaarts richting Basra de naam *dodenweg*; zelfs zonder nadere specificatie is dit gebied duidelijk beter te mijden. Ook tijdens deze oorlog is de weg het grondgebied van enkele schietpartijen.

Naar analogie met Viëtnam wordt het Irakese moeras *quagmire* genoemd. In het moerasgebied worden de oprukkende troepen tot stilstand gebracht. De Irakese minister van Informatie, Mohammed Saïd al-Sahaf, dreigt er aan het begin van de oorlog mee dat Irak de Amerikaanse en Britse legers in een moeras zou trekken waaruit ze nooit meer loskomen.

De nadruk op bepaalde gebieden zorgt tegelijk ook voor afleiding van andere gebieden waar ook, zij het in mindere mate, verzet heerst. Soldaten die vechten aan een *frontje* lijken in elk geval veel minder in levensgevaar.

Als partijen in een conflict het hebben over een neutrale zone, gebruiken zij daarvoor de term *buffer*, een gebied dat geen van de opponenten toebeurt. Een *bufferzone* wordt dikwijls een gebied dat instaat voor humanitaire opvang, aangeduid met de omschrijving *humanitaire bufferzone*. De Turkse regering oppert al eind maart 2003 het idee om in Noord-Irak een bufferzone aan te leggen. Dat is althans de officiële reden; volgens De Standaard wil Turkije langs deze weg de Koerdische partijen ontraden in het noorden van Irak een eigen republiek uit te roepen en zo de Koerden in het zuidoosten van Turkije te beïnvloeden (DS Online 24/3, *Turkse invasieplannen Irak vallen slecht bij bondgenoten*). Toch wordt een *buffer* ook voor minder vredelievende doeleinden gebruikt. In het open terrein tussen de luchthaven en de buitenwijken van Bagdad houden zich Irakese strijders schuil, ook dit gebied krijgt de naam *buffer*.

Het Amerikaanse leger acht het allerminst nodig zich te gaan verstoppen in een dergelijke zone. Hun voorposten krijgen duidelijke codenamen als *Basis Exxon (Forward Operating Base Exxon)* of *Basis Shell (Forward Operating Base Shell)*, posten van de 101ste luchtlandingdivisie. De naamkeuze giet in elk geval olie op het vuur van de critici die beweren dat deze Golfoorlog een oorlog om olie is, ook de oliemaatschappijen zelf zijn niet bepaald opgezet met deze namen.

Als een leger het land doortrekt vestigt het telkens opnieuw *controleposten*. De Amerikaanse posten worden ook wel eens *VS-controlepunten* genoemd. In de Irakese chaos worden deze meermaals het doelwit van aanslagen door zelfmoordstrijders of bomauto's. Onderweg trekken de oprukkende legers ook depots op voor de bevoorrading met voedsel en materieel, *bevoorradingsskopen* of *supply nodes*. Dit zijn vluchtige knooppunten en geen posten, zodra het leger voorbij is, worden zij verlaten.

Van permanente aard zijn eigenlijk alleen de *hoofdkwartieren*. De VS heeft er in Irak geen, het *VS-hoofdkwartier* ligt in Qatar en krijgt de naam *Centcom (Centraal Commando)*. Er is wel een Amerikaans *Inlichtingenhoofdkwartier* in Irbil, een stad in het noorden van Irak en een *VS-zenuwcentrum* in Bagdad. Dat *zenuwcentrum* is gevestigd in het net genoemde *CIA-hotel*.

Zowel de aanvallers als Irak hebben verspreid over het land een aantal kleinere *commandocentra*. Een van de meest strategische plaatsen om een centrum te vestigen dat op de hoogte moet blijven van de ontwikkelingen in een Irakese regio, is de luchthaven van Bagdad. *Saddam International Airport* wordt al op 4 april ingenomen en levert de Amerikaanse soldaten een grote militaire basis op om wagens, extra soldaten en hulp voor de bevolking van Bagdad aan te voeren. Meteen wordt wel de naam veranderd in *Baghdad Airport International*. De verovering van vliegvelden maakt een essentieel onderdeel uit van het strategisch plan van Amerikanen en Britten om zo het transport van

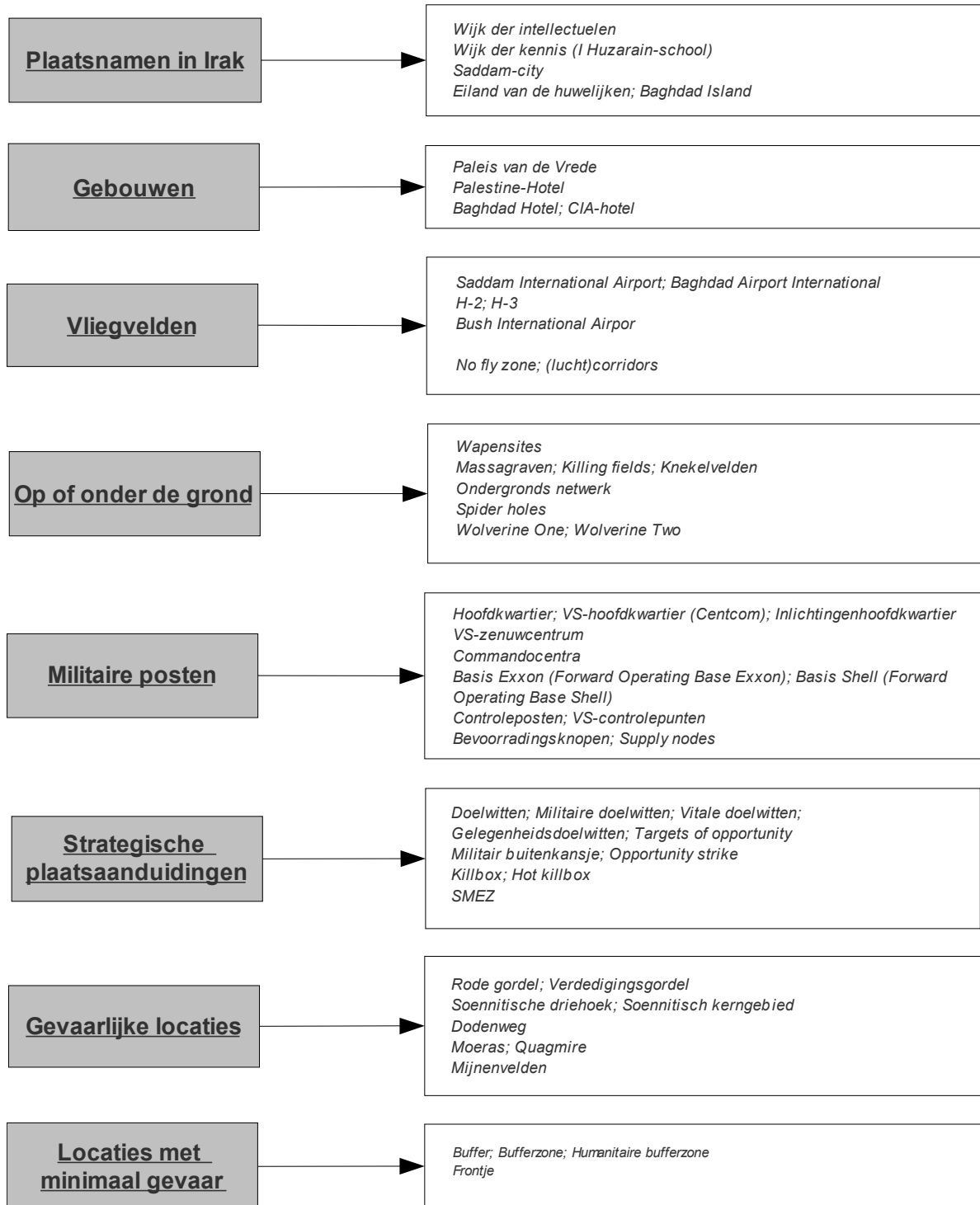
voorraden naar de frontlinies makkelijker te maken. Op 225 en 290 kilometer ten westen van Bagdad liggen nog twee belangrijke vliegvelden: *H-2* en *H-3*.

De luchthaven van Tallil in het zuiden van Irak krijgt al snel de Amerikaanse (spot)naam *Bush International Airport*. Bovendien is het zuidelijke luchtruim verboden voor de Irakese luchtmacht, door de Amerikanen uitgeroepen tot *no fly zone*, waardoor de Amerikaanse legervliegtuigen de luchthaven makkelijker kunnen bereiken.

Verder wordt het luchtruim georganiseerd volgens *corridors*. Al wordt hierbij wel meestal aangegeven dat het om *luchtcorridors* gaat, want de term is ook gangbaar in de betekenis van *veiligheidskorridors* die de uittocht van burgers mogelijk moeten maken of *corridors* die moeten zorgen voor de doorstroom van hulp.

Omschrijving van locaties in Irak

Afbeelding 10

11. SOORTEN MILITAIRE OF POLITIONELE ACTIES

Als journalisten concrete acties of gebeurtenissen omschrijven, zijn ze opnieuw niet enkel aangewezen op de mogelijkheden van de Nederlandse taal. Daar de VS en zijn media vaak heel creatief omgaat met het zoeken van namen, zullen ook binnen dit domein veel ontleningen, al dan niet vertaald, in de Vlaamse pers verschijnen. Dat betekent uiteraard niet dat enerzijds de beschrijving van de acties van de aanvallers kritiekloos overgenomen wordt en er anderzijds geen variatie bestaat wanneer over verzetsacties bericht wordt.

De Europese Unie beschuldigt de Verenigde Staten ervan in Irak een *verdeel-en-heers-politiek* te voeren. Als het duidelijker om oorlogsvoering gaat, hebben opiniemakers in de kranten het over een *verdeel-en-beheerstactiek*. Europa kan moeilijk passief toekijken hoe de Amerikaanse president steeds meer macht krijgt en die wil verdelen naar het voorbeeld van Julius Caesar in het oude Romeinse Rijk. Dit ‘divide et impera’-principe lijkt overigens een ijdel streven wanneer maanden na het zogezegde einde van de oorlog woordvoerders het publiek ervan moeten blijven overtuigen dat er gewerkt wordt aan de *stabilisering van Irak*, terwijl er intussen aanslagen gepleegd blijven worden.

Er wordt een opvallend onderscheid gemaakt tussen **aanslagen** en **aanvallen** of **operaties**. Met uitzondering van een aantal *guerrillaoperaties* of *guerrilla-aanvallen*, die wijzen op acties van een georganiseerd leger, houdt het verzet het blijkbaar bij alleenstaande aanslagen van onbekende groeperingen. Andere samenstellingen met guerrilla- hebben het overigens gewoonlijk ook over *guerrilla-aanslagen* en *guerrillageweld*. Pas midden juli 2003 zal ook het Pentagon voor het eerst het woord ‘guerrilla’ in de mond nemen; tot dan weigert de VS toe te geven dat er sprake kan zijn van een *guerrilla-achtige campagne* of een *guerrillastrijd* waarbij gebruik gemaakt wordt van een *guerrillatactiek*.

Die tactiek lijkt zowat de evenknie van de *hit-and-run*-tactiek, *raak en weg*, van de Britse en Amerikaanse legers. De naam spreekt min of meer voor zich. De Britten in Basra en de Amerikanen in Bagdad kiezen voor een techniek waarbij militairen de vijand aanvallen om hem een slag toe te brengen waarna zij zich snel terugtrekken. In een interview met De Standaard begin april legt professor aan de KMS Luc De Vos, specialist in buitenlandse betrekkingen en militaire strategieën, de reden voor de keuze voor dit type *operaties* bij een reeds zwaar toegetakelde commandostructuur van de aanvallende troepen:

Net als de Britten in Basra, voeren de Amerikaanse soldaten raids uit tegen specifieke doelwitten in de stad die ze nadien weer verlaten. Het lijkt niet de bedoeling dat ze zich voorlopig ingraven op posities in het centrum.

Ze kiezen voor de hit-and-run-tactiek. Anders riskeer je een omsingeling binnen de grote omsingeling. De Amerikanen hebben niet zoveel troepen rond Bagdad, ze moeten spaarzaam zijn met hun manschappen. Het komt er dan op aan zo weinig mogelijk troepen te immobiliseren voor beveiligingsacties. Ze vernietigen en trekken zich weer terug. Nu zitten ze in het westen, de volgende keer kunnen ze aanvallen in het oosten, zuiden, noorden of opnieuw in het westen. (DS Online 8/4, *DE STRATEGEN – “Commandostructuur Irak is al zwaar toegetakeld”*)

De Vlaamse kranten blijven het onophoudelijke en groeiende karakter van het verzet benadrukken met een geregeld terugkerende term als *aanhoudende aanslagen*. Wanneer eind augustus het VN-hoofdkwartier verwoest wordt, heeft De Standaard het over de zoveelste *barbaarse aanslag*, de

zwaarste zelfs sinds het begin van de oorlog. Journalisten laten zich er overigens geregeld toe verleiden een aanslag aan te duiden als “de grootste” of “bloedigste sinds...”, al is het niet steeds even duidelijk op basis van welke criteria zij een dergelijke onderverdeling maken. Vertellen dat het effect van een aanslag niet meer gezien is sinds het begin of het einde van de oorlog, is ongetwijfeld wel een manier om de aandacht van de lezer te trekken.

Nu en dan kondigen de kranten ook een nieuwe *golf van* dit soort *aanslagen* aan. Eind oktober vangt de ramadan in Irak zelfs niet zomaar aan in een *golf van geweld*, maar in een *orgie van geweld*. Het lijkt erg moeilijk voor een leger dat na de oorlog vooral nog in Irak aanwezig moet zijn om de orde in het land te herstellen om in een permanente staat van paraatheid te verkeren, klaar voor de volgende ‘golf’. Toch was de keuze voor dit moment te voorzien, De Morgen benadrukt het belang van het moment voor de moslims met een term als *ramadanoffensief*.

Dat geldt zeker als het een afschrikwekkende *golf van zelfmoordaanslagen* betreft. Hoewel *zelfmoordacties* door de Amerikaanse legerleiding handig uitgelegd kunnen worden als een typische daad van terrorisme, zijn zelfmoordstrijders voor geen enkel leger wenselijke tegenstanders. Het is niet altijd meteen duidelijk in wiens opdracht de strijders handelen en bovendien staat hun doel vast: zij zullen sterven in naam van een zaak waar zij achter staan, de Amerikanen kunnen hen niet met wapens afschrikken. Het gevaar van de aanslagen, zowel uitgevoerd door terroristische organisaties als door aanhangers van het voormalige regime van Saddam, wordt nog duidelijker wanneer in de pers gekozen wordt voor het woord *zelfmoordcommando*. De indoctrinatie van een dergelijke organisatie of regime is blijkbaar zo groot dat de strijders zelfs niet vrij kunnen kiezen tussen leven of dood; zij hebben enkel bevelen op te volgen.

Tegelijk heeft degene die zelfmoord pleegt het vooruitzicht een *martelaar* te worden voor zijn volk, een waarde die in de Arabische wereld erg hoog in het vaandel gedragen wordt. Wanneer journalisten kiezen voor termen als *martelaarsactie* of *operatie van martelaarschap*, hebben zij het eigenlijk over net hetzelfde als wanneer ze *zelfmoordactie* gebruiken. Alleen dient de actie deze keer wel een hoger doel en vindt ze daardoor toch enige rechtvaardiging. De lijst van Van Dale verklaart *martelaarsoperatie* als “een zelfmoordaanval van een moslimsoldaat of –burger, gericht tegen materieel of personeel van het Brits-Amerikaanse leger”, en maakt dus helemaal geen onderscheid tussen martelaars en zelfmoordenaars.

Intussen blijft wel elke bron noodzakelijk vaag over de identiteit van de vijand, niemand kent hem. In de meest neutrale zin wordt geschreven over *vijandige acties* en *toenemende vijandige activiteit*. Hoewel het Britse leger op 25 maart 2003 nog melding kan maken van een enkele *volksopstand* tegen het regime van Saddam Hoessein, zal het Irakese volk zich even later toch verliezen in *illegale opgravingen, plunderingen, sabotagedaden* en zelfs *lynchpartijen*. In een land dat tijdens de oorlog de overgang maakt van een strenge dictatuur naar een regelloze staat zonder regering, lijken nog enkel de wetten van de straat te gelden. Irakezen proberen in de pas ontdekte massagraven lang verloren familieleden op te graven, maar hierdoor kan uiteraard een hoop belangrijke informatie verloren gaan.

Sabotagedaden wordt wel eens vervangen door *sabotage-operatie*. Ahmed Ibrahim, hoofd van de Irakese politie, wijst dan ook op een vorm van organisatie nadat op 17 augustus 2003 een vitale oliepijplijn naar Turkije twee keer is opgeblazen waardoor de olie-export van Irak naar Turkije stil

ligt. Volgens hem is dit het werk van “een groep samenzweerders die geld heeft gekregen” (DS 18/8, *Explosies stoppen uitvoer Iraakse olie*).

Ook **mortieraanslagen** zouden wijzen op een georganiseerd verzet, enkel bestaande troepen kunnen beschikken over dergelijke wapens. In elk geval is het vooral voor de woordvoerders belangrijk een schuldige te kunnen aanwijzen, een strijd kan enkel gerechtvaardigd worden als het publiek weet tegen wie of wat hij gericht is.

Die indruk kan ook gewekt worden door de aanslag met een reden of doel te bedenken. Een **moordaanslag** is er op gericht een bepaald individu om het leven te brengen en wordt niet zonder reden gepleegd. Van een **vergeldingsaanval** kan enkel sprake zijn als er ook een aanleiding is die gewroken moet worden. De Verenigde Staten denken zich dan ook niet zonder reden met de ontplooiing van Patriot-raketten voor te bereiden om mogelijke “Irakese vergeldingsaanvallen te kunnen pareren” (DS 8/8, *Liefde tussen Jordanië en Irak bekoeld*).

Maar de wraak en het verzet moeten niet per se gericht zijn tegen Amerika of de aanvallende troepen, nog makkelijker is het om elke schuld van zich af te schuiven en een deel van de acties te benoemen als **inter-etnisch geweld**. Binnen het grote conflict wordt een **oorlog in** of **binnen de oorlog** uitgevochten.

Het is tot slot tekenend dat De Morgen op 28 oktober 2003 de grootste van al deze aanslagen bundelt onder de titel *De belangrijkste ‘naoorlogse’ terreurdaden in Irak* (mijn vet – F.C.). Hierbij wordt niet het terrorisme in vraag gesteld maar wel het feit dat Bush intussen al een half jaar geleden het einde van de grote gevechten aankondigde. Ongeacht wie een aanslag pleegt, het is een daad van terreur.

In het andere kamp lijkt alles veel regelmatig te verlopen. Bepaalde gebeurtenissen krijgen een opvallende naam waardoor het om perfect afgebakende en beheersbare concepten lijkt te gaan. Door die naam kunnen de concrete acties ook goed in een chronologische opvolging geordend worden en kan iedereen de fases in de oorlog volgen.

Bush, Blair en de Spaanse premier Aznar noemen 17 maart de **dag van de waarheid** voor de Verenigde Naties; op die dag moet de Veiligheidsraad de door hen ingediende oorlogsresolutie goedkeuren. Zonder te wachten tot de resolutie gestemd is, zal Bush diezelfde dag toch al het **allerlaatste ultimatum** aankondigen waarin hij Saddam de tijd geeft Irak binnen de 48 uur te verlaten, zoniet komt er oorlog. Intussen houdt het Amerikaanse leger zich klaar in de **MOP1-status**. Het legerjargon onderscheidt vier niveaus van bescherming die nodig zijn bij een aanval van massavernietigingswapens: **MOPPI**, **MOPP2**, **MOPP3** en **MOPP4**, waarbij de vierde status staat voor het hoogste alarmniveau en op niveau 1 zijn de troepen klaar in de beschermende kledij tegen chemische en biologische aanvallen. **MOPP** is de afkorting van **Mission Oriented Protective Posture**, waarom De Standaard op 27 maart 2003 de status aanduidt met een enkele ‘P’ is niet duidelijk.

De oorlog begint met een **G-dag (G-day)**, een **A-dag (A-day)** en een **S-dag (S-day)**. De volgorde is niet bepaald en de dagen kunnen ook samenvallen, zoals in deze oorlog die wordt gekenmerkt door **gelijktijdigheid (simultaneity)**. De letter waarmee de dagen worden aangeduid moet het offensief aanduiden dat die dag wordt ingezet. Op **G-dag** opent het **grondoffensief** met de grondtroepen. **A-dag** luidt het begin van de **luchtoorlog** in, er komt een eerste **luchtaanval** met **luchtbombardementen**. Met **S-dag** starten de werkelijke gevechtsoperaties en worden speciale

eenheden gebruikt; de S- verwijst daarbij wellicht naar die *Special Forces*. De strategie van deze Golfoorlog wordt gekenmerkt door *gelijktijdigheid*, waarbij de grondtroepen tegelijk met de luchtaanvallen in actie komen.

Weliswaar een dag later dan aanvankelijk voorzien kondigt het Amerikaanse ministerie van Defensie op 21 maart 2003 om half zes 's avonds aan dat het *shock and awe luchtoffensief* op Irak zal worden ingezet, een half uur later starten Amerikaanse vliegtuigen massaal het bombardement op Bagdad. De term kreeg in de pers heel veel aandacht tijdens deze oorlog, maar werd al bedacht door de militaire strateeg Harlan Ullman in 1996. Er komt zelden een vertaling van *shock and awe*, tenzij een journalist voor een omschrijving als *shock and awe (overdonder en overbluf)-strategie* kiest. De *operatie shock and awe* is een zwaar bombardement en wil de vijand door een enorme schok angst en ontzag inboezemen, waardoor de weerstand in één klap gebroken wordt. Het resultaat is dan *snelle dominantie (rapid dominance)* over het land dat aangevallen wordt. Naar analogie met deze oorlogsstrategie krijgen de Verenigde Staten in De Standaard het verwijt dat ze ook tegen landen als Frankrijk en België een, zij het diplomatiek, *shock and awe-offensief* proberen toe te passen (DS 26/6, *Welkom in de Nieuwe Imperiale Wereldorde*).

Na de openingsbombardementen, waarbij Bagdad reeds uitvoerig getroffen is, wordt de hoofdstad het belangrijkste doelwit. Toch laat de *rush op Bagdad* langer op zich wachten dan gehoopt en wordt het veeleer een langdurig *beleg van Bagdad*. De BBC meldt op 25 maart 2003 dat de grondtroepen zich opmaken voor de aanval op Bagdad, een anonieme bron bij het Britse leger weet zelfs dat Amerikaanse soldaten die dag al positie innemen bij Bagdad. Maar daarna is het weer vijf dagen wachten voor een Australische journalist bericht dat de Australische Special Forces aan de rand van Bagdad staan. Op 31 maart heeft ook een konvooi van zesduizend VS-mariniers zijn belegeringspositie voor Bagdad bereikt. Uiteindelijk duurt het tot donderdag 3 april voor de Amerikaanse troepen Bagdad tot op 16 kilometer kunnen naderen, ze zijn intussen alvast zeker de – psychologisch belangrijke – *verdedigingsgordel* van 80 kilometer rond Bagdad binnengedrongen. Een dag later kan de uiteindelijke *slag om Bagdad* beginnen, maar een *rush* kan dit nog moeilijk genoemd worden. Nog geen week later, op 9 april, volgt de *val van Bagdad* waarbij beelden getoond worden van woedende Irakezen die met de hulp van Amerikaanse soldaten een standbeeld van Saddam Hoessein in het centrum van de stad neerhalen. Helaas betekent de *val* niet het einde van de vijandelijkheden, maar stort het Amerikaanse leger zich ongewild in een *stadsguerrilla* waarin meer dan één *stratenslag* of *stedenslag* uitgevochten wordt. Met een volgens de lijst van Van Dale amilitaire naam krijgt een stadsoorlog als die in Bagdad ook de naam *MOUT, Military Operations in Urban Territory*.

Wanneer om die reden het Amerikaanse opperbevel achtereenvolgens een aantal *operaties* aankondigt binnen de overkoepelende *Operatie Iraqi Freedom*, wordt de medische metafoor meteen weer duidelijk. De grootste Amerikaanse actie in Irak sinds het einde van de oorlog wordt gelanceerd in de eerste week van juni en krijgt de naam *Operatie Peninsula Strike*. Zij is erop gericht vooral in het noorden van Irak “de laatste resten van het Saddam-regime weg te vagen” (DM 13/6, *Laatste aanhangers van Saddam Hoessein blijven Amerikanen bestoken*). Een volgend offensief tegen opstandige Saddam-getrouwen volgt in de nacht van 14 op 15 juni 2003. *Operatie Woestijnschorpioen* viseert de “trouwste aanhangers van de Baath-partij, de paramilitairen en andere subversieve elementen” (DS 16/6, *Woestijnschorpioen moet Saddam-getrouwen uitroeien*). Ook *Operatie*

Woestijnslang of *Operatie Desert Sidewinder* dient vanaf 29 juni min of meer hetzelfde doel. Zij richt zich vooral tot het gebied tussen het noorden van Bagdad en de Iraanse grens en wil de laatste haarden van verzet de kop indrukken. Bovendien hoopt de operatie meteen ook een aantal kopstukken van het voormalige regime, die intussen *vogelvrij verklaard* zijn, in te rekenen. Met de operatie die de codenaam *Ivy Serpent* krijgt, zegt de VS op 13 juli niet langer de laatste aanhangers van Saddam te willen aanpakken, maar wel “anti-coalitie elementen” (DS 14/7, *Irak krijgt nieuwe “overgangsregering”*). Tussen de operaties door wordt telkens een *operationele pauze* ingeluid, de gevechtspauze schort tijdelijk alle militaire acties op om de strijdkrachten te hergroeperen en te herbevoorraden.

Een *nieuwe fase* in de oorlog wordt volgens de Amerikaanse bestuurder in Irak, Paul Bremer, aangekondigd met de *VN-bomaanslag* of de *VN-aanslag* op 29 augustus 2003. Bijzonder aan deze twee samenstellingen met VN- is dat het deze keer niet de betekenis heeft van ‘een aanslag van...’ maar van ‘een aanslag op...’. Terwijl Bremer zijn uiterste best doet om te ontkennen dat de bomaanslag als bewijs moet worden gezien van de nog steeds toenemende onveiligheid, komt de Nationale Veiligheidsraad in Amerika enkele dagen later in *spoedberaad* samen om ervoor te zorgen dat er actie ondernomen wordt zodat de situatie in Irak niet nog verder ontaardt in chaos. De beslissing die uit het beraad volgt, is dat de aanpak een stuk strenger moet. Enkele maanden later, op 14 november 2003 maken de Irakezen kennis met *Operatie IJzeren Hamer*.

Met *Operatie Rode Dageraad* zit dit onderzoek aan het einde van zijn materiaal. De operatie spitst zich toe op twee mogelijke schuilplaatsen van Saddam, *Wolverine One* en *Wolverine Two*. Ten noordwesten van Wolverine Two vinden Amerikaanse soldaten achter een kleine groep omheinde gebouwen met daarachter een hoop bakstenen en vuilnis een *spiderhole*. Rond halfnegen zaterdag 13 december dringen enkele commando’s de tunnel binnen en treffen er drie meter onder de grond Saddam Hoessein. Dit maakt een einde aan de lange *klopjacht* op de president, die in de pers omschreven werd als een *kat-en-muisspel* waarbij het Amerikaanse leger gebruik maakte van een tactiek van *raids* en *razzia’s*.

De concrete acties, eigen aan deze oorlog, worden uitgevoerd met bepaalde tactieken of technieken die vaak ook op een bijzondere manier een naam krijgen. Er is ten eerste het jargon dat als eigen aan de oorlogsvoering wordt ervaren en waar niemand nog vragen bij stelt. De *hinderlagen*, de *tankslagen* en *veldslagen* zijn bekend uit de geschiedenis. Nadat zowel de Verenigde Naties als de Verenigde Staten Irak probeerden te *ontwapenen*, begint de oorlog met een *openingsbombardement*. In het noorden van Irak voeren de VS enkele dagen na dat bombardement een *parachutage* van duizend manschappen uit. Intussen krijgen de *Special Forces* de opdracht te *infiltreren* in de steden, vooral in Bagdad, om informatie te verzamelen. De Amerikaanse *command and control* blijkt van een uitzonderlijke kwaliteit. In een oorlog die gebruik maakt van heel geavanceerde technieken lijkt *infiltratie* op het eerste gezicht een beetje voorbijgestreefd. Maar de elektronische middelen kunnen niet voor alle gewenste informatie zorgen. Admiraal buiten dienst Willy Herteleer noemt de *human intelligence* onontbeerlijk in een oorlog: “humints zijn militaire spionnen, mensen die onder de bevolking leven. De beste humint is de postbode” (DS Online 5/4, *INTERVIEW – “Special Forces zijn geen Rambo’s”*).

Na afloop van de oorlog moet in het land een **normaliseringsproces** ingebouwd worden, tijdens dat proces zou de rust in het land hersteld moeten worden. Op zijn zesde audio-bandje vraagt Saddam Hoessein volgens De Morgen aan zijn landgenoten de nationale bezittingen en Baath-structuren te bewaken “tot de situatie genormaliseerd is” (DM 2/8, *‘Saddam’ spreekt zesde badje in*). Maar door deze Golfoorlog moet niet alleen de situatie in Irak **normaliseren**, ook voor de buitenlandse relaties wordt dezelfde term gebruikt. Het gaat hier om de relaties tussen voor- en tegenstanders van Europa. Wanneer Powell half november weer met de Belgische minister van Buitenlandse Zaken Louis Michel wil praten, ziet het ernaar uit dat de **relaties genormaliseerd** zullen worden.

Vervolgens moet er ook zoiets bestaan als een set van internationale **oorlogsregels** die door de vechtende kampen begrepen worden. Toch vult elk leger de **regels van de krijgskunde** op zijn eigen manier in. Voor Irak heet dat ‘roeien met de riemen die het heeft’, voor een wereldmacht als Amerika wil dat wellicht eerder zeggen dat het zijn macht binnen het kader van bepaalde conventies moet houden. De **verdedigingsstrategie** van het Irakese leger is bijvoorbeeld een **verschanstactiek** die erin bestaat zich letterlijk **in te graven**. Informatie geven de Irakese troepen aan elkaar door op een voorzichtige manier die de naam **kinforming** krijgt. Het woord is duidelijk niet door de Irakezen zelf bedacht, de samensmelting van de Engelse woorden ‘kin’ en ‘informing’ betekent dat elke Irakees zijn naaste verwanten (next of kin) op de hoogte brengt (to inform), op die manier kan het bericht steeds verder verspreid worden.

Maar wanneer de troepen van Saddam Hoessein te veel overweldigd worden door een sterk aanvallend leger, durven zij de oorlogsregels toch te breken. Zij zondigen tegen de **rules of engagement** die gehanteerd worden bij de omgang met de vijand. Om het volk in een oorlogsgebied van enige bescherming te voorzien, zijn soldaten verplicht zich kenbaar te maken in een uniform. In Irak gebeurt dit niet altijd en trekken Irakese soldaten wel eens **burgerkieren** aan om hun vijand te **misleiden**. Uiteraard maakt dit de aanvallende troepen erg zenuwachtig, met een aanzienlijk aantal onschuldige slachtoffers tot gevolg, waaronder niet enkel Irakese burgers maar ook enkele journalisten en hulpverleners.

Minder duidelijkheid heerst er rond de **tactiek van de verschroeide aarde**, een techniek die *Chemical Ali* in 1988 inzette tegen de Koerdische bevolking en die leidde tot de dood en verdwijning van honderdduizend Koerden en de gedwongen volksverhuizing van vele andere. Nu wordt gevreesd dat ook Saddam de tactiek zal toepassen.

Vreemd genoeg wordt het een leider niet expliciet verboden om die tactiek in eigen land toe te passen. Proportionaliteit geldt altijd voor wie aanvalt, maar niet altijd voor wie verdedigt. Er zijn wel grenzen: geen langdurige en ernstige schade aan het milieu - geen brandende oliebronnen dus. En hij mag geen levensnoodzakelijke voorzieningen treffen zoals watervoorzieningen of landbouwgebieden. De VS noch Irak hebben de protocollen ondertekend die dit voorbehoud maken. Maar uit alle militaire handboeken van de VS blijkt dat alvast voor hen die regels wel gelden. (DS Online 22/3, *INTERVIEW – Arianne Acke (Rode Kruis) over spelregels van de oorlog*)

Maar ook de Amerikaanse troepen zondigen tegen de regels van de krijgskunde. Die regels moeten vermijden dat troepen **in de tang genomen** worden; maar doordat Amerikaanse tankcolonnen oprukken naar Bagdad hoewel achter hun rug nog hard gevochten wordt, komen zij toch in een tang terecht waarbij zowel voor als achter de colonnes gevechten kunnen uitbreken. Toch komt de term ‘**in de tang nemen**’ ook op een andere manier voor, die minder met de regels maar net zo goed met

een tactiek te maken heeft. Het doel van de oorlog is volgens De Standaard “niet elke stad, elke stelling te bezetten, maar Bagdad, en dus Saddam, in de tang te nemen” (DS Online 24/3, *ANALYSE – Waarom de Amerikanen zo snel naar Bagdad willen*). Het beeld van de tang die iets in haar greep heeft, is wel tweemaal duidelijk.

Tekenend voor de taal van de oorlog is het eufemistisch of verhullend taalgebruik dat vaak een ontpersoonlijking van de strijd tot gevolg heeft. Dat laatste geldt niet echt wanneer voor een gevecht in de oorlog de term *confrontatie* of *treffen* gebruikt wordt, maar beide woorden verkleinen wel de ernst van de situatie. In het dagelijks taalgebruik komt deze metafoor trouwens ook voor bij de beschrijving van een discussie of woordgevecht. Als president Bush het heeft over een *pre-emptive strike* werkt hij daarmee een uitzondering op het *oorlogsrecht* in de hand; volgens de *Caroline-criteria* moet voor een beroep op zelfverdediging “een directe noodzaak bestaan die dringend en allesoverheersend is en geen keuze van middelen noch tijd voor nadere overweging toestaat” (DS Online 21/3, *ANALYSE – Waarom de wettelijkheid van de aanval betwist is*). De criteria zijn genoemd naar het schip dat in 1837 wapens zou gaan leveren aan de opstandige Canadese provincies en door de Britten werd vernietigd uit *preventieve zelfverdediging*. Door de aanval uit te leggen als *pre-emptive self-defence* willen nu ook de Verenigde Staten de oorlogsregels omzeilen. Het is bovendien niet de enige manier waarop Amerika van de Irakese oorlog een soort uitzonderingstoestand maakt, zelf spreken de Amerikanen van *exceptionalism*. Het ideologische effect van de term *pre-emptive strike* is ook de Vlaamse journalisten niet ontgaan; hij verscheen met nadruk in een groot aantal artikels onder soms licht verschillende vormen: *preemptive action*, *preventieve aanval*, *preventief uitschakelen*, *preventief geweld*. Toch wordt de doctrine van *preventief geweld* te agressief bevonden en na enkele weken vervangen door een politiek van *containment*, met dit *indijkingsbeleid* zegt de VS de vijand onder controle te willen houden.

Preventief uitschakelen wordt ook wel eens uitgelegd met eufemismen als *eliminieren (to eliminate somebody)* of *wegnemen (to take somebody out)* als daarmee bedoeld wordt dat iemand gedood wordt. Wanneer het doden op grotere schaal gebeurt spreken militairen al snel van *schoonmaakoperaties* of *zuiveringen*, aansluitend bij het idee van de propere oorlog die met medische metaforen omgeven is. Tijdens het *zuiveren* worden alle vijandige troepen in een bepaald gebied uitgeschakeld. Min of meer hetzelfde gebeurt wanneer de troepen zeggen een streek te *neutraliseren*. Steden worden *omsingeld* en *geneutraliseerd* en niet ingenomen in een oorlog die de Irakezen wil bevrijden en hen op termijn de soevereine macht wil geven. Wanneer een stad ingenomen of veroverd is, gebruikt het Amerikaanse leger daar ook het eufemisme *bedwongen (contained)* voor.

Aan elke *schoonmaakoperatie* gaat het *vastleggen (fixing a place)* van een plaats vooraf waarbij die geïsoleerd wordt om de vijandelijke troepen die erin aanwezig zijn uit te schakelen, zodat niet moet worden overgegaan op straatgevechten. Op die manier zou de opmars tot stilstand moeten komen. Het resultaat is dat de plaats is *veilig gesteld* of *secured*. In de Vlaamse pers wordt wel eens kritiek geleverd op de manier waarop vooral de Amerikaanse en Britse media de militaire terminologie gebruiken. De Standaard interviewt op 2 april 2003 Nico Carpentier, onderzoeker-docent bij de vakgroep communicatiewetenschappen van de VUB. Volgens hem verraadt zich

het ideologische uitgangspunt dat dit een rechtvaardige oorlog is [...] onder meer in de overname van het militaire jargon. Termen zoals *secured*, veilig stellen, is toch wel zeer ironisch taalgebruik voor wie

zich in de plaats stelt van een Iraakse burger. (DS Online 2/4, *INTERVIEW – Zegebulletins gaan voor kritische noten*)

Ook in de aanvallen zelf wordt de medische metafoor doorgedreven. In de termen van de vorige Golfoorlog heet een *precisie-aanval* (met of zonder koppelteken) ook een *chirurgische aanval*. De bespreking van het wapenarsenaal gaf al aan dat de term *precisiebombardement* zelf overigens een overschatting is van de capaciteit van de *slimme bommen*, ze proberen in elk geval met zo weinig mogelijk *randschade* de geïsoleerde doelen te treffen.

Al even verhullend zijn de *gerichte aanvallen op militaire infrastructuur* die pogen vliegvelden, wegen, watervoorziening, elektriciteitsvoorziening en dergelijke te vernietigen. Ook een militair manoeuvre dat de naam *verticaal inpakken (vertical envelopment)* krijgt, laat weinig van zijn betekenis uitschijnen. Troepen *pakken* de vijand *verticaal in* wanneer ze door de lucht over de vijandelijke linies worden getransporteerd om de vijand in de rug of van de flank aan te vallen.

In het Amerikaanse kamp wordt wel eens de kreet “go kinetic!” gescandeerd. Met *kinetisch richten (kinetic targeting)* bedoelen de Amerikanen dat ze gaan bombarderen, waarbij een term uit de natuurkunde verwijst naar de beweging van de bommen. Het tegenovergestelde heet *soft targeting* of *zacht richten* waarbij pamfletten boven de Irakese legers worden uitgestrooid als onderdeel van de psychologische oorlogsvoering.

Het woord ‘zacht’ wordt ook gebruikt om de *laagdrempelige aanpak* van de Britten in het zuiden van Irak aan te duiden, al zetten de kranten dergelijke termen meestal wel tussen aanhalingstekens. Die Britse *zachte tactiek* staat in contrast met de *ijzeren-vuist-aanpak* van de Amerikaanse troepen, waarvan generaal Ricardo Sanchez begin augustus 2003 volgens De Standaard evenwel toegeeft dat hij wraakacties zou uitlokken.

Decapitation strike is dan weer bedoeld om weinig aan de verbeelding over te laten. De *decapitation war* van Bush lijkt er nogal letterlijk op voorzien de Irakese regimeleiders te onthoofden, al blijft het toch de bedoeling hen levend in te rekenen. Voor de Nederlandstalige lezer mogen de termen *onthoofdingsaanval* en *onthoofdingstactiek* nog duidelijker zijn. Deze term wordt vooral beeldend bedoeld: het regime vormt het hoofd van het land; als de regering afgezet wordt, verliest Irak zijn hoofd.

Irakezen die hun *wapen in het zand gooien*, bedoelen daarmee dat zij zich overgeven. Op de Irakese zandgrond kan dit letterlijk en elk leger moet begrijpen dat dit een teken van overgave is, net zoals zwaaien met een witte vlag wil zeggen dat iemand in vrede komt.

De militaire taal maakt ook veel gebruik van beeldspraak. Met een metafoor uit het weer valt een *bommenregen* uit de lucht. De zichtbaarheid in Bagdad wordt voor de aanvallende luchtmacht enkele dagen na de eerste bombardementen beperkt doordat zich een *rookgordijn* vormde. Niet enkel dat gordijn vormt een obstakel, maar ook de *verkeersdrempel* of *speed bump*, waarmee op elk element gewezen kan worden dat de militaire opmars tegenhoudt.

Het Britse leger blijkt ook erg inventief wanneer het beelden kiest om aanvallen mee te vergelijken. Tijdens de eerste dagen van de oorlog lanceren de Britse mariniers een *amfibie-aanval* om de controle over belangrijke olie-installaties aan de Golf te veroveren. Met een *heavy metal-aanval*

benoemen de Britten een zware aanval met tanks, waarbij ze een gelijkenis zien met het geweld van het muziekgenre.

Begin april beginnen de speculaties over wat er moet gebeuren als Saddam *een Osama uithaalt* en zich verbergt, een zorg die een Amerikaanse majoor al aan het begin van de oorlog uitte. De gelijkenissen tussen Saddam Hoessein en Osama bin Laden komen het Amerikaanse opperbevel bijzonder goed uit. Niet alleen zijn zij beide soennieten, ze zijn in de ogen van een groot deel van het publiek vooral enorme boosdoeners; maar de daden van bin Laden zitten voor de start van de oorlog tegen Irak nog frisser in het collectieve geheugen. Toch geeft ook de VS aan dat het wellicht makkelijker wordt om Saddam te vinden dan bin Laden; Saddam zou niet kunnen overleven zonder zijn luxe en dollars. Op die manier krijgen zowel de troepen in Irak als de publieke opinie enige hoop.

In onze kranten zal het beeld genuanceerd worden. In een reeks over wat er met Irak moet gebeuren na de val van het regime, krijgen de strategen Luc De Vos en Willy Herteleer, die in De Standaard in een vaste rubriek hun mening over de ontwikkelingen neerschrijven, de vraag of het essentieel is Saddam Hoessein te vinden:

Willy Herteleer: Dat speelt geen rol, het gaat hier over een regime.

Luc De Vos: Je mag Saddam Hoessein inderdaad niet vergelijken met Osama bin Laden. Bin Laden staat aan het hoofd van een schimmige organisatie met internationale vertakkingen. Die man is als dusdanig belangrijk. Saddam was een staatshoofd. Als hij die staat niet meer heeft, is hij niet belangrijk meer. Saddam vinden zou meegenomen zijn, om hem voor een internationaal tribunaal te brengen. Maar de man zal zich daar waarschijnlijk niet toe lenen. (DS Online 17/4, REEKS – Irak na Saddam. Luc De Vos en Willy Herteleer over 26 dagen oorlog)

In de omschrijving van de acties in een oorlog zitten nogal wat samenstellingen met *–offensief*, hoewel niet alle woorden letterlijk aanvallend te begrijpen zijn. Dat geldt wel voor een *wapenoffensief* en eigenlijk ook nog voor een *tegenoffensief*, al is dat op zich wel een reactie op een aanval van de tegenpartij. Veel minder agressie lijkt uit te gaan van een *charmeoffensief*, een woord dat meestal niet in de context van een oorlog gebruikt wordt, maar er wel zijn oorsprong aan ontleent. Na het Amerikaans *wapenoffensief* begint in Irak half juni 2003 een *charmeoffensief* waarbij Amerikaanse soldaten voedsel en medicijnen uitdelen aan de bevolking.

Ten slotte krijgen de acties van Saddam dikwijls het label *wanhoopsoffensief* opgeplakt. Door de vijand wanhopig te noemen, wordt zijn betekenis geminimaliseerd. Net na de start van de oorlog ziet het er volgens De Standaard naar uit “dat Saddam verkeerd heeft gegokt met twee wanhoopsoffensieven vanuit Bagdad en Basra” (DS Online 28/3, *Irakese Garde dwingt ouderwetse aanpak af*) wanneer hij van een zandstorm gebruik maakt om vanuit Bagdad een colonne naar de Amerikaanse voorhoede, die op dat moment in Najaf is, te sturen. Vanuit Basra laat hij Irakese tanks tot drie keer toe een uitval doen naar het schiereiland Fao. De Amerikaanse en Britse troepen slaan keihard terug. Ook in augustus 2003 worden de Irakese acties nog steeds bestempeld als *wanhoopsdaden*, zoals wanneer Odierno, Amerikaans generaal-majoor in Irak het heeft over “het gerucht (...) dat de prijs voor een aanval op Amerikaanse troepen verviervoudigd is” (DS 9/8, *Amerikanen beloven Irakezen zachter aan te pakken*).

De nieuwe manier van oorlog voeren, brengt ook nieuwe omschrijvingen met zich mee. In Irak willen de Amerikaanse troepen een staaltje van *elektronische oorlogsvoering* of *hightech-oorlogsvoering* laten zien. Toch zullen de Irakese technieken stilaan een meer *ouderwetse aanpak* afdwingen. De elektronische oorlog kan geen rechtstreekse slachtoffers maken doordat hij zich afspeelt op het niveau van informatie-uitwisseling. Het Amerikaanse leger heeft een eenheid die niets anders doet dan *inbreken in de gewone en militaire computernetwerken*, hun taak is systemen plat te leggen (bijvoorbeeld door virussen), codes te stelen of het systeem te voeden met valse informatie.

Een andere techniek om de communicatie stop te zetten heet *jammen*, waarbij radiofrequenties gestoord worden, zodat de vijandelijke troepen enkel ruis horen. De informatie die het Irakese leger krijgt, wordt dan weer vervalst doordat de aanvallende troepen *radars in de war brengen* en daarmee echo's doorgeven van toestellen die er niet zijn.

Ook het Irakese volk wordt verkeerd geïnformeerd. De Amerikaanse troepen *overschrijven* de Irakese signalen met die van mobiele radio- en tv-zenders in overvliegende militaire toestellen. Een dergelijke actie ruikt verdacht veel naar oorlogspropaganda.

Maar misschien is de meest originele van alle nieuwe technieken toch het versturen van *sms'jes* naar Irakese topmilitairen. In de weken die aan de oorlog vooraf gingen kregen de militairen sms'jes met de vraag zich niet te verzetten. In de plaats van een beltoon hoorden ze een stem die hun opriep om geen massavernietigingswapens in te zetten.

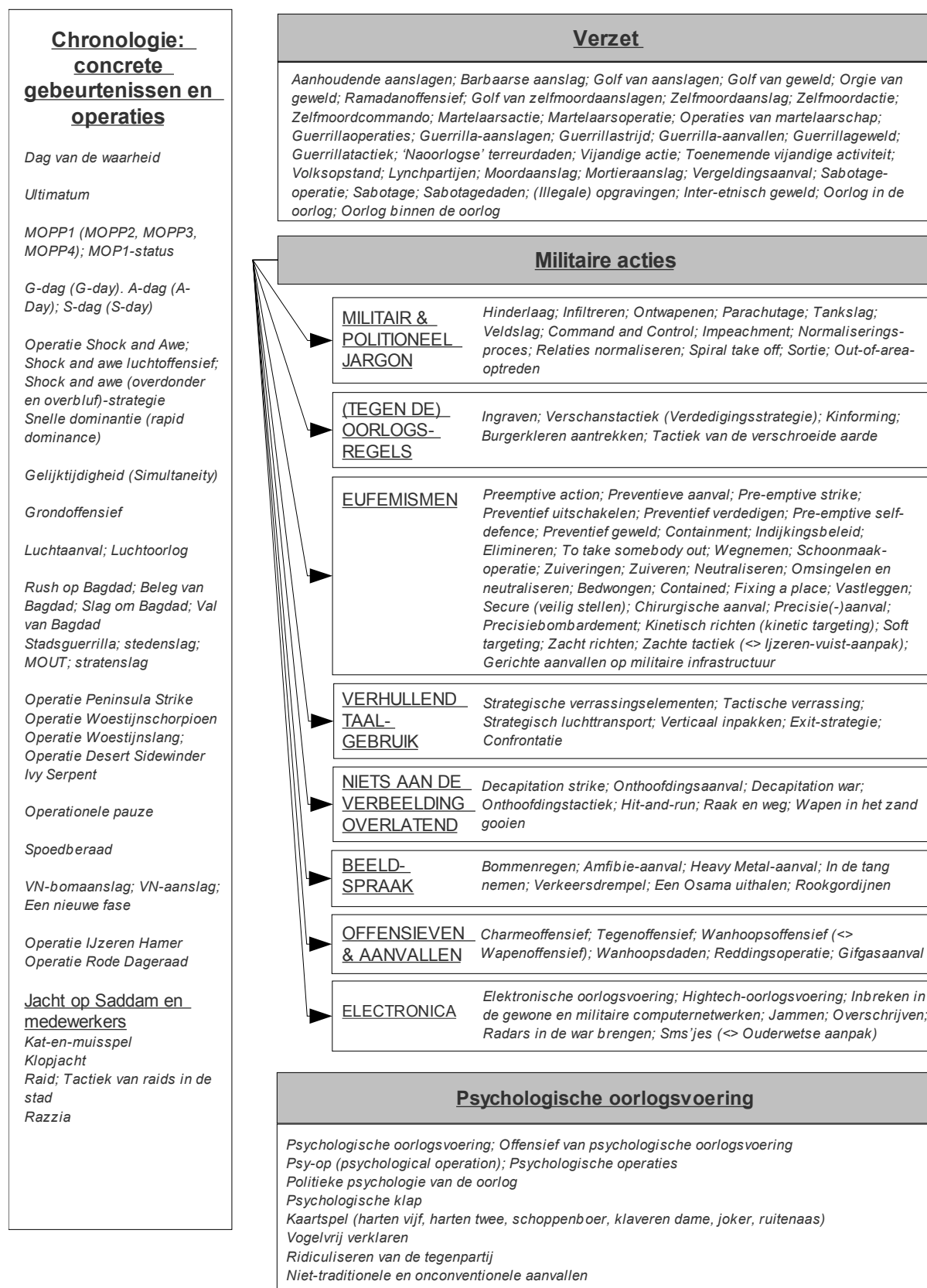
Op dit moment speelt de VS vooral op het niveau van de *psychologische oorlogsvoering*. Elk van de oorlogskampen zet een *offensief van psychologische oorlogsvoering* in. Deze strategie is zo belangrijk dat deze, net als andere, acties *psychologische operaties* genoemd worden. In het Engelstalig jargon gaat het zelfs zover dat de term *psychological operation* afgekort wordt tot *psy-op*. In feite gaat dit hele onderzoek over de *politieke psychologie van de oorlog*: via een bewuste strategie van woordkeuzes en communicatie worden harde *psychologische klappen* uitgedeeld.

Dit niveau van oorlogsvoering valt het meest op wanneer voor tegenstanders bijnamen gezocht worden en op die manier hun positie onderuit gehaald wordt. Daar nauw bij aansluitend past het *kaartspel* dat de Amerikaanse legerleiding onmiddellijk na de oorlog onder de soldaten verdeeld met daarop de hoofden van de vijfenvijftig meest gezochte Irakese, naar een lijst die de VS samenstelde. Naar gelang hun belang of gevaar komt een foto van de volgens de Amerikanen *staatsgevaarlijke Irakese* op een van de kaarten in het klassieke spel. Saddam Hoessein wordt *schoppennaas* terwijl Informatie minister Al-Sahaf een *joker* is. Maar ook de affiches met bewerkte foto's van Saddam Hoessein horen hierbij. Enkele speelgoedproducenten hebben hier overigens commercieel op ingespeeld door ook golfballetjes met de hoofden van Saddam en Osama uit te brengen en anderzijds ook actiepoppen met de grootste helden uit de Golfoorlog.

Het dient hierbij bovendien gezegd dat ook Irak er niet om verlegen zit de *psychologische oorlogsvoering* zo ver mogelijk op te drijven, al lijken de regimeleiders zich voornamelijk te beperken tot manipulatie en verstrekking van verkeerde informatie. Saddam Hoessein is in zijn discours de massavernietigingswapens altijd als een dreiging blijven gebruiken om ervoor te zorgen dat vijanden van een aanval af zouden zien. Het ging hem niet zozeer over de werkelijke aanwezigheid ervan of de mogelijkheid om massavernietigingswapens te produceren. Zolang tegenstanders hem geloofden, zou er geen invasie in Irak komen. Dit argument wordt ook na de start

van de oorlog nog gebruikt wanneer Saddam minister Al-Sahaf op 4 april 2003 laat aankondigen dat *niet-traditionele en onconventionele aanvallen* zullen volgen.

Soorten militaire of politionele acties

12. EFFECTEN OF RESULTATEN VAN MILITAIRE ACTIES

De Verenigde Staten moeten als belangrijkste aanvaller niet enkel incalculeren wat met Irak zal gebeuren na het einde van de oorlog, ook op kortere termijn hebben de acties een effect waarop zij moeten reageren. Niet zelden moeten woordvoerders een verklaring zoeken voor de bereikte resultaten. Die uitleg van de aanvallers zal niet altijd stroken met de manier waarop de Vlaamse kranten effecten of resultaten beschrijven. In het woordgebruik alleen al klinkt vaak goed- of afkeuring.

De Amerikaanse regering blijft de *post-11-septemberangsten* bij de bevolking bespelen, ziet De Standaard eind augustus 2003. Elke gewonnen slag in Irak is een nieuwe *overwinning in de oorlog tegen het terrorisme*. Op een wel heel ironische manier noemt de Amerikaanse legertop deze of andere overwinningen ook wel eens *catastrofale successen (catastrophic succes)*.

Via dezelfde taalstrategie legt de Vlaamse pers elke klap die de aanvallers incasseren uit als een *nederlaag tegen de terreur*. Journalisten benadrukken dat de VS goed weet dat het aantal nederlagen niet te groot mag zijn. Het wereldbedreigende karakter van het terrorisme en Irak dat een van de belangrijkste argumenten voor een oorlog was, wordt erdoor bevestigd en kan de andere landen, die de VS hun vertrouwen schonken, enkel nog meer angst inboezemen. Amerika mag met andere woorden niet mislukken in Irak: “de wereldwijd zichtbare nederlaag zou niet alleen de Amerikanen, maar het hele Westen treffen” (DM 31/10, *Het initiatief in Irak*).

Maar ook de Amerikaanse handelswijze zelf durven journalisten wel eens ontmaskeren als terroristisch. Dat gebeurt niet enkel bij uitgebreide beschrijvingen van het Amerikaanse wapenarsenaal of van bepaalde tactische zetten, maar bijvoorbeeld ook al in de keuze voor een woord als *bommenterreur*.

Min of meer volgens dezelfde principes die in het vorige hoofdstuk beschreven zijn, worden ook de effecten op verschillende manieren benoemd. Elk soort benamingen zal anders op de lezer inwerken. Zo is er ook hier sprake van militair jargon dat nog nauwelijks aandacht krijgt van de lezer. Net omdat het niemand nog opvalt; men leest er haast over zonder er vragen bij te stellen, kan de onderliggende verhulde boodschap van dit soort termen extra groot zijn. Maar er zijn ook de eufemismen en metaforen, eventueel nieuw bedacht tijdens deze Golfoorlog, die niemand zullen ontgaan.

Tot het min of meer vertrouwde militaire jargon behoren termen als *militaire terugtrekking*, *machtsoverdracht*, *missing in action* en *omgevingsbewustzijn*. Die *militaire terugtrekking* vormt in het bijzonder tijdens deze oorlog een probleem, waar troepen langer dan verwacht in Irak moeten blijven. Toch wordt de terugtrekking zelfs niet vervroegd wanneer half november 2003 de Amerikaanse regering zich uiteindelijk wel bereid toont de politieke macht al in de zomer van 2004 over te dragen. Hoewel de permanente leden van de Veiligheidsraad half september 2003 tijdens een topperleg in Genève nog geen gezamenlijk standpunt bereiken over de toekomst van Irak en bepalen dat de *machtsoverdracht* “zodra het kan” moet doorgaan, lijkt de zomer van 2004 toch iets vroeger dan verwacht.

Zolang iemand tijdens de strijd nog weet wat er aan de hand is, is hij volgens het militaire jargon *omgevingsbewust*. Soldaten die om gelijk welke reden vermist worden tijdens een militaire opdracht worden door de legerleiding *missing in action* verklaard.

De tegenstelling tussen *bevriend* en *vijandig vuur* springt meer in het oog. De manier van berichtgeven draagt er ook toe bij dat de ironische bijklank van het *friendly fire*, vuur dat de eigen troepen raakt, de klemtoon krijgt. Door met aanhalingstekens en zonder vertaling over een *'friendly fire'-incident* te berichten, distantieert de journalist in kwestie zich volledig van de term. De uitdrukking wordt ook erg veel en onder verschillende vormen herhaald, waarbij een voorzichtige nuance wordt gemaakt tussen *bevriend* of *vriendschappelijk* en *niet-vijandig*: *bevriend vuur-incident*, *vriendschappelijk vuur*, *niet-vijandig schietincident*, *niet-vijandig schot*. De in het leger reeds gangbare term *blauw-op-blauw* (*blue on blue*) komt in de communicatie over de oorlog nauwelijks voor. De benaming *blauw-op-blauw* komt van oorlogssimulatieoefeningen, waarin de blauwen tegen de roden uitgespeeld worden. De blauwen zijn de 'goeden', het eigen leger en de bondgenoten, de roden de 'vijand'. Wanneer een leger geraakt wordt door vuur van de tegenpartij heet dat *vijandig* of *vijandelijk vuur*.

Vuur dat niet als *vriendschappelijk* kan worden uitgelegd, maar toch een verkeerd doel raakt, krijgt ook de naam *afzwaaijer*. Een *afzwaaijer* is in principe elk schot dat het doel mist, maar sinds deze Golfoorlog wordt de term vooral gebruikt voor een precisiewapen dat zijn doel niet raakt. Een dergelijk schot kan resulteren in *collateral damage*; de term komt uit de vorige Golfoorlog, maar wordt ook in deze oorlog nog frequent gebruikt. Achter de term *collateral damage*, die op twee manieren vertaald wordt als *randschade* of *nevenschade*, schuilt de ongewilde dood van burgers bij een aanval op militaire doelwitten.

Toch is de keuze voor een bepaald woord alleen niet genoeg om een fout te verantwoorden aan het publiek. De legerleiding kan het gebeurde uitleggen als een eenvoudige *vergissing*, zoals wanneer Amerikaanse soldaten op 12 september *'per vergissing'* Irakese agenten doden. Of het incident kan te wijten zijn aan een *identificatiefout*, op dat moment wordt toegegeven dat er inderdaad een fout gemaakt is en ook de reden voor die fout zit in de term vervat. Een dergelijk woord wordt bijvoorbeeld gebruikt naar aanleiding van de dood van een *Reuters*-journalist die half augustus 2003 in de buurt van Bagdad door VS-soldaten is neergeschoten.

De burgerslachtoffers zijn dus maar enkele van de *offers* die een oorlog vraagt. Al in zijn toespraak die het ultimatum voor Saddam aankondigt, stelt Bush: "de enige zekerheid van een oorlog is dat er offers moeten worden gebracht" (DS Online 18/3, *LETTERLIJK – De toespraak waarin Bush het ultimatum aankondigde*). Toch vindt De Standaard op 20 maart een fout in de politiek van Bush omdat hij te veel zou oproepen tot patriottisme en te weinig offers vraagt, waardoor de schok achteraf veel groter zal zijn. In datzelfde artikel wordt ook de eigenlijke betekenis van *offer* uitgelegd, waarmee Bush rekening moet houden: "offeren betekent letterlijk heilig maken. Dat woord heeft niet alleen een militaire, maar ook een spirituele en symbolische betekenis" (DS Online 20/3, *REEKS. ACHTERGROND – Bush houdt Amerikaanse bevolking passief op de zijlijn*).

Elke fout die het Amerikaanse leger maakt, wordt eind november 2003 in De Morgen gebundeld onder een titel waarin *Iraakse blunders* centraal staat. Volgens De Morgen legt het Amerikaanse leger een impliciete schuldbekentenis af door de Irakese burgers in het geheim geld toe te stoppen voor het doden van familieleden of het beschadigen van eigendom.

Een stuk beeldender dan weer zijn de termen *oorlogsmist*, *rookpluim*, *paddestoelwolk* en *voetafdruk*. De militairen maken ernstige fouten door de *oorlogsmist (fog of war)*, waarmee de onoverzichtelijkheid van het slagveld wordt aangeduid; van een echte mist moet geen sprake zijn. De *rookpluimen* zorgen wel echt voor een mist; de pluimen rook van de oliebranden zijn bovendien een Iraakse strategie om Amerikaanse en Britse vliegtuigen in de war te brengen.

Van een heel andere orde is de rook van een *paddestoelwolk*. Dit is de gevreesde reusachtige wolk die bij een atoomaanval te zien is, maar nu kunnen zware conventionele bommen dezelfde paddestoelvormige wolk creëren.

Ook bij deze beeldspraken past de *voetafdruk (footprint)*, volgens mythische verhalen een techniek waarmee indianen hun vijand identificeerden. Ook in dit geval gaat het om een soort afdruk, met name de zichtbare sporen van een projectiel op en rond de plaats waar het terechtgekomen is.

Als de *oorlogschaos* eenmaal voorbij is, is het tijd de plannen voor een *Irak-na-Saddam* op tafel te leggen. Op de oorlogsvoering volgen de *vredemissies*. In de kranten krijgen Irak en de periode die nu voor het land aanbreekt verschillende van deze samengestelde namen: *post-Saddam(-)Irak*, *post-Saddam-tijdperk*, *post-Saddam Hoessein-tijdperk*.

De *heropbouw van Irak* krijgt erg veel aandacht. Met nadruk gaat het om een *economische, humanitaire en politieke heropbouw* of *wederopbouw*, slechts uitzonderlijk zal een journalist voor het woord *reconstructie* kiezen. Tegenstanders van de oorlog laten zich vooral verleiden tot hulp bij de *humanitaire heropbouw*. Volgens een peiling na de *heropbouwconferentie* of *donorconferentie*, een conferentie die *donoren* zoekt voor de *heropbouw*, in Madrid op 23 en 24 oktober 2003, vinden de meeste Europeanen dat de VS zelf moet opdraaien voor de kosten van de heropbouw. De meeste Belgen willen alleszins niet dat België mee betaalt. Er is enkel bereidheid om geld te geven voor humanitaire hulp.

De voorbereidingen voor de *heropbouwconferentie* starten al eind juni 2003 in New York waar Britse, Amerikaanse en Iraakse functionarissen vergaderen. De vooropgestelde datum is september 2003. De Verenigde Staten en Groot-Brittannië overwegen begin augustus een resolutie te vragen in de VN-Veiligheidsraad over de stabilisering en heropbouw van Irak. Eind augustus hebben de Verenigde Staten het zelfs over een *machtsdeling* met de Verenigde Naties. Daardoor hopen zij te kunnen rekenen op de steun van een aantal landen die zonder VN-goedkeuring elke medewerking weigeren. Irak zou immers miljarden dollars nodig hebben om de heropbouw te financieren. Op 3 september komt alvast een kern van donorlanden en internationale organisaties bijeen om de oprichting te onderzoeken van een hulpfonds voor de heropbouw. De datum voor beslissing daarover verschuift naar 23 en 24 oktober.

In tussentijd kan de Europese Commissie tweehonderd miljoen euro vrijmaken en stellen de Verenigde Staten een nieuwe versie voor van hun resolutie over de heropbouw. In de nieuwe versie krijgt de vertegenwoordiger van de VN in Irak een duidelijker functie. Net voor de conferentie geeft de VS zijn dominante rol bij de besteding van hulp aan Irak op en wordt een onafhankelijk bestedingsfonds opgericht, waardoor de kans groter wordt dat Europese landen, bijvoorbeeld België – hoewel premier Verhofstadt een Belgische deelname aan de *Irak-missie* al sinds begin september 2003 niet uitsluit - actiever zullen deelnemen. Toch blijven de politieke barsten die in de aanloop

naar de Irakoorlog in de wereldorde zijn gegroeid duidelijk aanwezig tijdens de *heropbouwconferentie*. Volgens een bericht in De Morgen op 24 oktober beloofden de deelnemende landen ongeveer veertig miljard dollar:

Maar omdat niemand kon zeggen wanneer en op welke manier de Iraakse bevolking het geld krijgt, vroegen velen zich af of de euforie wel gepast was. “Niemand weet of de dollars echt of vals zijn” (DM 24/10, *Miljoenen dollars vliegen door de lucht*)

Het succes is volgens De Standaard toch iets beperkter, de krant heeft het op 25 oktober over dertien miljard dollar hulp.

De *donorconferentie* kan eigenlijk enkel instaan voor de materiële heropbouw van het land, maar de oorlog heeft nog een aantal andere gevolgen die minder makkelijk te verhelpen zijn. Op humanitair niveau kunnen organisaties die *noodhulp* bieden wel financieel bijgestaan worden zodat zij de kans krijgen iets te doen aan de achteruitgang van de *gezondheidstoestand* van de Irakezen. Maar het blijkt veel moeilijker het *Climate of Fear* aan te pakken dat in het gelijknamige rapport van Human Rights Watch (HRW) beschreven wordt. Johanna Bjorken van HRW onderzoekt tussen 27 mei en 20 juni 2003 wat het veiligheidsprobleem voor vrouwen en meisjes betekent; volgens de titel van het rapport leven zij in voortdurende angst. Lijnrecht daartegenover staat het *je m'en foutisme van de Irakezen* aan het begin van de oorlog, op dat moment slaagt de Arabische satellietzender Al Jazeera er nog in beelden van feestgedruis in Basra te laten zien.

Anderhalve maand later slaat elk beetje euforie om in *chaos en anarchie*. De Irakezen leven volgens de Vlaamse kranten sinds begin mei 2003 in een *machtvacuüm*, bandieten profiteren van de *semi-straffeloosheid* en velen voelen zich uitgedaagd om te gaan *plunderen*. Het Irakese volk wordt bedreigd door *chaos, criminaliteit en terreur*. De *ordehandhaving* in het land laat te wensen over, waardoor Irak niet enkel in een *machtvacuüm*, maar ook in een *veiligheidsvacuüm* verkeert. De *precaire veiligheidssituatie* krijgt uitgebreide media-aandacht. Een lezersbrief in De Standaard heeft het eind augustus 2003 over de *onveiligheid* omdat er sinds eind april “tallose onschuldige Irakese mannen, vrouwen en kinderen “per ongeluk” gedood” zijn (DS 21/8, *WAARDE REDACTIE – Bang in Bagdad*). Voor het eerst geeft Bush tijdens zijn rondreis in Afrika begin juli toe dat de Amerikaanse troepen in Irak kampen met een *veiligheidsprobleem*, Washington gaat er op dat moment nog van uit dat het een probleem zal blijven zolang Saddam Hoessein zelf niet is opgepakt.

Veiligheid wordt door de journalisten gerekend tot een van de elementaire *basisbehoeften*, samen met stroomvoorziening en andere tastbare verwezenlijkingen die de mensen gerust stellen. Door een dergelijke woordkeuze lijkt een mens enkel te kunnen leven indien de *basisvoorzieningen* ingevuld zijn. Dit geldt wel voor bijvoorbeeld de watervoorziening, die in Irak ook een probleem vormt, maar in principe niet voor elektriciteit. De term lijkt dus nogal zwaar, al heeft Gert Van Langendonck wellicht wel gelijk dat dit de *basisbehoeften* zijn die aan *democratisering* vooraf moeten gaan: “pas dan heeft de democratie in Irak een kans op slagen” (DM ZENO.reportage 10/5, *Alleen onder de barbaren*, Gert Van Langendonck).

Het lot van de mensen in een oorlog wordt in de kranten vaak benadrukt door toevoeging van het adjectief *humanitair*: *humanitaire crisis*, *humanitaire noden*, *humanitaire hulp*. Het volk heeft zelfs een *internationaal humanitair recht* waar de strijdende troepen rekening mee dienen te

houden, in een duidelijkere omschrijving heten die rechten **mensenrechten**. **Mensenrechtenschendingen** lijken wel haast de zwaarst mogelijke misdrijven; het woord maakt ook een andere indruk dan het meer verhullende **oorlogsmisdaden** of **oorlogsmisdrijf**. De organisatie die erop toeziet dat dergelijke misdrijven zo veel mogelijk vermeden worden, Amnesty International, zegt na enkele weken oorlog de handen vol te hebben: “de beschuldigingen van mensenrechtenschendingen vliegen over en weer in deze oorlog. Als een scheidsrechter tikt Amnesty International de strijdende partijen op de vingers” (DS Online 7/4, *INTERVIEW – Bruno Tuybens (Amnesty International) over Irak*). De bescherming van de mensenrechten vormt daarbij niet alleen een punt van kritiek voor tegenstanders van de oorlog, de partijen in het conflict gebruiken de rechten wel eens in een poging de vijand onderuit te halen. Tegenstanders beoordelen het conflict uiteraard graag vanuit een **mensenrechtenperspectief**, een argument dat bij de publieke opinie ongetwijfeld een grote indruk nalaat. De strijdende partijen zien er daarom zo veel mogelijk op toe dat dit geen argument in hun nadeel kan worden.

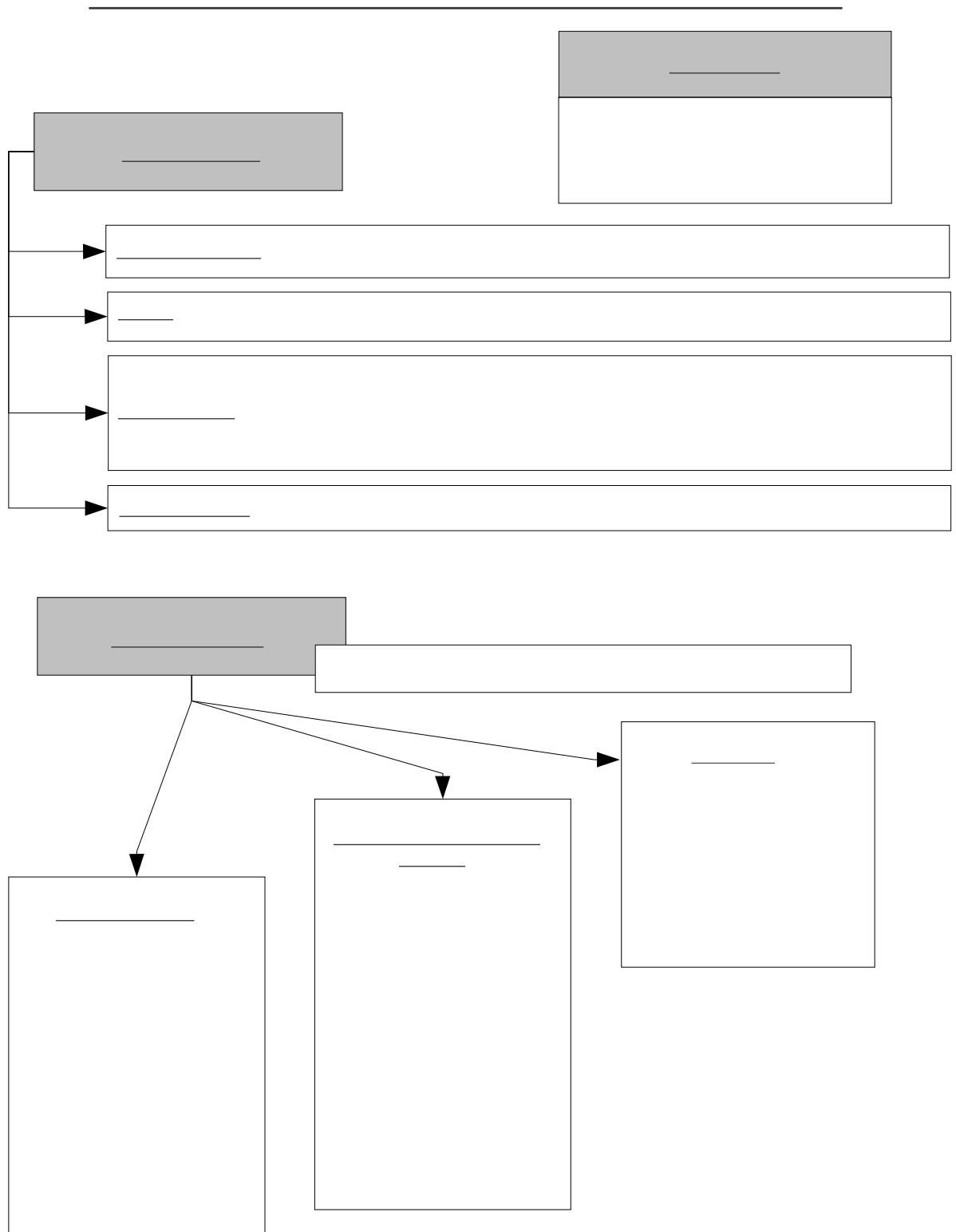
Het Amerikaanse leger moet bovendien opletten voor een Irakese reactie die de naam **stockholmsyndroom** krijgt. Door het woord *syndroom* lijkt het niet enkel om een reactie te gaan, maar om een ziekte of een geheel van ziekteverschijnselen met een onbekende oorzaak die daardoor moeilijk te behandelen zijn. Het *stockholmsyndroom* wordt in De Standaard uitgelegd als

een psychologisch mechanisme waardoor zelfs diegenen die onder het strenge regime van Saddam te lijden gehad hebben, zich aan zijn zijde kunnen scharen. De perceptie dat de Amerikanen “bevrijders” zouden zijn, wordt dan verdrongen door een opwellend nationaal gevoel om land en volk te helpen verdedigen. (DS Online 25/3, *Irak-oorlog roept nachtmerries WO II op*)

Bij het *stockholmsyndroom* gaan gegijzelden zich identificeren met hun gijzelnemer, in de optiek van De Standaard zou Saddam Hoessein dan de gijzelnemer zijn die zijn volk jarenlang gevangen hield. Soldaten die naar Irak gestuurd worden, kunnen dan weer last krijgen van het **Golfoorlog-syndroom** met symptomen als depressie, huiduitslag en ademhalingsmoeilijkheden. De BBC ontmaskert in het *syndroom* een soort allergische reactie op de inenting tegen chemische wapens, het miltvuurvaccin, dat de soldaten voor vertrek kregen. Vier Britse soldaten in Irak overwegen eind mei het ministerie van Defensie in Londen aan te klagen omdat ze naar eigen zeggen lijden aan het *Golfoorlog-syndroom*. Nadat ze het vaccin kregen toegediend, ging hun gezondheid zo erg achteruit dat ze niet meer aan de strijd konden deelnemen. In Irak sterven ook enkele soldaten aan ernstige longproblemen; de officiële verklaring van hun dood luidt heel vaag **non-combat related cause**.

Nog moeilijker te behandelen dan een *syndroom* is de onwillekeurigheid van een *reflex*. Wanneer het volk zich bij de aankondiging van een oorlog verstoort in schuilkelders, heet dit de **schuilkelderreflex**. Bijzonder is evenwel dat de Irakezen deze reflex niet vertonen:

De mensen verwijzen allemaal naar wat er in 1991 in de eerste Golfoorlog gebeurde. Toen waren er een aantal grote schuilkelders gebouwd, complete ondergrondse appartementen. Maar op één ervan, Al-Ameriya, viel een Amerikaanse precisiebom. 408 mensen vonden de dood. Dat risico willen ze niet meer lopen. (DS Online 22/3, *“Meerderheid blijft Saddam steunen”*)

Afbeelding 12

13. PERS

De vragen die in dit onderzoek gesteld worden, komen ook in de pers zelf aan bod. De geschreven pers ziet het niet alleen als zijn taak het publiek te informeren, maar ook zijn kritische zin aan te scherpen. Naar aanleiding van de oorlog in Irak geeft dit aanleiding tot een aantal reflecties over de oorlogsberichtgeving. Omdat het haast onmogelijk is om over een dergelijk onderwerp geen mening te hebben, wordt het ideaal van de objectieve berichtgeving ook moeilijker. Er verschijnen zelfs enkele ‘meta-artikels’, artikels over de pers, waarvan een soort waarschuwing uitgaat voor wat in het algemeen geschreven wordt.

In tijden van oorlog kunnen media niet de normale normen van journalistieke kwaliteit halen. Onvermijdelijk sluipt er ideologie in hun berichtgeving. En ook de praktische beperkingen van de reporters op het front beïnvloeden de verslaggeving (DS Online 2/4, Nico Carpentier in: *INTERVIEW – Zegebulletins gaan voor kritische noten*)

De onderzochte kranten tonen ook steeds enige terughoudendheid tegenover hun bronnen. Van woordvoerders weten journalisten dat het hun verantwoordelijkheid is het beleid waar ze voor spreken te verantwoorden, de informatie die zij doorgeven kan daarom gekleurd zijn. In de Britse regering is Alastair Campbell, de communicatieadviseur van de premier, de grootste bedreiging. De *spin doctor* weet beter dan wie ook hoe hij de media kan bespelen. Kort nadat hij eind augustus opstapt, kondigt Blair het einde van de *spin doctors* aan waarmee hij zegt een *cultuur van mediamanipulatie* achter zich te willen laten. Zijn regering kreeg dan ook meer dan eens kritiek op de *spin and hype* - zoals voormalige chef van de VN-wapeninspecteurs in Irak, Hans Blix, het noemt – rond de inlichtingen die ze gebruikte om de oorlog te rechtvaardigen. Ook de informatie uit de buitenlandse pers wordt niet kritiekloos overgenomen, zeker niet als de bron Amerikaans is.

Zelden krijgen de journalisten in een oorlog zoveel aandacht als in Irak. Hun werkwijze en de omstandigheden waarin zij moeten werken, komen uitgebreid aan bod. De dood van een journalist ligt zowel bij de pers zelf als bij het publiek waar hij voor werkte erg gevoelig. De *Internationale Federatie van Journalisten (IFJ)* ziet erop toe dat de werkomstandigheden zo optimaal mogelijk zijn en indien dat niet het geval is, zoals begin augustus, protesteert de federatie. Op dat moment beschuldigt het *IFJ* het Amerikaanse leger in Irak van grove intimidatie van journalisten. Algemeen secretaris Aidan White zegt begrip te kunnen opbrengen voor de frustraties aan Amerikaanse zijde, “maar vindt het ontoelaatbaar dat journalisten daarvan het slachtoffer worden” (DS 6/8, *IRAK – Journalistenfederatie protesteert*).

Deze Golfoorlog krijgt de kritiek een *mediaoorlog* te zijn die door een bewust *informatiemanagement* van de belangrijkste aanvallende partijen beheerst wordt. De Standaard ziet dat de berichtgeving niets anders is dan een *gelikte mediashow*: “[...] haalt de regering-Bush al maanden alle trucs boven om de harten en geesten te winnen voor een oorlog [...] en om van de verslaggeving van het strijdtoneel een gelikte mediashow te maken” (DS Online 21/3, *Witte Huis voert oorlog om harten en geesten*). Zonder zich verder expliciet te distantieëren, houdt de krant zichzelf buiten schot door te schrijven over een *televisieoorlog*.

Voor de televisiezenders, en dan nog met voorsprong de Amerikaanse en Europese nieuwszenders die de klok rond uitzenden, zouden zich bezondigen aan *war entertainment*. Freimut Duve, die

binnen de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OSVE) ‘Vrijheid van de Media’ vertegenwoordigt, kiest deze term om aan te geven dat tv-stations zich te uitgesproken en te eenzijdig richten op militaire detailontwikkelingen aan het front. Op die manier wordt de kijkers informatie onthouden om een algemeen, breder en eerstig beeld van de situatie te krijgen. De Standaard legt op 10 april de kritiek voor aan de regelmatig opgevoerde VUB-onderzoeker Nico Carpentier:

-- Bent u het eens met de term ‘war entertainment’?

De woordkeuze is zwaar, maar ik begrijp wat Freimut Duve bedoelt. De mens, en een oorlogsjournalist te velde in het bijzonder, wordt vaak onbewust gedreven door een vorm van fascinatie voor leed en lijden. De esthetiek van de dood wordt aantrekkelijk en verleidt soms tot fictionaliseren van het militaire conflict. Het lijkt niet echt meer. (DS Online 10/4, “*Gevaar voor ontmenselijking en technologisering oorlog*”)

The Guardian noemt het nieuwe genre **militainment**, maar heeft het daarbij in de eerste plaats over het werk van de **embedded journalists** en het materiaal dat het Pentagon de wereld in stuurt. Het Pentagon inspireerde zich op de zesdelige reeks *Profiles from the Front* die Jerry Bruckheimer maakte tijdens de oorlog in Afghanistan: reality-tv over het leven aan het front, gemaakt door journalisten die samen met de troepen optrokken.

Het gevaar van deze manier van verslag geven, samen met de strijd om de **scoops**, is de verleiding tot **nepreportages** en ‘**Made for TV**’-actie. De spectaculaire redding van Jessica Lynch die door het Pentagon was opgezet, krijgt de naam ‘**Made for TV**’-actie wanneer De Morgen op 21 juni ‘Het ware verhaal van Jessica’ uit de doeken kan doen. Tragischer is de zelfmoord begin oktober van James Forlong; de journalist nam ontslag bij Sky News nadat hij in juli een **nepverslag** over de oorlog maakte vanuit een Britse onderzeeër. De Morgen titelt op 8 oktober 2003: *Mediaoorlog Irak eist nieuw slachtoffer*.

Toch blijven dit soort reportages of **blunders**, indien de ware toedracht achteraf bekend wordt, gelukkig een kleine minderheid. De concurrentie om de **scoop** of het **breaking news** is groot en een **tearjerker** als het verhaal van Jessica Lynch maakt een heel grote kans op aandacht in alle media en bij het wereldpubliek, getuige het feit dat tv-zenders en filmproducenten meteen beginnen te bieden om de rechten op haar verhaal. Maar van de overgrote meerderheid van de verschenen berichten gaat een vrij grote geloofwaardigheid uit, al wordt ook van de verslaggeving gezegd dat er een **oorlogsmist** over hangt.

De meest neutrale term voor de berichtgeving is **oorlogsverslaggeving**. Toch verschijnen zelden artikels die nog in de absolute objectiviteit van weergave lijken te geloven. Wel integendeel verwijt een BBC-topman de meeste Amerikaanse media van **kritiekloze berichtgeving**, terwijl de Britse regering **Auntie Beeb** of het **BBC-fort** dan weer te **Irak-vriendelijk** vindt. In onze kranten verschijnen zelfs de **zegebulletins** niet zonder kritische noten.

De verslaggeving op het veld gebeurt door **oorlogsjournalisten**. Door een systeem van **embedded journalists** uit te werken, zorgde het Amerikaanse opperbevel ervoor dat alleen zorgvuldig geselecteerde journalisten nog toegang kregen tot de Amerikaanse troepen. Journalisten worden **ingebod** of **ingekwartierd** en reizen mee met de strijdende troepen om van daaruit verslag uit te brengen. Het wordt nu voor journalisten en fotografen dus wel weer mogelijk om mee te gaan tot aan het front, een gebied waartoe ze een tijdlang geen toegang kregen. Maar toch wordt het

inbedden of *inkwartieren*, zoals dat met soldaten gebeurt, van journalisten vooral gezien als een Amerikaanse poging om de oorlog te *manipuleren*.

Journalisten die niet door hen geselecteerd zijn of beschermd worden, heten *non-embedded journalists* of *unilateralen (unilaterals)*. Het werken wordt hen dikwijls erg moeilijk gemaakt in Irak. De *unilaterale journalisten* plegen geen overleg met de oorlogsvoerders en willen onafhankelijk hun nieuws doorgeven. Het is opvallend hoe het woordgebruik gelijkenissen vertoont met de kritiek die de VS krijgt op zijn *unilaterale houding*: zonder rekening te houden met wat andere landen willen, begon Amerika toch een oorlog.

De spotnaam die sommige journalisten meekrijgen, zal voor de lezer helemaal niet duidelijk zijn zonder context of zelfs huishoudelijke achtergrondkennis. Een *ingebbedde journalist* krijgt de naam *dyson*, naar het merk van stofzuigers. Op vergelijkbare wijze als het toestel neemt de journalist alles in zich op wat er te rapen is aan het front.

Daar de Amerikaanse regering, of het Pentagon, zelf de selectie van journalisten maakt, lijkt dit al een eerste restrictie op de *persvrijheid*. Maar ook op andere manieren probeert de regering de berichtgeving in de hand te houden. De Arabische satellietzenders Al-Jazeera (Qatar) en Al-Arabiya (Verenigde Arabische Emiraten) moeten erg op hun hoede zijn; zij laten zich vaak zeer kritisch uit over de door de VS geleide bezetting van Irak. Onder het mom van de *preventieve censuur* verbiedt de voorlopige Irakese regeringsraad op 24 september beide zenders om de komende vijftien dagen haar activiteiten en andere officiële evenementen te volgen; zij zouden het geweld aanwakkeren. Onder goedkeurend oog van de VS en Condoleezza Rice, die begin oktober de bevoegdheid over de Irakese bezetting krijgt, besluit de regeringsraad eind november zelfs om Al-Arabiya volledig te verbieden om nog in Irak te werken. Het Irakese bestuur beschuldigt de zender van het oproepen tot moord omdat er een geluidsband was uitgezonden waarop Saddam Hoessein vroeg de leden van het bestuur aan te vallen. Het bestuur kan daar wel op reageren, volgens de deontologie mogen media niet aanzetten tot geweld, maar een zendverbod en dus censuur blijft toch indruisen tegen de regels van de *persvrijheid* die net in Amerika hoog in het vaandel gedragen worden. Of zoals De Morgen op 25 november 2003 ironisch titelt: *Persvrijheid, made in USA*.

Hetzelfde lot vergaat enkele Irakese kranten. Een gevolg van de bevrijding van het land is dat kranten en tijdschriften er als paddestoelen uit de grond verschijnen. De anonieme dagboekschrijver of blogger die op internet (www.dearraed.blogspot.com) gevolgd kon worden onder het pseudoniem Salam Pax wordt begin juni 2003 aangenomen als columnist bij *The Guardian*; De Standaard neemt in de rubriek *Opinie & Analyse* geregeld een column over. In een van zijn tweewekelijkse stukjes over het dagelijks leven in Bagdad na de oorlog heeft hij het over het fenomeen van de kranten.

De nieuwe kranten komen ons tegenwoordig de oren uit. Er zijn twee vragen die niemand kan beantwoorden: hoeveel politieke partijen zijn er vandaag in Irak? En hoeveel kranten worden er wekelijks gedrukt? De meeste kranten bestaan uit twee of vier bladzijden partijpropaganda: zonder vergunning, zonder gedoe, gewoon drukken maar. Ik denk eraan zelf een krant uit te brengen: “*Pax News* – alle geruchten, de hele tijd.” (DS 6/6, *SALAM PAX – Iraakse president gezocht*)

Begin juli willen de Verenigde Staten enkele van deze kranten verbieden, maar “zo’n beslissing strookt niet met wat de Amerikanen vertelden toen ze ons bevrijdden om een democratisch systeem te installeren” (DS 5/7, *Irakezen wentelen zich in nieuwe media*).

Het mag al gebleken zijn dat ook in de media het Amerikaanse overwicht groot is. Het regime in Irak kan dan tot aan zijn val beschikt hebben over een niet te onderschatten *propagandamachine* die beelden verspreidt van vrouwen die gewapend met kalasnikovs door de straten trekken of van Irakese burgers die oorlogszuchtige kreten laten horen, zij is duidelijk niet opgewassen tegen de manier waarop de VS de *propaganda* en de *pr* controleert.

In het eerder vernoemde artikel in De Standaard reageert Nico Carpentier als volgt op de vraag of de berichtgeving over Irak te propagerend is:

Ik onderscheid twee definities van propaganda. Er is de propaganda van pure leugens. En er is de propaganda van de ideologie. Zware leugens heb ik tot dusver nog maar weinig gehoord. Maar dat de media zich, gewild of ongewild, bij de start van deze Irak-oorlog heel fel in het ideologisch kader van de VS hadden ingepast, is onmiskenbaar. Het blinde vertrouwen van de VS en de Britten dat de technologische superioriteit tot een snelle en propere oorlog zou leiden, werd geloofd. Ook het door Bush en Blair ingelepeld onderscheid tussen de Iraakse staat (de machtsclan van Saddam en zijn elitetroepen) en het Iraakse volk (de gewone burgers en het reguliere leger), werd algemeen aangenomen. Nu blijkt dat beide hypothesen fout uitdraaien, zitten Bush en Blair met een communicatieprobleem. (DS Online 10/4, "Gevaar voor ontmenselijking en technologisering oorlog")

Op dit moment lijkt De Standaard de oorlogspropaganda dus nog enigszins te nuanceren. Toch wordt ook rekening gehouden met het idee van de *zwarte propaganda* dat *Tucker Eskew* bij de start van de oorlog wil inzetten. Tucker Eskew is een Amerikaans agentschap dat een afgezwakte versie heet te zijn van het Office of Strategic Influence dat het Pentagon in de steigers had staan. Het agentschap denkt eraan journalisten in het buitenland te betalen om voor de VS gunstige verhalen te schrijven; of het zou journalisten in landen die zich tegen de oorlog verzetten informatie geven die de argumenten van hun regering ondermijnt.

Minder zwaar dan *propaganda* klinkt *pr* of *public relations*. De Vlaamse kranten aarzelen dan ook niet om waar mogelijk beschuldigingen van pr-misbruik aan te wijzen. Door een actie in het teken te stellen van de public relations lijkt elk ander argument te verdwijnen, iets wordt enkel ondernomen omwille van het positief effect bij het publiek. Het korte bezoek van Bush aan de Amerikaanse troepen in Irak eind november kan bijvoorbeeld vlot worden afgedaan als een *pr-stunt*.

Volgens De Standaard vrezen de reporters dat ze door het nieuwe systeem van *embedded journalists* zullen meedraaien in een *pr-oefening* "die deze oorlog wil verheerlijken – een oefening die wordt vergemakkelijkt door de nauwe band met de eenheid" (DS Online 21/3, *Witte Huis voert oorlog om harten en geesten*).

Enkele dagen na de start van de oorlog toont een Irakese zender beelden van vier dode soldaten en vijf Amerikaanse krijgsgevangenen: "De VS noemen dit strijdig met het oorlogsrecht. Voor de Iraki's is het een "*public-relations-coup*" (DS Online 24/3, *Irakese tv pakt uit met Amerikaanse krijgsgevangenen*, mijn vet en cursief – F.C.).

De sprong in de carrière van Condoleezza Rice begin oktober wordt een *pr-blitz* genoemd, zij weet wat ze tegen de media kan of moet zeggen en "nu volgens peilingen nog maar de helft van de Amerikanen de oorlog in Irak het geld en de soldatenlevens waard vindt, wil het Witte Huis het goede nieuws uit Irak beklemtonen, dat door de negatieve filter van de media niet naar buiten zou komen" (DS 3/11, "Voor ons werk erop zit vertrekken we niet").

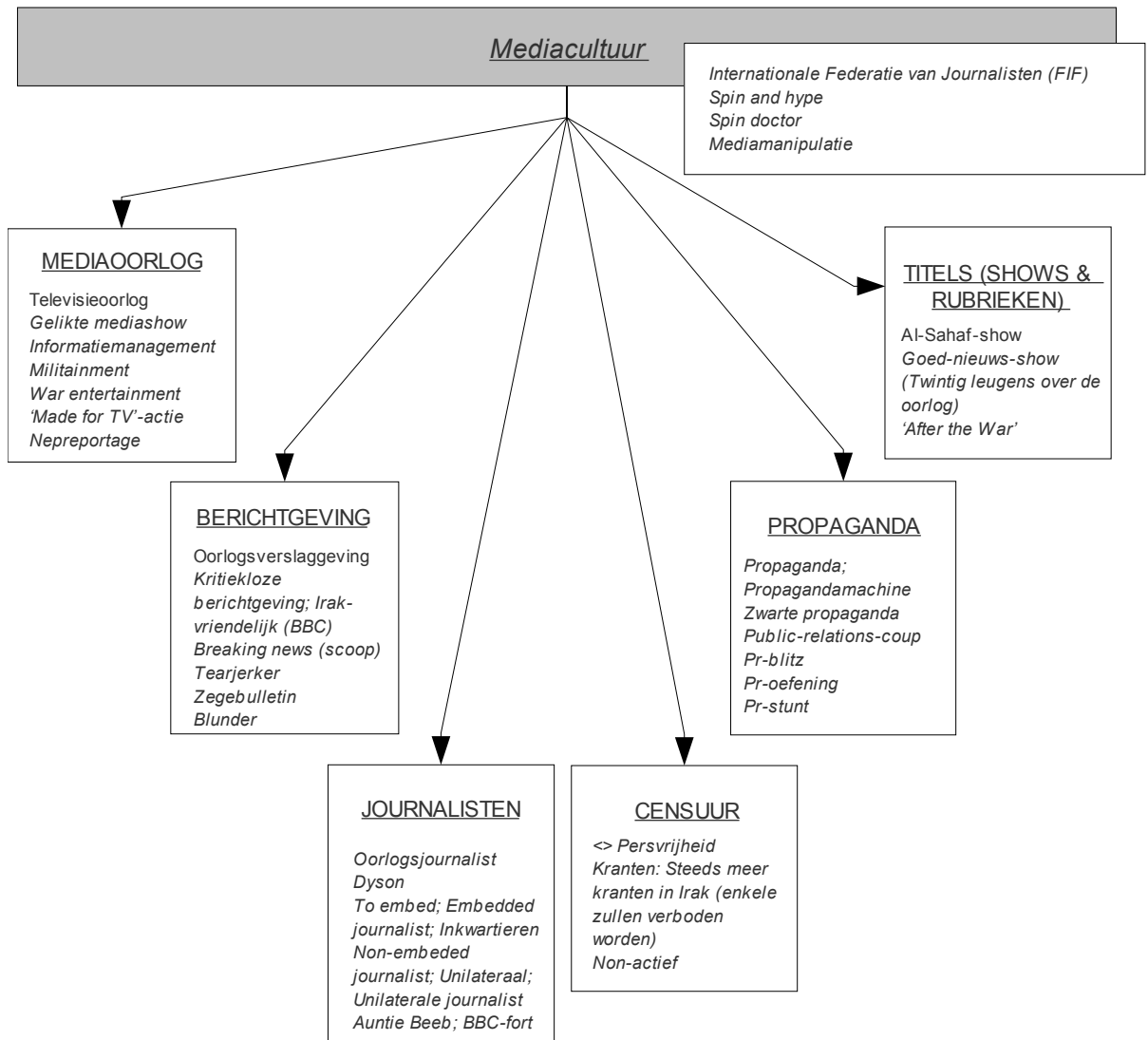
Tot slot weten de aanvallende landen de Irakese media zelfs in die mate te overheersen dat ze de informatie die Irak geeft in het eigen voordeel ombuigen. Het moet wel gezegd dat de Irakese Informatie minister Mohammed Al-Sahaf hier zijn steentje toe bijdraagt en dat zelfs de media die de

oorlog radicaal afkeuren, kunnen lachen met zijn uitspraken in de uitzending die spottend de naam ***AL-Sahaf-show*** krijgt:

Klokslag twaalf elke dag begint in het Palestine Hotel in Bagdad de Al-Sahaf-show, wanneer de Iraakse minister van Informatie van wal steekt met zijn creatieve lijst van Iraakse overwinningen en beledigingen van de Amerikaans-Britse troepen. (DS Online 8/4, *PORTRET – Iraakse minister van Informatie Mohammed Saeed Al-Sahaf*)

De Amerikaanse tegenhanger van de uitzending waarin Al-Sahaf over de negatieve kant van de Amerikaans-Britse verwezenlijkingen bericht, heet ***Towards Freedom*** en gaat in Irak half april 2003 in de ether. Van De Standaard krijgt ook deze uitzending de spotnaam ***Goed-nieuws-show***. Voor beide uitzendingen is het woord ‘show’ niet toevallig gekozen. Een dergelijke term past niet bij een ernstige nieuwsuitzending met informeren en niet entertainen als prioriteit.

Pers

Afbeelding 13

14. INFORMATIE OF MANIPULATIE?

Niet geheel ten onrechte tonen De Morgen en De Standaard af en toe enig voorbehoud tegenover hun bronnen. De oorlog in Irak heeft in vergelijking met andere conflicten bijzonder veel media-aandacht gekregen, maar net doordat er zoveel over geschreven is, zijn in de nasleep van de oorlog steeds meer strategieën blootgelegd die de verschillende regeringen hebben gebruikt om een oorlog te rechtvaardigen, of anders gezegd te *verkopen* aan het volk. Aan *manipulatie* en *misleiding* door de regering wordt erg zwaar getild. De taak van een regering is ervoor zorgen dat aan de behoeften van het volk beantwoord wordt; maar zij maakt misbruik van haar macht wanneer informatieverstrekking omslaat in *oorlogspropaganda* en de regering op die manier zelf het idee creeert dat een oorlog nodig is. De Britse regering doet dit door het voor te stellen alsof van Irak een permanente dreiging uitgaat en de mensen er in mensonwaardige omstandigheden leven. *Regeringsbedrog* lijkt onmogelijk goed te praten.

Daarnaast werkt de pers ook een beetje uit eigenbelang wanneer de fouten in de communicatie uitgebreid behandeld worden. Het uitgangspunt is dat de informatie die de lezer kent, uit de krant komt. Door een tactiek van duidelijke bronvermelding en aanhalingstekens kan een journalist afstand nemen van gekleurde uitspraken, zijn weergave is objectief. Wanneer achteraf blijkt dat de uitspraken niet kloppen, schuiven de kranten met graagte elke verantwoordelijkheid van zich af. Toch schuilt in die tactiek ook een zwakte: een citaat is enkel een kleine selectie uit wat iemand zegt en wordt van alle context ontdaan. Op 12 april 2003 beschuldigt de Amerikaanse ambassadeur in Brussel, Stephen Bauer, de Vlaamse pers van *foute quotes en verdraaiingen*. Hiermee ontkent hij dat hij dreigende taal had gesproken over het behoud van het Navo-hoofdkwartier in Brussel na de weigering van België om aan de oorlog mee te werken.

Het moet de lezer in elk geval duidelijk zijn dat het nieuws al *gefilterd* is voor het de journalist bereikt. Aan het begin van de oorlog moeten de kranten zelfs geregeld melding maken van *tegenstrijdige berichten*. Zo geven Irakese woordvoerders begin april 2003 bijvoorbeeld heel andere gegevens door dan de Amerikaanse over de mate waarin de VS-troepen Bagdad genaderd zijn.

Het is natuurlijk wel zo dat journalisten niet steeds van elke schuld ontheven kunnen worden en bovendien mag al duidelijk zijn dat het een illusie is dat alleen de bronnen de zaken op een gekleurde manier zouden voorstellen. Wel is het zo dat de journalist de verantwoordelijkheid heeft zich te wapenen tegen de verzinselen van een op volle toeren draaiende *geruchtenmolen*. Het *geruchtencircuit* zal allerminst kleiner worden naarmate het verzet langer duurt en de identiteit van de vijand onbekend blijft.

De informatie waarop de Amerikaanse en Britse regeringen zich baseren bij het uittekenen van het beleid, krijgen zij doorgaans van de – vaak geheim opererende – inlichtingendiensten. Wanneer de gegevens niet blijken te kloppen, wordt in de pers traditioneel geschreven over een nieuw *inlichtingschandaal*.

Het grootste schandaal lijkt het argument van de massavernietigingswapens. Doordat de wapens niet gevonden worden, voelt het grote publiek zich misleid. Nochtans kunnen ook de Irakese regimeleiders beschuldigd worden van *valse informatie* en *bluffen*. Eind september 2003 komt aan het licht dat de VS Irak miljoenen dollars betaalde in ruil voor informatie, maar het land sluisde

systematisch valse informatie door. Het *bluffen* van Saddam over zijn wapenarsenaal heeft uiteindelijk tot de invasie geleid.

Het zijn vooral de aanvallende partijen Groot-Brittannië en de Verenigde Staten die zwaar onder vuur komen te liggen; zij wilden immers heel Europa overtuigen om mee ten oorlog te trekken. In Amerika beseffen de Democratische presidentskandidaten half juli 2003 dat het blijvende verzet in Irak hen kan helpen; ze eisen een Congres-onderzoek naar eventueel *regeringsbedrog* met openbare hoorzittingen. Ook in Groot-Brittannië wordt erg verontwaardigd gereageerd, maar de woordkeuze is er aanvankelijk minder zwaar: “er werd een *politieke spin* geweven rondom de gegevens van de inlichtingendiensten, met de bedoeling een gevoel van dringendheid te creëren” (DM 2/6, ‘*Tony Blair heeft ons belogen*’, mijn cursief). In de daaropvolgende periode, juni-juli 2003, volgen de berichten over de *informatiemissers* over de dreiging van de massavernietigingswapens elkaar snel op. De regeringen zien hun *casus belli* wegsmelten en hun krediet bij het volk mindert zienderogen.

In zijn *State of the Union* van januari 2003, volgens De Standaard “een gepassioneerde en resolute ‘net-niet oorlogsverklaring’” (DS Online 21/3, *De lange weg naar de tweede Golfoorlog*), nam de Amerikaanse president het *Niger-verhaal* op. Hoewel de CIA zegt het Witte Huis gevraagd te hebben om het *uraniumargument* te schrappen, neemt CIA-baas George Tenet uiteindelijk toch de verantwoordelijkheid op zich en stapt op 13 juli 2003 op. In hoofdstuk 6 werd al gewezen op de vorming van een woord als *Nigergate*, maar vooral de samenstellingen met *uranium-* zijn talrijk. Uranium is dan ook de substantie die door verrijking kan gebruikt worden voor chemische wapens, het gevaarlijkste element in de argumentatie dus. Het uranium, en niet Niger, moest het volk overtuigen. Het is dan ook de *uraniumbewering* die kon misleiden, of het *uranium-verhaal*, de *uraniumclaim*, de *uranium-kwestie*. De berichten over het *uranium-schandaal* benadrukken de betrokken partijen wanneer het gaat om het *Amerikaans-Brits uraniumincident*.

In Groot-Brittannië wordt het valse *uranium-argument* overschaduwed door het ‘*45-minuten*’-argument waarmee premier Blair uiteindelijk zijn publiek kon winnen voor een oorlog. De ‘*45-minuten*’-bewering stelde dat Irak in staat was binnen de 45 minuten massavernietigingswapens in te zetten, waardoor de dreiging wel heel erg groot was. Als eind juni 2003 nog steeds geen verboden wapens gevonden zijn, wordt het wel heel onwaarschijnlijk dat ze zo snel inzetbaar waren. Een woordvoerder van Blair geeft de fout in het dossier toe. De Standaard stelt dat de *45 minuten claim* nooit zo prominent in het dossier opgenomen had mogen worden, “bovendien was de gebruikte taal in het dossier [...] op dit punt “stelliger dan gebruikelijk is in documenten van de inlichtingendiensten”” (DS 8/7, *Blairs rechterhand nipt vrijgesproken*).

In feite gaat het om twee Britse dossiers. Eerst was er een *officieel Brits witboek* waarvan politoloog Glen Rangwala, verbonden aan het Newnham College van Cambridge University, al in februari ontdekte dat het hier en daar letterlijk was overgeschreven uit een “werkje van een universiteitsstudent” (DM 4/6, *overdrijving van Irak-rapport is ‘erger dan Watergate*). De kritiek op Blair blijft groeien “omdat hij Groot-Brittannië in het hele Irak-dossier “misleid” zou hebben met “opgeschroefde” argumenten, waaronder een nep-internetdossier” (DS 25/6, *Zes Britse soldaten sneuvelen in Irak*). Vooral het tweede dossier, dat waaraan de *45 minuten claim* is toegevoegd, krijgt de zwaarste kritiek. De onderzochte Vlaamse kranten nemen de sprekende Engelstalige beschuldiging over dat het wapendossier *sexed up* zou zijn, vertaald heet dat dan *opgeleukt* of *aangedikt*.

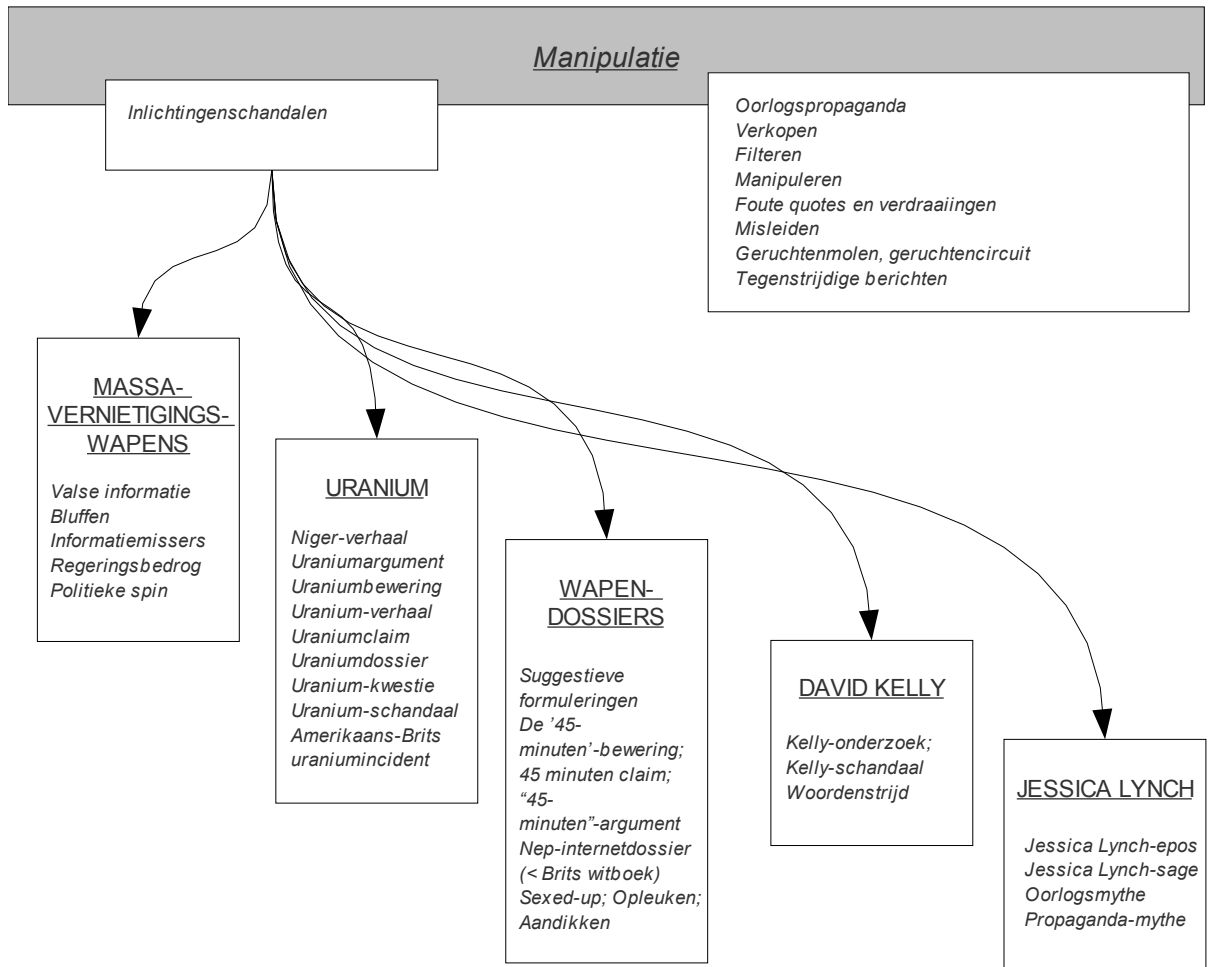
Er komen beschuldigingen en weerleggingen aan het adres van de Britse Eerste minister vanaf juni tot december 2003. Begin oktober verschijnen de memoires van Robin Cook, de Britse politicus die

in maart 2003 ontslag nam uit de regering-Blair omdat hij niet achter de Irak-politiek stond. Ook hij heeft het nog steeds over manipulatie van de informatie over de mogelijke aanwezigheid van massavernietigingswapens. Met een iets voorzichtigere woordkeuze beweert hij ook dat Blair via **suggestieve formuleringen** de Britten zou hebben doen geloven dat er een verband bestond tussen Irak en Al-Qaeda.

Het onderzoek dat wordt ingesteld naar de dood van ex-wapeninspecteur bij de Verenigde Naties David Kelly, draagt bij tot de blijvende aandacht. De commissie Hutton lijkt op twee niveaus te werken; enerzijds voert zij een onderzoek naar de omstandigheden van zijn dood, naar de oorzaak en de verantwoordelijken, anderzijds bekijkt de commissie ook of dat wat Kelly beweerd had, klopt. Het lijk van de wapenexpert wordt op 17 juli 2003 gevonden in een bos bij Oxfordshire, meteen wordt de link gelegd tussen zijn dood en de mogelijkheid dat hij aan een BBC-journalist gezegd zou hebben dat de Britse regering de gevaren van de Irakese massavernietigingswapens overdreef. Tijdens het onderzoek komt aan het licht dat hij zelfmoord pleegde door de druk die volgde nadat bekend werd dat hij de bron was, een onthulling waarvoor in de loop van het onderzoek minister van Defensie Geoff Hoon bereid is “de prijs te betalen” (DM 18/8, *Hoon ‘bereid te boeten’ in Kelly-affaire*). Het **Kelly-onderzoek** is heel gedetailleerd te volgen in de kranten, het wordt een **woordenstrijd** tussen de regering-Blair en de BBC. Aanvankelijk vallen beide partijen niet in de eerste plaats elkaar aan, ze nemen vooral David Kelly zelf in het vizier. Nog voor het onderzoek goed en wel begonnen is, wordt Kelly door beide instellingen begin augustus aangevallen op zijn geloofwaardigheid. Toch komt geen van de hoofdrolspelers na een eerste ronde verhoren op 18 augustus ongeschonden uit de strijd. Ook premier Blair wordt minstens medeverantwoordelijk geacht voor de manier waarop David Kelly de laatste weken van zijn leven door de Britse regering is behandeld. Toch zal de Britse regering uiteindelijk niet de grootste verliezer worden. Aan het einde van het **Kelly-schandaal** zorgt het kritische rapport van *Lord Justice* Brian Hutton ervoor dat Gavyn Davies, voorzitter van de raad van bestuur van de BBC, op 28 januari 2004 zijn ontslag aanbiedt.

Het verhaal van Jessica Lynch kan op zijn minst ook een manipulatie van gegevens genoemd worden, toch krijgt dit nooit de naam *schandaal*. Het volk is er op een andere manier door verleid: haar verhaal was een bewijs van Amerikaans patriottisme en moest niet in de eerste plaats overtuigen dat de oorlog terecht was. Bovendien zal de Amerikaanse soldate zelf voor het publiek steeds onschuldig blijven, terwijl aan de geloofwaardigheid van David Kelly getwijfeld wordt. Nadat bekend werd dat de reddingsactie in scène gezet was, is Jessica Lynch toch een heldin gebleven, zij het op een andere manier. Zij is nu voor vele mensen het gezicht van de manipulatie in de informatie. Tegenover de schandalen wordt dit de **Jessica Lynch-sage** of het **Jessica Lynch-epos**. Door de proporties en de media-aandacht is het een **oorlogsmythe** of in het ergste geval een **propagandamythe**.

Informatie of manipulatie?

15. OVEREENKOMSTEN OP PAPIER

In het Westen kondigt een president zijn beleidsplannen voor het komende jaar aan in zijn *State of the Union*; in Irak vaardigt een ayatollah een *fatwa* of religieuze richtlijn uit. Beide zijn belangrijke officiële documenten. Overeenkomsten op papier hebben altijd een zeker elan van betrouwbaarheid. Net als naar de meningen van experts verwijzen kranten graag naar de bevindingen uit *rapporten* of overeenkomsten in door verschillende partijen ondertekende *conventies*. In de soorten documenten kan daarbij een hiërarchie onderscheiden worden van meer naar minder bindend. Toch ligt de nadruk niet in de eerste plaats op die rangorde, zij is voor de doorsnee lezer ook niet altijd meteen duidelijk, maar op het feit dat het om een officieel document gaat. Het belang dat aan een geschreven tekst gehecht wordt, spreekt ook uit een van de eerste opdrachten voor de Irakese overheid: een *grondwet* schrijven. Eind september 2003 zegt Colin Powell de Irakezen nog zes maanden te willen geven voor de *grondwet*, naar Amerikaans model, klaar moet zijn.

Op de rapporten na, die een eigen titel krijgen, lijkt het een gewoonte om overeenkomsten op papier volgens een vast stramien met een samenstelling aan te duiden. Het tweede lid van de samenstelling geeft daarbij duidelijkheid over het soort document; het eerste deel geeft doorgaans iets van de inhoud weer. De aanwezigheid van dat tweede lid lijkt wel eens belangrijker dan de inhoud of functie van het document. Het moet vooral een ernstige indruk maken op de lezer. Er wordt weliswaar niet altijd voor een samenstelling gekozen, soms komt ook een omschreven vorm voor.

De hieronder beschreven voorbeelden zijn een selectie van de wellicht honderden rapporten en overeenkomsten die op de oorlog in Irak betrokken kunnen worden. Toch is de keuze niet willekeurig, het blijven telkens voorbeelden die in het onderzochte materiaal bijzonder onder de aandacht gebracht zijn. Zij maken alle deel uit van het *Irak-dossier*, een woord dat wel het idee geeft naar een materiële stapel papier te verwijzen, maar dat eigenlijk niet doet. Het *Irak-dossier* is een soort collectieve naam voor alle beslissingen en bevindingen die inzake Irak gemaakt worden.

Bij dat dossier hoort de *Iraqi Freedom Act* die al in 1998 in het Amerikaanse Congres ondertekend is. De Verenigde Staten noemen de oorlog in Irak opvallend genoeg *Operation Iraqi Freedom*. De Amerikaanse president, op dat moment Bill Clinton, verklaart bij ondertekening van de *act* op 31 oktober 1998:

This Act makes clear that it is the sense of the Congress that the United States should support those elements of the Iraqi opposition that advocate a very different future for Iraq than the bitter reality of internal repression and external aggression that the current regime in Baghdad now offers.
[<http://www.library.cornell.edu/colldev/mideast/libera.htm>]

De *Patriot Act* die door het Congres goedgekeurd wordt na 11 september 2001, moest de VS de middelen geven om terrorisme te voorkomen. De strijd tegen het terrorisme spreekt niet uit de naam, die enkel naar patriottisme of Amerikaanse vaderlandsliefde verwijst.

De rapporten waarnaar in de kranten verwezen worden, vormen meestal een bevestiging van het standpunt dat die krant inneemt tegenover de oorlog. Een tegenvoorbeeld is het rapport uit 2002 van *The Project of het New American Century*, *Rebuilding America's Defenses*, waarvan de naam al min

of meer zegt waar het rapport voor staat, maar daar wordt enkel naar verwezen om er kritiek op te geven.

Eind oktober 2003 schrijft De Standaard over het rapport van het VN-ontwikkelingsprogramma dat ook zijn eigen naam aan het document geeft: *Arab Human Development Report 2003 (AHDR)*. Veertig Arabische intellectuelen onderzochten in het jaar 2003 de maatschappelijke ontwikkelingen in de Arabische wereld, goed voor ongeveer 270 miljoen burgers. De studie wijst uit dat de oorlog tegen het terrorisme, geleid door de VS, door autocratische Arabische leiders en regimes enkel als excuus aangegrepen wordt om de politieke vrijheden in hun land verder te beperken.

De *Unofficial 507th Ambush Report*, dit keer wel met de toevoeging ‘rapport’, is een studie van het Pentagon waarin het verhaal van Jessica Lynch een pak minder heroïsch lijkt.

Omdat ook het regime van Saddam Hoessein afgekeurd wordt, publiceert De Standaard begin mei 2003 nog eens de resultaten van een rapport dat de Amerikaanse ngo *Coalition for International Justice* in september 2002 samenstelde. *Sources of Revenue for Saddam and Sons* stelt dat Saddam en zijn kleine kring ruim twee miljard dollar per jaar binnenhaalden via de illegale verkoop van olie en de inning van smeergeld bij de toewijzing van oliecontracten.

Van Dale biedt een uitweg voor wie een onderscheid wil kunnen maken tussen de verschillende ondertekende overeenkomsten, maar daaruit blijkt vooral dat het verschil soms heel miniem tot haast onbestaande – bij synoniemen – is. Wellicht zal het juridisch jargon preciezere indelingen maken, maar dat is hier niet van primair belang daar deskundigen in de wetgeving een minderheid vormen van het lezerspubliek.

Met hun niet door een tweede *VN-resolutie* toegelaten invasie in Irak schenden de Verenigde Staten en Groot-Brittannië het *VN-charter*. *Charter* wordt ook wel eens vervangen door *handvest van de VN*, het is een document dat door bijna tweehonderd landen ondertekend werd en legt de rechtsbeginselen van de organisatie vast. Het *charter* verbiedt het gebruik van geweld, tenzij in geval van zelfverdediging en als de Verenigde Naties toestemming geven. Naar datzelfde document wordt verwezen met de naam *charter van Londen*, waarbij de journalist in kwestie het onnodig acht te vermelden door wie en om welke reden het charter opgesteld is. Enkel de inhoud is van belang, die een *agressieve oorlog* wil vermijden door een land te verbieden een ander land aan te vallen als het er niet acuut door bedreigd wordt. De toevoeging dat een aanval zeker niet kan “zonder toestemming van de VN” geeft pas aan in welk kader het *charter* geplaatst moet worden (DS 26/6, *Welkom in de Nieuwe Imperiale Wereldorde*).

Het woordenboek leert dat ook *conventies* en *verdragen* synoniemen zijn in de betekenis van een internationale overeenkomst “omtrent zekere wederzijds in acht te nemen regels” (Van Dale). Ook hier geeft de pers nauwelijks achtergrondinformatie, maar er worden enkel die elementen uit gehaald die van pas komen in het artikel. Het is ook haast onmogelijk voor journalisten bij elke verwijzing naar een bepaald verdrag, dat elke keer weer volledig te identificeren.

Een document waar journalisten zich meer dan eens op beroepen is de *Conventie van Genève* die stelt dat bij een wettelijk einde van de oorlog de VS de jacht op de Irakese leiders moeten staken, om die reden heet het einde begin mei ‘officieel’ en niet wettelijk. De conventie bepaalt verder dat krijgsgevangenen een menswaardige behandeling moeten krijgen. Naar aanleiding hiervan wordt aan

de media, die niet onderhevig zijn aan de conventie, toch gevraagd voorzichtig te zijn met de beelden die ze van de gevangenen uitzenden.

Een VN-commissie heeft half mei 2003 bemerkingen bij de manier waarop de Belgische regering de *Conventie tegen de Tortuur*, geratificeerd in 1999, zegt om te zetten. In dit geval geeft de naam van de conventie ook haar reden van bestaan. De kritiek gaat vooral om de Belgische aanpassing van de *genocidewet* en dat net op een moment waarop de Belgische regering een waarschuwing van de VS krijgt wegens de klacht tegen VS-generaal Tommy Franks. Franks mag volgens de *genocidewet* in België aangeklaagd worden voor mensenrechtenschendingen; de klacht zal uiteindelijk doorgeschoven worden naar de Verenigde Staten. Maar op 17 mei 2003 raadt de VN-commissie België aan “de onafhankelijkheid van justitie tegenover de regering te beschermen, wat betreft de uitoefening van haar universele competentie inzake mensenrechtenschendingen” (DM 17/5, *VN-commissie niet tevreden met aanpassing genocidewet*). In de *genocidewet* zit overigens een *Bush-amendement* vervat. Een amendement is een voorstel tot wijziging van een artikel in een wetsvoorstel en is in dit geval specifiek bedoeld om de klacht van enkele Irakese families tegen de toenmalige president George Bush sr., de huidige vice-president Dick Cheney en huidig minister van Buitenlandse Zaken Colin Powell teniet te doen.

Toch blijkt het bij *conventies* niet altijd om een overeenkomst op papier te gaan. Op 22 augustus heeft De Morgen het over David Broucher, een collega van David Kelly, die in Groot-Brittannië door rechter Hutton wordt verhoord. Van Broucher wordt gezegd dat hij zetelt in de *VN-ontwapeningsconventie* in Genève.

De Standaard heeft het eind april heel vaag over *internationale verdragen* volgens welke het de taak is van de *bezettingsmacht* de openbare orde in Irak te garanderen. Minder algemeen, maar daarom niet duidelijker, klinken namen als *bilaterale immuniteitsverdragen*, het *non-proliferatieverdrag* en het *Verdrag van Den Haag*. Het *Verdrag van Den Haag* werd in 1954 ondertekend ter bescherming van culturele goederen in geval van een gewapend conflict. De Verenigde Staten en Groot-Brittannië tekenden het niet. Het *non-proliferatieverdrag* vereist dat sites in Irak met gebroken zegels opnieuw geïnspecteerd en verzegeld worden, wellicht in de bedoeling proliferatie of algemene verbreiding, tegen te gaan.

Het Internationaal Strafhof in Den Haag vervolgt individuen die zich schuldig maken aan oorlogsmisdaden en misdaden tegen de mensheid. Om vervolging vanuit Den Haag te vermijden wil Bush met zo veel mogelijk landen *bilaterale immuniteitsverdragen* afsluiten. Zijn regering kan daarmee vooral de arme landen onder druk zetten. Een *bilaterale* overeenkomst wijst op een wederzijdse binding: de staten mogen de Verenigde Staten niet aanklagen, in ruil daarvoor krijgen zij geld. Een dag nadat Bosnië-Herzegovina begin juni een verdrag ondertekent, krijgt het voor 73 miljoen dollar hulp van de VS. De Morgen wijst erop dat alle mogelijke “drukkingsmiddelen” gebruikt zijn om de regeringen te overtuigen: “internationale handel, militaire samenwerking, Navo-lidmaatschap” (DM 27/6, *Verenigde Staten zetten arme landen onder druk voor wereldwijde immuniteit*).

In principe kan elke overheid of vergadering een *resolutie* ontwerpen en goedkeuren. Toch wordt in de Vlaamse pers van weinig andere *resoluties* gewag gemaakt dan van die die in de VN goedgekeurd moeten worden. De geldigheid van de aanval op 20 maart 2003 is betwist omdat de oorlog zou begonnen zijn zonder een door de Veiligheidsraad gestemde *oorlogsresolutie*. De VS, Groot-Brittannië en Spanje trokken hun voorstel enkele dagen ervoor in op een moment dat ze er niet langer

op rekenden de negen stemmen, nodig voor de goedkeuring van een resolutie, te halen. Kofi Annan vindt dat de niet gestemde resolutie “de legitimiteit” van de oorlog “ondermijnt” (DS Online 18/3, *Oorlog tegen Irak kwestie van uren*) en ook De Standaard en De Morgen lijken zich achter dit standpunt te scharen. Voorstanders van de oorlog beroepen zich daarentegen op **resolutie 1441**, goedgekeurd op 18 november 2002 met strengere voorwaarden voor de wapeninspecties. Een ‘wezenlijke schending’ (material breach) van de resolutie wordt beschouwd als aanleiding tot een aanval op Irak. Al op 19 december 2002 beschuldigen de Verenigde Staten Irak van een ‘material breach’. Een dag eerder verklaarde in Groot-Brittannië minister Straw nochtans dat de wapenverklaring die Irak inleverde wel vol lacunes zat, maar op zich is dat geen wezenlijke schending.

Elke goedgekeurde resolutie krijgt een nummer dat samen met het prefix *VN-* de gangbare manier is om een resolutie te beschrijven. Maar voor een besluit genomen wordt, moet eerst een **ontwerpresolutie** ingediend worden. Het gevolg daarvan is dat de Verenigde Staten na het einde van de oorlog telkens opnieuw **Irak-resoluties** indienen bij de VN met doorgaans een licht gewijzigde rol voor de Verenigde Naties in Irak. Op 21 mei 2003 kiest De Standaard voor spottende aanhalingstekens als de titel het heeft over een ‘**nieuwe**’ **Irak-resolutie**. Washington blijft doorgaan met het bewerken van resoluties. Zo vraagt een **ontwerpresolutie** op 3 september 2003 om militaire vredeshandhavers te sturen en geld bij te dragen, De Morgen omschrijft het bericht als een bedelactie van Bush bij de VN. Daarmee komt er een aanpassing op **VN-resolutie 1463** die aan de VN een tamelijk secundaire positie in Irak geeft, de nieuwe resolutie moet zorgen voor een ruimer **VN-mandaat**.

Een *doctrine* neemt een beetje een bijzondere plaats in omdat het hier gaat om een stelling of eigenlijk om de leer van een bepaalde persoon. Het woord is afgeleid van het Latijnse *doctrina*, dat “onderwijs, opleiding, leer” betekent. Tijdens deze oorlog wordt, misschien een beetje spottend, geschreven over twee *doctrines* die elk de naam krijgen van de bedenker.

De Amerikaanse minister van Defensie stelt aan het begin van de oorlog met zijn **Rumsfeld-doctrine** dat een snelle oorlog tegen Irak met weinig manschappen mogelijk is wanneer de grondonderzoek tegelijk met de luchtoorlog van start gaat. In contrast daarmee staat de **Powell-doctrine** die staat voor de opvatting dat een oorlog gewonnen kan worden als eerst een luchtoorlog met massale bombardementen plaatsvindt om het moreel van de vijandelijke troepen te breken, waarna pas de grondonderzoek van start kan gaan.

Een stuk minder officieel klinken de *licenties*, *programma's*, *plannen* en *lijsten*. Behalve bij de licentie gaat het ook niet om overeenkomsten of onderzoeksresultaten, maar wel om bewijzen op papier. De Delta-commando's van het Amerikaanse leger vertrekken naar Irak met een **shoot-to-kill-licentie**: ze mogen Saddam doodschieten als ze de kans daartoe zien.

Het belangrijkste *programma* in verband met deze Golfoorlog is het Irakese **kernwapenprogramma**, op een andere manier omschreven als **kernwapenplannen**, al kan over dit programma niets met zekerheid gezegd worden. In Irak lopen ook een aantal buitenlandse programma's. De sancties die de VN opleggen, krijgen de naam **olie-voor-voedselprogramma**. De Verenigde Naties moeten eind augustus ook starten met een **humanitair VN-hulpprogramma** ter bescherming van de hulporganisaties die in Irak erg hoge risico's moeten nemen.

Naast het *kernwapenplan* geldt in Irak een nog veel algemener plan; elke partij in het conflict tekent immers een *krijgsplan* uit. Het moet noodzakelijk bij een plan blijven omdat de reactie van de tegenstander heel onvoorspelbaar kan zijn en de niet-bindende plannen kunnen op elk moment gewijzigd worden.

Tot slot zijn in deze Golfoorlog een drietal lijsten van belang. Aan Irakese zijde zijn er de *dodenlijsten* die het regime van Saddam nauwgezet bijhield. Na de val van Saddam neemt een Irakese vrijwilligersorganisatie, het *Committee for Free Prisoners*, het op zich de administratie van Saddams misdaden na te pluizen. Aan de hand van die administratie maken zij lijsten van gevangenen van wie het bewijs is gevonden dat ze geëxecuteerd zijn. Dat was vrij snel mogelijk dank zij de perfecte boekhouding die de regimeleiders bijhielden van de aangerichte gruwelen. Naast de executies werden ook de namen van de verklikkers bijgehouden, zodat de organisatie het nu ook binnen haar bereik ziet “iedereen die verantwoordelijkheid draagt voor het gedane onrecht te liquideren” (DM 9/5, *De vermisten van Saddam*).

Een opinieartikel in De Standaard heeft het er op 8 mei 2003 over hoe landen op basis van de *Patriot Act* onder druk zijn gezet om actief mee te werken aan de zoektocht naar de rekeningen van Saddam. Landen die dat weigerden, kwamen op een *zwarte lijst* die de bedreiging inhield “afgesloten te zullen worden van het Amerikaans financieel systeem” (DS opinie&analyse 8/5, *Waarom Saddam cash geld nodig heeft*).

Maar de belangrijkste van deze lijsten is wellicht de *Amerikaanse lijst van 55 meest gezochte lieden*, kortweg omschreven als de *55 Most Wanted*, die ook als een kaartspel onder de soldaten verdeeld werd. Het spreekt haast voor zich dat Saddam Hoessein nummer één is op de lijst. Bij elke arrestatie van een naam die op de lijst voorkomt, wordt in de kranten meestal het nummer op de lijst vermeld, naast vaak ook de bijhorende kaart. Aanvankelijk lijkt de lijst nogal vlot afgehandeld te worden, al op 19 mei zijn ongeveer de helft van *de 55* in Amerikaanse handen gevallen. Bij de echte kopstukken duurt het evenwel, zoals verwacht, lang voor ze gevangen genomen worden. Saddam Hoessein wordt ‘gevonden’ op 14 december 2003.

Overeenkomsten op papier

● →	<i>State of the Union Fatwa</i>
● →	<u>DOSSIERS</u> <i>Irak-dossier</i>
● →	<u>ACTS</u> <i>Iraqi Freedom Act; Patriot Act</i>
● →	<u>WETTEN</u> <i>Genocidewet; Grondwet</i>
● →	<u>RAPPORTEN</u> <i>Arab Human Development Report 2003 (AHDR); Rebuilding America's Defenses; Sources of Revenue for Saddam and Sons; Unofficial 507th Ambush Report</i>
● →	<u>CHARTERS</u> <i>Charter van Londen; VN-charter</i>
● →	<u>HANDVESTEN</u> <i>Handvest van de VN</i>
● →	<u>CONVENTIES</u> <i>Conventie tegen de Tortuur; Conventie van Genève; VN-ontwapeningsconventie</i>
● →	<u>VERDRAGEN</u> <i>Bilaterale immuniteitsverdragen; Internationale verdragen; Non-proliferatieverdrag; Verdrag van Den Haag</i>
● →	<u>RESOLUTIES</u> <i>('nieuwe') Irak-resolutie; Ontwerpresolutie; Oorlogsresolutie; VN-resolutie (661)(687) (1373)(1441)(1463)(1483)</i>
● →	<u>AMENDEMENTEN</u> <i>Bush-amendement</i>
● →	<u>DOCTRINES</u> <i>Powell-doctrine; Rumsfeld-doctrine</i>
● →	<u>MANDATEN</u> <i>VN-mandaat</i>
● →	<u>CONTRACTEN</u> <i>Subcontracten</i>
● →	<u>LICENTIES</u> <i>Shoot-to-kill-licentie</i>
● →	<u>PROGRAMMA'S</u> <i>Kernwapenprogramma; Olie-voor-voedselprogramma; (Humanitaire) VN-hulpprogramma</i>
● →	<u>PLANNEN</u> <i>Kernwapenplannen; Krijgsplan</i>
● →	<u>LIJSTEN</u> <i>Dodenlijsten; (55) Most Wanted, Amerikaanse lijst van 55 meest gezochte lieden; Zwarte lijst</i>

TOT BESLUIT

Sinds enkele dagen heeft president Bush er een bijnaam bij: Oorlogspresident. In de weekendeditie van De Morgen staat vandaag, 24 april 2004, een interview met Joe Wezorek die een fotomosaïek plaatste op de website van de Amerikaanse leftists (www.amleft.blogspot.com). De mozaïek stelt een portret voor van de president van de Verenigde Staten, samengesteld uit foto's van 609 Amerikaanse soldaten die in Irak om het leven kwamen. Het artikel krijgt de titel *Het gezicht van de oorlog*. De hele wereldpers blijkt geïnteresseerd in het beeld, enkel de Amerikaanse media – op enkele kleinere, linkse publicaties na – negeren de foto. Niet enkel het beeld, maar ook zijn naam *Oorlogspresident (War president)* en de titel van de begeleidende tekst, *Het gezicht van de oorlog*, beïnvloeden het idee dat lezers zich vormen over het conflict in Irak.

De geschreven pers stelt zich tot doel objectieve of neutrale informatie te verstrekken. Hierdoor zou op het eerste gezicht nauwelijks sprake mogen zijn van een ideologische ondertoon in de journalistiek, ware het niet dat de ideologie in het taalgebruik alomtegenwoordig blijkt en de Vlaamse informatiekranen het bovendien als hun taak zien de lezers te helpen om zich over bepaalde onderwerpen een idee te vormen en er een mening over te formuleren. Enerzijds kunnen we dus met Bakhtin besluiten dat elke taaluiting een site van ideologische strijd is; anderzijds mag ook duidelijk zijn dat taalgebruikers – niet in de laatste plaats journalisten en woordvoerders – zich bewust zijn van de macht van de taal, een macht waarmee zij in zekere mate kunnen spelen. Dat geldt zeker met betrekking tot een oorlog waarin communicatie en informatie een wapen worden. De rol van de media in de publieke beeldvorming is, zeker in een oorlog die ook de naam 'mediaoorlog' krijgt, dan ook moeilijk te overschatten.

Dit onderzoek heeft zich specifiek gericht op het lexicon van de oorlogsretoriek. Op verschillende domeinen blijkt het woordgebruik doorspekt van ideologie. Dat wil ten minste zeggen dat de spraakmakende partijen zich min of meer bewust zijn van de woordkeuze wanneer zij hun standpunt tegenover het conflict verduidelijken en zeker wanneer zij de strijd proberen te rechtvaardigen. De communicatie is een wapen dat geen fysieke slachtoffers maakt, maar dat vooral op het psychologische niveau werkt. In tegendeel proberen de oorlogsvoerders in hun woordgebruik de fysieke slachtoffers zelfs zo veel mogelijk te objectiveren; tegenstanders van de oorlog bekijken het conflict dan weer zo duidelijk mogelijk vanuit humanitair standpunt.

De Vlaamse publieke opinie wordt beïnvloed door de Vlaamse media; De Standaard en De Morgen bereiken een segment van dat publiek. Hoewel de journalisten de oorlog duidelijk nooit goedkeuren en ook het beleid van Saddam niet goedpraten, valt het toch op dat het merendeel van de aangehaalde termen geen oorspronkelijk Nederlandse woorden zijn. Zij zijn grotendeels, al dan niet vertaald, overgenomen van de bronnen: woordvoerders van de verschillende partijen en buitenlandse media. Om die reden zou een kwantitatief onderzoek wellicht interessante inzichten kunnen bieden. De invloed van de bronnen en hun ideologische grondslag is onmiskenbaar groot in de buitenlandberichtgeving.

Waar Foucault met zijn analyse van taalstructuren voor een ontsnappingsroute wil zorgen en Lakoff – at least in the long run – wil zorgen voor maatschappelijke verandering door de dingen bij naam te noemen, moet mijn betrachting toch noodzakelijk van iets meer bescheidenheid getuigen. Wat ik

vooral heb geprobeerd, is de lezer alert maken voor machtsstructuren die achter het woordgebruik schuil gaan. Elke spreker legt een eigen lexicaal raster over de feiten en schrijft op die manier zijn geschiedenis, met overdrijvingen en verzwijgingen.

Het conflict in Irak heeft vandaag, bijna een jaar na het officiële einde van de oorlog, nog steeds geen eindpunt bereikt. Dagelijks verschijnen nog persberichten over Irak, samen met de lancering van nieuwe websites en de publicatie van boeken. Zo bereiken berichten over aanslagen van Fallujah de lezer en wordt er nogal wat ophef gemaakt over de publicatie van *Tegen alle Vijanden*, een boek van antiterreurexpert Richard Clarke.

Dit alles maakt dat het onderzoek naar het lexicon van de oorlog nooit af is. De oorlog in Irak wordt ruim besproken, ook in media waaraan dit onderzoek voorbij gegaan is. Woordvoerders moeten hun beleid blijven verantwoorden; dit zal ongetwijfeld een aantal opvallende verschuivingen in het discours met zich meebrengen, waardoor zich ook veranderingen in het woordgebruik blijven voordoen.

*Men begint een oorlog wanneer men dat wil,
men maakt er een einde aan zodra het kan*
- Machiavelli (1513)

BIBLIOGRAFIE

- Bens, Els De
1997 *De Pers in België: het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen.*
Tielt: Lannoo.
- Berger, Peter L. en Thomas Luckman
1966 *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge. Garden City.*
Garden City/New York: Doubleday.
- Bhatia, V.K.
1993 *Analysing Genre, Language Use in Professional Setting.*
Londen/New York: Longman.
- Blommaert, Jan
2001 *Ik Stel Vast: Politiek taalgebruik, Politieke Vernieuwing en Verrechtsing.*
Berchem: EPO.
- Blommaert, J., J.O. Östman en J. Verschueren
1995 *Handbook of Pragmatics.*
Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Caluwe, Johan De
1992 "Het woord als wapen: het taalgebruik in de Golfoorlog".
In: *Ons erfdeel*, vol.35 afl.4 (sept-okt): 585-590.
- Dellinger, Brett
1995 "Critical Discourse Analysis".
<users.utu.fi/bredelli/cda.html> (13/10/2003).
- Foucault, Michel
1975 *Surveiller et Punir, Naissance de la Prison.*
(1985) Parijs: Gallimard.
1984 *Histoire de la Sexualité.*
(1993-'94) Parijs: Gallimard.
- Fowler, Roger
1991 *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press.*
(1996) Londen/New York: Routledge.
- Jaworski, A. en N. Coupland (eds.)
1999 "M.M. Bakhtin: The Problem of Speech Genres", "Pierre Bourdieu: Language and Symbolic Power" en "Michel Foucault: the Incitement to Discourse",
in: *The Discourse Reader.*
Londen: Routledge, pp.121-132 en pp. 502-522.
- Klemperer, Victor
1947 *LTI. De taal van het Derde Rijk.*
(2000) Amsterdam/Antwerpen: Atlas.
- Kress, G.R.
1985 *Linguistic Processes in Sociocultural Practice.*
Victoria: Deakin University Press.

- Lakoff, George
 1991 “Metaphor and War: the metaphor system used to justify war in the Gulf, part 1 and 2”.
 <lists.village.virginia.edu/sixties/HTML_docs/Texts/Scholarly/Lakoff_Gulf_Metaphor_1.html> (13/10/2003).
- 1995 “Metaphor, Morality and Politics, Or, Why conservatives have left liberals in the dust”.
 <www.wvcd.org/issues/Lakoff.html> (13/10/2003).
- (1996) ook in: *Moral Politics: What Conservatives Know that Liberals Don't*.
 Chicago: University of Chicago Press.
- 2001 “Metaphors of Terror”.
 <www.press.uchicago.edu/News/911lakoff.html > (13/10/2003).
- 2003 “Metaphor and War, Again”.
 <www.alternet.org/story.html?StoryID=15414> (13/10/2003).
- Lakoff, George en Mark Johnson
 1980 *Metaphors we live by*.
 Chicago: University of Chicago Press.
- 1999 *Leven in Metaforen*.
 Nijmegen: SUN.
- Slembrouck, S.
 2003 *What is meant by 'discourse analysis'?*.
 <http://bank.ugent.be/da/da/htm> (13/10/2003).
- Taylor, Ph. M.
 1992 *Propaganda and Persuasion in the Gulf War*
 Manchester/New York: Manchester University Press.
- Verstraeten, H.
 1980 *Pers en Macht. Een dossier over de geschreven pers in België*.
 Leuven: Kritak.
- Wetherell, M., St. Taylor en S.J. Yates (Eds.)
 2001 *Discourse as Data: A Guide for Analysis*.
 Londen: Sage.
- Witte, Els
 2002 *Media en Politiek. Een inleiding tot de literatuur*.
 Brussel: VUBPress.
- Wood, L.A. en R.O. Kroger
 2000 *Doing Discourse Analysis*.
 Thousand Oaks: CA (Sage).

ANDERE GERAADPLEEGDE INTERNETBRONNEN:

Abraham Lincoln Historical Digitization Project, 2000, “The Black Hawk War of 1832”, <lincoln.lib.niu.edu/blackhawk/> (14/2/2004)

ChinookIndian.com, 23 april 2001, “Chinook Indian”, <www.chinookindian.com> (14/2/2004)

Dith Pran Holocaust Awareness Project, The, 16 juni 1997, “The Cambodian Killing Fields” <www.dithpran.org/killingfields.htm> (16/4/2004)

Fort Ticonderoga, s.d., “A Brief History of Fort Ticonderoga”, <www.fort-ticonderoga.org/a_brief_history_of_fort_ticonder.htm> (14/2/2004)

Lee, D. en R. Amberleigh, s.d., “The Battle of Ticonderoga”, <darter.ocps.net/classroom/revolution/ticon.htm> (14/2/2004)

MacLeod, Richard L., 3 januari 1996, “Admiral Burke Disembarks”, <www.darkendeavors.com/commentaries/1996/01-03-1996.asp> (14/2/2004)

Skyhawk’s native American dedication, 1996 (laatste update: 5/1/2001), “Indian wars”, <www.gbso.net/skyhawk/indianwa.htm> (14/2/2004)

Thylton, D., 2002, “Sir Galahad”, <www.geocities.com/Area51/1567/galahad.html> (14/2/2004)

Wikipedia (de vrije encyclopedie), 2004, “Geschiedenis van de Islam”, <nl.wikipedia.org/wiki/Geschiedenis_van_de_Islam> en “Geschiedenis van Irak”, <nl.wikipedia.org/wiki/Geschiedenis_van_Irak> (28/2/2004)